

2
4
Consolatoriū timorate cōsciencie Venerabilis
fratris • Johannis • Riber • sacre theologie
professoris eximij de ordine predicatorū Pro
logus

Hab discipulas repim⁹ philosophi
cas diuersis morbbis corpoꝝ medi
cos tradidisse anecdota varia diu
sis sub tractatib⁹ Cum autem ratio
nal anima incomparabiliter nobilioꝝ sit cor
poꝝe. **¶** longe animarum medicis. De hñs
op⁹ est tractatus formare quibus egrotāti suc
curratur anime. Et q̄ q̄ in humanam aiām
cadere possint infirmitatū spiritaliū pene infi
nita acadeucia. tamen pro presenti vni morbo
q̄ est erronea cōsciencia p̄ncipaliter succurē
propono per hunc tractatum q̄ cēseri potest
cōsolatoriū timorate cōsciencie. quē reueā solū
ex formosorum doctorum tam theologicę pa
gine q̄ iuriscanonicę cōportauī sententiis. Quā
igit̄ i huius vite exilio nichil est bona cōsciēcia
iocundius de qua eterna ayt sapiencia. Beati
mens quasi iuge cōuiuū. Et apostolus gloria
nostra hec est testimoniu m̄sciēcie nostre. Et ita
e diuerso in hac lacrimarum valle nichil pena
lius ⁊ miserabilibus mala cōsciēcia. De q̄ ysa
biat Vermis eoz non motietur et ignis eozū

LARIBS
EPIS. S. ADT.
BIBLIOTHEK
DRESDEN

non extinguetur. Ideo ut consciencia sine errore ad felicitatis eterne cum bona spe ire queat terminum. Juxta tres famosas acceptiones consciencie tractatum presentem in tres partes diuido. **Prima** pars in octo capitula est de conscientia pro ut spem denotat. **Secunda** in decem capitul. erit de conscientia pro ut habentem rectificat. **tercia** in xxxi. capitul. erit de conscientia a pro ut in aliquo trepidat. prime partis capitula. **Primum** quod conscientia primo modo capitur per spe et ponuntur vii. fructus bone conscientie. **Secundus** quod mala conscientia eam habenti vii. mala ingerit. **Tercium** est quod septem reperiuntur differentes conscientie. **Quartum** est quod conscientia bono ad similitudinem domus materialis est regenda. **Quintum** quod conscientia bono non debet semper sufficere eam habenti sed multum est etiam laborandum per bonam famam. **Sextum** an quis sciens possit se habere bonam conscientiam et de septem gradibus conscientie. **Septimum** per que signa quis cognoscere possit se habere bonam conscientiam. **Octavum** de tribus signis optimis bone conscientie. **Secunde partis capitula**. **Primum** quod fit conscientia pro ut dicit credulitate habita et quod originatur per hilogismum peccati. **Quid** sit fides ratio superior et inferior et eorum differentia a conscientia. **Secundum** quid sit conscientia et erronea et quod error conscientie erit. **Tercium** cur conscientia ligat fiat

lex. Quartū q̄ cōsc̄ia non in omni casu ligat
 q̄n̄ autem liget vel non ostenditur diuersis mo-
 dis ignorandi ¶ Quintū applicat diūsos mo-
 dos ignorandi ad propositū seu quesitum sc̄z
 q̄n̄ cōsciencia liget et q̄n̄ non. ¶ Sextū mouet
 plura dubia de ligamentis consciencie et soluit
 ¶ Septimū assignat quinque causas erronee
 cōsc̄ie ¶ Octauum dat remedia ne quis ī igno-
 rancia damnetur et sunt quatuor sc̄z p̄ q̄ quis
 facit quod in se est ¶ Nonū ostendit tres dif-
 ferencias esse hominū habenuū malā cōscienci-
 ā et quomō possūt facere q̄d in se est. ¶ Deci-
 mum probat pluribus rationibus quō faciēt q̄d
 in se est omnino datur gracia. ¶ Tercie pars
capitula ¶ Primū q̄t sit scrupulosa cōsc̄ia
 scrupul⁹ sc̄cia. fides. dubiū ambiguitas et si-
 milia diffiniunt. datur q; differentia scrupulo-
 saꝝ cōscienciaꝝ. ¶ Secundum q̄ periculosa sit
 scrupulose consciencie temptacio. et quomō dif-
 fert ab alijs temptationibus. ¶ differentijs ostē-
 ditur. ¶ Tercium quō scrupulosa cōsc̄ia pluā
 bona potest conferre. ¶ Quartum cause quicq;
 ponuntur scrupulose cōsc̄ie. et tunc declarant
 ¶ Quintū residue tres declarant esse scrupu-
 lose consciencie. ¶ Sextū docet meditari mor-
 bum scrupulose cōsciencie. causas morbi affi-
 git

aliquas et de hoc prima regula ponitur et doc-
trina ¶ Septimū q̄ in exercitijs corporalibz
vt ieiunio abstinentia et similibz non semper
oportz mortem timere sed acriter debet corp⁹
castigari. ¶ Octauo declaratur secunda et ter-
cia doctrine medico morali necessarie et multi-
pliciter ostenditur q̄ in deū sine inordinato ti-
more sperare debemus. ¶ Nono explanatur
Quarta doctrina et quantū obfint singularitas
et insuasibilitas ac ī obediencia. ¶ Decimo
ultima doctrina exponitur et annumeratur sep-
tem regule quas obseruare debent q̄ volūt scru-
pulosas cōscias deponere racionabiliter q̄rū-
tres declaratur. ¶ Undecimo deducitur quarta
regula et pbat auctoritatibz aīqz q̄ doctoribz
cōtraria sententiabz licz bō cōscia vnā tenere
viā. ¶ Duodecimo pbat idē auctoritatibz magis
modernoz doctorū. ¶ Xij ostendit idē roibz. ¶ Xiiij
p v. roēs conclusiōēs et p alia manifestat q̄ cōtu-
do sufficit ī moali materia vt se piculo q̄s non
omitat. ¶ Xv q̄bz vijs ad talē cōtudinē veniri
possit ostendit. ¶ Xvi soluit argumēta tertiē
timidas cōscias et declarat quō spes cū hmili-
tate haberi debeat tam q̄ ad cōsciam de preteri-
tis q̄ de futuris. ¶ Xvij quintam regulam de-
clarat scz vt quis credat sapientibus et exp

tis ac obedire debeat superioribus in dubijs
¶ xvij deducit septam regulam et docet animo
 se pugnare contra scrupulos et quid sint libere
 arbitrii voluntas ratio et similia diffiniunt
¶ xix Idem scilicet quod scrupuli sunt abiciendi la
 cius docet **¶** xx Septima regula declaratur
 valens ad depositionem scrupulorum per epy
 keyam cuius proprietates ponunt et octuplex
 doctrina secundum eam datur quarum tres de
 clarantur **¶** xxi residue quinque doctrine dedu
 cuntur **¶** xxij ad sciendum quomodo precepta diui
 na et humana ligent diffiniuntur leges diuine
 per conclusiones fit preceptorum aliquorum interpreta
 tio **¶** xxij declaratur peccatorum mortalium et vi
 alium differentia diffinitio et proprietates **¶** xxiii quod
 pro peccatum mortale caritas prohibet et quod scilicet non pos
 sumus semper ubi fit peccatum mortale ymmo quod
 periculosum sit illud diffinire ostendit **¶** xxv datur
 sex regule vniuersales ad agnoscendum ubi fit peccatum
 mortalia vel non **¶** xxvi docet quomodo aliquid sit pec
 catum in regulis religiosorum et in alijs statutis humanis
 et quid sit contemptus **¶** xxvii docet quomodo preceptum
 diuinum sit obligans ad peccatum mortale et quomodo non et
 quod latum sit medium virtutis secundum virtutem epy
 keye **¶** xxviii simile docet de votis iuramen
 tis et preceptis omnium **¶** xxix docet quomodo

in opinionibus de fide doctoribus contraria tenentibus scrupulosus tute se habere valeat. **T**ercio docetur quod tam in fide quam in moribus diuersis diuisa sententibus scrupulosus tute ambulare possit et in sententia optime explicatur et breuissime quis error excuset et quis non. **A**xi sub diuersis diuisionibus determinatur de qualibus ignorantia quando excuset vel non excuset.

Capitulū primū quod de sancta primo modo capitur per spe et ponuntur septē eiusdem bone sancte fructus laudabilissimi.

Primo igitur aduertendū quod sancta vno modo sumitur pro re sancta. id est per spe boni de dei amicitia. ut sanctus Thome refert super 2. di. p. 11. d. sic enim accipitur primo thi. i. cum dicitur Caritas precedit de sancta boni. **G**loria. id est ex spe qua ex meritis que sancta tunc motus spei insurgit. Sic etiam de sancta loquuntur doctores atque ut plurimum quemadmodum. **A**pos. 9. hebre. vi. d. **C**onfidi quod bona sanctam habemus in omnibus. **H**uiusmodi autem et cuiuslibet bone sancte vnde reperimus fructus et utilitates in sacre theologie leuis. qui sunt radix caritatis. iter veritatis. cenatus venustatis. retractorium a peccatis. thesaurus honestatis. testimonium bonitatis et coniunctum delectabilitatis. **P**rimo est radix spei boni

et caritatis propter quod **A**post. i. thi. i. dicit

Finis precepti est caritas de corde puro et cō
 sciencia bō. **D**e quo **B**ern. li. 3. de shi dicit **F**or
 titudo tua fiducia fidelis consciencie. **E**t **h**ra
 tus. **A**ugustinus in quodam sermone. **Q**uid
 obē illi si de illa tabula vult eum delē humana
 ignorancia si eum de libro viuenciū nūquam
 delet propria consciencia. **R**am et si
 bonum quod de nobis dicitur in mente non in
 uenitur magnam in nobis tristitiam debet ge
 nerare et e contra si malum quod de nobis dici
 tur et in nobis non inuenitur in magnā debe
 leticiam proficere. **S**ecundo ē iter veritatis
 pro quo p̄s. orat dicens. deduc me domine in
 semita recta mandatorū tuorū et in iusticia tua
 propter inimicos meos dirige ī conspectu tuo
 viam meam. **G**losa. **D**irige in asp̄cū
 tuo id est in consciencia. vbi homo aliquis non
 videt. sed tu solus quoniā homini laudanti v̄l
 vituperanti non est credendū q̄a non videt in
 cōscienciā in qua iter ad deū dirigitur. **S**ubdit
Quoniam non est in ore eorum veritas. q̄a
 dicit dirige necesse est qm̄ non est in ore eorū
 veritas scilicet inimicorū meorū. quorū iudicio nō
 est credendum. **I**deo ad cōscienciā vbi deus
 videt fugiendum est. **T**ercio est ornatus ve

mustatis racionalis anime que sponsa cristi e
 et dei de quo in psal. **O**mnis gloria eius ab
 intus super quo glo. **H**ic est laus sponse a
 gloria. q. d. concupiscit rex decorem tuum. qui
 decore non est nisi intus. quia omnis gloria ei
 scilicet filie regis ab intus in consciencia. ideo
 cant. iij. anime sancte sponsus dicit. **Q**ua
 pulchra es amica mea. q. pulchra es oculi tui
 columbarum glo. i. quo ad exteriorum conuer
 sacoz absq; eo qd intrinsecus latet glo. in ite
 cone qua sola pulchra est p qd alia sunt omen
 dabilia intrinsecus latet. quia soli deo patet.
Tercio est retractorium a peccatis quem
 eni dca moroz q simulat qd aliqd sit illicitu
 ia p tato a peccoz tali ttrahit in qd labi possz
 ppt qd veritas lu xij. aye. **I**lle servus q agno
 vit volutate dñi sui q no pparavit se s. ad adue
 tu dñi sui mude q no fecerit secudu volutate e
 ius plagis vapulabit mltis. sequiturq; **Q**ui
 ate no agnouit nec fecit dig. plagis vapula
 bit paucis. q si qs no fat sm itelectu que hz
 vel habere dz de aliquo morali agibili. dicetur
 illi illud Ja. iij. **V**enta bonu et no faciet pecc
 atum est illi. et ij. pe. ij. **M**eli9 eat illi via veri
 tatis no agnoscere qd p9 agnita retroire ab eo
 quod traditum est illis a sancto mandata

Nanc ob causam aliorum fuit casus luciferi quia
 fuit alijs preeminebat sciencia ita ceteris pe
 ior fuit in ruina nec tam propterea ut dicit glo
 1. b. — Augustin⁹ super premissa verba euange
 lica fugiendum est ad latebras ignorantie qua
 ignorantia eorum que quis scire debet et potest
 neminem excusat sed accusat potius et sepe
 delictum auget sicut illud prima cor. 13. **I**g
 norans ignorabitur. **I**des ambrosius super hie. 1. 11.
 dicit. **G**rauissime peccas si ignoras hoc est
 periculosissimum quia non redit ad penitentiam qui
 ignorauit bene ergo dicitur pro. 1. 11. **E**st que pro
 mittit et quasi gladio pungitur conscientie quia
 scilicet conscientia promittit bene facienti pre
 mium vite eterne et conscientia bona negligē
 ti minatur penam mortis perpetue. **E**t quia
 est thesaurus honestatis de quo ecc. 1. 11. bonum est
 substantia cui non est peccatum in conscientia
 quod tam de substantia rerum terrenarum quam spiritalium
 intelligi potest. **I**llius enim diuicie sunt bonum
 substantia que de male acquisitis ac retentis
 non mordere debet conscientia sic etiam hominis illius diuicie
 spirituales puta sciencia et virtutes sunt bona sub
 stantia que de mortali non mordet conscientia nam
 interiora bonum virtutum proprie sunt et vere diuicie. **D**e
 quibus. **C**risostomus super math. **H**eddit que sunt ce

facis cesari et que sunt dei deo nummissima ique
 cesaris aurum est nummissima dei homo est. In
 solidis cesar videtur. In hominibus autem deus
 agnoscitur. Et ideo divicias vestras cesari da-
 te deo autem conscientie vestre solam innocentiam reservate.
 Idem astruit Cassiodorus in libro epistola-
 rum. Quid acquiri aut putat ubi bonum conscientia perdi-
 tur. At in qua parte possit homo proficere si inno-
 centiam probatus fuerit amisisse. Sexto est testi-
 monium bonitatis in cuius signum. Ap. ii. cor. i.
 Postquam ait Gloria nostra hec est testimonium conscientie nostre
 immediate subdit quod in simplicitate et sinceritate dei
 et non in sapientia carnali sed in gratia dei consolati sumus
 in hoc mundo. propterea beatus Gregorius in mel. ix. super ezechiel
 dicit in eo quod dicitur spiritus tacite recurrere deus ad
 mentem et interiore teste et iudice requirere. quod enim pro-
 dest si omnes laudent et conscientia accusat. at quod po-
 terit obedere aut abesse. si omnes derogent et sola
 conscientia defendat. Bona autem ait Bernardus su-
 per cantica. consolatio cum blasphemamur a malis be-
 nefacientes si recte diligant nos oratio sufficit
 adversus nos loquencium iniqua opinio bono-
 rum cum testimonio conscientie. Septimo est convivium
 delectabilitatis in eo quod secura mens quasi iuge
 convivium prout. xv. Unde Cassiodorus in libro ii. episto-
 la. de honore quem flores vides quam summa conspicis

6
viriditate letari sub terreneo succo fecundita-
tis animatur reddens in superficie quod conti-
netur in radice hominum quoque vult magna hy-
laritate decoratur si visceribus sanis grauamē
nullius sentiat lesionis. Ex quibus patet quod
modus bone conscientie possessio sit iocundissime rei
adeptio. Hanc tamen conscientiam se habere
sperantes memores sint iugiter verbo beati Hieronymi
13. de summo bono dicentis. Semper consci-
entia dei sui huius esse debet et tristis ut per
humilitatem non superbiat et per vtilem me-
torem cor ad lasciuam non dissoluat

¶ Capitulum secundum quod mala conscientia eam
habenti septem mala ingerit

Quontrario vero mala conscientia facit
septem amarissimos solumque gingiue. Nam
bellum intestinum generat proximum
faciliter enerat munda sibi immunda
facti eat viam difficilem predicat ad errorem
mentis adiuuat ad iehennam edificat et iugem
tristitiam continuat. ¶ Primo inquam bellum intes-
tinum generat. Ita ut cogitatio cogitatio
recalhetret quod. Apoc. 17. inquit. d. Tes-
timonium reddente illis scilicet phis malis con-
scientia ipsorum. et inter se inuicem cogitationum
accusantium. aut etiam defendentium in die quod

iudicabit deus de cuncta hominum quibus videlicet
 fiet in die iudicii et fit hodie cum quis ab intra divina in-
 spiracione ad intra compungitur at quoniam facinorosa
 sua sacramentaliter confiteri tenetur. De talis
 modi intestino bello vulnerate scilicet. Seneca
 libro de iiii virtutibus dicit. Timidum non facit
 animum nisi reprehensibilis vite conscientia
 * **S**ecundo facilius proximum enecat qui ma-
 lam conscientiam gestat. quia cum quis ab intra actuatur
 mala conscientia ad extra mala operari incipit pr-
 imo causa ruine existit. Juxta illud i. cor. viii.
 * **S**i quis viderit eum qui habet conscientiam in
 ydolo recumbentem nonne conscientia eius cum sit in-
 firma edificabitur ad manducandum ydolatriam et
 petibit infirmus in tua conscientia fratris propter
 quem christus mortuus est si autem peccan-
 tes in fratres et periclitantes conscientiam ip-
 sorum infirmam in christum peccatis. **T**erci-
 o munda immunda sibi actitatur. **R**am. thi. i.
 * **O**mnia munda mundis inquinatis autem
 et infidelibus nichil mundum est. sed inquina-
 te sunt eorum mens et conscientia confitentur
 verbis se nosse deum factis autem negant. ubi
 glosa nichil eis mundum est. quia non sunt
 digni de donis dei. sed et mens idest
 * **I**ntellectus et conscientia eorum iniqui

nate sūt & nō ex cibo inquinatio eorum sed ex malo intellectu et consciencia peccatorum. Et vere mens et consciencia eorū inquinata sūt q̄a confitentur quidē verbis se nosse deum factis autem negant. **¶** Quarto mala consciencia viā difficilem practicat cū iniustis q̄ dicūt sap̄. viij.

Ambulauim⁹ vias difficiles viam autē dōmini ignorauim⁹. Quo contra suadet suis. **A**posto. hebre. io. — **A**ccedam⁹ ad sacerdotem magnum cristum cum vero corde ī plenitudīe fidei aspersi contra cōscienciam malam. **N**ā malam habens conscienciam numq̄ in via morum securus est. an sic subitanee corporaliter moriens labatur in dubitate ad inferni baratē an sibi melius consulens diuina misericordia excitatus ad peitēcie lamēta recurrat. **I**dcō señ. li. de morib⁹ aye. **M**ala consciencia sepe tuta est secura numq̄. **I**taq; nichil ei cōmissis nisi quod amico committere possis pleriq; famam cōsciēciā autem pauci verentur. **¶** Quinto ad errorem mentis adiuuat ita vt nōnunq̄ ad heresim inducat. **d**i. **A**posto. i. ad. thi. iij. **S**pūs manifeste dicit q̄ in nouissimis temporib⁹ discedēt quidā a fide. attendentes spiritalib⁹ erroris et doctrinis demonioꝝ in ypocriti loquencium mēdacum et cauteriatam habē

tes suā cōscienciā glo idest corruptam penā
 cogitacōne et abustam igne male concupiscē
 e. **S**exto ad iehennam edificat tunc videlicet
 quando q̄s sentēciat et quādo p̄ certitudine iū
 dicat aliquod esse peccatum. quia **Ro. xiiij.** dicitur.
Qui discreuit si quis māducauerit. dāp
 natus est. quia non ex fide est glo. **S**i mandu
 cauerit cum illa cōsciā dampnatus est. verū est
 quia qui iudicat non edendum et edidit dāpnat
 est. **U**nde sequitur ipse enim tūm se facit quādo
 illud qd̄ inutile sibi asserit facit ideo dampna
 tus est quia non manducat ex fide id est scun
 dum cōsciā contra fidem utiq; edidit qui eden
 dum non credit. **U**nde sequitur. **O**mne autē qd̄
 non est ex fide peccatum est. **S**eptimo tristitiā
 ā cōtinuat in magnū grauamē anime et spūs
Unde **sap. xvij.** **S**emper presumit seua pertur
 bata cōsciencia glo. que nō h̄z trāquillitatis se
 curitatem. **C**uius racōnē assignat. **S**eneca de
 moribz. **N**ullū inquit d̄sciū peccatorum tuoz
 magis timueris q̄ teipsū alienū enī potes ef
 fugere te autem numq̄ nequicia enim ipā ē pe
 na sua filēm tradit sniaz. **Aug. li. i. confess.** ubi
 dicit. **I**ussisti dñe et ita fecim̄ ē ut pena sit sibi
 ois anim⁹ inordinatus. **I**sy. li. ij. filio q̄ozum
 nulla pena grauior q̄ m̄sa cōsciēcia mens enī

male consci⁹ apprijs stimulis agitatur

¶ Capitulum terciū q̄ septem reperiūtur dif-
ferentes consciencie

Est autem consciencia bō filit̄ et ma-
la multiplex quia quedam est et di-
cif cauteriata alia nimis lata. alia
nimis acta et pusillanimis. alia trā-
quilla sed non bō. alia perturbata non bō. alia
perturbata sed bō. et alia trāquilla et bō. **¶** Pri-
ma que dicitur cauteriata id est corrupta. p-
prie est perfidorum hereticorum precipue de q̄-
bus ap̄bat. **¶** apost. i. thi. iiii. d. In nouis-
simis temporibz discedent quis a fide attendē-
tes spiritibz erroris et doctrinis demoniorū
in ypocrih loquencium mendacium et cauteri-
atam habentes conscienciam. **¶** Et quia articu-
li fidei sunt velut p̄cipia in eligione cristiana
idcirco tales consciencie cauteriate sūt pericu-
losissime. si enim paruus error i p̄cipio mag-
nus est in fine certum est q̄ magnus error i p̄-
cipio maximus est in fine. **¶** Tales sunt etiā
pharisei et ypocrite q̄ decimantes mentā et ru-
tam et omne olus grauiora legis pretermitten-
tes quibz veritas cōmiata ē. **¶** Math. viii. **¶** Ta-
lem huiusmōi conscienciam habent qui de mag-
nis peccatis potentibz et diuitibz modicā con-

scienciam in predicacione confessione vel in pu-
 to sermone faciunt. sed pauperibus et despectis
 hominibus in peruo excessu graues consciencie
 scrupulos formant. **S**imiles sunt. hii vul-
 pine astucie de qua fabulose fertur qd cum vul-
 pes leonis cuiusdam culpas in eius presencia
 audisset peccata graua excusauit et alleuiauit
 per singula puta rapinam per defectu paru
 carniu. gula per robur leoni corporis firmiter p
 dominu potencie super cuncta animacia et ita de
 alijs. **C**um autem accessisset simplex asinus
 confitens vulpi qd post gratiam abstinencia a ci-
 bis et delectabilibus et post labores grandes q
 bo sub frumentorum saccis portandu labora-
 uerat de calcio sui pastozis et exactozis strame
 prominens fame motus comediss; cepit vul-
 pes hoc factum deducere ad pericula max ia. s-
 qd exactoz cui tale dampnum intulerat pauper
 fuit et nudus. eo qd in pedibus frigefact? capud
 et totum corpus ledi poterat et tandem seq inte-
 ritus et homicidium. et sic male tractatus fu-
 it asinus. **H**ac de ca taliu consciam vulpina de-
 noiat b. Bern. li. de shidacoe vbi dicit vulpi-
 na scia e tepida dulsaco ficta confessio obediencia
 sine deuocoe oro sine itecoe lectio sine edifica-
 toe pmo si circaspectioe porto coronam et vste ro

tandam regulam ieiuniorum suorum et statutus horum
psallo sed cor meum longe est a deo; exteriorē
superficiem intuens salua in omnia arbitror
totus pergens in ea que foris sunt oblitus in
interiorum meorum sicut aqua effusus sum. **S**e
cunda conscientia est lata nimis eorum qui non
ponderant peccata nisi magna non curantes
de venialibus aut paruis contra quos dicitur ec
clesiastice xxxi. **Q**ui spernit modicum — Pau
latum decedit et nulla enim domus repentine
ruit sed stillicidijs neglectus successive putres
cunt domus sustentacula et sic tandem eius se
quitur ruina. **T**ales assimilantur piscatori
bus qui semper lata cupiunt habere retia nunquam
stricta et ideo nunquam minores valent capere pisca
tilios qui sepe delectabiliores sunt magnis pi
scibus. nunquam tales ad perfectionis apicem vite
possunt peruenire contemplative que est delec
tabilissima. **U**nde delectaciones venialium
peccatorum psal. reuolvens ait. **T**enuit con
solari anima mea. memor fui dei mei et delecta
tus sum et exeretatus sum et defecit spiritus meus et
alibi. **S**ilui a bonis et dolor meus renouatus
est; sed sequitur. **C**oncaluit cor meum intra
me et in meditatione mea exardescat ignis. **T**a
lium etiam late conscientie hominum conscien

etia vulgo lupina dicitur. Nam fertur pablice
 lupū post multas rapinas per rusticū captū. q̄
 cū libertati dari deberet ⁊ allegari q̄ nec feno
 nec frumento aut fructibus vsci possit velud a
 lie bestie restitutus est pristinae libertati. **D**acto
 tamen tali per iuramentum firmato q̄ ultra
 valorem sex nūmorum in carnibus deinceps nū
 q̄ raperet. **I**gitur emissus est liber. **I**n eadē
 autem die vaccam et vitulū eius esuriens rep
 perit. cumq; fames ad utrumq; accipiendum
 temptaret eum. et e diuerso consciencia p̄uicis
 mordebat cōscienciā dilatare cepit dicens. **N**i
 mis artam cōsciā habere posses q̄ vituperari
 solet a prudentibus. **N**ā vacca hec valz nūmos
 quatuor et vitulus duos. ergo cū bona cōsciā cō
 clusit occide utrumq; et manduca. **S**ic sūt
 pleriq; qui semper per latam cōsciā querūt
 excusationem i peccatis de magnis pua iudicā
 tes. at nulla a quo vicio orat propheta erui
 am dicit. **N**on declines cor meū in verba ma
 licie ad excusandas excu. ⁊ cū homini. ope in
 iq̄ ⁊ nō cōi. ⁊ c. **C**œri. me ius. i mia ⁊ c. oleū atē
 peccatoris. i. hominis late cōsciē nō impiguet
 caput meum. **T**ercia consciencia est pusilla
 nimis et arda nimis eorum qui pene de singu
 lis sibi dubiosus formant scrupulos eciam in

His que de se sunt liata pro quorum consolatione in 3^a parte infra lacu⁹ tractabitur De talium cetero fuerunt israelite plurimi persecutionis tempore fugientes ad atra deserti quos cum gentiles die sabbati puocaret ad bella bella nolent conscientiam nisi artam habentes ne frangeret preceptum de sanctificatione sabbati

Dixeruntque moriamur in simplicitate nostra; quod et fecerunt ut habetur in math. 23. **Q**uarta conscientia est tranquilla sed non bono eorum que peccant sub spe vite tandem consequende vel dicunt in corde suo quia deus non requirit ista: qualem conscientiam non nunquam habent iuvenes etate vel moribus quos psalmon premonet dicens. **F**ili mihi si te lactauerint peccatores ne acquiescas eis prouer. 1. **A**ssimilatur tales tranquillam conscientiam sibi formantes maniacis et freneticis quorum infirmitas est ideo maxima seu periculosissima quia medicine remedia nec admittunt nec agnoscunt. **Q**uare b. Ambrosius ait **G**rauissime peccas si ignoras grauissime ideo est periculosissime quia remedium non admittunt vel ignorant. **T**ale etiam conscientiam habent hi qui vel ex crassa ignorantia vel ex affectata nolunt scire ut bene agant et ideo iniquitatem sepe meditantur in cubili sue conscientie quam tamen iniquam

tatem ppter ignorantiam nequeunt agnoscere
¶ Quinta conscia est perturbata et non lo nonnu
 q̄ desperacioni prima aut vicina qualem hnt
 hii qui crebro in eadem peccata labuntur. et q̄
 q̄ peniteant. tñ ppter relapsus frequentiam ppe
 quendam desperacionis impulsu gemut et tur
 bantur. quales vocat philosophus. vii. ethico.
 incontinentes similes infirmis. qui in eisde fe
 bribz recidunt. quos cristus anime medicus et
 solatur ai petro querenti. quociens in me pec
 cabit suple de die frater meus et dimittā ei vs
 q; septies. Respondit non dico tibi septies sed
 septuagies septies idest secundū oēs catholi
 cos doctores toties quociens penitebit. **Mathi**
ixviii. **¶** Sexta conscia ē lo. h̄ non trāquilla. ymmo
 infirma eorū q̄ conūsi ad dnm̄. recogitat i ama
 ritudine anime sue annos suos q̄ grauitex ad
 huc sciunt aliam legē in membr̄is suis epug
 nantē legi mentis a deo influxe. tales sepe ob
 siserā diligenciam ne deum offendāt in p̄uis
 vbi nullum extat peccatum sibi turbatam faci
 ut consciam mota nonnūq̄ ad hoc temptatione
 demonis vt in perplexitatis ruant vicium
 Aliqñ etiā ad hoc monēt doctrinis inspicētiū
 hominū **De q̄bz.** **Apost. i. cor. viii. di.** p̄uicētes
 eoz infirmam conscienciam in cristo peccatis

3°

quos tamen idem apostolus specificat dicens i
 bid io Omne quod in macellum venit mādū
 rate nichil interrogantes ppter conscienciā; p
 quorum cura. b. Bern. super can. inqt. Quid
 efficaci? ad curādū cōsciencie vulnera necnon
 ad purgandum aciem mentis q̄ cristi vulnez
 sedula meditacio et iterum Turbabor h̄ nō
 perturbabor quia vulnerum domini recorda
 bor. ¶ Septima consciencia est trāquilla et bō
 est q; taliū de q̄b; dicit Apost. Qui cristi
 sunt carnem suam crucifixerunt cū viciis et cō
 cupiscencijs; q̄ hugo libro primo suo de aīma
 sic describit. ¶ Trāquilla cōsciencia est que d̄
 nibus est dulcis nulli grauis vtr̄s amico ad ḡ
 am et inimico ad pacienciam cūctis ad bēni
 uolenciam quibus pōt ad beneficiam cui dō
 min⁹ nec sua peccata iputat. quia nō fecit nec
 aliena quia non a p̄bauit nec negligenciā q̄a
 non tacuit nec superbiam quia in vanitate nō
 permānit; et iterum secūdū Bern. Consciencia
 bō titulus est religionis. templū salamonis. ag
 benedictionis. ortus deliciarū. aureum reclinato
 riū. gaudium āgelorum. archa federis. thesau
 rus regis. aula dei. habitaculum spūs sancti li
 ber signatus et clausus. et in die iudicij aperi
 endus. de domo talis consciencie scribit sap

vij. **I**nter h̄s in domū meā conquiescam cum
illa. enī nō habet amaritudinē conuersatō illi
nec tediū conuictus illius sed leticiā et gaudiū
scilicet propter fructus eius

Capitulum quartum q̄ consciēcia hō ab hilitu
dinem domus materialis est regenda

Ouia vero etna sapia hō; et trāquillā
ps̄am domū assimulāe diḡta ē i q̄
tantus leticie et fructuū habet copia
Idcirco cū oī q̄ possu? diligēcia ad
uertēda sūt quicq; q̄ erigūtur ad domū ps̄e s̄
vt bene fundetur. debite cōnetur. fortit̄ tueatur.
prudenter regatur. et sepe tergatur **P**rimo be
ne fundetur viz super solidum fūdamentū cris
ti et sacre sc̄pturē. sicut sal. dicit Math. vii. **O**m
nis qui audit verba hec et facit ea assimilatur
viro sapiētī q̄ edificauit domū suā supra petrā

Summe autē caueri debet ne domus consc̄
encie sit lata nimis at̄ stricte edificata quia q̄
facit extra consciēciā edificat ad iehennam vt di
cit glo hō. ix. **S**ed heu istam domū edificat
quidam super aquas voluptatis. Alij quid sup
arenam cupiditatis. Alij sup ventū supbie. **I**de
o veritas. **M**athī vii subiūgit omnis q̄ audit v̄
ba hec et non facit ea similis erit viro stulto
q̄ edificauit domū suam super arenam et descē

bie pluuia ⁊ uenerūt flūmina ⁊ flauerunt wen
 ti et irruerunt in domum illam et cecidit et fic
 it ruina eius magna; ubi **Augustinus** **Consi**
vādum q̄ quia cum dixit qui adit uerba. i hoc
 satis signat istum sermonem domini in monte
 omnib; p̄ceptis quib; cristiana uita forma
 ē esse perfectum ut merito qui secundū eā vi
 uere uoluerit competat edificanti supra petrā;
 et. glo. ibid **Cecidit** inq̄ quia omnis conscie
 tia que spe fixa in deum non permanebit it̄p
 tationib; non ualet subsistere. et tanto ampli⁹
 agitur q̄nto plus in hīs que mundi sunt a
 superiorib; disiungitur **Et** uere omnes mali
 uel fictione boni ingruente q̄libet temptatione
 peiores sūt **¶** Est igitur primum fundamen
 tum fides firma super cristum fundata. **De**
q̄. Math. xvi super hāc petrā. s. cristum filiū
 dei uiui edificabo ecclesiā meā ayt cristus; ⁊ **A**
pos. i. ca. 2. **Fundamentū** aliud nemo pōt po
 nere preter illud quod positū ē quod est crist⁹
 ihesus p̄fectio uero huius fundamenti est cari
 tas sine q̄ fides uitam non habet. **I**deo ab e
phe. iij. utrumq; fundamentum opletens sic
 orat. **Flecto** genua mea ad prem̄ domi nos
 tri ihesu cristi ex quo omnis p̄nitentia in celo ⁊
 in terra nominatur ut det nobis secundū diuī

tias glorie sue corroborari per spm eius in iu-
 ticei homine habitare cristum per fidem i cor-
 dibus vestris in caritate radicati et fundati. ut
 possitis apprehendere cum omnibus sanctis que
 sit latitudo longitudo sublimitas et profundum.
Secundo oportet ut domus debite ornentur yma-
 ginibus virtutum et exemplorum bonorum quia non suf-
 ficit adulto habere fidem et caritatem nisi creent in
 opus. **F**ides enim sine operibus mortua est. **Ja-
 cobi.** Et secundum beata Gregoriana. Caritas si operari ve-
 nit caritas non est. et apostolus galatas v. dicit. In cris-
 to ihesu nec datur circumcisio nec preputium
 aliquid valet sed fides que per dilectionem o-
 peratur. ubi gloria fides non videtur otiosa quia fides sine o-
 peribus non saluat sed que operatur per dilectionem dei et proximi.
In cuius rei typum dominus exo. xxxij. iussit ut cortina
 interior nobilissima que tabernaculum tegebatur ex de-
 cem particularibus coetivis unexa pollicetur varia-
 nam ibi sic dominus ait moysi. inspicere et fac secundum exemplar
 quod tibi in monte monstratum est. **T**abernaculum ita fi-
 at decem cortinas de bisso retorta et iacincto et
 purpurea cocco que bis tincto varietates opere
 plumario facies. **U**bi glossa. **I**n his quatuor
 cortinarum coloribus iiii. iustificationes experimuntur.
In bisso retorta caro castigata renitens. **I**n ia-
 cincto mens superna cupiens. **I**n purpurea caro

passionibus subiaccens. In cocco bis sancto
 mens inter passioēs dei et proximi dilectioē p̄
 fulgens. Verum ut ad talium virtutum exer-
 cicia perueniamus facilius expedit ut crebro
 sanctorum patrum vitam velud ymagines in-
 pingamus intrinsecus. Si enim ut refert. **S.**
Augustin⁹. li. contra iulianū quidā rex turpis
 spece cubitulum suū fecit depingi pulchris yma-
 gibus ut earū aspectū vxor sua pulcherrē pareret fili-
 um. Cur cristianus domum sue consciencie
 quę deus inhabitat in memoria bonorū exemplo-
 rum nō depigeret ut vxor sensualitas plures virtutū
 gigneret. **Tercio** oportet ut domus consci-
 encie tueatur fortiter quod fieri debet conue-
 rsatione honesta et angelica custodia. Nam
 sicut tectum domus est custodia ita exterior boni
 conuersatio tuta mentū est bone consciencie quę
 boni fama proximo et bona consciencia sibi proficit.
 Iuxta illud **Math. v. vi.** Sic luceat lux
 vestra corā hominibus ut videant opera vestra
 bona et glorificent patrem vestrum quę in celis est.
 Idcirco **ppūs. Math. io. di. q.** in aure audi-
 tis predicare super tecta. i. per bonā conuersatio-
 nem. Ad tutelā et ampliozem custodiā etiā mi-
 sericordissima bonitas dei angelicam adhibuit
 custodiam. Iuxta illud **Iu. v. vi.** Cum fortis

armatus custodit atheni in pace sunt oia q̄ possidet. et ut angelus bonus fortior dyabolo vincat superueniens et aufert vniuersa arma in q̄bus asidit dyabolus et eius spolia distribuet i deo: glo: ibidē: distribuit inquit spolia exhibēs fideles custodias angelorū ad hominū salutem

¶ Quarto oportet ut domus consēe prudenter idē discrete regatur. q̄uis enim deus homini ammicletur ut tactū est angelica custodia tum q̄a deus fecit hominem rectū reliquit eū i manu concilij idest in suo libero arbitrio quo mediante bonum vult grā assistente et malū grā dei dimissa. Vult igitur deus qui nos rācōe capaces fecit ut discrecōne regamur que eadem est prudentie. In hac enim v̄tute. Juxta philosophū vi. ethi. Omnes morales connectūtur v̄tutes. Hanc cristus suos dilectos docuit discipulos. Quibus dixit. Ecce ego mit. rē. Estote ergo prudentes sicut serpentes: capud viz bone scēe discrete regendo. Hec est v̄tus et veri⁹ auriga v̄tutū. q̄ beatus Antho. ptulit solitudini operibus mīe vite monastice rigori abstinēcie et priuacōi facultatū oim̄ ut tradit. Cassia⁹ colla n̄. abbatis moyh. Que v̄tus ut idē deducit breuiori via monachū sine deceptionis dyabolice fallacia vehit ad p̄fōis apicē. s̄ ut ibidē dē nō

nisi humilitate tali conquiritur quod quis seniorum vel
 prelatorum scita custodire nitatur. ¶ Quinto oportet
 ut sepe tergatur domus conscientie per
 scorbam contritionis et confessionis quam in eam
 cadunt pulveres venialium aut venena peccatorum
 mortalium nec aliud remedium querere oportet.
 quod illud Unde Augustinus super Iohannem. Verum peccati
 quo fugit secum si trahit quocumque fugerit
 non fugit se ipsam mala conscientia non est que
 eat sequitur se ymmo non recedit a se peccatum enim
 quod facit intus est. Vis audire consilium si
 vis ad deum fugere ad ipsum fuge confitendo
 non latendo. ¶ Capitulum quintum quod con-
 scientia bono non semper sufficere debet eam habere
 et laborare debet quis ut etiam bonam famam
 habeat.

Occurrunt hic questiones quedam. Prima
 an talis bono conscientia sufficere potest eam habere
 et sic quod non curare debeat de repellenda
 propter infamiam cum dubium est diversitas ut videtur sanc-
 torum doctorum qui in multis auctoritatibus dice-
 re videntur quod non sit curandum de fama dummodo
 peccatum non sit in conscientia. Nam dicit
 beatus Augustinus ad clericos proponendum. Quod obest ho-
 mini quod ex illa tabula vult eum deleat. Humana
 ignorantia si de libro viventium non deleat eum

iniqua consciencia vt etiam allegatū est sup̄ p̄
 mo capitulo. **I**dem ad secūdinū maicheū. **V**en
 de Aug⁹. quit quid libet sola me in oculis dei a
 sciencia non acusat. **E**t. **G**re. **C**onstātio Ep̄o
 mediolanensis. **I**n cūctis que in hac vita adū
 sa proueniunt sola est sicut nostis omnipotē
 tis dei districtio pensanda atq; ad cor p̄riū
 semper concurrendum vt nullius ibi lingua i
 plicet vbi consciencia non acusat quē enī cō
 sciencia defendit liber ē inter accusacōnes et
 liber sine accusacōne esse non potest si sola que
 interius adiat consciencia acuset. **E**t iterum
Gre. **I**nter verba laudanciū siue vituperaciū
 ad mentem semper recurrēdū est. et si i ea nō
 inuenitur bonum quod de nobis dicit magnā
 tristitiam generare debet et rursus si in ea nō
 inuenitur malum qd de nobis homines loquū
 tur in magnam debem⁹ leticiam p̄hīre. **Q**uid
 enim si nos hoīes non laudant et consciencia
 nos liberos demonstrat habeamus paulum dī
 centem. **G**loria nostra hec est testiuonium
 consciencie nostre. **J**ob quoq; dicit. **E**cce in
 celo testis meus si ergo est nobis testis i celo
 testis in corde dimit tam⁹ stultos fortis loq̄ q̄t
 qd voluerit **E**t ex hīs videt nōcē curādū de ifa
 mia ybi alui constat de consciencia hō. **E**x ad

uerso est. b. — Augustinus in sermone de uita
 clericorum. d. **N**olo ut aliquis de nobis
 inueniat male uiuendi occasionem. **P**rouide
 amus enim tibi ut ait — Apost. non solum corā
 deo sed etiam coram omnibus hominibus; propter
 nos conscientia nostra nobis necessaria est. **P**ro
 nos fama nostra non pollui sed pollere debet in
 nobis. **D**ue res sunt conscientia et fama. **C**ō
 scientia necessaria est tibi fama primo tuo quā
 fides conscientie sue negligit famam suam cru
 del est. et iterum alibi. **A**ug⁹ **N**on sunt audiendi
 viri siue femine quā quando reprehendunt in aliquā
 negligencia per quā fit ut in malam ueniat sus
 picionem. **U**nde suā uitam longe abesse sci
 unt. dicunt corā deo sufficere sibi conscientiam
 estimacionem hominū nō solū imprudenter uerū
 etiam crudeliter contemnentis cū occidunt
 animas aliorum siue blasphemāciū uia dei quibus
 secundū suā suspicionem quasi turpis quā casta
 est despiciunt uita sanctorum. **N**el etiam cū excusacionē
 imitantiū non quod vident. sed quod putant.
Roborat dicta prefata textus sacre pagine quā
 dicit. **U**nicuique mandauit deus de primo suo
 ut scilicet ei prohit uerbo et exemplo. **A**uctori
 tatum talium uarietatem et questionis nodum
 soluit sanct. **T**ho. per distinctioēs quod li. 9. q. 13

Soluno

Utrumq; inquit scz contemptus fame & appetitus potest esse landabile et viciōsū. **F**ama enim non necessaria est homini ppter se ipsū sed ppter proximum edificandū; appetere igit famam ppter proximum caritatis est. **A**ppetere vero ppter seipsum ad inanē gloriā ptinet. **E**t econtrario contemptus fame ratione sui ipsiū humilitatis est. ratione vero proximi ignauie ē et crudelitatis. **I**lli ergo quib; incumbit ex officio vel ex statu perfectionis aliorū saluti puidere peccant. nisi infamiam p̄pam iuxta posse repellant. **A**lij vero quib; magis custodia sue salutis imminet possūt sue humilitati providentes famam vel infamiam contempnere. **S**ed cū infamia dupliciter repellatur scilicet occasioē; subtrahendo et linguas detrahenciū opescendo primo modo tenētur omēs infamā vitāe alias sine scandalo actiuo transire non possent qđ semper est peccatum. **S**ed secundo modo nō tenētur nisi quantum d; aliq; saluti p̄xi puidere. **E**t hoc est quod **Gre. omel.** super ezech. dicit linguas detrahencium sicut nō debem; nostris studio excitare ne iphi peccēt; ita per suā maliciam excitatas debemus eq̄nimit̄ tollere vt nobis in meritū crescat. **A**liqñ etiam cōpescere nedum de nobis mala disseminant eorum qui

Hos ad bona audire poterat corba innocentium
 corrumpat. **E**t infra. **H**ij etenim quorum vi-
 ta in exemplum imitationis est posita debent si
 possunt detrahentium sibi verba conspescere
 ne eorum predicacione non audiant qui audire
 poterat et in pravis moribus remanentes bene
 viuetem contempnant. **E**x his patet solutio ad
 obiecta. **E**t patet quod contemnere infamiam ali-
 quam est humilitatis actus. **U**nde in vitalpatz
 legitur de multis sanctis patribus qui propter infamiam
 sustinebant non repellentes eam. **S**ic sac-
 ra maria uirgo sub virili habitu manachi se fuit
 ens false accusatur a peccatorum per militem imprug-
 nata quod infamiam sustinuit marina quinquennio
 penitentiam agens ante fores monasterii sui pro
 quod tempus vilissimis in monasterio mancipata
 seruicij statim spiritum deo reddidit. lotionem
 quoque sui corporis et obsessionem demonis ream prode-
 te facinus propter uirginis innocencia purgata est
 ut in vitalpatz legitur. **S**ic etiam ad tempus be-
 ata uirgo eugenia philippi rectoris alexandrie
 nobilissimi romani filia fecit quod cum protho et ia-
 cincto degesse se eugenium vocans in monacha-
 li habitu monasterio latitas tandem in abbatem elec-
 ta a melantia femina in alexandria ditissima
 accusata est quod cum ea stuprum voluisset committ-

Etete sed cum res publico iudicio ignis purgari
deberet et incendio beata uirgo ne religionis sta-
tus eius infamia decresceret tandem prius iudicium
fratribus et cognatis presentibus se perdidit quod
esset innocens pariter et femina. hic quoque patres con-
sanguineos ac pene totam alexandriam fidei pane
conuulserunt ut docet eiusdem uirginis gesta

Capitulū vi. an scire quis possit se habere bonam
conscientiam et septem gradus eius.

Altera proinde ex supradictis nascitur
questio utrum quis scire possit an
bonam habeat conscientiam. Responde-
re quod hec eadem est questio cum alia qua
queritur utrum quis scire possit se habere cari-
tatem. Igitur utendo alexandri de halis in
summa sua distinctionibus. Notandum quod sep-
tem sunt differentie hominum quidam se putant
habere caritatem et conscientiam bonam sed neu-
trum habent. Alii sciunt quod non habent talia.
Alii dubitant. Alii opinantur quod caritatem
habeant et bonam conscientiam. Alii experiri
sunt sed non habent de hoc scientiam. Alii hoc sci-
unt per reuelationem tantum. Alii uero per casum. Primi
sunt infideles plurimi et heretici. Immo etiam qui
dicuntur christiani tepidi qui non sunt lustrati suam consci-
entiam ex crassa ignorantia peccata quedam

mortalia cōia non habentes p̄d̄ mortalibz in
 peccatis grauibz perseuerant ⁊ eukaristie sa-
 cramentō idigne participant quod ne fiat dicit
 ad cor. Apost. **P**robet autem se ipsū homo ⁊
 sic de r̄c. **I**n eadem cecitate infidelitatis fu-
 it aliqui idē apost. qui iā captus a romana mili-
 tia **I**herosolimis iudeos quoz petitione cap-
 tus est sic alloquitur **E**go enim consciencia bo-
 na conuersatus sum ante deum vsqz in hodie
 nū diem qui tamen p̄sequebar prius ecclesi-
 ā dei. **S**ecundi sunt qui sciunt se habere non
 bonā cōscienciā ut hī q̄ sciūt se esse in apposito
 peccādi mortaliter aut in peccata tal̄ manēt in
 impn̄iā. **A**d tales etiā loq̄tur eccl̄. **S**cit cō-
 sciencia tua quia tu crebro maledixisti alijs.
Tercij sūt qui dubitant se habere conscienci-
 ā bonā. **H**ij videlicet q̄ habent rationes eq̄
 fortes ad hoc q̄ sint in gracia sicut ad opposi-
 tum sicut quādo vident se esse tepidos in amā-
 do deum et non habent affectum orādi. vident
 qz ex opposito q̄ nullā habent volūtatem pec-
 cādi mortaliter. est enim dubitacio intellect⁹
 inter vtrāqz partem contradictionis quedam
 vacillacio; tales dicere possūt cū apostolo; michi
 il michi conscia sū. s; in hoc non iustificatus sū
 q̄ atē me iudicat dñs ē p̄ma. cor. iij. **Q**uarta op̄

nantur bonam conscientiam; se habere et se esse in gratia
 a in qua etiam probabiliter sunt sicut illi qui habent
 rationes ad hoc et ad suum oppositum. forciōes ta-
 mem habent ad hoc quod ad suum oppositum. sicut
 quando in una parte videt se ferventes in amore dei
 et lugentes pro peccatis et ex opposito sentiunt
 rebellionem carnis ad spiritum et fragilitatem. Est
 enim opinio acceptio unius partis contradictionis cum for-
 midie alterius partis; talis b. Iob fuisse videtur qui
 ait. **N**ebat omnia opera mea scies quia non peccis
 delinquenti; ubi glo. lo. quod erant opera. sed adhuc ti-
 meda. **D**ns qui voluit ut des place. quia duo in bonis
 cavenda sunt desidia et fraus. Desidia facit micor
 amor dei. fraudem apprius amor sui dum pro bono actis
 tacita vel aliquid humani cordis gratia vel favoris auam
 vel cum quilibet res alia exterior desideat. **S**ed be-
 atus qui exaudit manus suas ab omni munere cordis ma-
 nus et oris. **C**irca hoc timore habendum est quod munit. **U**n-
 de sequitur. **S**cies quod non peccis delinquenti. **Q**uia ex-
 periuntur se habere gratiam et bonam conscientiam; sicut il-
 li qui sentiunt dulcedinem diuine bonitatis in
 oratione et gustant quam suavis est dominus. **P**rop-
 ter quod propheta notanter ait. **G**ustate et videte.
 quoniam suavis est dominus. beatus vir qui speat in
 eo spe videlicet tali quae est bona conscientia. **G**usta-
 te inquit et videte quia duplex est in anima scientia

scilicet cognitiua seu speculatiua et experimēta
 lis. **D**e speculatiua statim infra dicitur. **E**x
 perimentalis siue affectiua sciencia causatur ex
 re, que est et sentitur in affectu. **R**es enim g
 cie potest sentiri seu experiri. **N**ā res g
 sentit se notam in affectu sicut dulcedo in gus
 tu. h̄ hec cognicio per experientiā non est per
 mediū fallibile sicut sciencia speculatiua. h̄ per
 mediū infallibile. **U**nde hec cognicio est p
 signa. **P**ropter quod etiā recte ait ypocras
 in primo amphoz. **A**rs longa vita breuis iu
 dicio difficile. temp⁹ acutum. experimentum
 fallax. **Q**uod autem de bona consciencia seu
 gracia vel caritate queat haberi experimenta
 l. sciencia. p̄batur auctoritate xp̄i apostolica ⁊
 racione. **N**ā apo h̄. di. **Q**ui habet aurem
 audiendi audiat quid sp̄s dicat ecc̄is. vincē
 ti dabo māna absconditum ⁊ dabo illi calculum
 candidū ⁊ in calculo id est in carbunulo nomē
 nouum scriptum quod nemo scit nisi qui acci
 pit. **M**anna absconditum est xp̄us in domo
 habitans consciencie. **C**alculus candidus est
 caritatis habitus q̄ caritas ardet lucet et mun
 dat sibi et proximo. **N**omen autem nouum
 huic caritati insitum est quot filij dei per adop
 tionem efficiuntur. **A**nnuit idem expressius

Ap. iij. co. vi. Si estis in fide xpi ipsi vos probate.
 an non cognoscatis vosmetipsos quia christus ihesus
 est in vobis nisi forte reprobi estis. sp. s. autem quod ag-
 noscatis quia nos non sumus reprobi. **Accedit ad**
idem rō. Gustus enim bene dispositus non potest
 nescire dulcedinem sibi coniunctam in corporalibus.
 ergo proficemiter in spiritualibus anima bene disposita
 non potest non sentire divinam dulcedinem sibi
 coniunctam. **Sensus enim** divine dulcedinis est
 per gratiam de qua propheta miratur dicens quod magna
 multitudo dulcedinis tue domine. quod abscon-
 dit te. perfecisti eis qui spe in te. **Veri sunt** qui sci-
 unt sed solum per revelationem non per specula-
 tivam scientiam se habere bonam conscientiam.
De quibus. i. Joh. iij. In hoc scimus
 quia in deo manemus et ipse in nobis quia de
 spiritu sancto dedit nobis. **Et apostolus ad**
thi. viij. Certus sum quot neque mors neque
 vita neque angeli neque principatus neque vir-
 tutes neque instantia neque futura neque forti-
 tudo neque altitudo neque profundum neque crea-
 tura alia poterit nos seperare a caritate dei que
 est in christo ihesu etc. **Sate tamen** non possu-
 m' secundum coram lege an in dei caritate scim' sci-
 entia speculativa quia hec scientia est per casum
 rei vel per rationem rei vel etiam per effectum. **Et**

causa gratie non habet sub cognitione nostra
 simpliciter nec eius effectus ut videbitur p̄
 et visum est. **S**imiliter gratia secundū rati-
 onem gratie dicitur compacionem ad acceptatio-
 nem dei. **U**nde ponit ipsam acceptationē in
 deo. **H**oc autem mō non potest cognosci a no-
 bis et ideo non cognoscatur scientia speculatiua
 certitudinaliter potest tamen sciri ab aliq̄ sci-
 entia affectiua quia hec est per experienciā rei
 in effectu. **U**nde hec scientia de re est per rē
 et nō s̄m rationem vel compacionē q̄ habet ad
 aliud ut ostensū est. **S**eptimi igitur sunt q̄
 sciunt per casum rei vel rationem rei ut hī qui
 essentia dei clare in hac vita viderūt ut ī vete-
 ri testamento moyses. **I**n nono. **A**post. qd̄ iqt̄
Greg. ij. dialogorū est qd̄ non videāt q̄ videntem
 omnia vident. **C**apitulum viij. p̄ q̄
signa quis cognoscere possit habere se bonam
conscienciā

Dictum est qd̄ quis experiri potest p̄
 signa ā habet grām vel bonā consci-
 enciā. **M**odo vidēdū est q̄ sūt ista
 signa. **U**bi sciendū qd̄ doctores
 sancti alia et alia ponūt signa. **R**ā Cris. poit̄
 quinq; **S**actus. **T**ho. iij. **E**t **A**lex. talit̄ **C**ris
 super. **M**ath̄ omel. 29. ponit. v. vel iij. q̄ habet

pte ij. ca. viij. **S**anctus tho. in iij. dis. xij. poit
 iij. sub hjs verbis. Quod inquit aliquis oino
 a peccatis sit immuis per certitudinē sciri non
 potest. i. co. iij. **R**ichil michi conscius sum. &
 in hoc non iustificatus sū pōt tamen de hoc ha
 beri aliqua coniectura. precipue per iij. signa
 sicut **Bern. d.** Primo quādo q̄s deuote verba
 dei audit **Quia** q̄ ex deo est verba dei audit **Jo**
h. viij. Secūdo quā q̄s se p̄mptū ad bñ operan
 dam inuenit q̄a p̄baco dilectiois exhibicō ē o
 p̄is vt d. **beat. Gre.** Tercō cū q̄s a peccatis
 abstimēdi i futuro p̄pōitū assūp̄it **Quēto** cū de
 preteritis dolet quia in hjs vera p̄nia secūdu
Gre consistit. **Unde** si aliquis p̄ h̄mōi signa
 facta diligenti discautione sue consciēcie q̄uis
 forte non sufficienti. eciam ad sanctissimū cor
 p̄ cristī sumendū accēdat deuote aliquo pec
 cato mortali in ipso manente. quod eius cogni
 cōne preterfugiat. nō peccat. ymmo magis ex
 vi sacramenti peccati remissionem cōsequitur
Unde Aug. d. in quodam sermone. q̄ q̄n cor p̄
 cristī manducatur viuificat mortuos **Alexand.**
 de hall. in sūma ponit tria experientia gra
 cie quibz vt dicit. pōt q̄s experiri se habere ḡ
 ciam que habemus in psalmo. **Cum** inuocarem
 vbi sit questio multa. dicunt quis ostendit

1°

nobis bñ rē id est hominēs querūt a fidelibus

Unde certi sint q̄ sint accepti deo. et p̄pha
 respōdēdo colligit tria ex quibz colligit expe
 rimentum p̄ quod faciunt q̄ sint accepti deo r̄
 q̄ hñt grām. **P**rimū est cū dicit. Signatū
 est sup nos lumen vultus rē. **S**ecundū dedis
 ti leticiā in corde meo. **T**ercū In pace ī id
 ipm. rē. **H**ec sunt tria ex quibz colligit exp
 imētū gracie. lumen leticia r̄ pax. lūmē apud
 vim rationalem. pax apud irascibilē. leticia a
 pud concupiscibilē. **Q**ñ enī ista tria sūt ī aī
 ma sancta s̄m istas tres vires et vere certū ex
 pimētū est q̄ aīma habeat graciā. benedico ve
 requia per hoc dēt anima sancta ab aīma he
 retica quia anima sancta habet ista vte qñ ha
 bet graciā. s̄ anima heretica non. **U**nde nū
 q̄ habet lumen verum in rationali nec pacem
 verā in irascibili nec verā leticiā in concupiscī
 bili sicuti habet anima cristiana p̄fecta q̄ habz
 lumen veritatis radiantis sup vim rationālē
 in quo mirabilē delectat̄ rō. **A**nima vero
 pagani vel heretici et cuiuslibz infidel̄ nō habz
 lumen nisi sophisticū sicut est lumen ī somnā
 do. **S**imiliter non habet verā leticiā in cor
 de q̄a sicut dicitur prima. thi. iij. **O**mnes ha
 bent cautēriā tam conscienciā. **S**imiliter nec

verā pacē hnt in irascibili quia sicut dicitur ysaie
 lviij. Impius non est pax. Unde sicut in paraliti-
 co videmus quod in ipso est infirmitas non tamen
 sensus doloris licet in ipso sit materia doloris
 In sano autem non est materia doloris nec sensus do-
 lores In egero autem non paritico est materia dolo-
 ris et sensus doloris Sic infidelis habet mate-
 riam doloris non tamen sentit dolorem unde est
 velut paralyticus In anima vero fideli sana et
 sancta et perfecta non est materia doloris nec
 sensus doloris In anima vero fideli egra scilicet per
 peccatum est materia doloris et sensus doloris
 sicut dicitur Augustinus. Melior est natura que est cum sensu
 doloris quam que est sine sensu doloris et hoc
 supple quando habet materiam doloris. Et
 propter hoc si pax sit in infideli vel in hereti-
 co hoc non est nisi sicut quies in paralytico que
 non est ibi vere sed dolor ibi est licet non sentiat
 atur. Ex quibus etiam patet quorundam ob-
 lectio inefficax qui dicunt quot in pagano et
 infideli sepe est iocunditas conscientie bonum
 desiderium et feruor ad bona opera que viden-
 tur esse signa gratie sicut eis de quibus tantum differt iocun-
 ditas anime infidelis a iocunditate anime fide-
 lis quantum distat iocunditas fantastici vel somniantis
 a iocunditate vigilantis. Unde in ipsis non est

vera iocunditas q̄ est ad experimentum ad hoc
q̄ aliquis sciat se habere gratiā

**Capitulum octauū de tribus signis opti-
mis bone consciencie**

Hunc p̄terea secundum omnes docto-
res consolatoria bone consciencie tria. p̄-
mū contritio vera pro peccatis. s̄m
confessio sacramentalis. et terciū cō-

muniō eucharistie effectualis. primum ē bonū
secundum melius. terciū si bene fit ē optimū

Primū declarat et praticare docet. **Yoh. de**
ambaco libro de culpa et grā. q. 9. d. **Genera-**

le contritio maxime q̄n pro loco et tempo ē impli-
cat peccatum specialiter occurrens sufficit ad

hoc q̄ quis sit ī gratia dei. **V**erbi grā quādo
peccato speciali occurrēte verificat̄ hec vel simi-

lis mentalis oratio. **D**eus de hoc peccato
et de omni peccato q̄ unq̄ contra te commisi

doleo in q̄ntū est contra te. ymmo probat̄ ibi
latissime hāc conclusionem. **I**delicet q̄ ex

tra casus in quibz peccatori incumbit singula
peccata mortalia confiteri nunq̄ necessaria est

actualis attritio de singulis vel ecia rememo-
tio singulorū. **A**d idem videt̄ esse sanct⁹ tho

q. v. in de veritate sic dicēs **A**d iustificacionem
peccatoris nō req̄rit̄ quod ī ipso iustificaciōis

momento aliquis de peccatis singulis cogitet
 sed sufficit qđ cogitet de hoc qđ per culpā suā
 est auersus a deo. recogitacō autem singulorum
 peccatorum debet vel precedere vel saltem sequi
 iustificacōnem. **Hec.** Tho. ad idem ē cancellari
 us pisiensis in suo triptito sic d. **S**ciens misē
 ricordissimus pater et cognoscens nostrā fra
 gilitatem p maximā et ad malū pnitatem nul
 tipliabz vñs mortali vita durāte patissimus
 est nobis delicta remittere ⁊ graciā conferre si
 dūptat veraciter et ex corde sibi tres subsēp
 tas veritates pœrigam. **P**rima veritas, dñe
 si sic vel sic contra bonitatem tuam peccavi qđ
 nimis displicet. racione eciam cuius peniten
 tiam ago quia te offendi qui totus es vneran
 dus et colendus quodq; mandatum tuum trās
 gressus sum. **S**ecunda veritas est, domine bo
 num habeo propositum et desiderium tuo iuuā
 mine mediante in futurum p̄cauendi ne icidā
 in peccatum et occasiones iuxta possibilitatem
 vitium euitandi. **T**ercia veritas. **D**omi
 ne bonam habeo voluntatem peccatorum meo
 rum confessionem integre faciendi pro loco et
 tempore secundum tuum ⁊ sancte matris ecclē
 mandatū et preceptū. **H**as veritates ⁊ quas q̄s
 q̄liamq; loco et tēpocē sinceriter nō fite at mē.

baciter ex corde pronunciauerit sequitur existat
 in salutis et gratie statu se consistere et vitam e
 ternam mereri quous omnia crimina commisit et
 si etiam talis absque ulla confessione continuo disce
 deret in absentia sacerdotis dormiendo aut a
 lio quocumque modo morte subita preuentus idem fina
 liter saluaretur acerbissima purgatorij pena
 mediante. **E**x quo notandum et salubre consiliu
 elicitur ut cristianus singulis diebus bis vel se
 mel sero aut mane aut saltem festiuis diebus e
 deat ad cor suum conscientiam exanimans. a tres
 premissas veritates proferre valeat cum cordis
 sinceritate. sic quod intra statum salutis se esse confi
 dat. hec de cancellario. **N**ec mirum si ad peni
 tentiam de peccatis. deus gratiam infundit dimit
 tendo peccatum cum ipse propheta dicat. **D**ixi
 confitebor aduersum me et cum etiam leprosi decem
 euntes ut ostenderent se sacerdotibus. mundati sunt
 antequam se actu sacerdotibus presentarent. **U**n
 de etiam magister sententiarum ezech. xxviii. **S**ic al
 legat ad propositum. **Q**uocumque hora peccator
 conuersus ingemuerit psalmus erit. non dicent
 ore confessus fuerit. sed conuersus ingemuerit. hu
 ic consonat deum alb. i. iiii scripti. d. xvi. expo
 nentis illud verbum. **A**ugustinus in lra. pau
 at etiam penitens ne prius ad domini corpore

accedat. q̄m̄ cōformatus bō cōsciencia. vult iq̄
 dicere q̄ oīs bona cōscīa adulti homīs habens
 graciā est conformata. q̄a actus cōtriciōis detes
 tās peccatū est actus meritori⁹. similiter act⁹
 fidei in deum et huiusmodi. et illis actib⁹ moue
 tur quādo iustificatur. et sic statim post primū
 momētum contriciōis conformatus est bō cōsci
 encia per opus interius meritorium licet non
 exterius. **S**ecūdu cōsolatoriū cōscīe ⁊ efficacī⁹
 est cōfessio sacramentalis. nā s̄m sanct. tho. ⁊
 sco super iiij. cōfessio iū alios frēs. ⁊ eē hūc h̄z
 q̄ si dolo cōtriciōis p̄nīe nō fuiss; sufficiēs tūc
 confessio et absolucō sacmētalis p̄nīe supueni
 ens eius suppleret defectū. ⁊ quia cum ipsa atē
 cōne de se i sufficiēte sufficiēt delez; oēs; mōelē
 culpā dūmō ipē peitēs tūc nō poūt obicē grē p
 dīssioēs actual' peccā mōel'. **N**ū qm̄ dō corā natā
 cōfitebat' peccm̄ suū d̄ns. peccavi statū p̄pha ex
 pte si dixit trāstulit dō peccm̄ tuū. ⁊ c. ij. p. iij.
Quorū rō ē q̄a peccōr ad hoc vt r̄cupēt grāz ⁊
 sibi dimittat' peccā. nō r̄q̄riē s̄m p̄dā n̄ q̄ cū a
 liq̄li detestacōe etiā si illa de se i sufficiēs sit nō
 ponat obicē grē p̄ tūc. **D**e hoc autē potest hō
 cū cōfite' p̄babilit' valde secur⁹ esse. q̄a potest
 valde p̄babilit' scire. s̄. tēpore cōfessiois ⁊ ab
 soluciois se nō peccat' mortaliter ⁊ se detestari

sua peccata ymmo sco sup .iij. b. **V**ia ista q̄
 homo confitetur sacramentaliter est magis in
 potestate hominis ⁊ certior ad gr̄aciā primā
 recup̄andā. quia ibi nō oportet; nisi nō opponere
 obicem ad gr̄aciā quod multominus est q̄ ha
 beri aliq̄ actionem que per modū meriti de a
 gno sufficiat ad iustificacōne impij sicut fieri
 oportet in cōtricione. ¶ Unde dicit beatus aug⁹
 et allegat a magro in .iij. b. xvi. vt paulo ante
 dictum est. **P**aveat. s. penitens ne prius ad
 dominium corp⁹ accedat q̄ cōformatus sit bo
 na consciencia. super quo verbo dicit iterū. **A**lb
 tus. Homo habens gr̄aciā vel presumens ex
 probabili signo se habere gr̄a; potest accedere
 ad corpus cristi. **S**ignū atē probabile ē iqt̄
 si est confessus et dicit sibi consciencia q̄ pro
 nulla re vult āplius peccare ⁊ penitenciā debi
 to tempore libenter suscipere. ¶ Ad idem ē con
 stantissime. **W**ilb p̄sienf in suo speciali trac
 tatu de sacramento penitencie. ca. penultimo. v
 bi docet confessorem. quō atēq̄ peccator cōfite
 ri incipiat eum alloqui debet sicut p̄ euāgeli
 cis filium inuentū qui perierat. **S**i inquit i
 hoc proposito venit ad confessorem. s. vt cōmit
 tat et tradat se beneplacito dei. et hoc ex amo
 re ei⁹. **S**i se totū pat⁹ ē dare ⁊ tradē misericōi.

Nota

dei et de hac causa ne eius offensam faceret ut
 in amorem et gratiam eius redeat mortuus in se
 vinaria dirupta esse cognoscat. si tantum sui a
 morem largitus est ei clementissimus deus ut
 de se toto studio beneplacitum eius parat? fit
 facere pro concilio sacerdotis. cui anima eius cu
 randa et regenda a deo commissa est nullatenus
 de salute eius dubitet. **¶** Quis enim dubitet
 deum huiusmodi penitentem plenissime possi
 dere? hec ille. **¶** Et docet ibi etiam ante confessi
 onem inchoatam penitentem deo gratias de
 hoc referre a quo omne bonum. et postea desic
 te confiteri peccata. **¶** Tercium consolatori
 um consciencie et optimum est post contricio
 nem et confessionem eucharistie sacramentum
 sumere. quod sacramentum habet etiam mor
 tuos vivificare ut ex sancto. **¶** Thoma patuit ca
 pitulo precedenti et sic patet prima pars huius
 tractatus

¶ Tractatus secundus de consciencia pro ut di
 cit certitudinem

¶ Capitulum primum quid sit conscie
 tia pro ut dicit credulitatem fixam et quomo
 do originatur per syllogismum practicum quid
 sit hinc inde. **¶** ratio superior. **¶** ratio inferior **¶**
 eorum differentia a consciencia

morbo

Act
 H
 et
 co
 et
 actu
 enia
 ad
 deo
 alio
 par
 hois
 tend
 el
 no
 super
 Chri
 mon
 natu
 hinc
 ecia
 cit
 Ali
 om
 vici
 quod

Hatenuis dictum e de consciencia rec-
 ta et bo pro vt sumitur pro spe bona
 ¶ quis habet de dei amicia nunc ve-
 ro restat loqui de consciencia recta
 et erronea magis ppe dicta pro vt sumitur p
 actu assensus vel credulitatis et sic dicitur consci-
 encia esse assensus vel credulitas intencionis
 ad aliquid faciendum vel non faciendum. **U**nde
 isto secundo modo consciencia dicitur quasi cu-
 alio sciencia quia sciencia vniuersalis ad actu
 particularem applicatur vel etiam quia per ea a-
 liquis sibi conscius est eorum q facit vel facere i-
 tendit. ppter hoc etiam interdum dicitur sententia
 vel dictamen rationis. **P**ro quoz intellectu
 notandum q ista quatuor differunt secundum rō
 superior et rō inferior et conscia vt docet sanctus
Tho. in h. d. xxxix. **R**ā sinderes est vis aie
 motiua que semper est nata figi in superioribus
 naturaliter mouens et sit imulās ad bonū et ab-
 horēs malū q sinderes aliquā lex ratiois aliquā
 etiam conscia nominatur. **D**e quibus h. d. i. di-
 citur de illis legem nō habentes ipsi sibi sūt lex
Aliquā autē dicitur alio nomine scintilla raci-
 onis. ouementer quis quia sicut scintilla ē mō-
 diaim quid ex igne euolās. **I**ta hec virtus
 ē quedā modica participatio intellectualitatis

respectu eius quod de intellectualitate in angelo est
Unde b. Jero. in glo. super ezech. primo dicit
 quod per aquilam signatur. que ut cetera animalia
 in volando transcendit ita hec virtus transcen-
 dit rationale quod per hominem figuratur et concupis-
 cibile quod per vitulum. atque irascibile quod per leonem. **Hanc**
 sinderesim ideo deus posuit in homine ut serue-
 tur deo et connerio rerum. **Quia** secundum d. vii. ca. de
 diuinis nominibus. Diuina sapientia coniungit prin-
 cipia secundorum ultimis primorum. **Angelus**
 autem est intellectualis nature non rationalis cum
 disersu. et isti nature homo per sinderesim ap-
 propinquat et coniungitur. de quo in psalmo. **Sign-**
 natum est super nos lumen vul. t. do. deus. le-
 ti. re. **Hec** sinderesis siue habitum nominis si-
 ue actum naturaliter inclinatur ad bonum semper
 et remurmurat malo. sicut e contrario sensualitas
 semper inclinatur ad malum et numquam ad
 bonum. ideo etiam sinderesis vocatur lex nature
 pro ut a natura inest. **Sinderesis** vero dicitur
 secundum quod inclinatur ad operatiua et que
 admodum intellectus principiorum est quo ad spe-
 culatiua. **Ita** sinderesis ad operatiua inclinatur
 principia. **Exemplum** de speculatiuis. ut omne
 totum est magis sua parte. quolibet est vel non est. **De**
 patris autem. ut nullum malum est faciendum. bonum est

pro

prosequitur
 nobilitate et
 facti rationab
 la. **Hec** pro
 creatura vel
 tealitate. pro
 la. **pro** uenit
 natus ipsa
 ad se abso
 luti sit crea
 to penam ha
 duplicem
 patet que
 ut tradi
 nalis pro
 carnis et
 im practica
 dum quia deus
 at hoc est fieri
 effectum par
 la. **pro** uenit
 esse superius
 rationabiles
 ueritas. **Hec** autem
 ad se sequi
 uocatur et hoc

25

10

prosequendū. **Q**uod tibi ne vis fieri ratio
nabilit et ex debito alteri ne feceris. quod tibi vis
fieri rationabilit et ex debito alteri fac et simi
lia. **N**ec preterea findere in nulla rationali
creatura vel intellectuali creatura expugitur
totaliter. immo nec in dampnatis. **D**e quibus
sa vi. v. etnis eorum non morietur. **H**uis enim in damp
natis ipsa findere quo ad displicentiam mali
culpe absolute considerate. et quo ad complacencia
boni sit extincta. tamen secundum quod culpa comparatur
ad pena sic in eis extincta non est. quia habent
displicentiam mali in collatione ad pena. et sic
patet quid sit findere. **R**atio vero superior
ut tradit beatus Augustinus. li. ii. de tri. est actus ratio
nalis potencie que sumit consilium ex rationibus
eternis et diuinis. et partim est speculativa. et partim
practica. **S**peculativa dicitur quod est credendum
quia deus reuelauit. **P**ractica vero dicitur
hoc est faciendum quia deus precepit aut eius
offensionem parit et huiusmodi. **P**ropter quod
beatus Augustinus ubi supra ca. xviii. et ii. dicit quod ratio super
rior supernis aspiciendis intendit et supernis
consulendis. primum quo ad speculativa secundum quod
practica. **R**atio autem inferior est actus potencie
rationalis que sumit consilium ex rationibus terrenalium
temporalium ut hoc est dimittendum quia est su

pluu vel diminutu utile vel honestum. et sic de
 alijs condicionibz q̄s moralis phus p̄tractat
Unde rō superior sapiencie deputatur. sicut iſe
 rior sciencie. et tamen superior racō et inferior
 nō sūt due potēcie. sed racōis duo officia. **P**or
 ro consciencia pro vt secundo modo sumitur est
 assensus conclusionis elicite in silogismo p̄cti
 co vel speculatiuo. in quo findereſis maiorē raci
 o minorē. et consciencia format conclusionem
Pro cuius laciōri intellectu notandum q̄ rō i
 eligendis et fugiendis quibusdā silogismis v
 titur. **I**n silogismo autem est triplex confide
 racio secundū tres p̄pōsitiōnes. ex quaz duabz
 terciā concluditur. **I**ta contingit i p̄posito. nā
 racio in operandis ex naturalibz principijs ex
 lege natuē seu findereſi assumit circa particula
 rā iudiciū. puta nullum malum culpe est faci
 endum et similia. tunc lex nature seu findereſi
 i silogismo cōscie maiorē ministrat. sed minorē
 addit racio naturalis inferior vel superior. s̄
 hoc ē malū culpe. sed consideratio conclusiois
 elicite est consideratio consciencie. **U**nde cōscie
 cia indifferēter de presēti preterito vel futuro
 facto remurmurat. ex quibz patet quid sit cōsci
 ētia i p̄posito. et de tali cōscia plurimi loquūt̄
 moderni doctōes presertim circa h. d. xxxviii.

alijs speculatiue de eade determinates materia

Capitulum secundum quid sit recta consilia et erronea et quomodo oritur eius error

Est autem hec consilia duplex. scilicet recta et erronea. Recta est assensus conclusionis debite illate ex premissis veris in syllogismo presertim practico ubi maior procedit ex fidei vel ex ratione vel fide cognitum. et in minore per rationem superiorem vel inferiorem vere et debite subsumitur. ut omne dei preceptum est faciendum. hoc est huiusmodi videlicet diligere deum super omnia. ergo deus est super omnia diligendus.

Conscientia autem erronea ut dicit beatus Augustinus et habetur d. xxxviii. ubi super tunc in aliquo cadit. quoniam in agendo intellectus aliquid pro vero approbat quod falsum est. aut e contrario pro falso approbat quod verum est. et fit quoniam in syllogismo consilia seu practico in minore false vel male subsumitur. quia tunc erronee et false concluditur.

Conscientia autem que consilia errare potest est ista. quia conscientia formatur ex assumptione aliamus particularis propositionis sub universalibus regulis operum. propositio autem que assumitur seu subsumitur non est pro se nota ut sunt universalia principia agendorum sed innotescit per fidem vel inquisitionem rationis. et ideo circa eam et circa eam

scienciam ex eius assumptione formatam contingit error. Vel quia fidei non assentitur non enim omnium est fides secunda thess 3.3. vel quia eos testes et inquirentes decipitur quique quis ex inconsideratione eorum que inquirenda sunt et consideranda quandoque vero ex passione abducente iudicium rationis quandoque etiam ex habitu malo vel erroneo. exempli gratia. lex tradit uniuersale principium circa quod non contingit errare. scilicet quod illicitum non est faciendum. Hereticus autem assumit quod iuramentum est illicitum ex eo quod scriptum est mathi 5. Ego autem dico uobis non iurare omnino. ex quo sequitur conscientia erronea scilicet quod nullo modo est iurandum. Decipitur autem conscientia quia non confert illud dictum scripture ad alia in quibus conceditur iuramentum tamquam licitum patet ergo quod conscientia erraret potest. Et per idem patet quod hinc inde errare non potest. Respicit enim hinc inde uniuersalia principia agendorum circa que non contingit mente errare. sicut nec circa prima principia in speculabilibus. Et sicut prima principia in speculabilibus non possunt esse falsa eo quod immediate illustratur lumine intellectus agentis. sic et prima principia in operabilibus circa que est hinc inde erronea esse non possunt. quia etiam immediate

sequitur lumen intellectus agentis de quo psal
Multi dicunt quis ostendit nobis bonum. Res-
 pondetur. **S**ignatum est super nos in vul-
 tu. do. de. le. in. cor. meo. **N**otandum tamen quod
 proprie loquendo non omnis error circa iudi-
 cium agendorum est error conscientie. errant e-
 nim omnes qui operantur malum. In solis ex-
 habitu peccantibus est error conscientie. In
 peccantibus vero ex passione est ratio aliquantulum recta.
Unde ignorantia electionis que est in eis. de
 qua postea patebit non est error conscientie. quia
 conscientia solum dicit illud iudicium quo intel-
 lectus iudicat aliquod esse bonum vel malum
 secundum ad deum et bonos mores. **U**nde inco-
 tinens quando scit fornicationem esse malam et nichilominus
 passione ductus eligit eam tamquam bonam
 conscientia sua non errat immo scienter facit
 contra conscientiam rectam. **E**x quibus iterum patet
 quot triplex potest esse error circa filogismum
 practicum. **U**nus est error electionis in eo
 qui peccat ex passione obumbrante iudicium ra-
 tionis. **A**lius est error credulitatis seu senten-
 tie quando quis assertive inheret conclusioni quam
 scientia proprie dicitur conscientia. **A**lius est er-
 rore dubietatis seu dubitationis quando neutram
 partem tenet cum certitudine. sed de utraque dubitat

de q̄ dicitur infra late p̄t̄. i. et sequētibz

Capitulū tertium cur cōsc̄ia ligat sicut lex

Nunc videndū est quōs consciencia se habentem ligat. Nā secundū omniū catholicorum doctorum sententiā capiēdo cōsc̄iam p̄p̄e p̄ credulitate s. h. ma q̄ q̄s se credit sub peccato ad aliq̄d teneri. cōsc̄ia sic ligat q̄ ea non de p̄oita et st̄ate homo peccat si cōtra eā f̄iat. sū cōsc̄ia sit r̄c̄a vel erronea ut patet autoritatibz et racōe. **Uñ. Ap̄ ad Ro. ix. d. Omne quod nō ē ex fide. peccm̄ ē. Origenes** ubi vult. **Ap̄. ut nichil dicā n̄l cogitem. n̄l agam. nisi secundū cōsc̄iam.** Et glo. sup̄ p̄dicto textu dicit. **Omne etiam si bonum sit in se q̄d non est ex fide. i. quod sit cōtra fidem. i. contra conscienciam ut credam⁹ malū esse. peccatū ē.** Et iterū glo. ibid. **Omne quod sit contra cōsc̄iā edificat ad gehēnā.** In sup̄ sup̄ illo ec̄c. vii. **Scit tua cōsc̄ia q̄a tu crebro maledixisti alijs glo. d. Qua iudice nos nocēs absoluit.** Patet etiā rōe. nā cōsc̄ia at̄ est r̄cta et tūc ligat aliqua lege naturali. diuina. at̄ positua. at̄ consciencia est erronea. et tunc ligat etiam vel virtute p̄cepti vel iussu dei licet per accidens. q̄a cōsc̄ia non dictat aliquid faciendum ea ratione q̄ sibi videat. s. hac rōe q̄a sibi a deo iussū est

vel preceptum et ita ratio pro tunc dicat se te-
 neri ad aliquid et quia hoc dictamine stante
 voluntas non conformatur se rationi. ideo actus
 voluntatis inordinatus est. Unde quando consci-
 entia hominis errat dictando esse licitum et esse
 faciendum sub debito quod est de se peccatum et
 quod scire tenetur et quod scire potest peccat
 faciendo secundum dictamen conscientie quia
 ex ignorantia imputabili peccat perpetrando ac-
 tum illicitum. et etiam tunc peccat non facien-
 do stante erronea conscientia quia facit contra
 conscientiam. ideo conscientia dicitur habentem
 ligare. ligari enim dicitur moraliter qui sic dis-
 positus est circa aliquod agibile quod in neutra
 parte potest licite declinare. ad modum illius
 qui ligatur corporaliter qui nunquam potest procede-
 re interim quod ligatus est. nec tamen aliquis sic
 conscientia ligatus est simpliciter perplexus quia
 potest et debet conscientiam erroneam deponere.
 licet sit perplexus. Item quid id est interim quod reti-
 net illam conscientiam erroneam quam postquam depo-
 suit non peccat. Exemplum de eo cui dicat
 conscientia quod nunquam sit iurandum. adveniente pre-
 cepto superiorum in quo de dicenda veritate iu-
 rare debet si iurat peccat quia facit contra conscientiam.
 si non iurat peccat contra obedientiam. Circa

premissa occurrunt plura dubia. **P**rimū dubi-
 um est de modo ligamenti conscie. et utrū erro-
 nea conscia liget ad errorem deponendū. Res-
 pondetur quod consciencia erronea duo includit.
 errorem scilicet et conscienciam. ratione primū ligat
 ad deponendum eā. vinculo diuini precepti ad
 ephe. quarto expressi vbi sic dicit Apostolus. Depo-
 nentes vos secundum pristinam conuersationē
 veterem hominem. quod corrūpitur secundum desi-
 deria errorum. ratione vero secūdi ligat vi-
 nulo consciencie ad faciendum quod debet. nec
 tamen est simpliciter perplexus. quia potest et
 debet deponere illam. et ille simpliciter non li-
 gatur et per prius et magis ad deponendū quam
 ad faciendum tenetur. et si de illa per se nes-
 ciat iudicare. debet pericōres consulere. vel vbi
 de est hūmanū consiliū sibi debet se per oratio-
 nem ad deum conuertere. **D**ubitatur secundo
 utrum consciencia erronea aliquando excuset
 hūc quod lex iniquū suū cōditōre nō excusat hoc poti-
 us odempnat. secundum illud ysaia. 10. v. qui conditis
 leges iniquas. **C**ōscia autē erronea ē lex iniqua
 ab eo tempore cōdita quod eā sibi formauit. et item simplici-
 ter nō excusat. hoc magis peccatum facit et aggrauat.
Ad cuius euidentia notandū quod tripliciter errat
 cōscia. primo indifferēcia iudicans esse prece-

pta vel phibita secundo et ontario precepta
 vel prohibita iudicans in differencia 2tercio iu
 dicans precepta esse prohibiciones vel extra
 rio **I**n primo casu non excusat h illa queat
 et condemnat **I**n h. 2. 3. casu nota q. consciē
 cia erronea duo includit scilicet conscienciam
 putatua et errorem ex primo excusatur pecca
 tum pro tanto quia minus contemnit exempli
 gracia quando foenicari no credit esse precep
 tum 2 ideo foenicatur. h pro tanto aggrauat q
 a libidinosus et searius peccat **U**nde Jere
 iij **S**apientes sunt vt faciāt mala bene atē
 facere nescerūt **D**e h. autem distinguitur
Cū enim omnis errās sit ignorās vt. d. b.
Aug in Enchiridion. ca. xvij. **I**deo q. mo
 dis contingit que ignorāe tot modis configit
 etiā errāe. de quibz dicetur distincti sequenti
 ca. **D**ubitat. 3. vteū erronea consciencia
 plus liget q. preceptum prelati in differētibz
 que precipere potest **S**unt autem in differē
 cia vt leuare festucā et similia. **R**espondet **O**
 bediens prelato contra cōsciām. aut captuat
 cōscience iudiciū affectu vel effai vt subdes
 precepto prelati. aut facit contra cōsciām 2 af
 fectū voluntatis obediens prelato timore ani
 mi vel amore de ordinato **I**n pīmo caū faciēs

contra conscienciam non peccant. sed meretur
 licet non possit deponere conscienciam. vel non de-
 ponat. sicut non potest eundem rationibus contra fidem.
 voluntatem tamen captiuas illi obediens ideo me-
 tur. **Secundo** co. io. In captiuitate edictes oēs intel-
 lectum in obsequium repristi. In secundo casu pec-
 cat. sed minus quam si faceret contra prelati precep-
 tum. primo agens contra prelati preceptum magis
 contempneret eum quam contempnens prelatum. **Non**
 autem contempnens conscienciam erroneam con-
 tempnit deum. **Unde**. bernh. in de precepto. et dis-
 pen. **¶** Sitant ope cauenda sunt scandala p-
 uulorum. quanto amplius prelatorum. quos sibi de-
 coequare quodammodo in utroque. dignatur dum
 sibi met imputat et illorum reuerenciam et contemp-
 tum. contestans eis qui vos audit me audit et
 qui vos spernit me spernit. **¶** Secundo quia tal-
 plures imo totum collegium magis offendit et scanda-
 lizat quam si contra conscienciam faciat. **Tercio**
 quia se magis ad malum disponit scilicet ad obedi-
 tiam et rebellionem. atque ad sequendum proprium
 sensum et ad peruertendum veritatis iudicium. de quo
 psal. v. dicitur. **De** quo sapientes estis in oculis
 vestris. **¶ Capitulum quartum**
quod conscientia non in omni causa ligat quoniam autem liget at non
ostenditur ex modis ignorandi diuersis

Queritur etiā hic an cōscia erronea
 semper sic liget q̄ in nullā ptē pos
 sit homo licite declinare. **R**espōde
 tur secūdu sanctū thō. prima. ij. q.
 xix. articulo. vi. q̄ non huius rō ē quia error
 cōsciencie aliq̄n non est imputabilis cōsciencia
 to. ficiū et ignorācia aliqua puta inuincibilis
 vel ignorācia facti probabilis q̄ excusat totali
 ter a peccato. sic et error. **R**ā error ex igno
 rācia solet procedere. **A**d sciendum autē q̄n
 error cōsciencie liget et q̄n non. et q̄n excuset a
 peccato. **D**oportet p̄scire q̄n ignorācia ex
 cuset a peccato et quādo non. **C**uius rō est.
 quia ignorācia facit inuoluntariū in toto vel i
 parte. et per consequens excusat in toto vel in
 parte. cū nichil sit peccatum nisi q̄a volūtariū
 secūdu. b. Aug. et par rō est de errore. **C**ō
 siderādum igitur q̄ quātum i p̄posito sufficit.
Quintuplex est ignorācia. s. circumstans
 vel cōcomitās. Inuincibilis. iuris seu vniūsalis.
 facti seu p̄tialāis et electionis. **I**gnorācia
 cōcomitās actum seu circūstans est q̄n ignoran
 cia est de eo quod agitur. et tamen si sciretur
 nichilominus agē. et tunc non excusat pccm̄
 nec agguat nec diminuit. quia non inducit ad
 volendū. **E**xemplū de eo q̄ vllz occidit hostē.

sed ignorās occidit eum pūctans occidē seruū;
Signum huius ignorācie cum q̄s non penitet q̄
 actum peccati fecit. Ignorācia invincibilis est
 q̄ non est in potestate alicuius. vel fit ex igno
 rancia seu nesciencia alicuius circumstācie ab
 q̄z omni negligēcia imputabili precedente. vel
 vt alij dicunt et in idem redit. Est eorum que
 nec tenemur nec possumus scire. Unde ig
 norancia que est invincibilis secundum se et
 suam causam excusat ex toto. quia causat oīno
 involuntariū. Dicitur autem notanter et secū
 dū se et secūdu suā causam. ppter ebrīū ex ebrī
 etate peccantem. cuius ignorācia est invincibil
 secūdu se quia tūc nō potest iudicare q̄d agēdū
 vel non agēdū. Non tamen est invincibil^r secū
 dum suam causam. quia potuit se nō inebriare
 et sic nō ignorare. Unde nō ē oīno excusat. Hec
 ignorācia invincibil^r fm alb. in sūma ē mlti
 plex. q̄a q̄dā ex natuā ē invincibil^r sic ī moriētibus
 et ī melācolicis. et hec ex toto excusat. Alia ē invi
 cibil^r ex accūte. vt ī ebo v^r q̄ comederūt iusq̄a
 mū v^r citutā q̄ ad insaniam ducunt vel ex infir
 mitate aliq̄. In q̄b^r si q̄s dedit cāz faciēdo tē il
 licitā nō excusat ex toto. Si v^ro tē licite dedit
 opā excusat ī toto. q̄a tūc nō ē culpa s̄ pen. De
 hac ignorācia dicit cōcordādo cū pmissis v^rli

sup h d. xxij et concedebiter in summa sua li. vt
Ignorācia inquit iuris seu vniuersal' est vt
 si aliquis nesciret furtum esse peccatum vel a
 liquob huiusmodi. **H**ec ergo si est omnino
 inuincibilis et involuntaria quia scire quis nō
 potest vt patet in pueris et stultis a natuuta
 te. et tunc excusat ex toto. **S**imiliter si quis
 de aliquo agendo dubio magis peritos consu
 lit de quo nullā habet auctoritatem expressam
 vtz ita sit vel non dummodo foemet sibi bonā
 conscienciā postq̄ magis peritos consulerit e
 ciam si res aliter se habet q̄ ipse sentit excusa
 tur enim q̄ potuit. deus autem nichil imposs
 bile requirit ab homine. **S**i autē hō incide
 rit in hanc ignorāciā inuincibilē hoc erit at p
 opus licitum. vt si per vigilias ⁊ abstinentias
 et huiusmodi aliquis insanus factus est. et tūc
 excusat ex toto eciā si excessus furoris pecca
 tum veniale fuerit. **A**ut incidit culpa sua mor
 tali. et tunc dicunt quidam q̄ peccatum sequēs
 excusatur ex toto si nullum habet vsum raciois.
 et hoc ē probabilius et verius. **H**ec. **V**lrius
 consentit cum hoc ray in sū. et. **A**ugustin⁹
 ac. **A**mbro xv. v. q. i. aliquos ⁊ ca. **I**lla cauē
 da. pñ. i. pe. de. pal. super. 3. b. xxij concordans
 cum predictis dicit cum durando **I**gnorancia

vltz

frando

ferant

que est causa actus aut est eodem que nec tene-
 mur nec possumus scire que dicitur invincibi-
 lis. Aut eorum que tenemur et possumus scire que
 dicitur vincibilis. **P**rima excusat si sit invinci-
 bilis secundum se et secundum causam. quod addit pro-
 ebrum ut supra dictum est qui non in toto ex-
 cusatur. **I**gnorantia autem vincibilis aut est in-
 uniuersali et dicitur ignorantia iuris. Aut in par-
 ticulari dicitur et ignorantia facti. **P**rima autem est directe
 affectata ut homo liberior peccet et hec non
 excusat sed aggrauat. Aut non est directe affec-
 tata sed puenit ex quadam negligentia et hec
 licet non excuset ex toto sequens peccatum tamen
 ipsum alleviat. **I**gnorantia autem particularis seu
 facti excusat vel non excusat ut infra dicitur.
Dicit ergo per de per super verba durandi sic
 declaratio que facit de ignorantia causali vincibi-
 li bona videtur. **E**st tamen addendum ad id quod
 dixerunt ignorantiam vincibilem eius ad quod
 homo scire tenetur et potest. quia si non potest vel
 non teneatur excusatur ut miles mulier minor
 et sic de alijs non tenentur scire iura hominum po-
 sita nec pari ratione que vacant theologie sacre ex-
 ordinatione confirmata per papam etiam decretis de-
 cretales et huiusmodi sed quicumque est doli capax te-
 netur scire in naturali et diuino quod ad per. **H**ec per **E**st

igitur ignorācia iuris eorum que quis scire te-
 netur. ut q̄ fornicatio est peccatū mortale si q̄s
 nesciret et similia. — Dicitur q̄ secundū phi-
 losophū ignorācia vniūsalis. scdm iuristas ve-
 ro ignorācia iuris. et in idem redit quia ius h̄
 vocantur regule vniūsales regentes vitam hu-
 manam. et hec ignorācia iuris variat̄ in di-
 uersis dum vnus scire tenetur ad quod ali⁹ sc-
 ire non obligatur de qua dicitur largius parte
 tertia capitulo xxij et xxij. **Hec ignorācia**
a iuris at̄ ē directe affectata ut homo liberior
 peccet. **Hec non excusat sed agguat.** Aut
 non est directe affectata sed prouenit ex qua-
 dam negligencia. **Hec licet non excusat ex**
toto tamen excusat a tanto et alleuiat peccatū

Exemplū primi de eo cui dicitur cōsciencia
 q̄ debet accedere ad non suā. q̄a noluit intelli-
 gere ut bene ageret ne haberet cōsciāz. retrahē-
 tē ⁊ propterea iniquitatem meditatus est in cubi-
 li suo salicet cōsciencia ⁊ astitit vie non bone

Tales sūt de quibus Job xx. 82. Recede a no-
bis scienciā viarū tuarū nolum⁹ et talis peccat
grauius. Exemplū. ij. de eo qui neglexit solū
discere dei precepta. qm̄ discere potuit. alias ad
alienam non accederet. si id sciret contra dei
preceptum esse. tal⁹ peccat sed minus q̄ prior

Ignorancia facti vt loquuntur iuriste vel particularis vt loquitur philosophus et eiam in idem redit quia factum aliquod videtur particulare determinatum per circumstantiam quam contingit etiam sapientem aliquam ignorare et est particularium circumstantiarum in actu et in tali aut adhibet debita diligencia et datur opera rei licite et hoc modo excusat sicut fuit de iacob cognoscendo lyam quam credidit esse suam scilicet rachelem. **A**ut non est adhibita debita diligencia vel datur opera rei illicite et hec non omnino excusat potest tamen plus vel minus alleuiare si non fuerit directe affectata. **U**nde si quis opera rei licite dedisset moderate ignorancia sequens culpam non haberet et sic posset peccatum consequens ex toto excusare vt patet in hijs qui per exercitium spiritualium operum in amenciam vertuntur vt sancto dicitur. **I**gnorancia vero electionis male est que prouenit vel ex passione vel ex habitu ex quibus aliquis actu non considerat quod tamen considerare potest et debet et hec ignorancia quodammodo affectum peccati consequitur vt quando ex concupiscencia quam voluntas non reprimat absorbetur iudicium rationis in particulari operabili secundum quod dicitur in vi. **E**thi. quod delectatio corrumpit existenciam prudentie secundum quam ignorancia omnis malus dicitur

ignorās. hec ignorācia non excuset peccatum
nec minuit quia non est cā peccati. s. consequi
tur omne peccatum. De ignorantia etiā ha
bes plura pte. 3. ca. xv conclusioē ij. **V.** Ex pre
tactis omnibz iā liquet qd tres solū ignorācie vi
delicet inuincibilis iuris et facti peccatum ex
citant augent vel diminuūt. omniūq; predicto
p vna ratio talis est. Sicut se habet ignorā
cia ad causandū vel non causandū minuendum
vel augendū voluntariū. sic se habet ad excusan
dū. **Nā** eo ipso aliquid imputatur ad meri
tum vel culpā quia est voluntariū. q̄ntū est vo
luntariū tantū est imputandū. Sed ignorā
cia se habet ad causandū voluntariū vel involū
tariū et augendū ipsū seu minuendū mō quo dic
tum est vt patuit per membra singula. ergo q̄
Sed diceres quis forte **In** multis ignorācia
is insci⁹ iam laboro. qd igitur faciā vt eas eua
dam vel vt deus michi non imputet ad peccatū.
nam delicta quis intelligit. **Ideo** cū ps cla
mare habeo. Ab occultis meis mūda me do
mine. et ab alienis parce seruo tuo. Respondet
petrus de thā qd p vrā contricionem deletur
ignorācia in quātū est peccatū quo abreatum.
manet tamen ignorācia actu. cuius rō est quia
quādo desinit esse voluntariū desinit eē pccm.

non tamen definit esse simpliciter. De hoc tñ
aliquid lucidius infra videbitur.

**¶ Capitulum quatuor applicat diuersos modos igno-
rādi ad questionem precedentē**

Per premissa respondetur directe ad
questum principale. ubi queritur v-
trum consciā erronea sp̄ sic lig; se
habentem q̄ i nullā ptem possit ho-
mo licite declinare. Respondetur distinguendo in
errore consciā ficiā et de ignorācia quia ā
est error imputabilis cuius ipse errans est cau-
sa vel occasio. ā non est imputabilis. ficiā ē er-
ror ignorācie vel circumstācie particularis q̄
fuit iacob respectu lye. et ita de similibus erro-
ribus non imputabilib;. **I**n talibus itaque
consciā talis non liget modo in titulo q̄sti-
onis pretacte. **R**am per talem consciā
homo non est ligatus simpliciter. sed solum se-
cundum quid. potest enim secundum vnā p-
tē licite pcedere. **S**i autē error sit imputabil;
tūc p talē cōsciā homo ligatus est simpliciter
stante tali cōsciā quia nec secundū ipsam pōt
homo licite facere. nec contra ipsam. **C**uius rō
est quia vna sola condicō mala reddit actū sim-
pliciter illicitū. s; in omni actu q̄ est secundū talē
cōsciā vel contra ipsam est aliqua p̄dicō m̄a

Patet hoc de primo actu qui est secundum e
 am. Actus enim qui est secundum conscientiam er
 roneam vel est malus secundum se. ut cum aliquis
 credit esse futurum ut detur pauperibus. vel est
 malus quia prohibetur vel contra preceptum superuenientis.
 ut cum precipitur alicui iurare qui tamen non
 iurat. eo quod credit iuramentum illicitum esse. et
 ita in omni actu qui secundum conscientiam erroneam
 est aliqua est condicio mala vel de se vel ex prohi
 bitione. **H**oc autem non est intelligendum
 de conscientia errate circa indifferentia. vel ea que
 sunt super erogacionis. ut cum aliquis se credit
 teneri ad levandum festum quo ad primum. Vel
 ad vivendum caste quo ad secundum. cum tamen ad
 neutrum teneatur. **I**n talibus enim actus que
 est secundum conscientiam erroneam non est malus
 secundum se. nec etiam prohibitus. ideo sequens con
 scientiam talem erroneam non peccat. **G**enera
 liter autem faciens contra conscientiam peccat
 quando conscientia dicit aliquid tanquam debitum
 ut probatum est supra 3. ca. sed quando dicit si
 bi solum ut licitum ut quod fornicatio sit licita tunc
 faciens contra eam non peccat. **S**ed cum dic
 tat aliquid ut debitum tunc peccat. nam consci
 entia erronea in materia imputabili determi
 nata per prohibitionem vel preceptum ligat se.

quod tamen intelligendum est quando dicitur precipi-
endo vel prohibendo non autem consulendo aut
permittendo ut si per heresim de errore carita-
tis et libertate spiritus dicitur conscientia non esse negan-
dum illi qui per caritatem petit usum corporis
tunc sic ligat conscientia quod quid quod faciat pec-
cat. Unde etiam leuissimum festucam credens contra
preceptum dei agere peccat grauiter contemp-
nendo. vult enim agere contra preceptum dei sub
quo conscientia comprehendit aliquid ut inclu-
sum. Et licet illud vere non sit inclusum sub precep-
to tamen iste vere quo ad mentem est contemptor
precepti qui credit oppositum eius quod vult fa-
cere esse preceptum. immo dicit sanctus thomas
xxxix in secundo scripto. Si ratio dicitur ali-
quid directe cadere sub precepto tunc peccat
mortaliter obmittendo illud quod conscientia
dicitur etiam si sit veniale de se vel indifferens

**Capitulum vi. mouet plura dubia de ligamen-
tis conscientie et soluit**

Quia prefata materia erronee disci-
sunt adhuc tria dubia soluenda. Pri-
mum quod plus peccat. Ille qui facit contra
conscientiam erroneam an ille qui sequitur
ipsam Respondet buradus d. xxxviii. ubi su-

20

pra **D**icendum inquit qd hoc non potest v
 no sermone determinari. Sed consideradu
 qualiter est illicitum illud qd conscia erronea
 dicitat esse faciendu. quia quandoq; e illicitu vt
 peccatum veniale sicut qn conscia dicitat es
 se mentiendum ppter vitam innocentis salua
 dam. quandoq; vero vt mortale. sicut quando qd
 credit esse furadu malis diuitibus vt detur bo
 nis pauperibus. **E**x parte etiam conscie
 consideradu est quid ipsa dicitat faciendu. qui
 a quandoq; dicitat aliquid faciendu tanq; ex pre
 cepto puta qd non mendans ppter vitam alte
 rius saluanda reus est homicidij. quandoq; ve
 ro dicitat aliquid ee faciendu vt opus misericor
 die solu. puta qd furtum committes bene faciat
 vt det pauperibus. et sic sit misericors. **I**n p
 mo cau sequens conscia erronea peccat so
 lum venialiter sed faciens cōtra ipsam peccat
 mortaliter. **I**n secundo autem ecōtrario. **S**i
 autē sit aliquid ex precepto faciendum vel ob
 mittendu et conscia dicitet oppositum tanq; ca
 dens sub precepto. tunc oparadu est preceptū
 precepto. et secundū hoc videndum verbi gratia
 a. **S**imiliter errate conscia credat qd li
 citum sit mechari vt saluet sui vel vici vitam
 alioquin rea e homicidij. pl9 peccat exponedo

se vel virum moeti q̄ mechādo quia maius est non occides. **S**imilimō est in omnib; alijs iudicandum. **A**um enim utrobq; est preceptum. tūc comparanda sunt illa ad invicem. ut secundū illa iudicetur de preponderando. **S**i enim mulier credat se teneri ex precepto. Non occides ad mechandum p̄ vita viri. alter putās se fore reā homicidij. plus peccat nō mechando q̄ mechando. **C**ontra si putat se occidēdā ne violetur. plus peccat se ipsam occidendo secundū conscientiam q̄ mechando contra eam. **D**ubitatū secundo. an dictamē cōscie pl⁹ obligat q̄ p̄ceptū prelati. Respondet tho. in. ij. q. sic. q̄a conscientia non obligat v̄tute p̄a. sed v̄tute p̄cepti divini. **C**onscientia enim non dicat aliquid faciendum hac racōne quia sibi videat. sed hac racione quia a deo preceptum est. vnde per accidēs ex virtute divini precepti obligat inquantum dicat hoc ut preceptum a deo. et ideo dictamen conscientie plus obligat quam preceptum prelati. si aut et preceptum divinū in cuius virtute ligat. si aut patet in exemplo. **S**i preceptum regis non perveniret ad populū nisi mediāte aliq̄ principe. si p̄ncps dicit. hoc ē preceptum a r̄ge q̄uis nō eēt verum. dictum suum obligaret ut preceptum r̄gis ita q̄

contemptores penam incurrent. **D**ubita-
 3. quot modis posset quis perplexus eē in con-
 sciencia. Respondetur in genere hoc futur. &
 in specie infinitis quasi modis fit. Unde secū-
 dum Antihodorenū in summa sua triplex est p-
 plexitas. scilicet perplexitas intelligēcie. sacre
 scripture. Perplexitas intellectiua faciendorū.
 et est perplexitas in euitabilitatis peccandi.
 Prima et secunda reperiuntur in sciencijs.
 ad q̄ signandū apud ysa. ponit hoc loco onus
 egipti. postq̄ enī homo exiitit a se onus babi-
 lonis id est amorem huius mūdi a quo primū
 exhonerare se habet. Secundo loco se exiitit
 ab onere philistinū id ē demonū temptacōibus.
 Et post hoc exiitit se tercio loco ab onere
 moab. id est ab onere secularis sciēcie vt dice-
 te possit cū apost. Non q̄ sufficientes scim⁹
 aliquid cogitare a nobis quasi ex nobis. sed o-
 nis sufficiēcia nostra a deo est. Et post
 hec onus carnalis dilectionis siue prudenciā
 carnis que dicitur onus damasci a se exiitit.
 Item ultimo restat onus egipti qd̄ quilibet
 sanct⁹ habere potest. Hec sunt tenebre igno-
 rācie quib⁹ premuntur sancti. sed non oppmū-
 tur. Et ita patet q̄ sancti habent perplexi-
 tatem primam et secundā. Prima autē per-

plexitas soluitur per distinctionem multiplici-
tatis siue amphiboloyce et equiuocacōis. vel p
distinctionem temporū vel qd simpliciter dica-
tur. vel secundum quid intelligi debeat. **S**ecun-
da perplexitas soluitur vno modo scz per spi-
ritum sanctum. **U**nde i. Joh. ij. vs vntionem
habetis a sancto glo. spiritu. et noscatis omnia
scz ad salutem necessaria. **E**t iterū ibidē. **H**oc
scribo vobis de hīs qui seducūt vs. et vs vnc-
tionem q̄ accepistis a deo maneat in vobis. et
non necesse habetis vt aliquis doceat vs. sed
sicut vntio eius docet vs de omnibz et verū
est et non est mendacium. **V**bi scūdū glo. vnc-
tio est caritas. sanctus qui hanc dat. est spiri-
tus sanctus. **E**t fiet sic vt docente vs inte-
rius spiritu sancto. non indigeatis extrinsecus
hominum institutis doceri. **I**terū ibidem di-
cit glo. **N**emo docēti homini tribuat qd ex
ore docentis intelligit. quia nisi intus sit q̄ do-
ceat. lingua doctoris exteri⁹ iuanū laborat. nec
tū doctor taceat. sed quod potest agat. **I**dem
ex itēcōe tradit **Gr.** i. omel. **A**ug⁹. libro de
magistro docet qd q̄a nichil intelligitur n̄ etiā
intellect⁹ agentis luie illustretur. q̄ intellect⁹
in mediate a deo illuminatur. **I**dcirco vnus est
magister noster crist⁹ etna sapia. **E**t notādū

q̄ in potestate nostra est habere vinctiosem p̄
 fatam. **Unde** nycō de ly. super prefato textu
 scilicet maneat in nobis. **Dicit** i potestate ho
 minis est gratiam baptismi obseruare. **De**
 q̄ premisit vinctionem habetis a s̄cto scilicet
 sp̄u. et nostis omnia. s. ad salutem necessaria
 . **Si** enim natura non defecit in necessariis
 multo minus auctor nature. **Unde** si hereticus
 veniat ad corrumpendū fidem in simplici fidei
 qui se conuertit ad deum orandū pro vinctioe.
 ei non deficiet quin eum dirigat per se vel per
 alium secundū ea que pertinent ad salutem se
 cundum suum statum. **Illud** autem habere di
 cimus q̄ est in nostra potestate habendi. **quod**
 autem dicit non necesse habetis vt aliquis do
 ceat vos. s. homo non est intelligendū q̄ simpli
 ces fideles contēpnere debeant doctrinā supioꝝ
 vel etiam eam negligere cum eam possint ha
 bere. **Sed** quid fieret si humana doctrina de
 ficeret tunc enim de⁹ suppleret. **Unde** frequē
 ter reperuntur aliqui simplices nutriti in cā
 pis clarius videntes in hīs que sunt ad salu
 te necessaria. q̄ illi qui quasi cottidie audiūt
 sermones in ciuitatib⁹ magnis. **Concludit**
 autem et verum est et non est mendacium q̄
 ab eo qui est regula veritatis nō pōt. p̄cedere

nisi utrum hec nichil. **T**ercia perplexitas soluitur per depositionem erronee conscientie de qua videbitur parte tertia p totū. ideo nullus potest esse. ij. modo vel. z. modo perplexus adeo. qd sit simpliciter perplexus. alias talis non libere nec voluntarie peccaret quod nunquam fit. quia omne peccatum secundum Aug⁹ est adeo voluntarium. quod nisi aliquando sit voluntarium non est peccatum. Si autem aliam apparet qd peccet siue faciat siue dimittat. apparenca non est veritas. quia si scientiam haberet et non ignorantiam. videret viam sine peccato faciendi vel dimittendi ut patet in exemplo sequenti. **P**otest tamen aliquis esse perplexus secundum quid. scilicet secundum erroneam conscientiam. qua deponita. erit liberatus. **E**xemplum de eo cui dicitur conscientia qd fornicari debeat. alias reus erit mortis proprie persone. errat talis conscientiatas et interim qd tale habet conscientiam est perplexus secundum quod. quia siue fornicetur siue non. peccat. quia si facit committit peccatum fornicationis. si non facit. committit ex intentione seu conscientia peccatum proprii homicidij. et sic secundum quid est perplexus. igitur deponat conscientiam tunc non fornicando non peccat. **I**ste tamen cui apparet qd conscientiam non possit deponere et secundum quod perplexus est inter duo vicia illud plus eligat vi-

cium vel potius minus timeat incurrere quod
 in se minus peccatum extat. sicut in exemplo
 de eo patet qui in turri captiuus est et sine cor
 poris periculo euadere nullomō potest. eligit
 locum vbi cadendo deorsum minus ledat. De
 hoc est etiam regula vniuersalis theologorum
 hec. **I**n nullo casu est aliquis perplexus in
 duo peccata. quin ei pateat exitus absq; nouo
 peccato. nā si iurauit quis piā se occisurum pe
 trum innocentem et non occidat eum. ipse non
 peccauit nouiter. sed iam peccauit iurādo. **S**i
 autem consciētia dicat sibi erronea q; petr⁹
 innocens ē statim occidendus ab eo. dimittat
 hanc consciām et liberatus est. **S**i autē pos
 tremo incidāt duo precepta iconpossibilia ex
 culpa sua. tunc agat illud qđ de se ē magis ob
 ligatorium. et a nouo peccato immunis existet.

V Capittulum septimum tractatus scđi
 assignat quinque causas erronee consciencie

Uno quid sit erronea consciā q̄ vuln⁹
 magnum est anime. nunc vt mede
 la adhiberi possit radicatus vidēdū
 est de causis erronee consciencie. **V**
 bi sciendū q; ex quinq; oritur. scilicet ex disce
 di negligētia. ex querēdi erubescētia. ex sup
 bie pectinacia. ex affectus malivolētia et ex

alioꝝum vicōꝝum gūium fetulentia. ¶ **P**rimo
 inq̄ cōtinetur ex distendi negligēcia. Unde ysai
 ih. Propterea captiuus ductus est popul⁹ me
 us quia non habuit sciēciam; tenetur enim q̄
 libet cristianus scire aut adiscere ea q̄ sūt cre
 denda. vt symbolum apostoꝝorum. ⁊ que sūt ap
 petenda et spernenda. vt oracionem de mīnīcā.
 In q̄ continetur quid quid ē ordinate petēdū
 et sperandum. et ea que sunt faciēda ⁊ dimit
 tendā per dilectionem dei et p̄mi contenta
 in decem p̄ceptis que sūt regule omniū. dicē
 te veritate mathi. xix. Si vis ad vitam in
 gredi serua mandata. Ea que sunt ecclesie
 communiter vulgata p̄cepta vt de preci
 piis festiuitatibus. de necessitate confitendi. et
 eukarīstiam sumendi. atque de quibusdam a
 lijs sacramentis ecclesie venerabiliter parti
 piendis tenentur omnes homines. ¶ **T**e
 nentur insuper singuli homines vt dicit. Sāc
 tus. Thomas prima secunda questione sep
 tuagesima. Ea que ad eozum statum sunt
 pertinēcia vel officiū. vt religiosus ea que ad
 suam religionem pertinent. Episcopus iudex
 scabinus. Cōsiliari⁹. artifex ⁊ sic de alijs q̄ ad
 eozū officiū p̄tinēt. sicut tenēt scā ea sine cō
 sciēcia nō potest aliquis debitū actum exercē;

et sicut turpe est mechanicō primo velle artē
 discere quādo debet eā exercere sic turpius ē
 cuilibet in officio liato existenti si nesciat ea quae
 sunt officij sui exercere. vt iunctis matrimoni
 o electis ad officia et similibus. nā qui ignorat
 ignorabitur i. co. pl. viij. Et fatuis v̄gimbo
 dicitur. Math. xv. Amen dico vobis nescio
 vos. et clausa est ianua. **S**ecundo oritur er-
 ronea cōsilia ex querēdi erubescencia. puta cum
 quis habere potest quos in dubijs consulat. vel
 in arduis. et erubescat querere. tales enim verā
 prudentiam que idem est cum discretionē et ab
 erronea consuetudine sola scit liberare nūq̄ at-
 tigent. immo in demonis temptatione interim
 succumbent. vt diffuse probat Cass. et colla. ij
 moyh exemplis. primo abbatis Serapionis
 qui iuuenis existens seruēdo abbati. theonī
 per demonis temptationem tā diu in furti pa-
 nis cōsuetudine durissima detentus est quo vsq̄
 peccatum corā semibz agnouit. De inde ex
 exemplis scripture idem patet. primo de Samu-
 ele iuvene a deo electo i. r. 12. Quem deus
 pater suo colloquio noluit illustrare nisi semel
 et iterum ab hely. seniore sacerdote doceretur.
Hic vas electionis iam conuersū deus per
 semetipsum statim instruere noluit. h̄ ait ei act. 2. 70

Surge et ingrederere civitatem et ibi dicetur tibi quid te oporteat facere. Sic etiam idem paulus propter hoc solum ascendit iherosolimam ut euangelium quod per miracula pluram gentibus predicauerat priuata ac domestica examinatione conferret cum apostolo. Contuli inquit ad Gal. ij. cum illis euangelium quod predicabo inter gentes ne forte inuacuum curerem aut curissime. Ideo concludit Cassianus ex verbis moysi abbatis. Quis igitur tam presumptor et cecus est qui se audeat suo iudicio et discretionis committere cum vas electionis indignum se coapostolorum suorum collatione testetur. Unde manifestissime comprobatur nec a domino viam quidem perfectionis quem piam promereri qui habens unde valeat erudiri et doctrinam seniorum vel instituta contempserit peruiuipendens illud eloquium quod oportet diligentissime custodiri. Interroga patrem tuum et annuntiabit tibi seniores tuos et dicent tibi deus xxxij. Et iterum dicit Cassianus ibidem Non valebit ignorantiam eius calidus hostis illudere qui vniuersas cogitationes in corde nascentes perniciose verecundia nescit obtegere. sed eas maturo examine seniorum vel reprobat vel admittit. Tercio videtur conscientia erronea ex superbie preiacta.

ut quādo quis non humiliat intellectum suum
 ut scilicet melioribus et sapientioribus se velit cre-
 dere. **C**ontra quod Apostolus in 1. cor. 10. **C**aptiuātes
 omnem intellectum in obsequium Christi. hoc est
 differēcie ut exponit Ulricus de Argen. in cōpē-
 dio tho. quod quilibet in credēdis plus debet cōfē-
 tate fidei quā sibi. et in āgendis plus debet alijs
 credere quā sibi. ut patebit pte. 3. ca. pvi. **I**tem
 Casset ubi supra dicit. **V**era discretio non
 nisi vera humilitate acquiritur. **C**uius humi-
 litatis non fite hec erit prima probacio si v-
 niuersa non solū que agenda sūt. s; eciā que cō-
 gitantur seniorū reseruentur examini. ut suo
 nichil quis iudicō credēs. illoꝝ per omnia dif-
 finicōibus acquiescat. et quid bonū vel malū de-
 beat iudicare eoz tradicōne agnoscat. **Q**ue
 institucō non solū per verā discretōnis viam
 iuuenē tranitte recto docebit incedere. verum
 eciā auctis fraudibus inimici et insidijs serua-
 bit illesum. nullatenus enim decipi poterit quā-
 quis non suo iudicō s; maiorū viuūt exemplo
¶ Quarto oritur ex affectus malivolencia cū
 scilicet quis aliq̄ passionem sequitur. quia ta-
 lis impedit animū ne possit cernere verū. quod
 non solum verum est de ira. s; de omni alia pas-
 sione puta odio. timore. delectacōe. tristitia spe

vel desperacione. ira. fugā. et. p̄secutione dolore
 et gaudio quando tales passiones nō refrenā
 tur rōe quas phus ij ethi. ponit. **Unde b. Au**
gustinus. in. ix. de. ci. d. dicit q̄ passiones aīe
 quidā vocāt morbos perturbaciones anime. et de
 duobus malis iudicibus et sac̄dotibus dicit. **Dañ**
xiij. Auerteēt sensū suū glō. a recto sc̄z averterūt
oculos suos. ne viderēt celū glō. i. celestia non
cogitarent. et sequitur. Neq̄ recordarentur
iudiciorum iustorum. glō. siue dei siue honel
tatis siue nature. q̄ omnibus ad bonū inhiata sunt.
Causa subinfertur de passione. erant enī ambo
vulnerati amore eius sc̄z susanne. et postea a
pe vni eorum ipsum condempnando dañ. Spe
cies decepit te et concupiscencia peruertit cor
tuum. ¶ Quinto oritur ex viciorum aliorum q̄
 vium fetulencia. nam habitus et dispensacōes
 viciorum intellectum cecant sic vt lumen vere ī
 telligencie vix habere possit. et si habet habit⁹
 viciorum adeo debilitant voluntatem hominis
 et affectum vt sibi mundus sapiat. non celesti
 a terrena et non diuina. **Unde de malis in in**
ferno positis sic dicitur tarde de vita presenti
penitentibus sap. ij. Errauimus de via veri
tatis. et iusticie lumen non luxit nobis. et sol ī
telligencie non est ortus nobis. lassati sumus ī

Via iniquitatis et perditionis et ambulauimus vias difficiles. viam autem domini ignorauimus.

Iocirco etiam thobias vicia secundum glossam significantur per stercorea calida prouidimus quod cecauerunt thobias. **I**do inquit glossa prouidimus supponit dormit qui leuitate lasciuie ac superbie se incautus subicit.

Capitulum octauum dat remedia ne quis in ignorantia dampnetur et sunt quatuor per que quis facit quod in se est

De medicamento preterea erronee conscientie necessarium est videre. **H**abet autem ignorantia vincibilis iuris et facti quod est origo erronee conscientie duo in se mala. **U**num est reatus seu culpa aliud est defectus scientie debite in esse qua scientia ignorantia caret. **P**rimum tollitur per veram contritionem. **S**ecundum tollitur aut non imputatur per diligentiam debitam faciendo quod in se est. **E**riguntur autem ad diligentiam debitam contra ignorantiam talem et ad faciendum quod in se est quatuor aut quinque secundum **C**risostomum videlicet inquisitio diligens scripturarum requisitio humilis in scripturis sacris lektorum operatio bonorum per cautelam grauium viciorum et iuocatio per orationes dei et sanctorum. **Q**uintum potest addi quod est causa precedentium videlicet ardes

desiderium proprie beatitudinis et fugam dampnationis perpetue. **U**nde Crisostomus super mattheum omel. xxxix. ista tangens dicit. Si velles scripturas ingredi veritatem nunc peteres orationibus. nunc quereris in scripturis. nunc pulsares bonis operibus. nunc interrogares sacerdotes. nunc illos. nunc illos. sed ista non fiunt. quia verbo dei non creditur. nec promissio beatitudinis desideratur. nec condempnationis iudicium formidatur. Eadem quatuor tangit et declarat bonaventura super. et in materia de fide. **P**rimum inquit est diligens inquisitio scripturarum salutarium scilicet homini. que fieri debet per attentam verbi dei audicionem. **U**nde psalmus. Tempus faciendi domine dissipabile. **I**deo dilectum manent super an. et thom. propterea etc. **D**ebet enim fieri per librorum sacre scripture si quis nouerit legem attentam inspectionem. quia psalmus. Tunc non confundar cum perspexero etc. **U**nde beatus vir predicatur per psalmistam qui in lege eius meditat die etc. qui erit sicut lignum quod fructum dabit in tempore suo. et etiam fit per cordiale auditoris de scriptura sacra meditationem. talibus enim insistendum est presertim diebus festiuis per que sabbatum multum sanctificatur. **S**ecundum est requisitio humilis in scripturis sacris litterarum quod fieri solent per conuersationem cum bonis

nis hominibus. Unde in psal. dicitur. **Cum**
 sancto sanctus eris etc. per crebra collocacione
 mortaliu honorum. quia sicut secundu apost. i
 cor. quinto. Corruptu bonos mores colloca
 praua. ita eduerso secundu psal. declaraco ser
 mo. t. illu. etc. et per humilem qustionem sapi
 encorum. exemplo ihe su qui duodenis in medi
 o doctorum interrogabat et audiebat illos. et
 subditus erat illis scilicet parentibus luce. iij.
 Que qntu valeat dictum est ia pte ista. ca
 vij. **Tercium** est operaco bonoz per cautela
 grauiu victoru. vt scilicet homo sibi caueat a
 grauibz peccatis et si in aliquod ceciderit non
 diu in eo permaneat. quia secundu beatu grego
 riu deus sepe per noua peccata punit priora. et
 ppter vicia grauia finit peccatorem in ignorā
 tia tuere et in peccata alia. Unde psal. Appo imi
 qui super iniqui eoz. etc. et sic. secundu glo. Au
 gustini super cecidit ignis et non viderunt solē.
 sic eciā secundu apost. ro. i. ppter peccata pha
 riseorum tradidit eos deus in passiones igno
 nimē. et obscuratū est inhiēs cor eoz. **Qui**
 ymmo secundu. b. gre sup ezech. Contempnē
 ti qui non vult penitere poit de? offendiculu
 vt grauius impingat. **Quattum** est inuoca
 tio per oraciones dei et sanctorum quatinus de?

velit hominem illuminare ut necessaria ad salutem intelligat et ut in ignorantia sua non permaneat exemplo psalmiste qui ait delicta quae intelligit et statim orare incipit pro intellectu eorum d. ab. oec. me. mu. me. do. q. ab alie. pcc. ser. tuo. **¶** In glo. sup. Mathi. viii. crispius modo rogatus modo ultero curat ostendens se contra vitiorum passiones semper annuere fidelium precibus et ea nonnumquam que ipsi non intelligunt vel intelligenda dare vel pie petentibus etiam non intellecta dimittere. **¶** Quicunque igitur in predictis quatuor diligenciam fecerit videtur secundum Crispi. et bonaeventu facere quod in se est. et peccatorum remissionem consequi potest. etiam occultorum. quamvis etiam per multa alia peccata dimittantur. **¶** Unde. **¶** Orige. super. le. ij. dicit aliquis melius fere agebatur cum antiquis quibus diversis sacrificiis venia prestabatur. apud nos una tantum venia peccatorum per baptismum laucy nulla post peccanti misericordia. **¶** Decet enim districtioris discipline esse christianum pro quo cristus mortuus est. boues hyrci et oves iugulabantur et aues et similia oleo conspergebantur. pro te dei filius iugulatus est. **¶** Et iterum te peccare delectat non tamen despici

Audisti quanta in lege sacrificia pro peccatis

• Audite quante sunt remissiones in euangelis
Prima est in baptismo. Secunda in mar-
 tiri. Tercia per elemosinam. unde date que
 habetis et omnia munda sunt vobis **Iuce. xv**

• **Q**uarta quia fratribus remittitur. **M**ath
 vi. **S**i remiseritis fratribus ex corde. et vobis
 remittet pater peccata vestra. **Q**uinta quia
 conuertimus peccatorem ab errore vie sue secu-
 dum illud. **J**acobi tercio qui conuertit fecerit pec-
 catorem ab errore vie sue et cetera. **S**exta per
 habundantiam caritatis. **U**nde **Iuce** septimo

• **D**imittuntur ei peccata multa quia dilexit
 multum. et alibi prima petre quarto. **C**ari-
 tas operit multitudinem peccatorum. **S**ep-
 tima per penitentiam duram et laboriosam cum pec-
 cator lauat lacrimis lectum suum et sunt ei pa-
 nes lacrime die ac nocte nec erubescit sacerdoti
 domini peccatum suum confiteri et medianam
 querere secundum illum qui ait **D**ixi confitebor
 aduersum me iniusti. me. do. et. tu remi. impie
 sc. hinc ia. ultimo **S**i quis infirmatus vocet
 presbiteros ecclesie. tu ergo cum venisti ad grati-
 am baptismi vitulum obtulisti. quia in morte per
 baptisaris. **U**o sexto. **C**um ad martirium du-
 ceris hircum obtulisti. quia autorem peccati

Sabulum iugulasti. **C**um elemosinam feceris
et erga indigentes misericordie affectum impē
deris. sacrum altare hebis pinguis honorasti.
Si fratri tuo ex corde dimiseris et iracundie
tumorem deposueris. mitem et simplicem animū
habueris. arietem vel agnum sacrificasti. **S**i
diuinis lectionibus instructus meditando ut colū
ba. et in lege domini vigilando ouerteris pec
catorem ab errore vie sue. et ad simplicitatem
columbe reuocaueris. et sanctis adiungendo so
cietatem turturis feceris imitari. par turturū
aut duos pullos columbarum obtulisti. **S**i au
tem proximum tuum nō tantum sicut teipsum
dilexeris. sed sicut cristeus qui ait. **M**aiō
rem caritatem nemo habet ut animam suam po
nat quis pro amicis suis. panes azimos simu
laticeos caritatis oleo subactos sine fermento
malicie et nequicie. sed in azimis sinceritatis
et veritatis deo obtulisse cognosce. **S**ed si
in amaritudine fletus fueris. si carnem tuam
maceraueris et multa abstinentia arefeceris.
ut dicas sicut in frigore confixa sunt ossa me
a. in sacrificio simulam a sartagine vel a crati
cula obtulisti. **H**oc modo verius et perfecti
us sacrificia offeres. que iam secundum legem
non potest offerre israhel. **H**ec. **U**rige

Capitulum nonum ostendit tres dif-
ferencias esse hominum malam conscientiam
habentium & quomodo facere possunt quod in
se est

Utrum quia per prefata puncta Cris-
tiane videre potest quis quid facere
debeat quantum in se est catholicis in
conscientia erronea manens. **Hic**
modo opus est videre etiam quid necessarium sit
facere unicuique siue sit fidelis siue sit infidelis
ut erroneam creat conscientiam pro facere quod
in se est. **Est** enim generalis theologie regu-
la ut inquit. **Caecel.** tractatu de regulis mo-
ralibus. quod culpabilis ignorantia iuris diuini non
cadit in facientem illud quod in se est. quomodo
spiritus sanctus talem hominem de necessariis ad sa-
lutem que vires suas excedunt docere in medi-
tate paratus est. **Ut** igitur sciatur quid sit fa-
cere quod in se est quod quod idem ostensum sit supra
ca. 3. et 4. **Hic** tamen aduertendum est quod
tria sunt genera hominum. **Quidam** sunt
habentes usum rationis sed nondum fideles.
Alii sunt qui sunt aut fuerunt fideles in pec-
cato mortali existentes nunc ut heretici. **Alii**
sunt fideles iam penitentes et tamen suam erroneam
conscientiam non agnoscunt et omnes isti possunt

ab erronea consciencia liberari domino faciunt
quod in se est. **P**rimi igitur ut **Allex.** de hallis
dicit in summa tria debent facere videlicet de
um qui nos genuit agnoscere. quod nichil boni
a se habent sed a deo principaliter credere. et a
deo sibi bona dari et mala amoneri petere. quod
sic declarat. **R**am in quolibet homine est ratio
et hec rectitudo boni est notio indita a cre
atore qua quelibet anima potest cognoscere suum
principium scilicet deum. de qua noticia in psal. di
citur. **S**ato te quoniam ipse est deus. ipse fe
cit nos etc. **P**er hoc enim quod quilibet homo
naturaliter fit se semper non fuisse sed se factum
esse. ita scit se habere principium et scit quod ab il
lo principio habet quicquid habet et totum bonum
quod habet et non a se. et scit quod ab illo debet
petere bonum et quod per illum debent repleri
omnes defectus sui. **S**i ergo secundum istam notici
am operetur homo suo arbitrio curando ad illum quem scit
suum principium esse. ecce primum. et quem scit esse orandum
sibi ut. scilicet. suppleat defectus suos et bonum tribuat
ecce. etc. et petit ab eo lumen agnitionis fidei et bonum
dabit ei. ecce. etc. **S**i enim illa non facit quod tunc iur
ta illud. i. cor. xiiij. Ignorans ignorabit. **S**i autem
facit quod in se est. et hoc verum est et generaliter de
quolibet homine. **D**e secundis autem qui sunt

45

fideles sed in peccato in originali tales preter p̄m̄
sa etiam tria debent bene facere. scilicet aūtere
voluntatem a peccato. iusticiā dei ponderare q̄
infligit pro peccato. et misericordiam dei q̄
impendit penitentibus. **I**n talibus enim de. ij
genere plus est vel facilius accipere lumen ve
ritatis. quia tales habent fidem informē. s. sine
caritate. **F**ides autem radiat ab duo. s. ad di
uinā iusticiā dampnatē reprobus. ⁊ ad diuinā
misericordiā saluantē electos. **H**ec enim be
ne cognoscit per fidem. **S**i ergo auertit su
um arbitrium ab actu peccati. ⁊ dirigat ex lu
mine fidei in iusticiam dampnantē reprobos. ⁊
in diuinam misericordiā saluantē iustos. ex p̄
mo causabitur timor in eo. et ex. ij. spes. et hoc
est facere quod in se est. **C**ui concordat sanc
tus. **T**ho. in. iij. d. xvij. de iustificatione impij
q. ij. d. **I**n ipsa voluntate est appropinquare de
o per affectum desiderium. et ordinari ad gra
ciam per remotionem impedimenti qd̄ quidē
impedimentū est peccatum. et ideo per displi
cenciam peccati et affectum ad deum se aliq̄s
ad graciā preparat. **E**t quādo hec duo q̄s
efficaciter facit dicitur facere quod in se est. ⁊ p̄
hoc grām recipit. de primo istorum dicit. **J**ac
iij. **A**ppropinquate deo. et appropinquabit vobis

De secundo apoc. 3. **E**cce sto ad hostium & pul-
so. si quis audiet vocem meam et aperuerit ia-
nuam ad illum introibo et cenabo cum illo. et il-
le mecum. **H**ec tho. **D**e tercijs vero qui laborant
in errore videntur facere quod in se est vt illu-
minentur si seruent ea que ponuntur supra ca-
piti et parte 3. ca. xxiiij. **S**ed fortass; quereret
homo timorate conscie. **C**u omnes sacre pagine
doctores dicant qd homini facienti quod i se est
eciam si est infidelis aut credens peccator det
lumen gracie. numquid deus tali dat gratiam
infallibiliter et necessario. **R**espondit ibidem
qd sic. **N**am qmuis deus cogi non pssit. tamen ita
inmutabiliter se habet diuina bonitas ad donu
gracie omni volenti recipere faciendo scz quod
in se est qd deus det ei gratiam et eciam necessa-
rio. i. imutabiliter. sicut sol imutabiliter dat
lumen suum omni volenti suscipere. s. disposito
ad hoc et se habenti in recta disposicione ad so-
lem. **E**x quo patet laus voluntatis diuine.
quot non potest se negare volenti gratiam su-
am recipere faciendo quod in se est. propter qd
eciam. Augustinus dicit. **D**icit vituperium
humane voluntatis est qd non vult recipere. ita
laus diuine racois est qd no potest se ipsam ne-
gare. **C**auendum tamen vt d. bern. li. de gra

et li i aē. De ea que inter nos actitate senti-
 mus aut voluntati humane tribuas que infir-
 ma est aut diuine necessitati fit .s. q̄ deus co-
 gatur quia non coacte sed libere dat ex sua bo-
 nitate. Et animaduertēda est iterum diuina
 bonitas .nā si per impossibile deus non daret
 facienti quod in se est gratiam non faceret tali
 iniuriam sicut nec luto fieret iniuria si de eo fa-
 ceret vas in contumeliam non in honorem. quā-
 a faceret secundum exigenciā et naturā sue ma-
 terie teste Jere xvij. Ecce sicut lutum i ma-
 nu figuli sic vos in manu mea. Et ysa. lxvij
 Et nunc dō pater noster es tu nos vero lu-
 tum et tu factor noster et opera manuū tuarū ō-
 nes nos. Unde nos sumus materia ipsius. Sic
 hic est q̄ tota massa generis humani corrupta
 est p̄ originale peccatum. et p̄pter hoc si de⁹ fa-
 ceret ex homine vas in contumeliā et non i su-
 lum honorem imprimendo formam nobilem que
 ē grā facit scdm̄ exigenciā materie q̄a ordinata
 est massa generis humani per peccatum in cō-
 tumeliā et p̄pter hoc si ita faceret non faceret in-
 iuriam sicut videretur facere i pueris ab origi-
 nali peccato p̄ sacramentū non purgatis q̄ et
 go deus in homine facienti quod in se est imp̄-
 mat formā nobilem que est grā hoc est sola ex

libertate sua & non ex aliquo qd debeat bonum
homini facienti quod in se est quia homo faci
ens quod in se est adhuc est indignus ad suscipi
onem gratie. Immo nullus peccator potest se
sufficienter disponere ad gratiam nisi deus ipsum
disponat. tum quia ut dictum est qui est in
peccato mortali indignus est suscipere gratiam.
tum quia tale peccatum remouet lumen diu
ine gratie sicut fenestra clausa ne illuminet do
mus. sed si facit homo quod in se est consequitur
dispositionem diuini adiutorij. Unde in priorij
exemplo fenestra debet comparari actui volun
tatis cuius est consentire vel dissentire. et tene
bra copatur peccato. vñ sicut in potestate homi
nis non est qd remoueat tenebram a domo nisi
si aperiat prohibens lucem scz fenestram et lux
illa remouet tenebram. Ita in potestate ho
minis non est vt remoueat peccatum a se ipso.
Sed si remoueat actum suum voluntariu. s. dis
sensu ad bonum et consensu ad malum. tunc re
mouet illud quod est prohibens gratiam sicut fe
nestra prohibet lucem. et tunc intrat gratia in
cristianu. et ita diuino adiutorio remouet ab
eo tenebra. remouet igitur liberum arbitrium
dissensu ad bonu vt consentiat parate græ. hoc
e qd dicitur b. b. x. Græ solu cooperari dicitur liber

arbitrium suum consentat. **V** Capitulo de
probatum multis rationibus quod facienti quod in se
est datur omnino gratia

Quod autem deus facienti quod in se
 est infallibiliter dat gratiam patet multis
 rationibus. **P**rimo enim dicit
 apostolus. **1. thim. 1. 11.** deus semetipsum negare
 non potest. **S**uper quo. **b. Augustinus.** cum sit
 iustus non potest negare suam iusticiam. ergo
 cum sit bonus et misericors non potest negare
 suam bonitatem et misericordiam. quia promissa est ad
 largiendum de misericordia et pietate quod ad pu
 niendum de iusticia. **f**icut ergo non potest suam
 iusticiam negare facientibus malum. multo magis
 non potest suam misericordiam et bonitatem ab
 hijs negare qui requirunt eam. **S**ed qui facit
 quod in se est requirit bonitatem eius et miseri
 cordiam. ergo deus non potest ei negare quod facit
 quod in se est. suam bonitatem et misericordiam.
 dat ergo ei. hoc est infundit gratiam. **C**um apud
 concordat scriptura **ecc. vi. d.** **C**ogitatum ha
 be in preceptis dei et in mandatis illius maxime
 assiduus esto et ipse dabit tibi cor bonum. et con
 cupiscentia sapientie dabitur tibi. **S**ecundo
 sic. **na. d.** **Aug.** super. **1. ro. v.** **J**ustificati ex
 fide pacem habemus. **d.** recipit confugientes

ad se. aliter in eo esset iniquitas. sed impossibile
est q̄ in eo sit iniquitas. igitur impossibile est
q̄ non suscipiat confugientes ad se. sed faciens
quod in se est confugit ad ipsū. ergo necesse est
q̄ ipsum recipiat. sed ipsum recipere fit p̄ suscep
tionem gracie. ideo vt prius. **Tercio** apoc. 3. x̄s
dicit. **S**i quis aperuerit michi intrabo ⁊ cena
bo cum illo. hoc ē delectabor. **Et** ysa. i. dñs ait
Conuertimini ad me. et ego conuertar ad vs
Ex quibz sic arguitur. **I**mpossibile est sumam
veritatem mentiri. sed necesse habet verū dice
re ⁊ implere. sed dicit conuertenti ad ipsum q̄
conuertat se et quod ad ipsum apientem intra
bit. cum ergo faciens quod ī se est conuertatur
ad veritatem primam et ei aperiat vt intret
necessario sequitur q̄ talē ad graciā recipiat
Quarto querit ancel. in li. de cau dyaboli q̄re
Incifer nō habuit perseueraciā. q̄a at hoc fu
it quia deus non dedit. at q̄a ipse non accepit.
h̄ determinat istam questionē dicēs. q̄ hoc nō
fuit. q̄a deus non dedit. h̄ q̄a ille non accepit.
cum deus semper paratus est dare ipse vero nō
erat paratus accipere. **Tū** igit faciens qd̄ in se est
parat⁹ fit accipere graciā dei. igitur ei datur
Quinto nō minus deus diligit cristianos vel
aliquos peccatoēs ī nouo testamēto q̄ dilexit

in veteri testamento. Immo plus videtur dil-
 gere in nouo testamento quia cristus frequēt
 ait. Non veni vocare iustos sed peccatores
 ad penitentiā. **M**ath nono. mē. h. lu. xv. tres
 parabolas poit. s. de oue et dragma perditis di-
 ligentissime quehtis. et de filio prodigo. sed i
 veteri testamēto misericordissime vocauit pec-
 catores. **I**sa. xlii. d. dixit sion. dereliquit me do-
 minus. et dominus oblitus est mei. nūquid ob-
 liuisci pōt mulier infantem suum vt non mise-
 reatur filio vteri sui. et si illa oblita fuerit ego
 tamen nūq̄ obliuiscar tui. ecce i manibz meis
 descripsi te. **H**anc etiā dei indicibilem boni-
 tatem ad humanum genus ostendit. b. dyoni
 in epistula ad demophilum qui intitulatur de
 p̄a operatione et bonitate dei. i qua rebargu-
 it demophilum qui penitentem a venia excla-
 sit. probat enim et cōmendat ibi. b. dyoni mā-
 suetudinem et misericordiam deo summe pla-
 cere. et hoc ostendit tripliatē. **P**rimo ex-
 ēplo patz v. testa. **S**ecundo exemplo āgeloz.
Tercio exemplo cristi. **P**rimo exemplo
 patz v. testa. s. de moyse q̄ fuit vir mitissim⁹ su-
 per omnes homines qui habitabāt i terra nu-
 meri xiiii. **I**deo etiā ei deus fuit amicus ami-
 co locutus est se ei ostendens. **S**ecundo de dō

dicitur in psal. memento domine dñs et ois mā
suetu eius. Ideo cristus de eius pgenie natus
est **P**ariformiter Jacob q̄ se mansuete ad pse
cutores elau habuit et iustificatus est; Joseph si
militer non se vindicās de iurua ostra fratres
suos gen. vltio dñs egipti factus est; et abel q̄
ābulauit cū homicida fratre sine suspicōe; im
mo et ipsa lex rigoris v. tel. mādauit puidere
humentis inimici. expo. xxij. **S**i occurreris boi
inimici tui aut asino errati reduces eū **D**enide
recolligit dyoni. vniuersaliter q̄ ois scripturā
sacra laudat bonos q̄ nō p̄tēdūt alijs facere
mala neq; per maliciā aliorū trāsmutantur a
ppa boitate **U**n dicit glo. math. v. **M**itis est
quē nec rancor nec ira affiat; s; oia eq̄nimit
sustin; et ad similitudinē dei mal' et inimicis ta
les benefaciūt. et extēdūt i eos etiā suā boitatē
Secundo probat exemplo angelorū q̄ amant
homines et misereantur gentib; sicut pat; daū
io. q̄ angelus egressus est in auxilium hebre
orum populi deprecans deū p hominib; sicut
patet zach. i. de angelo q̄ clamauit ad dñm et
dixit vsq; q̄ dñe nō edificabūtur ciuitates iude
Increpant mulatudines populi m'e operātis
sicut in p̄cipio iudic. **Q**ū apparuit āgel⁹ et
p̄prehendit filios israhel. **T**ristatur a mal' ho

innumeri. Unde **Isa xxxviii.** Angeli pacis a
 mare flebunt. et gaudent in saluacōne hominū
 lu. v. Gaudium est angelis dei super vno
 peccatore penitente. **Tercio** probat exēplo
 cristi. qui ex ineffabili bonitate sua omnia ad
 esse produxit. et omnia in esse cōseruat. omnia
 vult assimilare sibi cōitās eis p̄p̄a sua secūdu
 eorum capacitatē. recedentes ab ipso amat. et
 cecitatē reuocare ab se. exēplificās de filio prodī
 go misericorditer suscepto. **Hec** omnia dyo
 ponit in sn̄a. **Et** similia probat damas. li
 iij. ca. v. d. bonus et omnibonus et superbokus
 deus totus. superueniens bonitas. p̄pter habū
 dantes eius diuicias bonitatis non sustinuit
 solum esse eius bonum sui ipsius secundum na
 turam a nullo scilicet participatam. **Huius**
 gracia fecit quidē primū intellectuales et cele
 tes v̄tutes. Deinde sensibilem et visibilem
 mundum. Deinde ex sensibili et intelligibili
 scilicet hominem. vt omnia quidē que ab ip
 so facta sunt cōicent eius bonitatem. tradidit
 nob̄ p̄p̄a ymaginem et sensum p̄p̄ium. assūp̄it
 ipse pauperem et in bellē naturā nostrā. vt et
 nos purget et incorruptibiles faciat et partē
 apes rursus constituat eius diuinitatis.

Tercio tractatus capitulum primum q̄s

fit scrupulosa consciencia. scrupulus. sciencia. fi
des. dubium. et ambiguitas et similia et quomodo
differunt a consciencia et inter se

Dicitur de consciencia dictum est que
rectitudinem habet vel videtur ha
bere in iudicando. nunc de tercio princi
pali agendum videlicet de scrupulo
sa consciencia que suspitionem vel dubium ha
bet ac timorem seu vacillationem de re agibili
vel credibili. quia vero talis scrupulus natura
morbi spiritualis habet. Idcirco videndum
erit de eius natura. de noimento et profectu. de
eius causa medico et medicina curatiua. Est
autem scrupulus quedam vacillatio consurgens
cum formidine ex aliquibus coniecturis debili
bus et incertis. Nam si ex vehementibus
argumentis et probabilioribus pro hac parte
quam pro altera dubitatio consurgeret iam non
scrupulus solum vel leuis trepidatio dici oportet
sed moralis de transgressione certitudo. vel saltem
opinio. Et idem videtur esse scrupulus quod apud ali
os dicitur pusillanimitas. que est tediosa verum
aduersarum iners et inconsiderata fracti animi
deiectio. Est etiam timor fuga per quam angustia me
tis fluctuanti ex contrariorum expectacione ge
neratur. Idcirco secundum dominum Albertum de quatuor

coequiuis assignatur differēcia inter scia; fide.
 seu credulitatem opinionem seu dubitationem.
 seu ambiguitatem et scrupulū. **R**am sciencia
 a pprie est eorum que agnosantur p causam
 et ex principiis que impossibile est aliter se ha
 bere. **F**ides seu credulitas est perfecta psuaci
 o vnus partis per multa probabilia vel p au
 toritatem dicentis. **O**pimio est accepcio vni
 us partis cū formidine alterius. ita tamen q
 ad illam q̄ formidat non habetur ratio expres
 sa formidatur tamen ppter debilitatem rois
 alterius partis. **U**nde Bern. li. v. ad eugenū
 um de consideracōe. d. **O**pimio est quasi p
 vero habere aliquid quod falsum esse nescias
Dubitatio est interminatus motus raciois
 super vtramq; partem contradictionis. sicut
 ambiguitas est motus rois ambigens vtrāq;
 partem contradictionis per equalia media
Scrupulus autem est vt dictum est. **E**t
 videtur idem esse cum suspicōne ex leuibo saltē
 procedente. **S**imiliter idem videtur aliquā
 do esse quod timor et pusillanimitas. **E**t sic
 sunt quinq; gradus inter prefata quo ad cer
 titudinem. nā vltimū videlicet suspicō minimū
 habet certitudinis de se. dubiū fluctuat opimio
 ad vnam partē pl? se q̄ ad aliā determinat.

Fides ab vna parte simpliciter se firmat.
Sciencia tam videtur, vñ etiam sanctus tho. et
pe. de pal. sup. iij. d. xxxviii. **D**ifferencia est
inter scienciam. conscienciam seu credulitatem.
et scrupulum conscie. Quia sciencia est q̄ habet
evidenciam sine formidine de opposito. et non
est nisi verorum. Consciencia est summa creduli-
tas de aliquo q̄ sit verum. et est aliquando vero-
rum. aliquando falsorum. et ea stante ligat ad nō
faciendum contra eam. nec refert vtrum quis
ad talem credulitatē firmam inducitur argumē-
to leui vel p̄babili. quia etiam hereticus q̄ le-
ui argumento deuiat a fide ligatur consciencia
erronea. licet tunc quando ex argumento leui-
tatur debeat credulitatē abicere vel cōtempnere
aut vincere vt docebitur infra capitulo. xvi.
et xvij. **S**crupulus vero conscie est qui iam in
principio huius capituli diffinitus est. **S**unt
p̄terea scrupulorū conscie q̄dā. q̄ insurgūt ante
factū. alij p̄ factū solum inq̄tāt aimū. ante fac-
tum insurgit scrupulus et etiā post valde de
diuersis agilibus vel credibilibus. puta de licē-
te eucharistie sacramētum sumendo. de debitū i
matrimonio reddendo quādo dubitatur de ipe
dinēto legitimo. **D**e contractibus frū tpaliū
practicādo. de clericis cōubinarijs vitandis et

fic de alijs infimtis. **V**arimobis et varhis
factis de preterito insurgunt diuerfi scrupuli

Ronndum eiam qd scrupulus predictus a
quibusdam vocatur erronea conscia. ab ali
is pusillanimitas. ab alijs timor conscie. q omnia
pro eodem recipiuntur vel sibi proxima sunt

Est tamen erronea conscia duplex. primo
eorum que nimis latam habent consciam. dice
tes illud quod malum est esse bonum. et bonum
viceuersa malum. de quibus ysa. v. ayt. **D**e q
dicitis malum bonum et bonum malum. ponen
tes tenebras lucem et lucem tenebras. ponen
tes amarum dulce et dulce amarum. **T**ales
sunt similes illi qui transire volens lignu trans
iisaliter super ripam positum vt lacius it ap
pareat berillos oculis superponit. sic q; latitu
dinem fictam pede calcarie volens in aqua ca
dit.

Alia proinde conscia erronea est eoru
qui nimis arctam sibi foemant consciam aut scri
pulos nimios sicut macha putantes se transgre
di preceptum de sanctificacoe sabbati committe
do bellum in necessitate in die sabbati. et mor
tui sunt mille hoies a gentibus occasi. i. **M**atth.

Tales sunt frequeter illi qui de nouo sunt
conuerfi ad deum de peccatis. similes illis qui
p pontem satis latum habent ire. **F**ugiu enim

domini suaue est et onus eius leue. **Matthi. xi. c.**
ps. Pax multa diligētibz le. t. do. at latū mā
datum tu nimis. quē tamen pōtem mābatorū
dei magus aliquis strictum ad peruitatem fili
tudinis fili aut calami apparere facit qual ma
gus est dyabolus qui hoc moraliter quibusdam
solet facere presertim quando viam morū ppu
rius medium respiciunt. scz stantibus cis i tli
pposito et puritate. qz nec pro toto mundo nec
p vita sua deum vellent offendere

Capitulum secundum qd periculosa sit scriptu
lose consciencie temptatio. et quomodo differt
ab alijs temptacōibz nouem modis

Dico hec passio seu temptatio scru
puloſe timorate seu arte consciencie
que ab alijs dicitur pusillanimitas
differt in nouem ab alijs passioibz
et temptacionibus seu defectibus anime. propt̄
que eciam plurimum est dura temptatio et ma
la plura quandoque ex ea procedunt. **Prī**
mo quia quedam sunt passionēs forinſice vt
in membris exterioribus. quedam vero intrin
ſice et in interioribus. et talis est pusillanimi
tas seu scrupuloſa consciencia. **Vnde deut. tcio**
Foris vastabit eos gladius. **it̄ pauca.** **Secdo.**
q̄a quedā sūt quas nō inuērit q̄s nisi ex pau

cas causis. hec vero causatur ex multis secundum
 illud Job xiiii. **T**imebas nocte et die. et undique
 terebant te formidines. **T**ercio quia quedam
 sunt sine magno periculo. hec vero valde peri-
 culosa est quia est via ad desperationem dicente
 b. Bern. Reprobis tribulatio parit pusillan-
 imitatem. pusillanimitas perturbacionem. pertur-
 bacione desperationem. desperacio vero interimit.
Experimur enim in talibus ac cadere errone-
 is quod euemur ei qui per modicum lutum caui tra-
 sisse et exinde in maius lutum incidit. sic qui vult
 nimis vitare quod pusillanimitas reputat ma-
 lum aliquando cadit in maius indebitum. et ita ei
 avertatur via paradisi quod per lutum vadit in infer-
 num. **Q**uarto quia quedam sunt interpolate.
 hec vero quasi continua. **J**uxta illud deuteri vice-
 simo octavo. **T**imebis nocte et die et non cre-
 des vite tue. mane dices quis michi det vespere
 et vespere quis michi det mane propter cordis
 tui formidinem. **Q**uinto quia quedam sunt
 facile sanabiles. ab ista vero cum violencia ali-
 quem sanari oportet. propter quod psalmista tanquam in signum
 specialissime gratitudinis ait. **Q**ui me psal-
 tum me fecit a pusillanimitate spiritus et tem-
 pestate. **S**exto quia quedam vicia deprehenduntur
 manifeste esse vicia. sed hec passio fre-

quēter vocatur v̄tus ab habentē eā. ed q̄ scrip-
tura dicit. **B**eatus vir qui semper est pauid⁹.
et non cogitat hoc q̄ alia scriptura dicit ecce
vij. **N**oli esse pusillanimis in animo tuo q̄c̄. vii
de q̄nto false putatur v̄tiosior. tanto est perici-
losior. **S**eptimo quia quedam passiones alijs
non obsunt. sed ista alios multos nimis pusil-
lanimes et timidos reddit. quo cōtra sub tipo
deu. ij. debellare volentib⁹ dicitur. **Q**uis est ho-
mo formidolosus et corde pauidus. reuertatur ī
domum suam ne pauere faciat corda fratrum
suoꝝ. **O**ctauo demones quosdam passiona-
tos plerūq; nō multum infestant. sed p̄ istam
magis infestant sicut mus et canis magis in-
festant bestiolas timidas vt lepores et ceruos.
sic etiam timiditas summe dat audaciam hos-
ti insequenti. **U**nde seneca epistola lxxij. **Q**uē
admodum perniciosior est hostis fugientibus.
sic omne fortuitum in cōmodum magis instat
tamenti ex aduerso. **I**deo dicit apostolus e diū-
so ephi. vij. **C**onfortamini in dño et in potēcia
v̄tutis eius. et post. vt possitis stare aduersus
insidias dyaboli. innuens p̄ hoc q̄ cordis ofoe-
tacō multū v̄. cōtra demonū impugnacōne. **E**ā
de causam beatus Aug⁹. in r̄gula sua de p̄latis
dicit. **I**n omnib⁹ seipsum honoꝝ operum pre-

beat exemplum. corripit inquietos. consoletur
 pusillanimes. suscipiat infirmos. pacens sit ad
 omnes. **T**erzo passiones quedam ad opeā
 cōnem multum iuuāt vt spes et amor. s; timor
 saltem inordinatus et magnus qui est apud
 scrupulosos multum impedit opeācionem vt
 probat sanctus doct. i. ij. q. xliij. **T**ū q̄a ra
 cōnem perturbat ne possit cernere verū sicut
 et ira. tum quia pigritiā inducit tū etiā quia
 casum corporis facit. et ab opere aliquo cepto
 statim deficere. sicut si quis incedat super tra
 beam in alto positam ppter timorem de facili ca
 dit. non autem caderet si incederet super eādē
 trabem in ymo positam. ppter defectum timo
 ris

Capitulum tertium quomodo
 scrupulosa consciencia bona confert plurima

Quoniam licet ex premissis appareat
 q̄ ex scrupulosa consciencia plura
 mala possint euenire. tamen q̄a tali
 annexus est timor de peccādo et ne
 offendatur deus. Idcirco etiā multa bona eā
 habenti possunt euenire. nā valet ne quis reci
 diat in peccatis. valet ad refrenacōnem pp̄ij
 corporis. ad detestacōnem mūdani honoris. ad
 congmicōnē sue fragilitatis. et ad augmentū
 gracie et p̄tutis. **P**rimo inq̄ valet ne quis

reabluet in peccatis. Unde hugo de sancto vic
tore libro tercio de anima dicit. Si amor dei
te tenere non pot saltem terreat et teneat te ti
mor iudicij. metus gehenne. laquei mortis. dolo
ris inferni ignis urens. vermis rodens. sulfur
ferens. flamma tartari. et omnia mala. Ideo
ps dicit. Seruite domino in timore. et exultate
ei cum tremore. Unde Cassiodorus breuis et ple
na conuincio qua domino amabili de timore
seruitur. Nam sicut remissa securitas culpas
admittit. Ita timor desiderabilis delicta semp
excludit. Ideo etiam Job nono ait. Verebar
omnia opera mea. scieus quia non parcis delin
quenti. et ecclesia orat. non intres in iudi cum
f. tu. qa non iusti. in. con. re. et ps. delicta qs
intelligit. et. Si iniquitates obseruaueris re.
Secundo valet timor consencie ad refre
nacionem proprii corporis quam petebat da
uid. dr. Confige tu. t. car. m. a. iu. n. t. re. sup
quo glosa. Ita imple me timore et perfice
hunc timorem quem habeo vt sufficiat crucifi
gendis carnibus. i. vt vlim et valea patibulu
crucis tue ymitari. carnes p tuo nomine mar
tirij clavis figendas tradendo. Confige iqt
car meas. i. oprime carnalia desideria et carna
les concupiscencias. Ideo autem ait carnes qa

inde sciebat prevaricationem proveniret. **E**t nota quod ayt confige quod dicitur non solum religa ut latronem vel furem. sed confige. qui enim diligit testimonia configit carnes. ideo dicit timore tuo quia timor legis hoc non valet efficere. iam enim a iudiciis tuis timui. hec gloria. **T**ercio valet ad detestacionem mundani honoris. **S**tricta enim conscientia multis euenit ex amore et timore dei quem offendere scienter etiam pro toto mundo nollent. **Q**uobrem. **B**ern. in quodam sermone ayt. **C**ui christus incipit dulcescere. necesse est amarescere mundum. **E**t. **g**reg. in moralibus. **S**ancti viri quia nichil huius mundi appetunt. multis procul dubio tumultibus in corde premuntur. **S**ic etiam scriptura dicit ecc. **p**. **G**loria diuinitu honoratorum et pauperum timor dei est. **Q**uarto valet ad agnitionem proprie fragilitatis. **E**xperiunt enim tales scrupulosi quod sibi ipsis non possunt sufficere ad lumen veritatis clare intendendum. licet in alijs difficultatibus interdum sit subtilissimi. **R**ou. ego quendam magne sanctitatis et litterature virum optime memorie et in scolasticis argumentis valde clarum. qui tamen tam in horis dicendis quam in alijs scrupulosissimus fuit a deo ut quandoque antequam salutacionem angelicam semel finiret. etiam alijs ab hominibus

Te questuatus illud quinquagesies tempeperet
semper timendo an verba integre aut distincte
dixisset. licet satis voce alta oraret. **Hic** reuera
ipse fragilitatis evidens habuit experimētum.
qui optime memorie existens atēq̄ tam breuē
orationem finiuiſſet. tocies ābigere cepit. **I**
deo. **b. bern.** super cātica. f. nono ait. **R**ouēis
te vt deum timeas. noueris ipsum vt ipsū dili
gas. in vno imitari ad sapiēciam. **I**n alio a
sumaris quia imicium sapiencie timor de mini
et plenitudo legis est caritas. **E**t quemadmo
dum ad noticiam tui venit in te timor dei atq;
ex dei noticia incidit amor. **S**ic econtrario de
ignorancia tui supbia. et de dei ignorancia ve
nit despiracio. **A**lludunt prefate utilitati et
ān dicta philosophica dicente. **M**atrobio in
de sompno. **S**apientis de celo descendit vt ait
quidem. **G**nothosolitos id ēfīto te ipsū. **N**ā
et delphici hec vox fuit oraculi silenti quidā
ad beatitudinem quomodo perueniret. **S**i te
inquit agnoueris. sed et in ipi⁹ fronte templi
hec scripta sententia est. hominum autem vna
est cognitō sui si origis sue exordia p̄ma resper
cit. nec se extra q̄sēit. **S**ic ei aīa vtutes ip̄as
ascīa nobilitatis iduūt. q̄b⁹ p̄ corp⁹ eiecta vī
descēdeāt reportatur. **Q**ūto v; ad radicōnē

et consummationem gratie et virtutum. **N**ā psal
 ayt. **I**niciū sapiencie timor domini. **Q**uod
 declarat cassianus de institutis patrum sic di
 cens. **P**rincipium nostre salutis sapiencie;
 secundum scripturas timor domini ē. **D**e timo
 re domini nascitur cōpunctio salutaris. **D**e com
 punctione cordis procedit abrenūciacō. **I**n
 nuditas et contemptus omnium facultatum. **D**e
 nuditate humilitas procreatur. **D**e humili
 tate mortificatio voluptatum generatur. **D**e
 voluptatum mortificacōne extirpātur atq; mar
 cescunt omnia vicia. **D**e viciorum cōpulsiōe
 v̄tutes fructificant atq; succrescunt. **D**e viz
 tutum pullulacōne puritas cordis acquiritur p
 cordis puritatem apostolice caritatis perfecti
 o possidetur. **V**etus est sancti Anthonij sen
 tencia. **S**acō autem dicti in psal. **I**niciū
 sapiencie timor domini est. quia timor cons̄c̄e
 quādo est moderatus consiliatius est vt dedu
 cit sanctus tho i. ii. q. xliiij. **E**x mente etiā
 philosophi quia vt idem tradit philosophus
 in 3. ethicis. **C**onsiliamur de magnis in quib⁹
 quasi nobis ipsis discredimus. ea autē q̄ timo
 rem inuicunt non sunt simpliciter magna. sed
 habent quādam magnitudinem. tū ex eo quia ap
 prehendantur vt que difficulter epelli possunt.

tum etiam quia apprehenduntur ut de prope
existencia. Unde homines in timoribus maxime
querunt consiliari. Verumptamen quando timor vel
quecumque passio est fortis et magna vult qui
de homo consiliari sed adeo perturbatur in sui
is cogitationibus quod consilium aduenire non potest
Unde Tul. de Tul. questio. Timor est ex acies
cogitata et mentem a suo loco remouet. Si autem
sit pius timor qui sollicitudinem consiliandi indu
cat nec multum rationem perturbat tunc potest
etiam conferre ad facultatem bene consiliaudi
ratione sollicitudinis consequentis. Ideo prima
per iij. iubet subditis. d. Cum omni modestia et
timore conscientiam bonam habentes

Capitulum iij. quod quique cause ponuntur scrupulose
conscience et due declarantur

Uis natura timorate conscientie ac eius tam
bonis quam malis effectibus videndum
est de eius causis que possunt esse
quinque videlicet complexio ad timo
rem ydonea egritudo mania et melancolica re
gimimis corporalis negligencia temptatio dya
bolica et societatis timidorum assistencia. Quam
quam ut supra precedenti parte. ij. ca. vij. patu
it sint alie cause posite quedam. **P**rimo igitur
aliquando scrupulose conscientie causa est complexio

ab timore in ydonea. et perimilit enim frequē
 frigide cōplexionis homines. vtputa feminas
 wtulos et melancolicos plurimum esse timoā
 tos. sicut e contrario videmus iuvenes et sang
 uineos ac viros esse magne spei. Cuius racio
 nem reddit sanctus thomas vbi supra. quia se
 cundum damass. Timor naturaliter cor cō
 stringit sicut et frigida constringunt et agela
 cō; faciūt. ad quem motum contractionis yma
 ginacio mouetur ad timoris disposicionem ita
 vt concipiat quis aliquod esse futurum malū
 et per consequens fugiendum. **E** contrario
 autem spes mouet cor ad dilatacionem. et q̄a
 iuuens ppter caliditatem nature habent mul
 tos spiritus ideo in eis cor ampliatur. et āpli
 tudine autē cordis est q̄ aliquis ad ardua ten
 dat et ideo iuvenes sunt animosi et bone spei
Et quia in feminis presertim melancolicis et
 similib; ad timorē sequitur cordis constrictio
 consequenter tremere incipiunt et paciuntur.
 plus membra cordi colligata. ita vt titubacio
 fiat in voce ppter vocalem arteriam. et tremor
 in labijs et in alijs membris. maius signum bē
 citur mar. v. de sanata a fluxu sanguinis per
 secretum tactum simbrie cristi. **M**ulier timēs
 et tremens sciens quod factum esset. in se vit

et patitur ab ihesum. Prefatorum etiam tabicē
tangit Alber. ut habes infra ca. viii. **S**ecūda
causa est aliquando egritudo mania et melā
colica quia quemadmodū complexiōis defectus
timorem augere potest scrupulose consciencie.
sic pariformiter infirmitas aliqua capitis pre
sertim mania et melancholia per quas quādoq;
ledit ymaginacō qñz racō et qñz memoria ut tra
dūt. Galli. et Auiē. Est enim ut inquit mania
a infectio anterioris celle capitis cū diminucō
ne ymaginacōis. sed melancholia est infectio me
die celle cum diminucione racōis. differunt
qz isti morbi solum impositiōe. **U**terq; enī fit
ex colera nigra. **F**renes autem fit in retibo q
sunt in medio ventriculo cerebri et in cella ra
ciōis. **E**t ut videatur quō tales infirmitates
aliquando ymaginacōnem turbant. aliquādo e
tiam memoriā et quādoq; racōis iudicium
Idecirco distinguens Gallienus inter maniam et
melācoliam refert de quodam melācolico. q̄ cū
deberet custodire vasa vitrea bñi sui vidit amī
cum trāsseuntem. et dixit ei. vis vasa vitrea. q̄
respondit. volo. piccit ille vitrea vasa ī terrā et
fracta sunt. **I**n quo non fuit ymaginacō lesa
quia cognouit amīcū. racō vero fuit lesa q̄a ne
scuit vasa fragilia refert itez de alio māiaco

qui cum fugeret patrem et pater eum secutus es-
 set. conuersus ad patrem percussit eum. Cui pa-
 ter filii quare verberas patrem. et ille plorans
 cecidit ad pedes patris. et veniam petiit. In
 isto fuit lesa ymaginatio. quia non agnouit patrem
 suum. ratio vero non fuit lesa. quia sciuit quia
 non licuit verberare patrem. Et quia in ma-
 niacis ut idem subdit et melancholicis fit inmu-
 tatio sensus. ideo maniacorum quidam plangunt
 alij saltant. alij stultissima quasi verissima op-
 antur. Unde timent se tangi ne rumpantur.
 credunt se non habere caput. ranas in ventre
 portare. demones videre aut habere. Melan-
 colicorum autem quidam pigritiam habentes et g-
 uedinem. amant solitudinem et obscuritatem et
 ab omnibus remotionem. ymmo communia quedam
 sunt omnibus melancholicis et vltima et semper
 na. sicut tristitia timor de re non timenda. certifica-
 tio terribilis rei et timorose et est sensus rei qui
 non est. Item melancholici plorant tristantur ti-
 ment angustiatur. suspicōi sunt multum dormi-
 unt iacent in monumentis. quidam multum com-
 medunt et si semel retrahuntur omnibus diebus
 desperant. Et quidem omnibus proprium est quod
 sunt medicine desideratissimi. Fiunt autem
 et causantur tam mania quam melancholia proprie ex

Melancolicis cibis ex tristitia et timore at ex
retencione sanguinis fluere consueti aut ex ni
mia cerebri infrigidacione et desiccacione at
ex corrupto semine in viris aut menstruoso sa
guine corrupto in feminis. **C**ausantur pretere
a ex inordinatis vigilijs ieiunio studio sollicitu
dine seu solitudine ac cogitacione profunda. **Q**ui
dam etiam in prefatis infirmitatibus plus labo
rant in defectu lune propter quod etiam dicuntur
energumini vel lunatici. **H**ec ex medicorum
corporalium disciplina dixerim ut causas timo
ris que in omni scrupulosa conscientia locum ha
bere possunt medicus anime videat et morbo a
nime facilius succurrere valeat vult idem beatus
Gregorius in pastorali ca. iiii. d. Nonnulli leti vel trif
tes non rebus supple illatis fiunt sed conspectio
nibus in complexionibus existunt quibus perfectio
intimandum est quod quedam vicia quibusdam
conspectionibus immixta sunt

Capitulo quinto residue tres alie cause conscientie
erronee declarantur

Qercio causatur aliquando scrupulosa
conscientia ex temptacione dyabolica. **E**x
enim cum diuina providencia permittit
ut tota cohors tradit theologorum in
potestate demonis mouet melancolicos humores

in homine per quos coiter ymaginacō vl' eaci
o errare potest aut turbari ad timorem iordi
natum vt antea dictum est. **R**efert idem. A
uic li. 3. de melācolico morbo. **Q**uibusdā me
dicorum visum est q' melancolia cōtingat a de
mone. q' si cōtingat a demonio sufficit nobis
dicere scilicet vt conuertat complexionem ad
colerā nigrā. et sic causa eius p'pina est co
lera nigra. **D**einde fit causa illius colere ni
gre demonium aut non demonium. confirmat
idem autoritas euangelica q' tradit ihesum lu
naticos curasse. **M**athi. iij. et ibidem xvij. ac
luce nono. **C**urauit vnicum patris filiū quē
secundum glo tempore lune noue affligebat de
mon. vt lunā odibilem hominib' faceret cuius
lumine homines affligēs et ad insaniā p'duce
te videretur. **S**uper quo dominus. **A**lbertus
inquit. dici potest et melius. q' licet spiritus i
mundus huius afflictionis fuerit principium.
tamen in affligēdo humidum habuit corporis
et maxime capitis humidum pro v'pacionis
instrumento. **E**t quia in nouilunio corrup
tū in capite augmētabat humidum. ideo i no
uilunio plus torquebatur demoniacus luna. et
ideo lunaticus dicebatur. **L**una enim hanc
v'tutem habet in suo lumine q' mouet humidū

et corrumpit humidum quod putrefactioni est pa-
tatum et ideo periculosa sunt apostemata animalium
que de nocte lumi luce exponuntur. hec ille. Con-
stat igitur quod demon sepe timorem inordinatum
causat. ut hominem tediosum et perplexum fa-
ciat. ut tactum fuit. supra. p. ii. ca. sexto. **Q**ue-
ta causa est regiminis corporalis negligencia. quod
uis enim longe maior sit habenda cura anime
quam corporis. tamen non est negligenda cura cor-
poris. **D**icit enim apud Hieronimum. **O**bscuro vos
fratres per misericordiam dei. ut exhibeatis cor-
pora vestra hostiam viventem sanctam deo place-
tem rationabile obsequium vestrum et prima. thi-
vi. **R**esatis quia corpora vestra membra sunt
cristi etc. **C**um autem estet ex prima causa timore
conscience aliquam intrare melancoliam et errorem
in ymaginacione et ratione quam in cibis et aliis
ut in aere se non regit debite. **I**dem quod sibi in-
talibus non rationabiliter pretauent videntur
membra sua accommodare iniusticia. quo contra
Apud ad. Hieronimum. vi. ait. non regnet peccatum in ves-
tro mortali corpore ut obediatis concupiscentiis eius
sed neque exhibeatis membra vestra arma in-
iquitatis peccati. sed exhibete vos deo tanquam ex mor-
tuis viuentes et membra vestra arma iusticie. **S**unt
igitur plura quam stultitatem et amenciam ac errorem

induant sensibz videlicet crapula et ebrietas

V De quibz lu. xxi Attendite autem vobis ne forte corda vestra grauentur crapula. i. cruba epula et ebrietate. Et Auic dicit. li. 3. de stoliditate et amentia, nichil e magis inimicū sensui q̄ replecō ex cib et humiditatibz et ecē xxxvij dicit icreata sapiēcia. Noli audus esse in omni epulacōne et non te effundas super o nem escam. In multis enim escis infirmitas et auditas a p̄p̄inquabit vsqz ad colerā. p̄pter crapulā multi perierūt. qui autem abstinens est adiciet sibi vitam. Tradunt insup phi q̄ cum melancolie passio habeat accidencia timorosa et piculosa. Idcirco in eis auferendis est studendū vt contra suspicōnem introducat tur socialitas. contra corruptam ymaginacōez fida racōnalitas. et memoria suspecta sollertis ingenio auferatur. Accidencia finiliter corporis puta vigilie studium ieiunium sollicitudo cogitacō p̄funda non minus sunt auferēda ab eis q̄ talia irracōnabiliter exercent. Volūt hec verba discretissimi et abstinentissimi. Jero. q̄ b̄ sic dicit non mediocriter errat qui magno bono p̄fert mediocre bonum. Nonne racōnalis homo perdit dignitatem suā. q̄ vel ieiunium caritati at vigilias p̄fert sensus itegri

^pta. vt immoderatam abstinentiam atq; indis-
cretam psalmozū vel officiorum detractionem
aut amentie aut tristitie id est melācolie. que
tristitiam inducit inuariat notā. Audiāt itaq;
qui necessaria quoq; corpori subtrahūt illud
quod p prophetam dominus loquitur. **Ego do-**
minus obiens rapinam in holocaustū. **De ra-**
pina holocaustū offerūt. qui vel temporalium
bonozū siue ciboz nimia egestate vel sompni pe-
nuria. corpus suum affligunt. videant itaque
quid apostol⁹ dicat. **Carnis curā ne feceritis**
in desiderijs. **Q**uinta causa timorate ac scrupu-
losē consciēcie est aliquādo societatis timido-
rū coassistencia. nam vnus timidus et scrupu-
losus aliū facit scrupulosū. **I**n cuius figura
vt supra tactum est. bellaturis israheliticis sic
deus exercitū preclamare iussit **Quis ē homo**
formidolosus et corde pavidus. vadat et reuer-
tatur in domum suam. ne faciat pauere cor fra-
trum suorum. hinc ille preteritus est timore.
Sic etiam gedoni preliaturo domin⁹ ait. loq-
re ad populum et cunctis audietib; predica. **q̄**
formidolosus est et timidus. reuertatur. **U**
bi glosa. formidolosus est qui adolescentis
vicio atēq; videat mala sola cogitacōe terret.
gelidam per membra formidinē volūēs vt nō

tam cōspectu malorum q̄ aditū et expectad
one soluat. Ideo iuxta lxx. Formidolosus
corde dicitur. In corde enim et in interiori
bus aī desirū manet hoc viciū. Timidus atē
qui primo aspectu ad ingressum trepidat. non
tamen toto corde terretur. sed repari ⁊ animari
denuo potest.

Capitulum septū
docet medicari morbum scrupulose conscie et
causas morbi assignat aliquas et de hoc poit.
regula prima

Assignatis causis formidolose conscien
cie. restat videre de condicōibus q̄s
habere debet medicus anime puta
prudens confessor at cōsiliarius ut
arret erroneum ī scrupulis. habeat igitur quī
q̄s. videlicet naturā morbi et causas confideret.
infirmitatem talē nō facilliter dure corripiat. sp̄m
de curādo morbo egroto tribuat. p̄icula nisi se
q̄t medicū ihnuet. et ēgulas scrupulū deponē
dī indicet. primo inq̄ naturā morbi et causas cō
sideret tactas scilicet ut in precedenti capitu
lo. Aut enim scrupulus verisimiliter a cau
sa vltima at a ⁊. at ab alijs tribus originatus ē
Si ab vltima scrupulus causatus est videli
licet a societate scrupulosorum seu ab eorum
doctrina incauta cauendum ē pro tanto ab eis

velut ab erratibus in hoc. **D**icit enim crisostomus
psal. feruē natura sic est ut quociens bonū malū
coniungitur non ex bono malū melioratur sed
ex malo bonū contaminatur. **D**iuersitas enim
rerum nūquā potest habere concordiam et mul-
tos sollicitat societas nephanda. **A**d idem est
beatus bernhardus dicitur viciōsus cōscienciā vicio-
sorum non refugit et vbi omnes sordent vni-
minime fetor sentitur. **Q**uo contra seneca in
epistola quadam nulla inquit res magis animi
induit honestatē et in prauum inclinabilem tū-
cat ad rectum quā bonorum viroꝝ conuersatō paula-
tīm enī descendit in pectora et vni preceptorū op-
tinet frequenter aspici frequenter audiri et ite-
rum conuictus delicatus paulatim eneruat et e-
mollit necesse est autem imiteris aut oderis.
vtrumque autem eui tandum est. **P**er autē simi-
lis malis fias quia multi sunt ne vel inimicus
multis quia dissimiles sunt. quoniam hiis conuersa-
re qui te meliorem facturi sunt illos admittere quos
tu poteris facere meliores. **S**i autem scrupulosa
videatur surgere ex tercia causa videtur
licet ex dyabolica temptacione succurrendum est
per deuotam oracionem et persollicitam cautelam
ne complexio aut naturalis corporis morbo de-
moni cedat in instrumentum temptandi. **D**icit

enim ysy. libro tertio de summo bono. **D**ya-
 bolus quando quempiam decipere querit. prius na-
 turam unius cuiusque attendit. et inde applicat
 unde aptum hominem ad peccandum inspe-
 rit. **I**dem. b. grego. libro xxxi. morali. sic pa-
 dit. Prius complexionem unius cuiusque at-
 tiqus hostis prospiciat. et tunc temptacionis la-
 queos apponit. **A**lius namque letis. aliis tris-
 tibus. alius timidus. alius elatus. moribus existit.
 quo igitur aduersariis occulta facile capiat vi-
 cinas complexionibus deceptiones parat. quia
 enim leticie voluptas inhita est. letis moribus
 luxuriam apponit. **E**t quia tristitia in iram faci-
 le labitur. tristibus poculum discordie porrigit.
 quia timidi supplicia formidant. paucibus ter-
 rores intentat. et quia elatos extolli laudibus
 conspiciat. eos ad quecumque voluerit blandis fa-
 uoribus trahit. **S**ingulis igitur hominibus vi-
 cibus conuenientibus insidiatur. neque enim faci-
 le captuaret. si aut luxuriosis premia. aut aua-
 ris sortita preponeret. si aut voraces de abstinē-
 cie gloria. aut abstinentes de gule lubricitate
 pulsaret. si mites per studium certaminis aut
 iracundos capere per pauorem formidinis que-
 reret. **D**e hoc etiam philosophus in ethi. inter
 regulas quas pro virtutum inficione debet cona-

ei iubet vt quisq; contra illud vicium vigorosi-
us pugnet. ad quod se plus aut cōplexione at
consuetudie titillari experitur. q; autem demo-
nem debilitet oracō docet beatus Aug⁹. Dra-
cō inquit est anime sancte presidium. angelo bō
no solacium. dyabolo supplicium. dō gratum ob-
sequium. et penitencie religionis laus. spes cōta
et sanitas incorrupta. hec v̄tus oracōnis est q̄
facta pro cananee filia demonium expellere po-
tuit **Mthi. xv.** Si vero scrupulositas fomen-
tum capiat a prima secūda et. iij. caus̄ dicunt
experitissimi in tali negocio theologi consiliū
habendum esse corporalis medici. ideo eccl̄. xvij.
Dicit eterna sapientia. honoā medicum ppter
necessitatem. etenim creauit illū altissimus. a
deo enim est omnis medicina. **Et iterum. altis-**
simus de terra creauit medicinā. et vir prudēs
nō abhorrebit eā. vbi glo. **Discretos vult nos**
eē i oib; q̄a opa si sūt bō valde vñ nō debem⁹
ea spernere q̄ constat creatorē ad vtilitatē nos-
tram fecisse. sic fecit ezechias perfectissim⁹ et
illud sibi fieri permisit in sua egritudine. ysa-
xxxviij. vbi dicit. Iussit ysa. vt tollerēt massā
de fias et kathaplasmar; sup vuln⁹. s. ezechie
vt sanacēt. nā glo. dicit. Aq̄la et Symach⁹ vlc⁹
morbum regis interpretati sunt. alij non vlc⁹

sed apostema suspicari sunt. cui iuxta artem me-
 dicorum fassis fias et contulis subuenitur. quibus
 sanies insuperficie cutis pronocatur. quomodo
 igitur timorosi et erronei a scrupulis medica-
 naliter submoueri valeant videantur ea que dicta
 sunt in secunda causa precedentis capituli. et
 de cibo eorum potu passionibus anime sompnis
 vigilia studio et similibus. sequatur quis medi-
 cum corporalem bonum et deum timentem. **¶**
 tamen putet quis in omnibus sequendum esse
 quemlibet medicum per quem nobis vita in-
 dum prolongari possit. **D**icit enim. **¶** Am-
 brosius super psal. 139. **¶** Contraria diuine a-
 dicomni sunt precepta medicine. a ieiunio reus-
 cant lugubrate non finunt. a bona intencione me-
 ditacionis abducunt. nec semper terreatur quis
 verbo. **¶** Jeronimi dicentis. non differt vtrum
 magno vel puo tempore te iterimas. quod mo-
 derate exponendum est. vt sequenti capitulo
 declarabitur.

¶ Capitulum septimum
quod in exercitijs corporalibus vt ieiunio abstinencia
non semper oportet mortem timere. sed cor-
pus debet castigari acriter.

Interea ne quis corpori contra spiri-
 tum plus quam decet inprouide indulge-
 at. **¶** Idcirco pro intellectu prefate

Jerōnimi auctoritatis animaduertenda est cō
clusio cācellarij pisen̄ magistri Jo. de Gerſo
na cum suis declaracionibz licet inquit agere
multa siue temporalia siue spiritualia per que
abbreviatur vita corporalis aut incurritur in
firmitas dum tamen intencio hominis non di
recte et inmediate feratur super eo quod ē ab
breuiare vitam vel infirmitatem incurere tāq̄
super finem vltimū qd̄q; non fiat p̄ fine phi
bito quemadmodum desperantes vt stoici con
sulebant. De hīs enim intelligitur auctoritas
Jerōnimi d. **Rō differt.** Vtrū magno vel per
uo tempore te interimas q̄ autē in m̄tis lice
at abbreviare vitam et incurere infirmitatem
mod̄ tactis patet. **Primo.** quia si non innum̄ *lucit*
sequerentur absurditates scilicet q̄ studendū
esset aulibet medicinam. **Item** cessare debēt
laboratores cursores milites p̄cipue ⁊ alij hu
iusmodi ab exercitijs licitis. **Item** diuites de
berent p̄uidere pauperibz ī cibis. **Et** si p̄ istis
corporalibz licēter morti se q̄s exponat ergo
a forcioribz p̄ spiritualibz acquirēdis seruā
dis et recuperandis ergo conclusio vera. **Ex** q̄
p̄ statutū karthusien̄ de carnibz simplicat̄ nūq̄
conmedendis esse licitum. **Seruetur** tamen
illud. **Pracij.** **Est** modus in rebus sunt

cetera demq; fines. **U**ltra quos citraq; neq; consistere rectum. **V**irtus enim non in medio indivisibili sed in tanta latitudine consistit ut signum ad sagittam. et illud medium sapiens assignabit secundum philosophum. **I**deo ut quae experientia gignit certius quam ars operatur et illud medium inuenit. quam quae ars et doctrina multum auferant commoditatem studentibus in exercitio virtutum. **S**ed veniamus ad bona spiritualia virtutum et enumeremus experibiles rationes propter quas licitum est vite huius moriendo detrimentum pati. primo ab obediendo deo. secundo ab satisfaciendo pro peccato. **T**ercio pro iuuamine proximi caritativo. **Q**uarto pro euitanda graui scandalo. **Q**uinto ad acquirendum virtutes in se vel in alio ad exercitium pro extirpatione viciorum ut carnis habeat ad spiritum subiectio. **D**e primo notum est quod deus potest hec precipere vel ad hec specialiter instigare ut in martiribus et in sampsonem ymmo ubi quis quereret a deo mortem qui a christianus est et non obligaretur se prodere potest tamen in casu publice se morti offerre sicut plures vltro se obtulerunt. velud legio. et milium martirum et beati mauricii societas ac alij. tamen hic necessaria est discretio ut quando

et ubi quia cristus fuit persecucionem fugere
de vna ciuitate in aliam. vinctio docet ista. **S**e-
cunda ratio quia satisfactio et iusticia sepe iubet
multa fieri per que abbreviatur vita. vt de pe-
nitentijs publicis et occultis. et iustissimu est
ista deuote suscipere. **D**e condempnato quidem
ab morte publice et iuste dicunt quida quod po-
test fugere. Alij non. et probabiliter tradunt op-
positum quod remanere tenetur ne violet iusticia
et sententia. tunc quid sit. non dubium est quod
talis merito possit remanere et expectare mor-
tem merito. immo vt videtur non impossibile
est hominem adiudicari posse vt se pimat per
se quod alteri facere licet. **C**ur igitur non pote-
rit quis pro peccatis enormibus quibus meruit
mortem eternam temporalem sustinere penam.
Igitur satisfaciunt hijs pro peccatis preteritis et
presentibus suis et aliorum pro tempore misericor-
die vt euitetur infernus. **T**erciam rationem assig-
namus caritatem erga proximum ymitatione
cristi qui languores nostros portauit. **S**ic sanc-
tus paulus. **R**olanus episcopus pro vidue filio se paga-
no in seruum dedit et sanctulus pro dyacano mor-
ti se exposuit. hac de causa sunt religiones insti-
tute pro satisfaciendo pro se et pro alijs. et tunc
in corpore mistico ecclesie tenent locum plangendum

Igitur si merces magna est pro alijs penā sus-
 tinere licet consequenter vitam abbreviare. **A**-
 nimi adueritate igitur de pluribus presertim de
 uirgine. Anthiocena ac milite de quibus loq-
 tur Ambrosio libro de uirgine. **C**ur igitur care-
 bunt precio dicti religiosi quod sepe purgati pro
 alijs dura corporis sustinent exercitia et quodam
 modo animam suam ponunt. **I**stud est officium
 ecclesiasticorum. **U**nde arma clericorum sunt
 ieiunia et lacrimae. **I**n quarta ratione ponit-
 tur euitatio scandali pro quo etiam mors subuen-
 da est. **S**i esca inquit. Apost. scandalizat
 fratrem meum non manducabo carnes ineter-
 num. **U**nde ponatur quis coram ydolo offeren-
 tibus ydololatris edenda habere et non alia. **Q**ueri-
 tur nunquam prius eligi mortem quam in scandalum
 fidei talia comedere et puillos scandalizare
 ut Eleazarus scriba constantissimum fecisse legi-
 tur. mach' vi. **Q**ui carnes porcinas nec
 uere nec apparenter gustare uoluit. **A**d hoc pre-
 cipue respexit. ap. cum ait. castigo corpus me-
 um et in seruitutem redigo quantum ad refrena-
 tionem. ne forte cum alijs predicauero. ego ipse
 reprobis efficiar. **I**ste heu modus in per pau-
 cas inuenitur. sed pleno ventre et bursa referta
 christus predicatur. **I**barco non in merito

eis dicitur medicæ curâ seipsû. **E**x quibus etiã
sequitur q̄ in predicatoribus et curatis maior e
q̄ritur vite austeritas et exemplum. **I**nfertur
preterea q̄ Carthusiensis in extrema necessi
tate p̄t abstinere a carnibus sine peccato. tum
quia fratres presentes vel absentes sc̄andalizãt
tū quia institutum est vel quia non sufficienter
iformati temptabuntur etiam extra necessita
tē ita facere plures aut q̄ non solum possunt
sine peccato. ymmo tenentur abstinere p̄pter
scandalum. plus enim est anima proximi quã
corpus et esca. quanto magis plēs anime ym
mo tota religio. vt quid pro mēbro peunte to
tum corpus mistiam detinentum patiat. quo
mō dact totū vite florē p̄ frīb. q̄ tāta cupidita
te p̄tē marcidā cū aliorū detinēto detinē coātur
Nō ē miles strenu⁹. q̄ statū p̄ plagas a plō
rēcedit. **S**āns marit⁹ nūq̄ fecit magnū scrupu
lū moitur⁹ i cinē et i alio t̄ubens. p̄ lō. cū pe
teret ab eo vt sibi hñt vilia stramēta suppo
Respondit. nō dec; inq̄d filij cristianū n̄ i cinē et
alio mori. **E**go si vob̄ aliū exēplū t̄liq̄ ipse
peccauit. vbi autē nullū eēt statutū etiã p̄petuo
astrict⁹ vto q̄ a carnibus abstineat i t̄li necessi
tate soluc̄ tenet. **Q**uia nulla lex a d̄stitutō pu
re huāna potest absoluc̄ vel excipe vel instituc̄

67

quod non obseruetur lex diuina que dicitur. **N**on occides. et pasce fame morientes. si non pauisti occidisti. nec ad se minus quam ad alios preceptum illud extenditur. tamen quia raro vel quasi nunquam iste necessitates debite conuertuntur. Ideo rationabile est statutum Cartusienum. Constitutio etiam generalis ecclesie est de non esu carnum in die veneris sine exceptione regulariter non obligat. tamen in extrema necessitate ymmo nec excusaretur ab homicidio si se vel alium mori permitteret ubi viuere possit. nisi propter graue scandalum ut dictum est. et de votis simile est argumentum. **¶** Quinto propter acquisitionem virtutum et exterminium viciorum debilitate possumus corpus ymmo vitam abbreviare fas est.

Salomon enim proposuit a vino abstrahere suam carnem. ut transferret animam ad sapientiam. Daniel et ceteri idem fecerunt prophetarum. ut abiles essent diuinis reuelationibus. proinde tradunt illud in contemplatione ex parte non posse animam ex egipto tenebrarum ad lumen terre promissionis peruenire nisi per desertum fortis contritionis corporalis. que etiam a licitis abstineat. et secundum beatum gratianum nemo nouit apprehendere quod ultra ipsum est. nisi se eleuet a carnalibus et corporalibus. propter idem ipse in

maxima egestudie extitit. Inde est tanta va-
ritas contemplatorum quia omnes contricio-
nes corporis refugiunt. Exigitur quippe talis
sobrietas non solum quod peccatum exterminet et
seruet mandatum. Sed multa asperior, quae
a per talia dilatatur cor ad superiora contem-
planda. **V** Capitulo octauo declaratur hae
et in doctrina medico morali necessaria. et mul-
tipliciter ostenditur quot in deum siue inor-
dinato timore sperare debemus.

Secunda doctrina morali medico ne-
cessaria est ut timidum et scrupulosum
non facilius dure corripiat. Nam ut
dicit Jo. de Camba. libro suo de conso-
lacione theologie. In multorum talium timora-
tis ascais nichil quasi in culpa esse videtur. sed solum
errore in intellectu seu apprehensiva virtute. et multum de per-
fectioe. scilicet de timore et amore dei. Unde non sunt de re-
cedendi talem infirmitatem habentes. sed magis lau-
dandi. utpote quos adeo urget caritas et filia-
lis timor dei. quod pro toto mundo nolent deum
scilicet offenderere peccato mortali. licet timor
vehemens deum offendendi et dubitatio de age-
dis nonnullos huiusmodi tantum perturbet quod lepra
vel morbum gravissimum alium eligent ut a tali esse
infirmitate supposita. quibus ob hoc multum conparati

endum est. per durā enī iuāsiōnē terrentur am-
 plius. et mōrbo aut non medetur at̄ inualefcit
 āplius. **U**nde beatus. pe. prima pe. 32. **T**ales
 benignissime consolās ayt **F**ilie bene faciētes
 et non timentes vllam perturbacōnem. **viri si**
 militer cohabitantes secundum scienciā quasi
 infirmōi vasculo muliebri impientes hōres
 tamq̄ coheredibz gracie vite. **T**aliū p̄ssi-
 mus fuit medicus dei filius. de quo. **Matthi. xij**
 allegatur vaticinium ysa. xliij. **E**cce puer me-
 us quem elegi. dilectus meus in quo bene con-
 plaui anime mee. et sequitur. non attendet ne-
 q; clamabit. neq; audiet aliquādo alijs in pla-
 teis vocem eius. arundinem quassatam non a-
 teret. et lignum fumigans non extinguet. donec
 eiciat ad victoriā iudicium. super quo. **b. Jero**
 ayt. **Q**ui peccatori non porrigit manū. nec
 portat onus fratris sui. iste quassatū calamū
 confringit. et qui modicam fintillā contemnit
 fidei in puulis. h̄ linū fumigās extinguit. dat si-
 milem doctrinā. **b. gre. li. ij. pasto. ca. iij. dicēs**
Aliter amonendi sunt leti atq; aliter tris-
 tes. videlicet letis infēda sunt tristitia que se-
 quuntur ex supplicō. tristibz vero infēda sūt
 leta que promittūtur ex regno. **D**iscāt leti
 ex minacum asperitate q̄ timeāt. audiāt tris-

De premio gaudio de quibus presumant. Illis
quippe dicitur vobis qui videtis nunc quia
flebitis. Isti vero eodem magistro dicente au-
diant iterum videbo vos et gaudebit cor vestrum
et gaudium vestrum nemo tollet a vobis. Tercio mo-
ralis medicus scrupuloso egrotato de cura spem
tribuat. Consolari debet enim ut dicit ubi su-
pra. Jo. de tabaco quod maximi viri hac infirmi-
tate scrupulose consciencie laborasse visi sunt. qui
tandem curati fuerunt in toto vel in parte. quo-
rum quod plures magni doctores in sacra pagina
effecti in suis didicerunt vulneribus quomodo
alienis mederi possent. laborent ut bonam spem
habeant et audaciam laudabilem considerando
id quod docet sanctus thomas. i. ii. q. iii. v. p. p. m. ii.
rethorice. qui dicit quod causa audacie est cum in fan-
tasia fuerit spes salutarium ut prope existencium
timendorum autem ut non existencium aut longe
existencium. Unde quecumque sunt nata
causare spem vel excludere timorem sunt causa
audacie. eo quod audacia timori opponitur. Est
e converso spes appetitus excellentis boni cum
fiducia optinendi. et hec naturalis animositas
constancia seu audacia non equaliter omnibus
est hominibus sicut nec timiditas. Unde dicit
Aber. sup. ii. d. 30. quod huiusmodi animositas non

sequitur spem sed potius complexionem ficut
timor melancolia et huiusmodi. Est enim me
lancolia sicca terrea et frigida habens eu apora
cones nigras ad cerebrum lucidum quibus ipri
muntur terribilia fantasmata. et est in eis calor
non sufficiens ad calefactionem cordis et sang
uinis et cordis motu. h. dyastolen et exufflacoem
sanguinis et spirituum in membra exteriora et
corpus. et ideo manent destituta frigida et ti
mida. refugiente sanguine ad cor et stante ibi
Et cum hec complexio non sit in omnibus
no oportet qd omnes equaliter sint constates
vel timidi. In mulieribus autem est multum
timida complexio ppter debile calidum et vni
cens humidum i quo cito profundatur terribi
lia. et calidum debile non sufficit calefacere cor
et sanguinem. vt prius dictum est. Unde om
nis mulier naturaliter est timida. nisi sit pec
accedens. vt virgines que non timent. hec. Al
ber. Siquidem nimia tristitia deiciat a bonis
animi. teste psalomon p. xv. dicente. In timo
re animi deiciat spiritus. et edulo ecc. xiiii. Felix qui no
habuit animi tristitia et non excidit a spe sua
Ideo etiam non est continue habenda memoria
peccatorum. nec continue cogitanda dei iusticia
a. ymmo sepe presertim timidis assumenda est

spes in deum et fiducia. ut spes que potior est
vritus q̄ timor in misericordia dei respiret. **S**unt
autem quinque per que spes adiuuatur plurimum.
videlicet diuine pietatis consideratio. Mediatoris
cristi in carnatione. mediatrix nostre invocationis
scripture sacre attestatio. et sanctorum piouum ad
uocatio. **P**rimo valet diuine pietatis consideratio.
est enim creator noster et opifex. **A**rausep
autem naturaliter a deo suum opus diligit. ut
illud vituperari vix audi valeat. **D**e deo enim
sap. ii. dicitur. Diligis omnia que sunt et nichil
odisti eorum que fecisti. quanto magis ergo diligit
eum quem ad similitudinem et ymaginem suam
creauit. et qui esse gratis contulit. cur bene esse
per orationem quis ab eo non speraret. **E**st deus
etiam noster verissimus et naturalis dominus.
Diligunt autem naturaliter homines
ea que sua sunt et conseruant ea. et si perdidere
gaudent cum recuperant. longe amplius si
similia deus facere credendus est de homine ut
docet in parabola ouis perditae et dragme. luc.
xv. vbi dicitur. **I**ta dico vobis gaudium erit
in celo super vno peccatore penitentiam agente
q̄ super 99. iustis. **E**adem preterea fidem seruare
tenetur dominus suo q̄ viceversa seruus domino. sic
igitur infidelis esset seruus q̄ domino suo in neces

fitate non subueniet tū possit. ita et de 9. quod
 a diuina absit fidelitate. Certissime igitur
 credat se isti. i. cor p. **Fidelis deus** qui non pa-
 cietur vos temptari supra id quod potestis, sed
 faciet cum temptatione puentum ut possitis
 sustinere. Merito proinde beatus martinus
 percutiens a latrone et quehtus si timuissz
 Respondit se nunq̄ magis fuisse securum. q̄
 a sciebat misericordiā dei maxime ī necessita-
 te affuturum. Est insuper deus in tantū bo-
 nus essentialiter et misericordissimus a deo
 ut petentes nō minus velit a miseria liberae.
 q̄ ipsi liberari uolint. **Affert** hec beatus Au-
 gustinus loquens de isto xpi uerbo petite et ac-
 cipietis. Non tantum hortaretur ut petere
 mus nisi dare uellz. **Erubescat** humana pigri-
 a plus uult illa dare. q̄ nos accipere. pl9 uult
 ille misereri q̄ nos a miseria liberari. **Ad hoc**
 ptinens est parabola euāgelica de filio pdigo.
 lu. xv. et illud luc. v. **Si** uos cum sitis mali
 nostis bona data filiis uestris dare. q̄nto ma-
 gis pater uester de celo dabit spiritum bonum
 petentib9 se. **Secundo** ualet ad augmentum
 spei mediatoris xpristi. i. carnatio. prebet enim
 ayt. b. grego. **Apud** deum homini magnam fi-
 duciam deus homo est nobis spes magna peni

tentibus quia aduocatus noster factus est iudex
noster. **I.** Iohannis. ij. Si quis peccauit. aduo-
tum habemus apud patrem ihesum cristum ius-
tum. et ipse est propitiatio pro peccatis nostris.
E. Romanos octauo. Cristus ihesus est ad dex-
tram dei qui etiam interpellat pro nobis. **D.** dicit
quod glo super illud ps. Saluum fac populum tu-
um domine etc. **E.** Ecce quanta spes credencium. cum
pro eis orat passus pro eis. et iudex eorum factus est
aduocatus. **C.** clemenciam hanc summam christus
noster aduocatus misericordissimus graciose
ostendit cum sancto. **C.** arpe orante ut duo infi-
deles de hac vita tollerent. sic christus de celo uen-
iens dixit. poute contra me de cetero. paratus
enim sum rursus pro hominibus saluandis pati et
hoc amicum michi. non quod alij peccant homines
sed vide si bene habent mansionem in hyatu et cum
serpentibus conmutare pro mansionem cum deo et bo-
nis amatoribus hominum angelis. ut in exem-
plo refert. **b.** dyoni. in epistola ad demophilum
monachum. **T.** Tercio valet ad spei augmentum me-
diatricis nostre interuocatio. quia ipsa est ut etiam ca-
nit vita dulcedo. spes. et aduocata. nostra. mat-
ris gratie et matris misericordie. **E.** Et iterum tu pietatis
viscera nulli claudis homini. **E.** ex do. **b.** bern. di-
ceti. **S.** Securum habes accessum o homo ad deum. ubi ha-

br

bes filium ante patrem ⁊ ante filium matrem :
 filius ostendit patri cicatrices et vulnera me
 ostendit filio pectus et vbera nec ibi vlla potest
 esse repulsa vbi tot caritatis occurrunt infig
 niat et iterum. **C**um tu dignus non eras cui
 filius dei daretur datus est marie vt per eam
 acciperes quicquid haberes. **S**ileat inquit
 idem bern. misericordiam tuam o virgo beata
 si quis qui invocata eam in necessitatibus me
 mnerit sibi defuisse reuolue totam seriem euā
 gelij ⁊ si quid aspm si quid duz inuenias i ma
 cia deinceps eā suspectam habcas et ad eā ac
 cedere veraris. **P**rudentissimus enim arti
 fex deus humanū genus quassatū non confre
 git s̄ vtilius omnino refecit vt nobis videlicet
 nouum adā ex veteri foemaret et euā in mari
 am transfunderet et quidem vt omnis suffi
 ciencia nostra ex deo sit poterat cristus suffi
 cere sed nobis non erat bonum hominē solum
 esse. **C**ongruum magis fuit vt vterq; sexus
 abesset quorum corruptōni neuter defuisset
 plane et prepotens ⁊ fidelis est mediator dei ⁊
 hominum homo cristus ihesus. **S**ed diu
 nam veretur in eo homines maiestatem. **E**
 temini deus noster ignis consumens est quem
 veretur peccator accedere ne sicut cera fluit a

facie ignis sic ipse pereat a facie dei. Opus igitur erat mediatrice ad mediatorem illum habere. nec vobis alter utilis quam maria: quid humana fragilitas ad mariam trepidet. nichil austerum in ea. nichil terribile. tota suavis est. lac et lanam omnibus offert et omnibus omnia facta est; hec. b. bern. Quarto valet scripturae sacre attestatio quam totiens mouet ad spem et sperantes beatos asserit et nulli vel raro ad scrupulum. ymmo numquam ad erroneam conscientiam. **Ra**ysa. xx. Quis ambulabit in tenebris scilicet ignorantie et non est lumen ei. speret in nomine domini et imitatur super deum suum. ps. Spera in domino et fac bonitatem et pascaris in diuiciis eius. spera in eo et ipse faciet. sperate in eo omnis congregatio populi. quia deus adiutor noster in eternum. Sperantem in domino misericordia circumdabit. In deo speraui non timebo quid faciet michi homo. Ex quo patet multiplex hominum sperantium in deo utilitas. videlicet scilicet gratiarum diuinarum dacio. orationum exaudicio. dei auxiliatio. misericordiarum dacio. et demeritis per uinicia detestatio. sic **Je** xvij. Beatus vir qui confidit in domino. erit quasi lignum quod plantatum est super aquas. nec mirum quia arbor spei in optio loco scilicet in summo bono potest. hec spes est baculus non arundinis egypti. sed sethi. qui deo imitatur. et

hoc de qua sap. h. dicitur **Q**ui confidunt in illo saluet deo intelligunt veritatem. **Q**uinto ad eam valet sanctorum pia invocacio iuxta illud. Job. iij. **A**d aliquem sanctorum conuere et illud psal. **E**uauit oculos meos in montes vnde veniat. **M**ontes sunt viri spirituales. ideo de eis. b. ben dicit **T**ria sunt qui in festiuitatibus sanctorum vigilanter considerare debemus. auxiliu sancti. exemplum sancti. et cofusionem nostram. **A**uxiliu quia potens in terra. potencie est in celis ante faciem domini dei sui. si hic dum adhuc viueret miseratus est peccatoribus et orauit pro eis. nunc tanto amplius quanto veri? agnoscat miseras nras oant p nobis patrem. quia beata illa patria caritatem eius non inmutauit sed augmentauit. et nuc hibi potius induit viscera misericordie cum ante fontem misericordie assistat. verisimile igitur est et credibile valde qd hii de quorum pietate in via multum legimus. in patria iuxta necessitates diuersas intercessores piissimos habeamus. tales presertim fuerunt. b. **N**icola. sup afflicto pia gestas viscera. **M**artin? q clamorem diuisit paup. katherina et honofrius ac alij qui petuerunt clemenciam et gratiam supra eorum memoriã agentibus. vt de eis pub

lice tamē ecclesia

Capitulum
nonum declarat quartam doctrinam et quantum
obhnt singularitas in obediencia et imperua
sibilitas

Quarta doctrina morali medico neces
saria est vt piula nisi medicum ta
lem sequatur in hnu; que piula qua
lia sint et qui sunt fructus bone et q
ete consciencie dictum est supra parte infra ca
i. et. ij. Sicut enim qui corporis medicū nō se
quitur se mortis piulo cōmittit sic qui scrupu
losus est si discretos et sapientes vel platos
non sequitur se discrimini multorum peccatorū
tradere nō ambigitur Ibi si quis singularita
tis viciū ymmo supbie et sepe inobediencie in
curritur q̄ singularitatem vituperabilem tria
ostendunt scz scriptura sacra. sanctorū dicta
et naturalis industria. Scriptura quidam sac̄:
Nam puer. 3. dicitur habe fiduciam in domino
ex toto corde tuo et ne ymitaris prudentie tue.
in omnib; vñs tuis cogita illum. et ipse dirigz
gressus tuos. ne sis sapiens apud temetipsum.
sed interroga patrem tuum et ānunciabit tibi.
maiores tuos et dicēt tibi. Deu. 31. sic ecē. vi. de
In mltitudine p̄sbiteorū prudēciū sta. et sapiēci
e illoz ex corde iūgē. vt oēs narracōz di poss

audire et proverbia laudis non effugiant a te
 et si videris sensatum euigila ad illum et gra
 dus ostiozum illius exerat pes tuus. et iterum
 ibidem viij. **N**e despicias narraco; presbite
 eorum sapientium et in proverbijs eoz conu
 sare. ab iphs enim disces sapientia et doctrina
 intellectus. et seruire magnatis sine querela. no
 te pretereat narraco seniorum. iphi enim dibi
 cerunt a patribz suis. qm ab iphs disces intel
 lectum et in tempore necessitatis dabis respō
 sum. **R**atio autē quare oportet inferiores et
 simplices sequi sapientiores assignat sa. 9. qd
 cogitacoēs mortalium timide. et incerte pru
 dencie nostre. corpus enim quod corumpitur
 aggrauat animā. et terrena inhabitaco depri
 mit sensum multa cogitantem. et difficile esti
 mamus que in terra sunt. et que in prospectu
 sunt inuenimus cum labore. que in celis autem
 sunt quis inuestigabit. q. d. paucorum. hoc est
 qui scilicet sciunt scripturas ponderare. non e
 orum qui timore amore vel odio turbati verū
 a falso nesciūt discernere. vult hoc dictum sal
 proverborum 3. di. **Q**uod fortiter premit
 bera ad eliciendum lac exprimit butirū. et qui
 vehementer emūgit eliat sanguinem. vbi glo
 sa. ybera fortiter premis dum sacri eloquij ve

ba subtili pensas intellectu. q̄ p̄fessione dū lac
queritur butirum inuenitur. quia dum tenui in
tellectu querimus liberalitate eterne pinguedi
nis inungimur. q̄ nec semper nec v̄mq̄ faciē
dum est. ne dum lac queritur sanguis sequatur.
quia dum verba diuina vltra modum disautū
tur in carnalem intellectum cadūt. **S**anguinē
enim elicit qui vehemēter emūgit. quia carna
le efficit hoc q̄d nimia disautione sentitur. **I**dē
eo etiā p̄bulozū r̄h. dicitur qui confidit in cogi
tombis suis. impie agit. **O**stendunt idem seun
dū sanctorū dicta singularitates scilicet viciū de
testancia. quo quis proximozū etiā sapiencōz
dictis non acquiescit. **D**icit enim bea. bern. līc
de r̄h. gradibus supbie. **C**ū singularis ex hīs
q̄ singulariter et inaniter agit apud simpliciō
res eius opinio excreuerit. dum miserum beati
ficant ipsum in errorem inducunt. credit nāq̄
quod audit et quod intendit non attendit. ob
liuiscitur intencōz. dum amplectitur opinionē.
cūq̄ de omni alia re pl̄ credit sibi q̄ alijs de
se solo pl̄ alijs q̄ sibi. et q̄tq̄d de se laudatū no
uerit nō ignorācie ā benignolēcie laudatoz. s̄ sū
is meritis arrogāt ascribit. **V**ñ p̄ singulari
tate vi. sibi q̄d supbie arrogācia v̄dicauit. p̄
hāc p̄supcō iuenit i q̄ vii. q̄d? astituit. **A**d idē

Proter

est talis ex verbis Alberti **M**oysi humilitatis
 non fite inquit prima probacio hec erit **S**i
 vniuersa non solum que agenda sunt zc vt po
 situm est supra parte ij. ca. viij. **P**redictorū
 racō tercia redditur ex primo li. 2. ca. summe a
 tra gentiles sancti doct. per grad⁹ intellectu
 um videmus inquit q^d duorum hominum quo
 rum vnus alio rem aliquam intellectu subtili⁹
 intuetur ille cuius intellectus est eleuatiōz mē
 ta intelligit que alius omnino capere nō potest
 sicut patet in rustico qui nullo modo phice sub
 tiles racōnes capere potest **S**ic pifozmīter
 cum iuuenes sciencia et moribz ī experti ī max
 ima distācia sint ab expertis capere nequeūt
 eis in omnibz necessaria cōsilia nisi ab expertis
 manu ducantur **H**icatur ppter ea b. Jero ī
 prologo biblie **E**ur impiti et noui ī sacris
 scripturis legem putent in eis omnibz q̄ dixe
 rint. cum tamen in nulla alia arte aut sciencia
 quis docere audeat quod diu prius non dedice
 rit tempore et experientia diutinis

Capitulum decimū vltimā doctrinā expoīt
 et annumerat septem regulas quas obseruāē
 debent illi qui volunt scrupulosas cōsciencias
 deponere racionabiliter quarum hic tres de
 clarantur **Q**

Demū .v. doctrīna mōzali medico ne
cessaria est vt scilicet regulas scrupu
los deponendi idic; infirmo. In
hīs enim eiusdē scrupulose scīe me
dicina curatua latet . sunt enī septē genera
les ēgule q̄z āmīctoꝝ erronea scīa depoi po
test et debet. videlicet debita ad graciā dei pre
paracō. sollicita sacre scripture indagacō. oraci
onis deuote continuacō. opinionis alicuius tu
ta electio. obediencie humilis ymitacio. scrupu
loꝝ animosa abiectio et preceptorum discre
ta epykeylacō. q̄ septem iubet habere eterna sa
piencia puerbioꝝ .ij. di. **S**i susceperis sermo
nes meos .z. mandata mea custodieris penes
te. si sapienciam inuocaueris et inclinaueris
cor tuum prudentie. si queheris eā quasi pecu
niam et sicut thesaurum effoderis illam. tunc
intelliges timorem domini et scienciam dei iue
nies. **P**rima regula innuitur ibi. Si māda
ta mea. **S**ecunda ibi. si queheris eam qua
si pecuniam. **T**ercia ibi. Si sapienciam inu
ocaueris. **Q**uarta ibi. Si prudentie. **Q**ui
ta ibi. Inclinaueris cor tuum. **S**exta ibi. sicut
thesaurū effoderis illam. **S**eptia ibi. Si sus
cepis s̄mones meos sub audi mō debito. **P**ri
ma igitur regula est vt q̄s se ad graciā q̄tū

potest preparat dei mandata seruando de peccatis omnibus et singulis corde dolendo et eadem pure confitendo. **R**am quia quicquid facit quod in se est deus infallibiliter ei gratiam infundit et lumen domi sapientie scientie intellectus et cor filij ei tribuit quibus iuuari potest ad depohitionem erronee consciencie pro ut s late patuit per te. **¶** ca. 9. et 1. volunt hec verba prophetarum. **R**am ezech. xviii dicitur. **C**onuertimini et agite penitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris et non erit vobis in ruinam iniquitas. **¶** Et iterum de grauissimis peccatoribus israeliticis in sion et iherusalem habitantibus dominus ysa. iiii. dicit. dixit sion. dereliquit me dominus. et dominus oblitus est mei. nunquid obliuiscit potest mulier infantem suum et non misereatur filio uteri sui. et si illa oblita fuerit. ego tamen nunquam obliuiscor tui. ecce in manibus meis descripsi te. **¶** Secunda regula est sollicita sacre scripture indagatio. **S**i inquit queheris eam tanquam pecuniam et sicut thesaurum effo. **¶** Scimus autem quod mercatores filij huius seculi qui prudentiores sunt filijs lucas sed in generatione sua summum studium habent acquirendi pecunias nam preceptorem primo tritum in arte sua docentem audiunt. **¶** Secundo in libris debitorum et re

^{De}
ceptorum student sollicite. Tercio dubita sua
et auxilia aliorum postulant assidue ad quorum
certe similitudinem eadem facere tenemur. **Q**
mo enim preceptorem seu magistrum discretum
oportet ut quis habeat. **2** Docet enim hec
psalamo pu. i. ut deus inquit puul astucia ad
lescetul sciencia et intellectus. Idcirco audies
sapiens sapiencie erit et intelligens guberna
cula possidebit. **A**nimaduertat pabolam et in
terpretaco; verba sapientu et enigmata eorum
Ide affeit b. Je. in Epla ad paulinum d. Intel
lige te i sacris scripturis sine puio et mostra
te semitam non posse ingredi. taceo de grama
ticis ethoicis philosophicis geometricis dy a
leticis musicis astrono. medi. quoru scia moili
bo satis vtilissima est et i tres ptes scidit. **I**n
doctrina; exploraco; et vsu. **A**d minores artes ve
niam et q no ta lingua q mau amiserat agru
sole cementarij fabri metallo; lignoruq; celo; anarij q;
et fill ones et ceteri q varia suppel
lectilem et vilia opuscula fabricat absq; docto
re esse no possut qd cupiut. sic etia vas electi
ois p? damascu arabiãq; lustrata ascēdit ihe
rosolimã ut vider; pe. et apud eū xv. dieb; fu
it. huc sus q; p? anos xiiij. assumpto barnaba
et tyto exposuit cum apostolis euangelium ne

Foete in vacuū curreret aut curisset. **I**n
 per ad pedes gamalielis legē moysi et pphas
 didicisse se gloriatur vt armatus spiritalibus
 telis postea doceret confidenter. **D**uodecim
 etiam annos saluator impleuerat et in templo
 sedens de questionibus legis interrogās magis
 docet dum prudenter interrogat. **S**ecundū
 exigit vt in lege dei assidue pro posse studeat
 quod q̄nta assiduitate fieri debeat ostendit be
 atus. **H**ieronimus tam viris q̄ serui femineo
 tam religiosis q̄ secularibus ymmo adultis et
 iuuenibus ita. **D** in epistula ad paulinū cuius in
 icium est bonus homo. **S**emper ayt in manu tua
 sit sacra lectio et ad rusticū nūq̄ de manu tua
 et oculis tuis recedat liber. **A**ma scienciā scrip
 turarum et carnis vicia non amabis. **S**imi
 liter ad nepotianū dicit diuinas scripturas se
 pius lege ymmo nūq̄ de manu tua sacra lectio
 deponatur. **D**isce quod doceas optine eū q̄ seā
 dū doctrinam apostoli est fidelem sermonē vt
 possit exhortari in doctrina sana et contradicē
 tes reuincere. **E**t ad furiam de viduitate see
 uada. **C**um inquit cōedis cogita statim tibi
 orandum illico et legendum sic de scripturis
 sacris habeto fixum versuum numerum. **E**t
 tū pensum domino tuo redde nec aīte quietim

membra concedas q̄ calathū pectoris tui hoc
sub tegmine opleueris post scripturas sacras
doctorum hominum tractatus lege eorū dum
tatat quorum fides nota est non necesse habes
aurum ī luto querere multis de margaritis v
nam redime margaritā et iterum. **¶** Si vidēs
sororem tuam illud sacri oris eloquium coram
audire contingeret cerneres in puulo corpus au
lo ingentes animos audires totam veteris et
noui testamēti suppellectilē ex illi⁹ cordē feruē
¶ Pretēa ad demetadē v̄gīez ayt. Illud ē nata
deo. ideoq; pre omnib; predico et repetēs itez
atq; iterū monebo. vt animū tuū sacre lectio
nis amore occupes. nec in bona terra pectoris
tui sementem. lolij auenarum q; suscipias. ne
dormiēte p̄familias q̄ est Roy. i. am⁹ do sp
adherens inimicus homo zizania supseminz. et
in fine eiusdē epistole. **¶** Finē iquid iūgo p̄cipi
o nec semel meminisse cōtētus sū. **¶** Ama scrip
turas sanctas. et amabit te sapientia. **¶** Dilige
eam et seruabit te. honora illam ⁊ amplexabi
tur te. **¶** Hec monilia in pectore ⁊ ī aurib; tuis
hereant. nichil aliud nouerit lingua nisi xp̄m.
nichil possit seruare nisi qd̄ sanctū est. cui con
cordat illud p̄uerbiōrū. iiii. **¶** Posside sapiēciā
posside prudēciā ne obliuiscaris neq; declies a

verbis oris mei ne dimittas eam et custodiet
 te dilige eam et seruabit te. **T**ercio exigitur
 ut auxilia ab alienis postulet per orationem scilicet
 seu deprecationem non enim lectionis sacre studium
 sufficit sed exigitur vna cum deuota oratione stu-
 dium pro intellectu agendorum et credendorum
 ut ostendit beatus Hieronymus in epistola ad paulinum
 dicens. **Q**uit quid alijs scilicet ab apostolis et
 primitiue ecclesie doctoribus exercitatio et quoti-
 dianam in lege meditatio tribuere solent hoc illis
 videlicet apostolis et similibus spiritus sanctus
 suggerebat et erant iuxta quod scriptum est om-
 nes docabiles deo. **N**on enim semper sufficit
 studium a se habere sed oratione cooperitur pro deuota
 pro intellectu sacre pagine. **C**uius rationem
 assignat beatus Augustinus ad voluianum de incarnatio-
 ne verbi tanta est inquit christianorum profun-
 ditas lectionum ut in eis quotidie proficerem si
 eas solas ab iuente puericia vsque ad decrepita-
 etatem maximo ocio summo studio meliori inge-
 nio conare addiscere quid igitur in hac attur-
 get sapientia qui fere totam vigorem etatis su-
 e alijs impendit sciencijs solasque feces senec-
 titis huic profunde ministrat sapientie. **A**d
 hanc tamen sapientiam a multis orando et iu-
 giter studendo puenitur. **O**ptauit inquit sapiens

et datus est michi sensus. **I**n uocauit et uenit in
me spiritus sapientie. **E**undem aperit sensum
Aug⁹ li. de uideo deum. ca. i. d. **Q**ui didicerit
a domino ihesu mitis esse et humiles corde pl⁹
cogitatio et oratio profecerunt quod legendo et audiendo
Patet hoc in babaro isto cristiano de quo re
citatur libro vii. de doctrina cristiana qui litteras
ipsas nullo docente homine in plena noticia o
rando ut sibi reuelaretur accepit prius tridui
anis precibus. **I**mpetrauit idem ut codicem ob
latum stupentibus quod aderant legendo pariteret
tradit et patrum historie de sancto **A**nthonio
simile. quod sine ulla sancta litterarum diuinas scrip
turas memoriter tenuit fult⁹ orationum suarum profidio
ut ibidem dicit. b. Aug⁹. **A**d idem hugo li. suo
de anima dicit. **A**d scripture sacre cognitionem
plus opus est interna conuictione quam profunda
investigatione suspitionis quam argumentis. crebris
gemitibus quam copiosis argumentationibus.
lacrimis quam sententiarum oratione quam lecti
one. et gratia lacrimarum quam scientia philo
sophorum. **T**ercia igitur regula pro e
uatione erronee conscientie que est orationis
deuote continuatio patet ex premissis et ex pte
ii. ca. octauo propter quod sapiens ait. **I**n uocauit
et uenit in me spiritus sapientie sapie septimo

Capitulum xi de dicit iiii regula et probat
auctoritates antiquorum quod doctoribus contrari
a sensibus licet bona conscientia unam partem
tenere

Quarta proinde regula principalis est
Opinionis aliam tuta elco. Sūt
enim aliqui de aliquibus materijs mo
ralibus doctores opinionū contrariarū
et tunc scrupulosi dubitant quod partem possūt
cum bona conscientia eligere pro enodacōe huius dif
ficultatis. Notandum in primis quod cum bona
conscientia potest quis tenere unam partem aliam
opinionis et secundum eam operari saltē excluso scādalo
que pars habet pro se notabiles seu notabilio
res doctores dummodo talis opinio non sit con
tra expressā auctoritatem sacre scripture nec
contra determinacōnem sacre ecclesie catholi
ce dummodo quod ex contrarietate talium opinio
num non inducatur quis ad dubitandū sed hō
conscientiā seu fide sibi foemet de probabiliore
parte precipue in tali casu quādo quis adhibet
diligentiā inquirendo an liceat. nec inuenit
aliquid quod eum sufficienter moueat ad hoc
quod sit illicitum patet illud primo per doct. sanc
tū in questionibus de quodlibet quodlibet. q. 1. ubi
dicit quod quādo diuersę opiniones doctorum sa

ere scripture non peccantur expresse ab fidei
et bonos mores tunc absq; piculo auditores v
nam sequi possunt. Ibi enim locum habet illud
apli ad. Ro. viii. vnusquisq; in suo sensu habu
bat et iterum ibidem de illo qui assentat opini
oni magistrali que non est contra manifestum
scripture testimonium nec contra illud quod
publice tenetur in ecclesia hunc nequaquam
condempnat. Unde idem doctor i pluribus locis
etiam in materia morali ad salutem necessari
a tenet opinionem vnam vbi alij doctores nota
biles tenent contrariam vt q post lapsum in
peccatum mortale non oportet aliquem statim
confiteri sub precepto habita copia confessoru
Nec determinat in quarta d. xvii. et tamen co
trarie opiniois est hugo de sancto vic. et bona
uetura. Similiter dicit sanct. doct. ibidem q si
prochianus confiteretur fratri habenti auctori
tatem episcopi moneti prochianu vt plebano
suo ostendat tunc etiam si talis confessus nolit fra
tri acquiescere adhuc debet eu absolue. et tamen
contrariu eius tenet plures doctores nec obstant
ea q dicit qdli. viii. q. xii. vbi dicit sic qn due
sunt opiones contrarie de eode oportet altera ee
vera et altera falsam. Aut ergo ille q facit con
tra opinionem magistrorum. vtpote habenda

77

plures prebendas facit contra verā opinionem.
et sic cum faciat contra legem dei non excusat
a peccato quāvis non faciat contra consciā.
sic enim contra legem dei faceret. **Hec** ver-
ba sancti thome non possunt intelligi nisi de
istis vbi manifeste patet ex scriptura vel eccē
determinacōne qd sit contra legem dei et non
de istis intelligit vbi illud non apparet. sicut
seipsū declarare videtur supra tacto allegato.
quodlibet. q. p. **Alias** enim sibi cōtradiceret
in eodem libro quod non est credendum. **Ex**
quibus sequi videtur expresse qd non oportet se-
per tuciozem opinionem eligere de necessitate
salutis. sed sufficit tutam eligere. nam tucioz ē
gradus comparatiu⁹ presupponens posituū
scz aliam tutam esse opinionem. patet illud qd
tuciozes videntur esse opiniones prefate alioz
q̄ quas sanct thō. ibi tenet. **Itē** patet ex ar-
gumento suo vbi supra quodlibet. xi. q. xii. vt tac-
tum est quādo aliquis p̄t vix strarietatē doc-
torum adhibet diligentiā inquirendo de verita-
te nec reperit qd sufficienter eū moueāt argumē-
ta contraria. licet talem moueāt quedā leuia
que in iij. d. xvii. in questione literali docet
abicienda esse et consciās in contrariū iformā-
das. nec mir⁹ quia per talem diligentiā videt⁹

hō facē qd i se est vt p; ex pte. h. c. i. p. r. r. r. **Ab**
idē videt esse qd lib. i. iij. q. xliij. vbi qrit. **Utrū**
vitari debeant illi excomūcati circa quorū excom
municatiō; sapientes contraria opinātur. **Nel**
pondetur q; excomūcatiōnis aliquorū dubita
cō aut precedit sentenciā iudiciū at sequitur. si
precedit puta si non dicitur esse declaratū per
iudiciū consensus aliquos esse excomūcatos
tunc non sunt vitandi quousq; certo iudicio ē
minetur. **In** hoc enim casu verum est dicit q; i
licet **licet** partem interpretari debet animus bo
viri dubia; vñ deu. xxvii. **Si** difficile et ābiguū
apud te iudiciū esse ppereris et iudiciū intra
portas videris verba variari venies ad sacer
dotes et ad iudicē. qres q; ab eis et facies qā;
dixerit. **h** si ābiguū oriat p; acordē iudiciū de
terminatiōez magis stādū ē snie iudiciū vt pbat
ibi. **Ecce** quō doctorib; cōtrariātib; licet istū
pro non excomūcato habere et non vitāe. **Se**
cūdo p; pncipale p alassiodorēsem quē allegat
Cancell. de gerson tractatus de pollucōe. **Dico**
inqd cū dño wilh. alassiodorē q; rēgula magis
realis videlic; dubitās de aliquo an sit illicitū
et stāte dubio illud agēs peccat qā discrimini
se omittit. istā regulā intelligēdā esse de dubio
tali quod est vehemens aut magis aut eque

inducit saltem mentem credere quod est morta-
 le illicitum sicut quod est licitum. secus enim est v-
 bi mens plus inclinatur et iudicat quod est li-
 citum quam illicitum quāvis nō habet vsq; quaq; **¶**
 certitudinem evidentem aut fixam quā nec hoc
 ipsum requiritur. **V**idebitur de hoc infra la-
 tius. ca. xxiiij. xxiiij. et xiiij. **¶** Tercio patet illud
 per plures antiquos theologos et canonicos
 deuotione et litteratura multū famosos. **D**icit
 enim vlti. super. ij. sententiarū d. xxij. et cōcor-
 dat in sūma quē vlti. Job in sūma valde cōmē-
 dat. **D**icit inq; vt supra dictum est quod si quis
 de aliquo agendo dubio magis peritos consule-
 rit de quo nullam habet auctoritatem expressā
 vtrum ita sit vel non dummodo foemet sibi bonū
 consūm; postquam magis peritos consuluerit. et
 etiā si res aliter se habet quam ipse sentat excusat.
 fecit enim quod potuit. **D**eus autem nichil
 impossibile requirit ab homine. hec ille. **R**ā
 ibidem equipatur istum casum ignorācie inui-
 tibili et omnino in voluntarie. quia scire nō po-
 test. **A**d idem ē monaldus in prologo sūme sue
 b. **N**on generatur aliquod preiudicium er-
 ga veritatis sententiā cum inter diuersas opi-
 niones a magistris et approbatis doctoribus
 scriptis auctenticis anotatas illā opinionem

quis amplectitur que sibi videtur magis con-
sona rationi. Unde etiam Humbertus in expo-
sitione constitutionum ordinis predicatorum dicit quod fructus
animarum impediti solet per nimiam austeritatem in consiliis et opinionibus terrentur enim
ex hoc homines in tantum salutem negligunt
idcirco relaxanda est quantum fieri potest austeritas
et agendum est benigne cum hominibus qui
a sic melius trahuntur ad salutem cum sententia
e imitiores tenentur. hec Humbertus concordat
hostiensem qui dicit extra de cognatione spirituali in glo-
super ca. Sed vir quod ubi sunt diverse opinio-
nes et diversa iura semper humanior est preferenda
i. rationabilior. ymmo et equior. extra de trans-
ac final. Ubi vero utraque humana est. parti ma-
iori status est et saniori. Ad idem est wilhelmus glo. Ray. de
sententia precepti diffinitionis et explicationis ca. xxiii
d. In articulis iuris ubi dubitant etiam sapientes
excusabilis est ignorantia. Unde si aliquis loco si
de partem illam vel illam elegerit non debet super
hoc conscientiam habere nimis scrupulosam. I-
dem est wilhelmus ubi supra in materia de decimis re-
sententia duas opiniones dicit quod illa prima opinio
I. quod antiquas decimas sine peccato israelitanorum tunc
possunt layci. et quod adherentes transierunt benignior
est et ideo magis amplectenda. Item reperi in li-

79

bris veteribus ordinis predicatorum noscitur esse
posita plura que data esse videntur a domino Al
ber. eo adhuc vivente que sic sonant **I**tem
dicit idem quod frater simplex vel quilibet homo
cum salute potest sequi in consiliis quantumque
opinionem voluerit dummodo alicuius magni doctoris
opinionem sequatur. **I**dem in sententia alibi
repi ab eo dictum fore in scriptura filere **P**a
tet igitur propositum ex antiquis satis tam the
ologis quam iure peritis

Capitulum duodecimum probat idem auctoritati
be magis modernorum doctorum

Probatur idem similiter auctoritati
be modernorum theologorum famo
sorum **N**am ad idem est. **G**otfri
de son. quodlibet. ix. q. xvi. **U**bi querit
an confessor teneatur facere conscientiam de pec
cato de quo confitens non videtur habere consuen
ciam d. quod si quis confitens non habet consuen
ciam de aliquo actu quem confessor opinatur es
se peccatum puta de vitalicijs de multitudine
beneficiorum et similibus. quando confitens talis
opinio non procedit ex protervia. sed ex pro
babili ratione debet eum confessor generaliter in
forma ecclesie absolvere maxime confessor or
dinarius nisi esset peccatum tale quod certum est

manifestū est et cōmūniter illud peccatū esse
nec de hoc sunt opīones cōtrarie que ab ec
clesia tollerātur. **S**ed si non sit manifestum
et quando circa hoc sint sapientum opīones
contrarie tunc pponere debet confitēti q̄ bene
studeat de hoc se ipsum p̄ prudentes informare.
quia talia contra hoc dicuntur. **M**axime tamē
hoc debet facere si ipse confessor sit illius opī
onis q̄ hoc sit peccatū. **C**oncordat etiam ī p̄
cipali bernh̄. **E**laromontēsis in replica contra
Gotfr̄. eadē. q. d. **S**i sunt opīones int̄ mag
nos dicentes q̄ peccatum est. **A**lii vero dicūt
q̄ non tunc debet in tali casu consulere aliquos
de quorū iudicio cōfidit. et secūdū consiliū s̄cre
torum facere. et peccatum reputare vel nō repu
tare. **E**x quo enim opīones sūt inter magnos.
et eccl̄a nō determinavit alterā p̄tē teneat q̄
voluerit dummodo iudiciū in hoc residiat p̄p̄
d̄cā eorū saltē q̄s cōputat p̄itos. **I**bi tñ addit a
tra Got. q̄ nō refert an cōfessor sit ordinaris.
vel nō dūmō habeat autoritatē audiēdi talē. p̄
imō r̄ndet. p̄. de. pa. sup. iij. d. xvij. ad similit̄
q̄stionē. d. **S**i cōfessor dubitaret vtrum illud
de quo alius non peniteret esset mōzle. et iste
sibi dicēt q̄ de cōsilio p̄itorū illud facerz. de q̄bz
ex vita et sc̄ia p̄babile est q̄ nō cōsulerēt n̄ b̄s

pōt se illo iudicio conformare, scilicet autē est; si est; Et
 tus de opposito, cum premisset omnibus satis con-
 cordare videtur ~~haberi~~ de gan. q. d. l. i. q. p. r. i. i. Henri
 d. quedā sunt peccata mortalia non diuina le-
 ge expressa. sed iuxta ea que expressa sunt ex i-
 ndustria rationis inuestigari possunt et talia te-
 netur magis distincte vnus scire q̄ ali⁹ scūdū
 personarum conditionem et gradum. et aliqua
 magis q̄ alia secundum q̄ ad expressa magis
 appropinquāt sicut est in articuloꝝ noticia, q̄uis
 non sit omniū scire que horum sunt mortalia et
 que non quia delicta quis intelligit. tamen ab
 hoc tenetur quilibet q̄ cum i dubiū venerit an
 aliquod quod faciendum est mortale sit requi-
 rat periculosiores. aut de ipso vt de mortali peni-
 teat vt de ipso locum habeat illud Greg. **P**ia-
 tum mendacium est ibi culpam cognoscere vbi
 culpa nō ē hec **H**enri. nec contradicit sibi ibi be-
 — **E**laro. qui contra eiusdem magistri henri
 q̄ta replicauit igit̄ consentire videtur. **C**on-
 cordat **J**ohannes de Cambaco tam in de consola-
 cōne theologie li. i. i. ca. octa. q̄ in questio-
 nibus de culpa et grā d. — **I**n de consolacōne in
 dubijs bonorum virorum vita alijs viuendi de-
 bet esse regula. est igitur respiciendum ab facta
 bonorum virorum et discretorum et si plures ta

les vel i pluribus casu tali eis occurrente sic vel
sic se habere inuenires. aut estimacione tua iudi-
casses tunc et tu similiter agere non formides
Dicis forte in contrarium. tales viri et si bonam
habent conscienciam. non tamen scienciam habent
circa illam materiam. vel econuerso. habent scienciam
non tamen conscienciam. vel si scirem quod utrumque
haberent forte sic non facerent. **S**ed respondeo
quando non est omnino certum probabile tamen
est et modicum dubium quin simul scienciam ha-
bent et bonam conscienciam et quin ita se haberent
si casus tales eis occurrerent tamen pro excusa-
tione tua noueris satis esse si similiter feceris
Nempe in moralibus et circa humanos actus non
est demonstratio requirenda. **S**i quis enim
certam noticiam in huiusmodi requireret non
minus erraret quam si in demonstratiuis scienciis
de apologis aut argumentis topicis siue psua-
sionibus rethoricis contentus esset. hec ibi. **A**d
idem est Adam super. iiii. d. ix. **P**ro enoda-
tione etiam scrupulosarum conscienciarum cla-
rius adhuc cum predictis concordando dicit. **J**o-
h. de. **E**rdenberch nostri ordinis doctor satis a-
equus exemplificando in materia communica-
di super. iiii. d. ix. tam in prima lectura quam
in secunda super sentencias. **Q**ui inquit non haberet

peccatum mortale et tamen crederet se habere
aut credit hoc firmiter ita qd est quiescens in il
la opinione accedendo ad eucharistiam peccat
mortaliter **S**i autem probabiliter credit se
esse in peccato mortali sed non firmiter nec ac
quiescit ut si alicui dure locutus e et cogitat tu
peccasti mortaliter sed tunc statim retrahit se
et dicit intra se non est peccatum mortale non
est verum et tamen non sufficienter potest se re
trahere quin sibi occurrat **D**ico qd in tali ca
su bene potest accedere tamen semper retrahē
do opinionē suā quia enim deus non exigit ab ho
mine impossibile et non potest se retrahere et go
potest bene accedere semper tamē retrahēdo opi
nionem suam **S**imiliter id dicitur in lectura sua
prima in exemplificādo de fractione filench in
religioso **I**ste inquit qui non acquiescit in
credulitate sua sed quasi in quadā timiditate
timet se habere aliquod peccatum quo efficiat
indignus ad recepconem eucharistie **S**icut
si non credat simpliciter esse mortale loqui in
claustro sed timet qd frequēcia aliquo modo po
test esse mortalis et ipse frequēter in claustro
locutus est et tamen non simpliciter credit hoc
esse mortale sed timet talis non peccat ymmo
etiam quilibz cum quodam timore dicit accedere

ad hoc sacramentum reputas. semper se esse i
dignū. facta tamē diligenti discauione in cōsci
entia sua. hec ibi.

Capitulum xij. ostēdit idē racionibus.

Usq; modo pbatū est autoritatib;
doctoꝝ q; non qdlibet dubiū factū
sufficiat ad causandū peccatū mōle.
qñ qd agit illo dubio stāte. nec qd
libet dubiū iuris. nunc qdē pbatur racionibus
p̄t̄m Cancellarij tractatu de contractib; nā ī
casu decretalis extra de sen. ex. inq̄sitione. Si
mulier vxor incipiat per nouā informationem
dubitare an attineat viro suo in gradu phibi
to q̄ dubio stāte petat vir debitū qd tūc aget
vxor si enim negat. est in piculo trāsgressio is
iuste spoliando virū corpe in qd ius habet. si
vero attineat viro suo et concedat est in peri
culo mortalis luxurie. Respondet enim vbi
supra papa Innocencius. iij. q; si sit impedi
mentum nec reddere debet. nec exigere. etiam
si excommunicaretur. si autem non sit pro cet
to sed credit esse impedimentum tunc aut con
scienciā habet ex credulitate pbabili et discre
ta q̄uis nō euidentē et maifesta tūc debitū potest
reddē s; nō b; exigē ne in adulterio vel otra le
gē diuini vel otra iudiciū dscie p̄mittat offēsā.

aut consciã habet ex credulitate leui vel te-
 meraria tunc ad sui pastozis consiliũ consci-
 encia tali expulsa licite potest exigere et edde-
 re. Et glo. super verbo probabili querit. Sed
 quid dices probabile. Respondit puta quia
 vidit virum super consanguineã suam in locis
 suspectis in hora suspecta solum cum sola ante
 matrimoniu huiusmodi presumpcioes proba-
 bilem inducunt credulitatẽ vel quia publice di-
 citur ab oĩb. Ad hoc facit de presumpcoĩb.
 trito et ca. leã. Similem etiã casum tãgit
 magister in iij. d. xvij. et sanct. Et ho. in qstĩ-
 onib. ibidem leãlib. vbi sic d. qd mulier facit
 et que virum in aliena terra defunctum putet
 et alium duxit quid inq. facit de reddendo de-
 bitum secundo viro. Respondit magister in
 textu q. excusatur si careat obprobrio m. e. vo-
 luntatis. tho. ibi et. pe. de. ta. et. pe. de. pa. et al-
 bertus distinguunt precise sicut in precedenti
 casu innocencij. Ex quo oportet q. non om-
 ne dubium vel scrupul. quisq. liget q. nõ põt
 quis facere contrariũ. ¶ Secundo probatur p-
 positum principale ponatur enim casus qui ẽ
 creberrim. quod dubium fit apud doctores a-
 liquos ex vna pte q. aliquid debeat agi. dicen-
 tes alijs i. numero pari contrarium quod op-

positum fieri debeat nam hoc i facto scismatis
cōtēdēciū de papatu sepe fuit nūquid tūc scru
pulus quilibet a dubium habentē ligat ad cau
sandum mortale peccatum nemo hoc assent
sed obediendum est in dubio superiori vt pba
bitur ca. xvij. ⁊ pbatum est supra ca. ix. **T**er
cio ad idem non plus nocet homini errare i ar
ticulo fidei qui non est declaratus adhuc ab ec
clesia q̄ sit articulus de necessitate credendus
q̄ nocere possit actus moralis contra aliquod
agibile perpetratus qui actus non dicitur eē
certus ex scriptura aut determinacōne ecclesi
e q̄ sit illicitus. **P**atet hoc q̄a fides est tam ne
cessaria sicut morales vtutes si non ampli⁹. s̄
ostat cōiter apud theologos q̄ in materia fidei
i dū doctores sentiūt contraria licitum est a te
determinacionem ecclesie sepe tenere vnā p
tem vel alterā sine periculo peccati vel fidei. vt
patz in abbate. ⁊ Joachim qui tenebat contra
rium mgrō sentēciarū. p q̄ ecclā p̄ modū de
minauit extra de sancta trinitate ca. dāpnā⁹
Nec tamē dictus Joachim heresim incabit at
p̄bidiam ppter hoc vt ibidem tangitur. q̄a dca
sua omnia subiecit correctioni ecclesie cui obe
dire paratus erat si aliter determinaret sicut
q̄ determinauit. igitur a simili licet vnā opio

nem etiam in alijs moralibz tenere iuxta limi-
 tata superius et limitanda inferius vbi saltem
 magis sapientes sentiunt contraria et vbi q̄s
 paratus ē obedire ecclesie et scripture si ei er-
 rorem explanauerit. **¶** Quarto patet idem ī
 materia insolubiliū vt si tici⁹ iuret se acceptu-
 rum britam in vxorem si primū verbū qđ dix-
 erit fuerit verum et nullomodo accipiat si di-
 cat falsum. Tunc dicat brita hanc solā po-
 sitionem tu non accipies me in vxorem. Que-
 ritur quid agit ticius. **¶** Si enim accipiet p-
 iurus est quia brita dixit verum hec tamen sē-
 relinquenda logicorum exercitijs. **¶** Et conclu-
 dendum est ex predictis omnibz qđ probabilis
 certitudo sufficit in moralibz vt non exponat
 se q̄s piculo vt sicut dicunt doct. de celebrante
 missā et similibz vbi requirit stat⁹ gracie qđ
 sufficit probabilis coniectura quia certitudo a-
 lia sine reuelatione non habetur pro vt in mora-
 libz dicitur. Sumendum esse certitudinem
 singulariter et grosse que certitudo nō remouet
 omnem improbabilitatem vel opinionē alteri⁹
 ptis licet magis declinet ad istā q̄ ad aliā qđ
 sufficit verba sunt pene per totum cācellari⁹ ī
 tractatu de contractibz. **¶** Quinto nā secūdu
 philosophū falsum sepe est apparet pbabilius

quam verum quid est ergo q̄ aliqui ita statim
auditis argumentis credere volunt quod audi
unt aut dubitare vbi prius non dubitabāt. nō
itaq; oportet semper terreati quando aliquis
sentat vel aliqui tenent contrarium vnius opi
nionis que a sapientibus tuta iudicatur. etiam
si non tucior apparet. ¶ Ex premissis pretere
a duobus capitulis sequitur q̄ inter contrari
etatem opinionem eligens vnam partem tūc
securus esse videtur in consciencia primo si o
pinio quā sequitur non est euidenter contra sa
eram scripturam vel determinacōnem ecclesie.
Secūdo si sciat per se vel p̄ alium cui credit p̄
babiliter rationes contrarias soluē quas videt
āt si sciat eas alios prudentes contempnē at
abicere vt lacius docebitur infra ca. xviiij. Ter
cio si contentatur in certitudine civili vel mora
li vt infra tangetur. Quarto si mentem ha
bet q̄ determinacōni ecclesie in casu q̄ declare
tur per eam velit acquiescere et ī materia que
est preiudicialis tunc restituere vel satisfacere.
Quinto si sibi pro tali opinione format posse
bonam conscienciam.

Capitulum. xiiij. p̄ quinque rationes conclusioēs
et p̄ alia manifestat que certitudo sufficit ī mo
rali materia non se committendo periculo.

Restat pro declaracōne huius mate-
 rie que certitudinem moralem tan-
 gere dinoscitur quasdā conclusiōes
 ponere cancell. quarum. Prima
 sit ista dubitans de aliquo an sit peccatū mor-
 le et stāte illo dubio agens tunc peccat morta-
 liter et discrimini se cōmittit. quādo dubium
 illud est vehemens aut magis aut eque saltem
 iducit mentē credere q̄ est mortale illicitū sicut
 q̄ est licitum. De illo enim potest intelligi
 illud eccl̄. 3. Cor durū male habebit ī nouissī-
 mo et qui amat periculū in illo peribit. Se-
 cus autem est vbi plus inclināc̄ quis ⁊ iudicat
 q̄ est licitum q̄ illicitum. q̄uis non habet vsq̄
 quaq̄ certitudinem euidentē aut fixam q̄a nec
 hoc requiritur vt patebit. **S**anda conclusi-
 o. Non omnis deliberās agit ex deliberacō-
 ne sicut non omnis ignorās aut contempnens
 agit ex ignorācia vel contēptu. Potest enī
 aliquis progredi in actum primorū motuū bñ
 actu deliberat quid agendum non tamen ex de-
 liberacōne aget. sed effrem appetitu et motu
 passionis. Dicitur autem aliquis agere ex
 aliqua causa. quādo si non esset illa causa ipse
 ab agendo cessaret accipiendo agere large pro
 vt ad omittēre extenditur. **H**anc conclusio

nem posui ppter quosdam timore conscienci
e qui quando agunt ad extra vel loquuntur ali
quid contra quod murmurat interior ymagi
natio vel cogitacio putant quot tunc semper
exterior actus pcedat ex deliberacoe quod no
est verum. ¶ Tercio conclusio q inter diversoz
opinionum doctorum fluctuat si vult aliquid
in eadem materia seate agere debet certus ee
illud esse bonum nec vti contrariu sed ml tum
refert qua certitudine sufficiat nempe certitudo
moralis qualem notavi et sequenti ca. pl^o de
clarabitur vt scz vel no sit quis in peccato du
facit quod in eo est. aut saltem peccatum no in
currat nouu p temeritate. exemplum imedi
ate patebit de celebrando. cuius ratio est. quia
certa est ex diligencia preparacionis excusacio
¶ Quarta igit conclusio potest p exemplo i materia co
municandi vel celebrandi eucharistia vbi requiritur sta
t^o gratie et carencia peccati mortalis. conclusio igit e ista
¶ No ois scrupul^o a dubitacoe de peccato mortali ne
qz ois ideuocoe a deordiacoe a no attencoe impediunt
de necessitate celebntis dignitate pz qa certitu
do moral^o de q dicitur s. q sufficiat opati seai va
cillacoez qndā ai a hesitacoez a suspicoez. seu
scrupulos qz ho no sit sufficiēt dispositus aut
q impedimēto ligatus sit. ¶ Quinto conclusio ad

bigne celebrandum et absq; temeraria presump-
 tione et imputabilitate ad nouum peccatum non
 requiritur certitudo euidentie super celebratis
 dignitate sed sufficiat certitudo moralis patet
 quia tunc nullus quantumcumq; purus et iustus
 deberet celebrare nec hoc posset absq; discrimi-
 mine si ei non fieret reuelacio specialis. **U**bi di-
 cit qd certitudo triplex est in genere. **U**na supna-
 turalis. Altera naturalis. Tercia moralis seu
 civilis. Certitudo supernaturalis ita se habet qd non
 stat aliquem sic assentire et falli. et hec certitudo
 diuiditur quia quedam est euidentie clare et ita-
 itue in patria beatorum. Alia euidentie reuelate in
 prophetarum illustracione et alia que solius adhe-
 rentie in speculo et in emigmate que non euide-
 tie ratio inicit sed auctoritati diuine. quale con-
 tinem fides habet et prestat in cordibus fidelium.
Hec certitudo omnibus fidelibus dum in via
 peregrinatur conuenit quos tanta certitudine
 nedum duodecim articulis fidei sed toti sacre
 scripture necesse est credere actu vel habitu ex-
 plicite vel implicite. **A**lioquin dubius in fide
 infidelis est quam certitudinem martires adeo
 habuerunt ut prius relinquerent vitam quam fide-
Est enim quelibet trium supernaturalium cer-
 titudinum tanta qd per nullam potentiam etiam

diuinam et absolutam fallax esse poterit. alioquin
deus negaret seipsum. Porro naturalis certitu-
do se habet ita quod non stat per naturam aliquem
taliter assentire et falli assentiendo. quod philosophi po-
suerunt nobis possibilem in primis principijs
et per se notis cognitis. scilicet ex sola apprehensio-
ne terminorum. ut quod quodlibet est vel non est
et. posuerunt etiam in conclusionibus demonstra-
tuis et in consequentia euidenti deductis pec-
talia principia quemadmodum dixerunt ma-
thematicam scientiam esse certissimam. Certi-
tudo vero moralis seu civilis tangitur vna cum
precedenti certitudine a philosopho in ethica suo princi-
pio 9 sententia hec est disciplinata est in vnaquodque
re certitudinem quare iuxta exigentiam materie
Equae enim viciosum est inquit persuadente quare ma-
thematicam et morale demonstrantem. non enim sur-
git certitudo moralis ex euidenti demonstrationis. sed
ex probabilibus coniecturis grossis et figurali-
bus magis ad vnam partem quam ad alteram
Dicitur autem probabile quod pluribus et max-
ime sapientibus apparet. Ex ante habitis se-
quens quod in humanis agibilibus que tantam habent va-
rietatem dicente aris. et teste experientia quod vi-
su magis quam arte constare videantur. sufficiat ca-
a certitudo. qual non semper omnes scrupulos

abiat. sed sufficit vt cōtempnat eos vel super
 eos sic operādo. quasi non sint. vt clarius ostē
 detur infra ca. xviiij. **S**ufficit igitur certitu
 do talis qualem in materia morali cōsueuim⁹
 expectere et capere. que certitudo appellat⁹ mo
 ralis seu ciuilis. **A**d hanc itaq; cōtitudinē mo
 ralem sufficit vt plurimū q; homo exempli g̃
 cia accedens ad missam disauerit conscienci
 ā suā hanc fecisset pro magna re lucrāda aut ī
 cōmodo graui deuitādo ⁊ q; nō sit sibi conscius
 post hanc disaussionem de peccato mortali. at
 de pposito peccandi mortaliter. q; insuper nō
 noscat se aliquod impedimentū legitimum p
 excommunicationem aut credulitatem habere
 . **C**onsencio itaq; ī hoc cum burādo iij. sen
 tenciarū d. iij. **Q**uod talis et si esset in pec
 cato mortali nescienter nec de eo expressā age
 ret confessionem reportaret vnum ex duobus.
 aut remitteretur sibi tale peccatum vtute sa
 cramenti et quia videtur facere quod in se est
 ad eius deletionem. non enim deus requirit vl
 tra posse. aut heret sibi diuinitus illustracō ⁊
 recognicō sui peccati quatinus per penitenciā
 illud dilueret quēadmodū multis contingere
 probatissimum ē qui ī inicio sui sacerdotij ce
 lebracōnem continuāt in rememoracōne rede

unt plurimorum et occultissimorum peccatorum

Simile inveniunt gratiam illi qui nouiter ad
frugem melioris vite se toto corde pparant

Capitulū xv. q̄b̄ v̄is quis ad talem certitudi
nem venire possit ostendit

Sed querit̄ ex q̄b̄ doctrinis colligi
tur talis certitudo moralis. Respon
detur ibidem q̄ principaliter ex vno
trium modorum. quorum vnus pue
nit ex altēi⁹ actōitate. alt̄ ex p̄a eruditiōe ita
us ex experimentalī consuetudinē. Sub primo
viuūt incipientes et animales. Sub secūdo p̄
ficientes et rāconales. Sub tercio perfecti et
spirituales. Consonant philosophus tradens
tres huiusmodi maneries ad doctrinam inueni
ri. Quartus modus addi pōt videlicet ex
gracia gratis data qua quidam facilliter agen
da concipiunt et scripturas vt augustinus. in
telligunt. Quintum autem genus d̄ speratū
est ad doctrinam qui neq; doceri possunt neq;
docentib; assentire volunt. tales sūt discipuli pl⁹
quam multa ex brutis que per humanā domā
tur industriam. vt canes equi. fimee et aues a
lique. Quo ad primum modum multa sūt
qui per alios erudiuntur recipientes ab eis in
telligenciam scripturarum ā si neq̄t credūt

saltem dicentibus et obediunt puta qd religio-
 num in stituendarum principalis causa fuit a-
 toritas regiminis cui magis obediencia presta-
 retur qm pprie racōni que i pluribz dubia val-
 de est debilis et incerta preualere similiter ha-
 bet hec auctoritas respectu iuniorz quozumlibet
 ad magistros seu patres quonia iudiciū pro-
 prie racōis vel nullum vel imperfectum habet
 hec pytagore scole seruabāt sic iubet dominus
 d. **I**nterroga patrem tuum et dicet tibi ma-
 iores tuos et annūciabunt tibi. **M**aiores in-
 tellige vt 3 modū noueris qui multis expiēci-
 is eruditi sunt in agibilibz humanis quorum
 iudicia. **A**ris. tradit esse capienda tamq̃
 principia ppter multa vidisse **E**xtendit hoc
 ad eos q̃ t̃spā diuinorū p̃t̃ osuetudiez exēcata
 tos hnt sēl̃ q̃les iā i solitudine sibi viuē sufficiūt
Quo ad scdm doctrine modū p̃ que suūt i agē-
 s̃ sufficiens 7 moralis certitudo q̃ orit̃ ex p̃ma
 erudicōe talis nutritur ex sacre scripturē studi-
 o ex vita debita theologorum ex ingenio eleua-
 to intuitu iuridico et ex consideracōne circūstā-
 tiarum particularium. **E**x sacre scripture in-
 q̃ studio quale suadet sapiens eccl̃ 3 d. **Q**ue
 tibi precepit deus hec cogita semper et in plu-
 ribz operibz eius ne fueris curiosus semel enī

in scripturis suis locutus est deus et idipsum non
repetet. quoniam sufficienter erudiunt et consulunt.
tantummodo relegatur puro fidei et integro corde.
non obstante quod maliuolis et incredulis tenebrae
suarum inde nascitur erroris caligo ut in hereticis
liquet et vicia sua per scripturam defendunt.
Nutritur dixi ex vita debita theologorum. **E**st
autem theologus vir bonus in sacris litteris
eruditus. sicut etiam secundum Ciceronem orator
describitur vir bonus dicendi arte peritus. **N**on
quidem de theologi dico eruditione solius intel
lectus sed multo magis affectus ut ea quae per theologi
am intelligit traducat per iugem ruminacionem in af
fectum cordis et operis executionem quatenus
sapientia secundum nomen suum sapientia sit in bo
nis suaviter et iocunde in malis tristabiliter
et acerbe. alioquin tales instar vrie ferunt lit
teras dampnacionis suae dant aduersus semet
ipsos ex ore proprio iudicium plus quod inficiunt ex
emplo vite quam instruunt verbo doctrine. **E**x
ingenio etiam nutritur eleuato studio iuridico
si enim de quibus loquimur non ita in solis consti
tucionibus et decretis memoriam suam debent
figere ut quorundam mos est qui exerceant in
tellectum rationemque consulant ex quibus prin
cipijs vel moralibus vel theologicis originantur

huiusmodi constituções quia sic collustrabuntur lumine primorum principiorum. qd si vel nolunt vel nequeunt credant vel illustratis. **S**e cogitent insuper prestantiam humane conditionis que ad hoc condita est ut totum sensibilem mundum qui a deo progrediens continuo fit videlicet in suis partibus quo a deo longinquior pro ut in elementis patet et solis et lune lumine etc. **R**ursus per sensum portas ingrediens imprimendo species suas et simulachra per intellectum agentem a corporalibus fantasmatibus spiritualiter factis reducantur in primum principium.

Sed sunt non commendandi quidam morales querentes certitudinem quos ex doctrina nullo lumen rationis mouet ad assensum cuiuscumque agibilis tantummodo eis satis videtur si poterint dicere hoc scriptum est hoc talis doctor in scriptura sua sensit hoc alius ita posuit tales similes sunt aspicientibus solum splendorem solis in montibus verso ad solem verso quos nullus sufficit digitus ostendentis attollere quia deorsum oculum mergere soliti sunt ubi non aspiciatur sol nisi circumuolutus caligine. **E**st enim natura lucis nedum sensibilis sed etiam intelligibilis ut quanto longius ab origine protenditur eo fiat debiliores crassiores et sub obscuriores. lumē igitur

veritatis prefati teaptunt circumuolutū veluti
quadam humane tradicōnis caligine ex ituitu
insuper nutritur iuridico quia quādo vniendū
est ad agibiliū tractacōne oportet rursum ī in
feriora respicienda descendere. alioquin fallerē
tur īsci ad precedentes per contrariū si princ
porum lumen haberent adeo q̄ cōclusionū vi
siones obmitterēt exemplo āstrenimi cadētis
in foueā dum ābulās īsperit astra. **P**erfect⁹
igitur esset q̄ cū iurista foret theologus q̄les
fuerunt primi doctores ex quorū snis decreta
les decreta q; opacte sunt. **P**ostremo nutrit⁹
ex araisperione arāstāciarū particulariū īfi
nitam enim difficultatē habet negociū morale
dū psequi q̄ritur. q̄a nō sufficit itelligē q̄d v̄z
sit et quid rectū hait cadit sub arte tradē. sed
pticulatas arāstāncias q̄ variables sūt neq;
sub arte neq; sub doctrina vniūt circūspicē ne
cesse ē. **I**git̄ videāt etiā ī primis statū reipub
lice cū morib; eā regēciū vt s. iuxta soceri moy
si consilium sint viri potentes timentes d̄um
in q̄b; sit veritas et qui oderit auariciā neque
sit apud eos personarū acceptō nec icōstācia
neq; consiliū deprauatum. **A**lioquin nō eribit
ex eis iudiciū rctū q̄ntūciq; fuerit postulātū
nisi pvideret ex alto deus q̄ p pueros p imq̄s

89

per bruta et per demones exerant sepe iudicia
a iusta etc. ¶ Verum quia infinita vni accidunt
eo q̄ circumstantie infinite infinitis modis va
riari possunt nec per consequens sub arte ca
dunt aut eruditione doctrinali. Idcirco de e
is obmittimus loqui. nam apterea moralis c̄
titudo sub vna regula tradi nō potest que suf
ficiat in omni casu conscienciā agentis rēde re
securā se nō deliquisse qđ ex euentu rerū solet
perpendi sepius. ¶ Ideo etiam constituti
sunt in figura tres ciuitates refugij. fides spes
caritas continentes penitencie lauacrum et in
munitatis azilum. quatinus pax conturbata
per ea que se fecisse formidat homo cōsoletur
et reformetur. Verba sunt per totum Cācellarij

Capitulū xvi soluit argumenta terren
tia timidas consciencias et declarat quomodo
spes cum humilitate haberi debeat tam quo ab
conscienciam de preteritis q̄ de futuris

Relucet ex p̄tactis quomō argumē
ta scrupulosos terrentia facili sit
solubilia. Namq; quidā eorū
terrentur ex regula magistrali que
dicit q̄ faciens contra dubium incidit in peccā
tatum. secundum illud eccl̄. 3. Qui amat picu
lum peribit in illo quibz responsum est per ca

Pi. Alij obiciunt dicentes. Tūcior via est eligē
da. quibz responsū ē ca. xiiij. **Nō** enim oportet
semper tūciorē viam eligere quia stat aliam
esse tutam que elegi potest. Tūciorē enim
viam eligere est cōsiliū non preceptū. Alias enī
oporteret multos ingredi religiones sacras in
quibz tūcius vivitur q̄ in seculo. non sic est. s̄
sicut diuerse vie tendunt in vnam patriā ter
renam quarū quilibet tuta est et tamen vna tūc
ior alia. sic eciam ad ciuitatem celestis patrie
multas vijs puenitur tūtis q̄rum vna tūcior est
alia. scādū illud psal. vniuerse vie domini mi
sericordia ⁊ veritas s̄ requirentibz testamētū
eius et testimonia eius. **A**lios terret vrbū Au
g⁹. dicentis. **T**ene certum et dimitte incertū.
Quod quidē verū est. sed q̄ certitudo sufficiat habi
tum est precedenti capitulo. **N**ec auctoritas
aug⁹. prefata est dicta de quolibet dubio. sed so
lū de isto in quod quis se poit q̄ san⁹ male vi
sit ⁊ iam moriturus in īfirmitate penitentiā pri
mo postulat. an talis habeat verā cōtricionem
vel nō. quē peccā dimiserit nec ipse peccā dimisit
se videt ⁊ q̄ vltra peccā nō pōt. hoc ē dubiū
de tarde peitēte ⁊ nī aliud vult ag⁹. vt p̄ tā p
mgēm i iij. d. xx. vbi dīc̄z. actōritatē allegat. ⁊
sūt ex q̄dā fmoē aug⁹. de penitētia. cui⁹ imici

am penitentes ubi sic de mortuo d. huc res
 sunt aut ignoscitur t. at nō ignoscitur quid ho
 z tibi sit futurū nescio. igit tene certū et dimit
 te incertū. ¶ Alij pro se allegant sanct. tho. q
 quomodo intelligendus sit satis dictum est ca
 pi. ali. bea. gregozij. adducunt d. in epistola ad
 Aug. angelozum episcopū bonarum mentium
 est ibi agnoscere culpam ubi non est. sed ad il
 lud respondet bea. Tho. xxij. q. ij. arti. ¶ Di
 cendum inquit q. ad bonitatē mentis pertinet
 ut homo ad iusticie pfectionem tēdat. et ideo
 in culpā reputat non solum si deficiat a dī iusti
 cia quod vera culpa est sed etiam si deficiat a
 iusticie pfectione q. quandoq. culpa non est.
 non autē culpā dicit quod pro culpa non rē cog
 noscit quod ad yemie mendacium ptinet. hec
 ille. ¶ Considerant allegātes prefatam aucto
 ritatem quid glo. super verbo agnoscere dicat
 ad declaracōnem eius verbi. nouimus dicit q.
 q. libet potest se dicere peccatorē. dum tamē nō
 eradat contrarium. ¶ Et si obicitur illud aug.
 de verb. apli et ponitur xxij. q. ij. Cā humilita
 tis rā mentiris si nō eras peccator āteq. men
 tureris. menciēdo efficeris quod euitaras. Res
 pondit glo. ibid. q. nō contrariatur aug. gre
 quia in genere pōt q. se dicere esse peccatorē

quia nemo sine crimine uiuit. Item aduertat
quid glo. aliorū theologorū dicat super uerbo
agnoscere scz agnoscere i. formidare exemplo
Job q̄ uerebatur oīa opera sua. Vnde Cancellarius
super eadē auctoritate dicit agnoscere i. q̄
non per assensū firmū. hoc enim stultum peri-
culosumq; heret. sed sic doleat et peniteat hō
postmodum quasi ueraciter in culpa teneretur.
Vñ eccl̄. v. de p̄piciatu peccatorū noli esse sine
motu. Cum igitur allegatur illud b. gre. bonaz
mencū est ibi culpam agnoscere zc. Videndum
quātū sic agnoscat culpa ut non indiscrete
impediatur operacō iusta. Et quia quidā mul-
tum scrupulosi sunt de rebus agens aut dimitte-
dis de futuro de q̄bus iam p̄cipalit̄ pluā dca
sunt. Alij uero scrupulosi sunt de actibus pre-
teritis. Idcirco de eisdem notat qui supra
q̄ quilibet debet et potest se ueraciter peccato-
rem estimare. quia i. homine duo sunt. quedā
que habet homo a se. uidelicet esse de nullo ig-
norate de pluribus habere infectiones omnium
potenciarum que ad peccatum sunt pro ne m̄
nis. vulnera in super anime. habitus viciorum
et pccā forte actualia. quia nullus scit an suf-
ficienter contritus sit super eis. et an i. agēdis a
dimittendis plurimū errauerit. similia multa

91

defectuosa in nobis sunt. **A**lia sunt q̄ habet
homo a deo solum. ut puta essenciam anime no
bilissimā cum suis potencijs. v̄tutes īfusas ad
minus fidei et spei. et sacramentorum caractēs
ymmo in mediate a deo plus q̄ creatura habz
corpus et bona fortune. **P**pter priora bona po
test et debet se homo in iudicō consciencie pecca
torem timere et veraciter accusare. non tamen
firmiter credere et sententiare si fecit quod in
se est. Exemplo apli q̄ dicit. i. thi. i. Venit deus
peccatores saluos face re quorum primus ego
sum. **I**ustus enim in principio accusator ē
sui. quis gloriabitur mundum cor se habere. q̄s
dixerit innocens et mundus ego sum quis. nō
constitutus sub iudicō dei terribilis ī consilijs
super filios hominum non trepidauerit ppter
quod afflictus. **J**ob ait. Verebar omnia ope
ra mea sciens quia non peccis delinquenti. **E**t
iterum. si voluerit mecum contendere non pote
ro respondere vnum pro mille. **C**ui conformis
est oracō ista ecclesie. non intres in iudicō cum
ser. tu. et iterum. **S**i iniquitates obseruaue
ris domine domine quis sustinebit p̄s. humil. i.
psa. ait. **O**mnes iusticie nostre quasi pannus
mestruate. quis igitur iusticias suas velut glo
rificabundus ostentauerit deo plus q̄ p̄nū cō

hominis sue mulieris videri. **Q**uem denique non
exteruerit apostoli verbum dicentis: nichil in
consciis sum sed in hoc non iustificatus sum. Cau-
sam reddidisse sapiens videtur cum ait sap. ix
Cogitationes mortalium timide et incerte puidē
cie nostre. et Iere xvij. prauū est cor hominis et
insecutabile quis cognoscat illud. ego iquit de-
minus scrutans corda et probās renes. **S**ed
etiam inquit apostolus Ro. ix. q. non habitat
in me hoc est in carne mea bonum. **P**reterea
constituat se homo in cōspectu tremendi iudicij
dei. sapientissimi q̄ omnia videt. potentissimi
qui cuncta iuste petenda nouit. in via tamen
propter bonitatem naturalem patris misericor-
dissimi ibi consciencia se quantum potest ream
accuset ita vt testis fiat et actor de peccatis si-
gulis clamet precordiorū vobis. **I**ste est
equissime iudex homo qui iusto tuo iudicio dāp-
nandus est. **S**ic etiā ex rationabilibus scrupulis
velut granum a palea teritur. ventis et motibus
aqua purificatur maritima. et tenebra lucis fi-
gatur presencia cum timoris scrupulis incipit
mādari consciencia. **V**nde fit q̄ anima que di-
uagata est scrupulorum impulsibus velut ac-
tincta virtute magnetue fortitudinis per spē
diuine misericordie quiescere studeat circa

solum diuini auxilij. **S**pes igitur de infinita
 dei bonitate talem reū terrore diuini iudicij
 defectum erigat. ne nimis deiciatur timorum
 scrupul. sed de remissione fidat credendo verb
 dei certissimis. quibz d. per aposto. **S**i nos
 iudicaremus non vtiqz iudicaremur. **I**n pre
 senti enim peregrinacōis exilio teste ps. **A**
 pud dominum misericordia et copiosa apud eū
 redempcō. Ignoscat preterea inimico suo eū
 de quo loquimur. et cum obseruacione decalogi
 de peccatis conteratur preteritis. et certitudi
 naliter credat certitudine quam expressimus
 se habere bullas. non summi ī terra pontificis
 sed eius qui de celo venit. nos qz ad patrem ce
 lestem dicere docuit. dimitte nobis debita nos
 tra sicut et nos dimittimus. **M**athi. vi. **V**
 bi post dominicam oracionem eciam statū sub
 iunxit. **S**i enim dimiseritis hominibz pec
 cata eorum. dimittz et vobis pater vester celestis
 delicta vestra. **S**i autē non dimiseritis
 hominibz nec pater celestis vester dimittet
 vobis peccata vestra. **C**ertissima deniqz nō
 scrupulosa racōne tenere debet omnis homo
 viuens qz sine gracia dei dampnatus estz. qua
 propter humiliet se homo q̄ntum poterit et
 sibi vilescat ac conuilect in cogitacōne sua qui

non haberet quid deo bāpnānti respondere pos-
set. et quid obiceret dicenti. Amice nō facō tibi
iniuriā. accipe qđ tuū est et vade. **Q**uid est atē
tuū n̄ pccm̄. defect⁹ et mēdaciū. quia omnis
homo mendax ait psalmista. **T**alem timorē
laudabilis scrupuli habuisse legiē sanctus pa-
ter Agathon q̄ moriens a fratrib⁹ interroga-
tus an timeret; et an operib⁹ suis confideret. Res-
pondit in veritate neq; timeo neq; confido in
operib⁹ meis quousq; venero ante deum. qm̄ a-
lia sunt iudicia dei alia hominum. et tamen q̄a
misericordia superexaltat iudicium dei spem
in se omnino q̄ntum potest actuct. **S**unt autē
quatuor meditacōnes vltut tetragonus firmis-
simus p̄ q̄s spes ite erigitur. **P**rima scripturē sā-
cre iussio vt spes. **A**lic diuīe p̄missiois si spes.
Tercia in mensē dei bonitatis ne vnq̄ de sp̄s
in suis miseracōnib⁹. **Q**uarta p̄prie fragilita-
tis ne spes in te vel p̄p̄ris virib⁹. vt spes in
eo deus iubet ī mille et vltra scripture sacre lo-
cis. **S**i spes de⁹ erit merces tua magnimis
teste apostolo qui dicit. **F**idelis deus semet ip-
sum negare non potest. ne desperes q̄a infinita
ē di misericordia q̄ dicit petro math. xviii. nō
dico t̄. s. dimittē septuages. s. septuagesimas septa-
ges. i. s. m̄ oēs catholicos toties quoties peccata

quis poterit in hac vita. **S**pe etiam in te spes quia. Jere. xvij. **M**aledictus homo qui confidit in homine et ponit carnem brachium suum et a domino recedit cor eius. et idem benedictus vir qui sperat in domino. **A**udi quid de se confitetur aug. li. solilo. **S**perabam inquit aliquando in virtute mea que non erat virtus et cum sit volui curtere ubi magis credebam me staret ibi magis cecidi. factus quod sum magis retro quam ante. **D**icebam enim hoc faciam illud perficiam. fiebat quod nec hoc nec illud quoniam de meis viribus confidebam. nunc autem confitebor domine rex pater celi et terre quoniam non in fortitudine sua roborabitur vir ut non gloriatur ante te te stulta presumptio omnis carnis.

Capitulum xvij. quintam regulam declarat scilicet ut quis credat sapientibus et expertis ac obedire debeat superioribus in dubiis.

Quinta preterea regula principalis valens ad deponendum scrupulosam conscientiam est obedientie humilis imitatio modis tactis in precedenti capitulo. et de hoc etiam patuit supra. i. c. viz. r. p. ij. ca. vij. hec norma necessaria est precipue simplicioribus qui propria adiuventione aut studio vel gratia speciali se quietare nequeunt.

deducit hoc tam auctoritate q̄ ratione. ymmo
exemplo notabili antefatus cancella. lōne iij.
libri sui de vita amic. hoc inquit vnū generale
damus documentum credere videlicet specialit̄
sapiencōrum et bonorum iudicio. et contra dēs
eorū sententias non leuēt seruiet formare scru
pulos anxios et timidos. **F**alox si nō iubet sapi
ens p̄ iij. habe fiducia i domino ex toto corde
tuo & ne imitaris prudencie tue. et rursus ibidē
xxij. **N**oli transgredi terminos ātquos quos
posuerunt patres tui. hoc precipue necessariū
est apud religiosos respectu superiorum suozū
hec et apud ignaros diuinarum legum. quin e
ciam iuniores q̄ q̄ theologicis litteris imbuti
talem debent reuerenciam senioribus in quib⁹
vita cū sciencia concordauerit vt vix p̄pter ali
as novas persuasiones quantumcūque apparē
tes pertinax vniquam feratur cito cōtra deter
minaciones eozumdem assertio. **V**irtus quip
pe qualem habent gemitam ex multis experien
tijs longe certior arte iudicatur & opeāt. **P**or
ro iudiciū racōis sicut obtenebraē et luōsa e
ius radiacō diuersis vitiatur apparenchis per
interposicionem nubilosarum passionū et pra
uozum affectuū ecia in leātis. **J**uxta similitu
dine solis visi p̄ nubes. sic p̄ pauca instructionē

intellectus in sciencijs presertim diuinis causa
 tue nonnuq̄ errores in eis qui se totos deuoci
 oni tradere crediderunt dum volunt plus sape
 re q̄ sibi satis erat. ¶ Ad presens etiam indu
 ramus exemplum de medico cuius consilijs ali
 quando parere debemus sub pena peccati morta
 lis dum ex transgressione sui consilij vel scim⁹
 vel probabiliter et vehementer formida⁹ nos
 inebriandos et consequenter transgressuros le
 gem dei. ¶ Narrat preterea autentica predica
 torum historia que vital fratrum dicitur. Ibi
 s qz fert venerabilis episcopus vlixi onensis
 prefati ordinis frater quomodo quida frater
 predicti ordinis defunct⁹ post mortē visus est
 a quodam viuente eiusdem ordinis fratre ad
 modum scrupuloso; Cumqz scrupulosus viu⁹
 inter cetera de sua a defuncto quereret consciē
 tia respondit qui vita finctus fuerat; consule
 discretos et acquiesce eis. ¶ Simile repim⁹
 fere in b. bern. legenda. vbi dicitur. Quod
 inter b. bern. discipulos erat quidam tantis
 quietat⁹ scrupulis vt ad celebradū nullo pac
 to auderet accedere. Dixit ei b. bern. postq̄
 ista pcepit. vade frater et in fide mea celebres;
 obediuit discipulus et scrupulus ille omnis p
 petuo discessit. ¶ Sed d. aliquis scrupulosus

Vtinam michi talis esset prelatus qualis erat
bea. bernh. crederem faciliter imperati. **N**unc
vero dum superioris mei quam sapientiam con-
spicio non audeo meam conscientiam et salutem
sue fidei committere. Respondit C. a cella. **Q**uis
quod ita dicas et sapias. erras et desipis. non enim
omifisti te et salutem tuam in manus hominis
quia prudens a literatus plurimum et deuotus.
sed quia tibi secundum regularem institutionem
prepositus est et prelatus. **Q**uamobrem obdicias si-
bi non ut homini. sed ut deo iubenti. si tamen
non contra deum. et sepe tanta erit obdientia
tua. deo placencior. tibi quod fructuosior. quanto est
ille indignior. cui propter deum non refuges subici. **C**a-
ueas ad extremum ne dum queres securitatem. nec
illam adipiscaris. et in grauem tuas ditudicationis
et presumpcionis foueam. **I**dem expresse potest bea. bernh.
li. de preceptis et dispensa ubi dicit. **S**i tanto pe-
cauenda sunt scedula puulorum. quanto magis prelatorum
quod sibi deus equat quodammodo in utroque dignatur
sibi inmet imputat et illozum reuerenciam et con-
temptum specialiter contestans eis. **Q**ui
uos audit me audit. et qui uos spernit me sper-
nit. **A**n non demique hoc ipsum regula nos-
tra prohibet ubi ait. **O**bedientia quam maioribus
debetur deo. exhibetur. **Q**uamobrem

95

quibus quid vice dei preceperit homo quod non
est certum displicere deo haut secus accipien-
tum est omnino quod si preceperet deus. ¶ Quid
enim interest utrum per se vel per suos minis-
tros siue homines siue angelos hominibus in-
notescat suum beneplacitum deus. ¶ Sed ho-
mines inquis facile falli in dei voluntate de rebus
dubijs percipienda et precipienda fallere pos-
sunt. sed quid hoc refert tua qui conscius non es
presertim cum teneas de scripturis. quia labi-
a sacerdotis custodiunt scientiam et legem eius
ex ore requirunt. quia angelus domini exerci-
tuum est. ¶ Requiritur dixerim legem. non quod
lem auctentica illa scriptura tradiderit. vel ma-
nifesta ratio probauerit. ¶ De huiusmodi quod
pe nec preceptor expectandus nec prohibitor
auscultandus est sed quod ita latere aut obscu-
rum esse agnoscitur ut in dubium venire possit
utrum nam deus sit. an aliter forte velit. si non de
labijs custodientibus scientiam et ex ore angeli do-
mini exercituum certum reddatur. ¶ A quo de-
miq; potius diuina consilia requiruntur quam ab il-
lo cui credita est dispensatio misteriorum dei. ¶ Ip-
sum proinde quem pro deo habemus tamquam deum in
his que aperte non sunt contra deum audire
debemus. ¶ Unde Raymūdus qui inter iuristas

strictē valde videtur fuisse cōscience in sū. sū.
a libro 3. de sententia precepti et diffinicionis
et excommunicacionis sic dicit. ¶ **V**irtus sine
efficacia precepti est quia subditus tenetur de
necessitate obedire precepto prelati sui alias
peccat mortaliter quia ariolus et ydolatra di
citur. vbi tamen si precipiatur aliquid contra
deum nullo modo est obediendum. quia tunc o
bedire debet quis magis deo quam hominibus
¶ **S**i tamen dubitat subditus vtrum sit cō
tra deum vel non illud quod precipitur debet o
bedire nisi esset tale quid in quo nullo modo es
set excusabilis ignorantia puta articulus fidei
precepta vel prohibiciones vel generale statu
tum ecclesie. ¶ **A**d idem est Gotfrī. in sum
ma et ad idem est henricus de gaud. quot viij
questione xvi. d. ¶ **S**i esset certum quod pre
ceptum superioris esset contra deum esset cō
tempnendum sed in dubio an sit contra deū p
cepto prelati standum est. quod et si est con
tra deum propter bonum obediencie nō pec
cat subditus. ¶ **P**eccat tamen prelatus
xxij. questione prima. ¶ **Q**uid culpatur
in fine vbi pulchre per Augustini verba proba
tur. q. subditus excusat si obedit dño. qñ du
bitat subditus an sit bellum iustū vel iniustum

96
**Capitulum xviii. debuit sextam regulam et
et docet animose pugnare contra scrupulos et
quid sint liberum arbitrium argumentum vo
luntas ratio et similia**

Sexta proinde regula ad euadendum
inordinatos scrupulos consciencie est
scrupulorum animosa abiectio cum
si sunt leues aut friuoli. contra effica
ciores aliorum rationes vel contra auctoritatem
prelati. vbi non est quidquam determinatum ab ec
clesia. vel in scriptura manifeste contentum. De
supra ca. xi. satis dictum est. ¶ Valent ad ho
rum inordinatorum scrupulorum abiectioem
ea que dicta sunt precedenti capitulo. ¶ In can
cell tractatu de polluti ¶ Nulle surgunt apud
aliquos tales scrupuli. more canum oblatran
tes et lacerare minantes ipsos qui volunt ire p
viam dei quos conuincere et compescere meli
quam per contemptum nequam tantummodo fit contemp
tus iste timoratus et regulatus non absque pui
o alterius presertim superioris consilio. alioquin
timor inordinatus facit casum. at precipitat in
consulta presumpcio. ¶ Sunt itaque nonnulli et
plures qui fortis sunt fantasie que preterea se
pe trepidant timore vbi iudicant non esse timen
dum tales debent inmiti consilio superiorum et

Prudentum et contra talem ipsorum vacillationem
audacter operari. sic enim plerumque vincet ab
ibitque. **Q**ui vero tenuunt credere superiorum et
prudentum consilio ad tales scrupulos ad de
ponendos et agendum contra eos errant multum
citer. **P**rimo per arrogantiam et superbiam pro
ponendo iudicium suum et prudentiam aliorum iu
dicio et consilio. sursus tales vix a nunquam deu
otionem habebunt solidam nec pacem consue su
e a talibus. **A**c proinde carebit locus anime sue
hospite illo de quo propheta dicit. **I**n pace factus est
locus eius. **E**t in tractatu de regulis moralibus
dicit. consilium salubre est frequenter agere con
tra scrupulos leues et trepidos vitando eos ad
aliorum iudicium quatinus ex consuetudine fi
at homo robustus solidus et tranquillus in ex
ercitio spirituali. **E**xemplum in domicatoribus
et funicularijs. **A**d idem in tractatu suo de otac
tibus sic dicit. **P**robabilis certitudo sufficit in
moralibus vt non exponat se quod periculo sicut di
cunt doctores de celebrata missa et similibus vbi
requiritur status gratie quod sufficit ad hoc probabilis
coniectura. quia certitudo alia sine reuelatione
non habetur pro vt in moralibus dicit. **A**resto. **S**u
mendum esse certitudinem grosse et figuratim
quod certitudo non remouet in vna parte omnem

probabilitatem vel opinionem alterius parte
 licet magis declinet ad istam q̄ ad aliam q̄d
 sufficiat. immo scrupulosi et formidolosi con
 sciencijs sepe cōsiliū est in oppositū assidu
 e agere. presertim ex imperio et consilio docto
 rum. **hec ille** ¶ Ad idem est libro de erudicōne
 religiosorum cuius auctor fuisse videtur. hūber
 tus qui vocat scrupulosos pusillanimes in hec
 verba. ¶ Sepe causa pusillanimitatis est com
 plexio quam etiā augent abī. ex quib⁹ humo
 res melancolici generātur. vel augetur etiam
 ex frequenti actu timendi. auget etiā eā nimi
 um ieiunium vel nimie vigilie vel nimia sollici
 tudo studij vel alterius modi. ¶ Habenti autē
 hanc temptacōnem vtile est. vt visionem quā
 timor ille introducit non reputet conscienciam
 et eo ipso visionem suspectam habeat. q̄ intro
 ducta est a timore et sufficienti deliberaōne e
 am examinet cum timor cessauerit. ¶ Sicut
 enim ira impedit animū ne possit cernere ver
 ita et timor. ¶ Et in hijs que introducat pusil
 lanimitas magis crebat iudicō alieno quā suo
 ¶ Cum vero visionem per se vel per alium er
 rorem esse deprehenderit. aubacter cōtra talē
 timorem postea pūgnat. ¶ Sicut enim timē
 do timidi. ita audendo audaces efficiuntur. Va

h3 ecā ab hīs vt se custodiat q̄ pusillanimita-
tem augent. **H**ec enim instrumenta sunt de-
monis. ideo utilis est oracō. **H**ec ibi. **D**ocet eti-
am scrupulos dubiosos deponere. et consilia fir-
a tenere sacra scriptura ecclesiasticq̄ vicehmo
secundo vbi dicit sapiens. **S**icut loramentum
lineum colligatum in fundamento edificiij non
dissoluetur. sic et cor confirmatum in cogitacōe
consilij cogitatus sensati in omni tēpore vel me-
tu non deprauabitur. **S**icut palce in excelsis et
simenta siue impensa posita contra faciem ven-
ti non permanebunt. sic et cor timidum in co-
gitacōe stulti contra impedimentum timoris
nō resistit. **S**ed quia multis scrupulosis vide-
tur difficile aut impossibile q̄ scrupulos depo-
nant respectu quorundam contemptuū. **I**dem
co op⁹ est videre quomodo hoc est possibile ha-
benti vsum racōnis et voluntatis perfectum sal-
tem. **P**ro cuius intellectu notande sunt diffini-
tiones liberi arbitrij. imperij eius. dictaminis
racōnis et voluntatis. **E**st enim vt dicit cā
cell. de regulis moralibus liberum arbitrium
facultas racōnis atq; voluntatis potēs impare
ceteris viribus cognituiis et affectiuis. ymmo
racioni. et q̄nq; voluntati cum ceteris respecti-
b⁹. **I**mperijū liberi arbitrij est dominiū rois

dictas aliquis motus et voluntatis exequens
 tas ipsum in inferiores vires vel tamquam infetio
 res in hoc obedientes. **D**ictamen autem ra
 comis exprimitur per verbum indicativum vel
 modum indicativum. ut hoc est faciendum. execu
 tio per verbum imperativum. ut fac hoc. **Li**
 co est potentia anime cognitiva respectu conclu
 sionum deducibilium ex principiis libera. **Li**
 bera secundum aliquos essentialiter secundum
 alios solum participative. **S**ed voluntas est
 potentia anime affectiva rationalis. **H**ec ex cog
 nitione rationis potest ceteris omnibus equaliter
 se habentibus elicere actus suos inmanentes

Actus autem immanentes sunt velle et nolle
 deliberatum. et actus quidem medius suspensus
 vel experimentativus. **N**ota preterea regu
 la supra. xliij. ca. viz. **N**on omnis deliberans
 agit ex deliberatione rationis. **R**ememoranda sunt etiam
 difficultatis scientie. opinionis. crebilitatis. et
 similia posite supra primo ca.

Capitulum xix lacius docet idem rationibus
 quomodo scrupuli sunt abicienda

In intellectu igitur nominum signific
 rationibus facile erit videre. quomo
 do quibus potest et debet scrupulos. atque step
 nere non curando aut deponere rationem

cinādo. **P**ro quo est aduertēdū. id qđ d. wilh.
pifienfis in de fide et legi. in pñcipio. qđ scz de
operacōibz intellectus solū credere bellū habz
Conprehendimus autem dicit opinari ī eo qđ
est credere. Credere est enim vehementer opia
ri. Scire autē nō habet bellū ppter firmitatem
suam. nisi sophisticā. qđ tamen luminositate su
a non tam vincitur. qđ velut nebula dissoluitur.
Cogitāe atē bellū habere videtur. ppter cogi
tacōnes que improbissime se ingerunt. quod e
uidētissimum et durissimum est in cogitacōni
bz blasphemie. sicut et cogitaciones mūde vix
obtinentur. **U**nde. ij. co. 3. Non qđ sufficiētes si
mus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis.
sed sufficiencia nostra a deo est. nec mirum. ip
sum enim cogitare voluntarium est. ideo bellum
habet. **S**cire autem non est voluntarium qđ
est in eis que per se nota sunt et maxime in p
mīs impressiōibz. non est ī potestate arbitrij
scire vel non scire propter proximitatem ipso
rum ad intellectum. et vehementem impressio
nem eorum. quamuis aliquo modo sciencia vo
luntaria videatur vt studere inspicere libros et
q̄rere et iō laudabilia vel nō. **P**ed obiceres si
cut p̄ma principia ingerūt sui scienciam et cer
titudinem. sic prima probabilia credulitatem.

ergo credere non est voluntarium in ipsis: sicut
nec scire in istis. **R**espondetur probabilitas
quod tamenque fit: non tamen ingerit credulitatem
seu fidem ex necessitate hominibus intelligenti-
bus et exercitatis: cum ipsi certa sint non omne
quod videtur esse verum: verum esse: vel etiam
simile vero esse verum. **I**dem autem est proba-
bile quod veri simile et idem quod videtur verum:
sapientum autem est tam a veri similitudine et
probabilitate quam a ficto et falso colore timere
semper et cauere. **I**llud tamen verum est quod
ille qui credit principiis silogistice ordinatis
necesse habet et credere conclusioni. **P**osita
credulitate principiorum necessitate non abso-
luta sed conditionata. **V**oluntarium tamen si-
pliciter est et liberum de omni probabili ut ei
quis credat vel non credat: quoniam nichil a
deo probabile est quod non habeat a dissuasio-
nem qua possit videri falsum: aut saltem qua
possit videri non credendum esse propter pericu-
lū erroris. **S**ufficiat enim sapientia cum veri-
tatem apprehendere non potest non illudi a fal-
sitate et non errare atque non falli: quemadmodum
et bellatori cum hostem superare non potest sa-
tis est ei si non superetur ab ipso: et negotiato-
ri cum lucrum capere non potest: si dampnum

euitet. Et ne putes philosophantibus leue damp-
num credulitatis et opinionis errorem. hoc e-
nim totis studijs effugere contendunt ne scz su-
perentur ab erroribus et ne pro veritate q̄ que-
runt accipiant fallentem. pbabilitatem. a p̄ verifi-
militudine mēdactū. **P**otandum tamen q̄ cogi-
tare si nudū est. et solum cogitare. informe est
valde. et materiale. si non habet assensionem
aut certitudinem aut dissensionem. **V**ñ nec ab
ipsa materia supra q̄ cadit q̄ntūcūq; bō sit at
mala. tamen nūq̄ formatur aut denominatur.
neq; vnq̄ habet ex ea laudem vel vituperium
Cogitare enī q̄ntūcūq; horribile et q̄tūcūq;
detestādū malū. si nudū est vt dixim⁹ nō ē ma-
lū. sicut nec videre malum est. q̄tūcūq; malum.
dūmodo videre nudū sit a delectacōne et assen-
cōne. **A**lioquin deus malus esset. q̄ omnia scit et
videt. **H**ec ille. **E**x q̄b; p; q̄ q̄s potest p̄ liberū
arbitriū opinionem aliq̄ vel racōnem vel argu-
mētū vel auctoritatē puā abicere. et tempnē. nolle
assentire. aut suū actū de credēdo suspēdē. et fm
hoc scīaz suā informac. **A**d id ē mathe⁹ de cō-
tra li. de rōli dīnozū opoz. vbi sic d; hoc argu-
mētū nō ē bonū. nescio soluere dubiū quod circa
hāc conclusiōem occurrit. igit̄ de hoc de ea dubi-
tare. rō ē. q̄a maḡ dubia occurrūt circa conclusio-

nes geometrie et in fallibiliter demonstratas

Item similiter circa fidei conclusiones. **I**tem nulla est materia tam facilis, quin subtiliter investigatibus occurrat in ea, que vix aliquando aut nunquam forte plene possunt solui. **U**nde a conclusionibus fidei, et rationi seu argumento que fidei consona sunt, aut rationi que evidens est, et generaliter approbata, et alijs consimilibus mens in dubitant adherere, quousque eque vel magis evidens aut fortis ratio occurrat. **Q**ue etiam ante assensum plene diu probatur. **E**t si hoc quidem facerent non tam multi vacillarent, sed quia multi volunt statim vacillare quam cito occurrerit dubium vel argumentum quod nesciunt solvere, ideo multis erroribus implicantur et dubijs ac infirmantur in fide, et se sciolos putant quod peius est vel alijs ostendunt, hec ille. **U**nde inuenitur quod in luce quales sint de quibus dicitur, ecce puer. **Q**ui facile credit leuis est corde, et minorabitur. **S**ed quid de illis qui propter defectum naturalem aut accidentalem melancholie vel manie scrupulos deponere non possunt. **D**e quibus infirmitate naturali dictum fuit supra tractatum isto. **C**ap. viii. et y. **R**espondetur quod deus neminem obligat ad impossibile secundum b. Jero. **E**t in hijs que non subsunt libero arbitrio

secūdu philo sophū nemo laudābus est nec vi
tuperandus. ⁊ p cōsequens talibz nec meremur
nec demeremur. Nam Cancell' tractatu de pol
lucōne de talibz similibz sic dicit. Dicunt doct'
aliqui q̄bz assensio q̄ aliquū non tam meritori
um est credere sicut velle credere. nec dolere sen
sualiter de peccatis sicut velle dolere et nō pos
se. pbat per ps. q̄ dicit. Desiderium pauperū
exaudiuit dominus. preparacōnem cordis eoz
audiuit auris tua. Deus inquit iudicat nos se
cūdu superioris rōis arbitriū voluntatē ⁊ iudi
ciū. et non secūdu eā q̄ nobis inuitis atq; con
tra uitentibz portō sensualitatis inferior adue
hit et pducit qualia sunt volubilitas ymagia
cōnū et fantasiarum. Stimul⁹ insuper carnis
illecebtosus aut vindicātes vacillacōnes. Pre
terea timide et incerte sūt cogitacōes nrē sup a
gendis et super eis credendis que nostris neq̄
quam sensibus attingimus et consimilia. De
cipiuntur ex hoc multi ex simplicibus. disting
uere nescientes inter ea que portio anime su
perior agit per sensum. et ea que portio inferi
or patitur absque superioris assensu. Varent
idcirco tales sepe alijs salubre cōsiliū qui nes
ciunt illud prestare sibi. Quae sic est. ob turbā
certe passionum. simul irruentium tumultuam

tem et tyrannem hec ille

V Capitulum xx. septimam regulam declarat
valentem ad deponitionem scrupulorum p epy
keyam cuius proprietates ponuntur et octuplex
doctrina secundum eam datur quarum tres de
clarantur

Septima ex eodem postremo regula
p scrupulorum deponitione necessa
riu est preceptorum discreta epikey
sacō seu interpretacō. vel declaracō
Equitas enim dicit cancell. vbi supra quā no
minat philosophus epykeyam preponderat iu
ris rigori vt inquit iuris periti Est autē
equitas iusticia. pēlatis omnibz circumstācijs
particularibz. dulcore misericordie temperata

Hoc intellexit qui dixit iphi enim leges cu
piunt vt iure regantur. et sapiens. noli eē ius
t9 nimis. alioquin summa iusticia summa ius
ticia fit. Ambulandū enim est in vtutum doc
trina via regia vt nec strictius fiat dei māda
tum nec lacijs quam ipse mandauerit. quāuis
inde possint sumere aliqui aut malicie velamē
libertatis. aut eontra ī despeacōnem corrumpere
non tamen omnibz pro omni tempore et loco p
dicandum asserimus omnem veritatem. Est
igit epykeye vt9 phiderac nō nudū se pceptū

S circumstancias omnes particulariter ipsū vestie
tes. **U**nde phus v. eth. Epykeya existens inter
pretatiua legum melior est quā iusticia legalis
Item secundū hāc v̄tutem precepta dei ⁊ eccle
sie ac prelatorum seu iudicium benigniter inter
pretari possumus. nec valz si in contrarium di
catur q̄ eius est legem interpretari citius ē cō
dere. **E**sto enim vt dicit Joh. de cambaco libro
xiiij. de consolacōne theologie q̄ in foro causa
rum interpretacō non sufficiat nisi que fierz a
principē vel a legislatore. bene tamen sufficit v̄
tus epykeye in foro consciencie non solum c̄ca
precepta humana sed etiā circa precepta diuina.
et tanto magis circa diuina q̄to deus racōnabi
lior est magis q̄ benignus quā quicumq̄ ali⁹
legislator. **U**nde secundum eundem per v̄tu
tem epykeye octuplicem doctrinam conscienci
e scrupulose proficiam colligere possum⁹. **P**ri
ma est quot inter duram et benignam circa p̄
cepta sententiam pro benigna est potius cete
ris paribus interpretacō facienda. vt per wil
helmum capitulo vndecimo ⁊ et alios supra pa
tuit. **C**uius ratio est quia precepta dei non
sunt ad tollendum omnem spiritalē dulce
dinem. qualis certe tollitur quādo quis nimis
scrupulose precepta interpretatur. et timide

mimis. Nam sicut tinea vestimento et vermibus ligno ita tristitia vici nocet cordi; proubi. xxv

Quod Cassianus. li. ix. institutorum de vicio tristitiae loquens sic exponit. Satis ique euidenter ac apprie vim noxii huius ac perniciosi vici spiritus diuinus expressit. vestimentum enim esu tinearum at tactum. nullius precii vel honesti vsus poterit ulterius habere commercium

Itidem quod lignum vermibus exaratum non ad ornatum vel mediocri edificii sed ad combustionem ignis merebitur deputari. Ita igitur et anima que edacissimis tristitiae moribus deuoratur inutilis erit. vel vestimento illo pontificali quod unguentum spiritus sancti de celo descendens. prius in barbam aaron. deinde in oram suam solere suscipere sancti dauid vaticinio prohibetur secunde. in illud. Sicut unguentum in capite quod de re quod descendit in oram vestimenti eius. re. Sed nec ad structuram templi illius spiritualis atque ornatum poterit pertinere. c. paulus architectus sapiens posuit fundamenta dicens. vos estis templum dei et spiritus dei habitat in vobis. Quo contra crisostomus. Mathi. vndecimo dicit consolando. venite ad me omnes qui onerati estis et ego reficiam vos. dicit beatus hylarius. legis difficultatibus laborantes et peccatis seculi

tos ad se abuocat. et p^o modum de uirgo euāge
lij subdit. Iugum enim meū suauē. et onus me
um leue. **S**ecunda doctrina secundum uirtutem
ep^okeye est. q^o nec deus nec ecclesia intendit
p^o sua precepta obligare ad uix possibile alicui.
Dñ sanct. th. sup iij. d. xvij. dicit. precepta iu
ris positiui non se extendunt ultra intencōne
precipientis que est finis precepti. hec autē est
caritas. et prima ij. q. xv. d. nullus obligat ad
impossibile. **I**llud autem impossibile ad quod
nullus obligatur uidetur secundum uirtutem ep^o
keye in lege noua q̄ est p^ofcē libertatis interp
tandum non solū de absolute impossibili. s^o de
eo etiā p^o ut dicti doctoris sonāt uerba. q^o uix
est possibile. utpote nimia habens difficultatē.
alias non apparet quō intelligi possit illud p^o
consolatoriū. **O**nus meū leue. quō enim leue
dicitur. q^o m^oltū a nimis est difficile. **T**ercia
doctrina est. nec deus nec ecclesia intendit me
diantibus suis preceptis aliquē obligat ad hoc.
q^o sit fatu^o. i. talia precepta loco et tpe nō ob
ligat quēlibet. ubi eorū obfua^ocia foret ridiat
losa. saltē apud discretos et bonos uiros. patz
illud a simili de uotis ex diuino precepto dō rō
dēdis. ad q̄ dō reddēda. si sint stulta ut dicunt
doctores aiter. nullus obligatur. auctoritas est

ad hoc late Innocēti in iure. In glo super ca
nouit de sen. ex. et eodem titulo ca. cum medica
nalis. li. vi. **R**acō potest eciā assignari. q̄a
precepta ecclesie dantur ex caritate. quod sal
tem presupponendum est et presumendū. **S**
quod ex caritate statutū ē. nō debz. ultra carita
tē militare. vt ayt b. bern. li. de precep. et dis
pen. Militarent autem precepta ecclesie cō
tra caritatem si obligarent ad sui obseruanciā
in casibz quibz ea obseruando fatuum aliquem
iudicaret obseruantem viri boni et discreti ac
deriderent.

**Capitulum xxi. s̄c̄duas. quinqz. doctri
nas deducit.**

Quarta doctrina. qui vult absolui a
debito alius precepti. faciat i ma
teria eiusdē notabiliter ultra debi
tum. hoc enim faciendo. quis sperac̄
debet heremiter se absolutum fore a debito. **E**xem
pli gracia. teneris ex precepto diebz dominicis
et festiuis a seruilibz operibz abstinere. **S**i au
tem pluribz diebz in ebdomada. aut eciā regu
lariter a seruilibz vacare operibz cōsueuisti p̄
sertim vacando deo. et oracōnibz intendendo. et
cū te atigat i die festiuo q̄ndā ob necessitate
aliquid operari dummodo hoc sine scandalo

notabili fiat. te p̄t̄ hec grauari i cōsciēcia nō
opœt; p̄ hoc i simili. nā si quis aliam tenere
in .v. solidis et p̄ mos muēris .xx. cētū vel mil
le. marcas liberaliter ei daret. nūq̄d tal̄ debēt
bene supponē q̄ de .v. solidis alias soluēdis q̄t
tatus esset. est enim de? infinitum liberalior et
clemētiōr hominib; . **A**d idē satis expresse est
Cassianus coll. .pa. coll. abbatis theōnis ca. .iij.
et i mltis locis p̄bādo q̄ ieiunia et alia h̄ moī
p̄ loco et tpe suāda sūt et moderāda. **Q**uadra
gesime inquit lege. q̄ iust? ē at; p̄fect? non te
neē. nec exigui hui? canonis subiectioē oēt?
ē. quem p̄fectio ill̄ q̄ p̄ totū āni spaciū delictis
vel negociis secularib; implicatur. ecclesiaz p̄ri
cipēs statuerēt. vt hac legali q̄dragesimā neces
sitate constricti hīs saltem dieb; dño vacare
cogerētur ac dierum vite sue q̄s totos q̄i fruc
tus quosdam fuerāt wraturi l̄ decimas domio
dedicārēt. **E**terum iusti quib; lex non est posi
ta qui spiritalib; officiis non exiguam illam
i. decimā partem. sed totū vite sue tempus in
p̄dūt. quia liberi sūt a defiarū legalium fictis
oē. **I**dcirco si eos supueniens honesta et sancta
necessitas coartauerit. audent stationem ieiū
nij absq; vlla disceptacōne laxare. nō enī decia
rum ab eis exiguitas mutatur qui omnia sua

domino suo seaim pariter obtulerunt. quod p
fecto absq; summo fraud reatu facere ille non
poterit. qui nichil volutarie offerens deo inex
cusabiliter soluere decimas suas legis necessi
tate compellitur. **I**llud tamen verbum Cassi
ami videlicet **Q**uadragesime lege qui iust⁹
atq; perfectus est non tenetur sane intelligen
dum est. sic videlicet quia non tenetur eam se
cundum littera a deo rigide et ouerose obser
uare. q minus ipsa seaidu vtute epykeye intp
tari valeat pro loco sc; et tempore. dummodo
non contra intencionem legislatoris seruare
possit et etiam moderare. per quod quidem no
remouetur quin quatumcumq; iust⁹ de lege co
muni seruare teneatur precepta ecclesie sane i
tellecta secundum intencionem precipietis. **E**x
premissis igitur patet q quis absolui potest
pro tempore a peruo debito. per hoc quidem q
in eodem genere notabiliter facit vlt ra debitum.
maxime in casu quo an illud puum sit a no sit
debitum dubitatur. **Q**uinta doctrina. q i du
bijs bonorum vita debet alijs esse viuendi regu
la pro vt tactum est supra ca. pvi. **R**aco est
quia tales secundum vtute epykeye presumi de
bent habere rectum iudicium. **S**exta doctrina
in hjs que solum sut mala quia phibita ml ai

excusat vel in toto vel in tanto consuetudo. Immo
in casibus ex vi rationalis consuetudinis. presertim
si prescripta sit. est contra ius scriptum multoci-
ens faciendum. Ratio dicti. quia sicut epikyra
est moderatiua vel interpretatiua legum. sic et
suetudo est optima legum interpretis si de positi-
uis legibus sermo fiat. et in de vita anime dicit. Ca-
cell. Omnis lex humana vel positiua potest abro-
gari. in eo quod non necessario participat cum na-
turali et diuina. hec autem abrogatio fit per con-
suetudinem oppositam. Juxta quod dicunt iu-
riste et verum est. quod Consuetudo est optima le-
gum interpretis. nec unquam dicenda est corrup-
tela nisi ubi legem diuinam aut naturalem lede-
re conuincitur. Nam sicut consuetudo dicitur al-
tera natura. sic lex consuetudinalis quasi lex na-
turalis habunda est. Fit tamen abrogatio eius
sicut aliarum constitutionum per expressam aut
interpretatiuam reuocationem factam ab illo qui
condendi habuit potestatem. Fit deique abroga-
tio causa manifeste dampnitatis si lex ista ser-
uaretur. patet hec omnia ex descriptioe et obiecti-
oibus legis bonae. quam honesta esse debet. iusta. possibilis
iuxta naturam et consuetudinem. prius loco tunc quod con-
ueniens. necessaria. utilis. et manifesta ut habet ex
dictis. ysid. Ex his liquet constat. quod temerari

um est et inquam. velle omnia decreta. siue ec-
 clesiastica siue ciuilia ad omne tempus. ab om-
 nem gentem. et patriam extendere. **Q**uoni-
 am lex que pro vno tempore aut loco aut per-
 sonis esset. vtilis esset. in alijs. loco. tempore et
 personis impossibilis at dampnosa. ymmo velle sic
 omnia statuta stabilire hominum est deliracium
 et quasi contendendum vt opposite leges simul
 obseruentur. **P**reterea positum est in decre-
 tis d. iij. q. leges instituuntur. cum promulgantur.
 firmantur cum moribus vtencium approbantur.
Igitur proe argumentum a contrario sensu
 si moribus vtencium nequaquam approbantur. ille
 nullum habent firmamentum. et ita populus ha-
 bet multum in sua potestate dare robur aut tol-
 lere. presertim ab initio. **Q**uantum autem de
 tempore sit necessarium vt consuetudo vi legis
 habeat. vel arrogare habeat legem. **D**icimus
 inquit. vbi non est taxatum tempus a legibus
 alijs debet fieri abrogatio pro vt sapiens iudi-
 cabit. nunc tardius nunc citius iuxta necessita-
 tis aut vtilitatis qualitatem. verum tamen qua
 consuetudo est altera natura. leges assuete et que
 si iam in natura versae non debent absque manifesta
 necessitate vel vtilitate vel tolli vel mutari.
Septima doctrina homo potest informare.

conscienciam suam. dicitur per de pal. super. iiii. d. xviii. q. vbi homo non peccat mortaliter. nū-
q̄ incurrat sententiā excommunicatōnis iuris;
excommunicatō enim debet esse ī ecclesia sicut
ouis debet esse in ouili. quod est necessariū ad
bonum gregis. licet videatur nocuum vni ouī.
Si enim ovis moribida est. curetur si potest. si
non potest. expellatur. ne tot⁹ grex inficiatur.
et sic vt ouile cristi sit sanum non morbidum
quando vna ovis mortali morbo laborat. moni-
tōnib⁹ moueatur. Si autem per contumaciā
appareat insanabilis plaga eius. tunc ab ouili
abicienda est. ne contagio pestifera plurimos
perdat. Vñ ap⁹. i. cor. v. Ego enim huius modi
tradidi sathane in interitum carnis. vt salu⁹
fiat spiritus eius scz et aliozm. Ex quo sequit⁹
q̄ excommunicatio non nisi pro mortali pecca-
to debet infligi. quia ille solus iudicio ecclesie
prescindendus est. quō iudicio dei creditur pre-
cisus. * * * Unde cum sententiā iuris non
sit iniusta. possit homo informare conscienci-
am suam. quot vbi homo non peccat mortali-
ter. numquam incurrat sententiā iuris. quā
a iniuria dicitur esse. quod non iure fit. non
autem debet vnde iura nascuntur. inde nasci
iniuriosa excommunicatio. vnde cum sit iniurio

Sa excommunicatio que fertur sine mortali: ideo
 non est sententia iuris ubi non est mortale pec-
 catum. **D**octava preterea doctrina potest addi quod
 tradit Joh de Camba in libro de culpa et gra-
 tia q. xv. circa finem materie tercie conclusionis

Ubi contra eos qui dicunt ex consuetudine
 teneri quolibet pro peccato mortale etiam citum con-
 fiteri ante eucharistie sumpcionem sic dicit. **S**i
 inquit esset de hoc consuetudo etiam generalis
 et vim legis habens: tamen illa vim legis non
 excedit: et in obligando vel in artando: et ideo in
 quocumque casu pretermittens facere hoc quod
 lex ipse possit excusari a peccato: puta si hoc
 faceret sine contemptu et per virtutem epykey
 e. qua ratione periculi alius considerati po-
 test quandoque fieri contra verba legis: secundum
 pulchre declarat sanct. tho. i. ii. q. xvi. ar-
 tic. vi. et ii. q. xix. artic. i. **I**n eodem casu vel
 consimili possit pretermitti talis consuetudo
 absque peccato: puta si etiam pretermitteretur
 absque contemptu: et per virtutem epykeye atten-
 dendo periculum anime ratione nimie inuolucris
 erronee conscientie. **U**nde esse host. de consuetu-
 dine. ca. i. circa finem dicit sic. **G**eneraliter
 tibi trado: ubi cumque consuetudine seruata ani-
 ma periclitaretur non valet: hec hosti. quod po-

est intelligi vel simpliciter vel in casu & quate
ad hec Joh de cambaco

Capitulum xxij ad sciendū quomodo precep-
ta diuina et humana ligent diffiniunt leges
diuine et per nouam conclusiones fit precepto-
rum aliquorū interpretacō.

Qerū ut scrupulosi p̄ceptanō ultra
quam necesse sit se artari putēt. de
eisdem quomodo ligent q̄ntum. q̄n.
ubi et qualiter nōtande sunt primo
diffinicionē legum seu preceptorum. Cancellar.
dein .ij. cōclusiones eiusdem. Est igitur lex mlti-
plex. quedā eterna siue prima. alia natural
hominū. alia diuina hominum. alia priuata. a-
lia positua. alia civilis et temporalis. alia ci-
uilis et spiritalis. alia caritatis. Lex enim in
genere est recta racō practica secundum q̄ mo-
tus et operacōnes rerum in suos fines ordina-
te regulantur. Vel est ipsa talis regulacō in q̄
cumq;. Lex eterna seu prima est beneplacitū
seu voluntas suprema domini dei prestituentis
rebus a se conditis fines suos et motus et ope-
raciones ad illas. Lex naturalis hominum est
dictamen legis practici. quod natus est habē
q̄libet hō nō ipedit? i vsu rōis nec d̄sponē cor-
poris nec ex d̄sposicōe vicōz. Lex d̄ima p̄p̄e ē in

hominibus et est lex per diuinam clemenciam accepta ad regimen plurimorum pro fine beatitudinis principaliter ordinata. **P**rimum potitur ad differentiam legis priuatae. Aliud potitur ad differentiam legis iudicialis in antiqua lege. **L**ex priuata est per diuinam reuelationem accepta ad regimen persone singularis vel paucorum. **E**st autem diuina reuelatio illuminatio humane nature rationalis ad quam habendam vel modum habendi ipsa de communi iure sibi indito non attingit. **L**ex humana siue positia est lex per rationem ex lege naturali deducta in consequentijs probabilibus ad finem debitum humane creature. **D**icitur autem probabile quod pluribus et maxime sapientibus apparet verum. **L**ex civilis et temporalis est lex humana ad finem naturalem socialis vite bene regende immediate vel principaliter ordinata per illum qui curam communitatis gerit sufficienter promulgata. **S**ed lex civilis et spiritualis est lex humana ex principijs creditis vel ratione notis probabiliter deducta ad finem supernaturalem immediate et principaliter ordinata per illum vel illos qui curam communitatis sufficienter promulgata. **I**n hijs omnibus pro regula tenendum est quod omnis obligatio

Finaliter reducitur ab dictamen liberi arbitris
diuini. sic volentis obligate creaturam. qd dic
tamen nobis innotescit vel in lumine fidei et g
cie infusarum. vel in lumine naturali signato su
per nos. vnde practica iudicia racōnis habem?
at per lumina scārum diuinarum q̄ humana
rum ex duplici lumine priori emanantium. at
postremo per experientie multiplicis lumino
sum documentum. p qd fit vt v̄tus q̄ ars certa
us operetur. **E**st etiā h̄ aduertendū q̄ in p̄ci
pijs moralib; fit p̄cessus quādoq; a nocōrib;
vt quasi a posteriōrib;. vt ex h̄is que videm?
in humana policia assurgendo ad diuinam le
gē. quāq; fit extra a priori. cōsiderādo eas leges
q̄ natūā sunt nociores. q̄lis est lex eterna. h̄is
premissis est hec conclusio prima. **S**olus de?
q̄ nullus alius absq; cōmissione eius potest di
recte et p se obligare aliquē hominem etiā sibi
subditū. absq; ei? cōsensu libero ad act? interio
res et latentes habendos. **S**ol? quippe deus
potest de talib; iudicā. alij atē nō n̄ ex ei? mā
dato et reuelacōne. h̄ tātū de exteriorib; **R**o
tanter vero dicitur directe et p se et absq; con
sensu libero. quia indirecte q̄ p accedēs vel ex
cōsensu subditi hoc potest fieri n̄ ab iteriori pro
cedat. **S**ecūda cōclusio **Q**uā racōnabile est vt

Secūda p̄

24

nullus homo aliquid precipiat nisi illud de q
 potest agnoscere iudicialiter secundum modu
 suum in foro osu. **I**dem finis et intencio le
 gislatorum non cadunt sub obligacoe subdito
 rum sed tantummodo operationes exteriores
 preceptorum. **E**t ita dicens horas aut ieiunans in peccato mortali aut intencione sinistra
 vel absq; intencione absoluit se a precepto eccle
 sie sed non apud deum. **D**e negligencia au
 tem peruersa q; intencioe sepius excusat. **T**er
 tia conclusio dispensacoe prelatorum que est iu
 ris comunis quedam relaxaco seu mitigacio lo
 cum habet precipue circa pticulares casus et p
 sonas singulares quoniam aliqua statuta sunt
 pro communitate q huic psone vel illi et in il
 lo casu vel in illo non ita congruere dimoscunt
Quarta conclusio Consentire censendi sunt
 superiores salt em interpretatiue i abolicione
 legu suarum posituarum quando passim eas
 diu non obseruari scire possunt nec verbo nec
 facto reclamant. **Q**uinta conclusio lex no in
 stituitur nisi dum pmulgatur neq; vigore ha
 bet nisi cum moribus vtencium approbatur et
 hoc si sit lex pure positua ad populi regimen
 secus de diuina atq; naturali diceet contra qs
 non est prescriptio vel ad oppositu consuetudo

pro

V

3

2

7

sed tantum corruptela. **Sexta conclusio** In
omni lege quantumcumque positiua bene institu-
ta aliq̄d est de iure naturali et diuino. ut q̄ ex-
pediat homines legibus regulari. q̄ qui potes-
tati resistit. dei ordinacioni resistit. et similes.
Septima conclusio discernere ius diuinum
et naturale a positiuis. sicut est difficile. ita
maxime necessarium est et utile in omni doc-
trina morali et politica. et hoc fieri perfecte
nequit absq̄ sacra sapientia que legibus eter-
nis innitatur atq̄ fundatur. **Octauo con-
clusio** ecclesiastici prelati respectu preceptorum
diuinorum et regule euangelice nullomodo con-
ditores sunt. sed dumtaxat quidam interpretato-
res expositores. precones. doctoresq̄. **Nonna
conclusio** Interpretacio et limitacio vel explicacio
prelatorum in lege diuina. quam diu prelati
non cognoscuntur ab vti sua potestate. suscipi-
enda est reuerenter tamquam lex dei. abute-
tur autem si manifeste imponerent onera nimis
grauia ceruicibus populi christiani. ut si ad-
festiuandum quotidie vel ad statuta qualia ha-
bent religiosi omnes passim restringere quere-
rent. **Capitulum
xxiiij.** declarat peccatorum mortalium et venia-
lium differentiam et diffinitionem et appetentem

Dicoinde quia timorate consciencie sc
 re vellent in quolibet casu vbi esset
 peccatum mortale et vbi veniale vel
 nullum. **I**dem quid de hoc scien
 tum sit estat declaradum. **U**bi notandum
 secundu s. tho et alios circa d. xliiij. p. i. q. oē
 peccatum est deuiacō ab aliqua lege naturali
 vel diuina vel qāq; alia lege recte posita et q̄
 a omnis lex habet vim coactionis per penam.
 alioquin frustra ferrentur leges si eas liceret
 impune transgredi. ideo secundum vnāquamq;
 legem illud peccatum dicitur mortale quod pe
 na mortis dampnatur. Veniale vero quod
 leuioei pena punitur. **U**nde Augustin⁹. ome
 vij. super Job. dicit qd crimen est quod damp
 nationem meretur. licet autem ppe mors sit pri
 uacō vite corporalis tamen ad quādā similitu
 dinem priuari finaliter diuina visione et incur
 tere penā gehenne mors dicitur et sicut ipsa vi
 fio vita dicitur per cristum. **J**oh. xvij. hec ē
 inquit vita eterna vt cognoscant te vnus quis
 q; enim dicit vitam suam consistere in eo in q̄
 delectatur. ideo ppter summam delectacionem
 que est in visione beata in ipsa dicitur vita nos
 tra consistere et in eius priuacōne cum afflicti
 one gehenne mors. **H**ic igit q̄ ad theologos

...capitulum...
 ...legibus...
 ...peccata...
 ...mortalis...
 ...veniale...
 ...nullum...
 ...declarandum...
 ...notandum...
 ...secundum...
 ...s. thomam...
 ...alios...
 ...circa...
 ...d. xliiij...
 ...p. i. q. oē...
 ...peccatum...
 ...est deuiacō...
 ...ab aliqua...
 ...lege naturali...
 ...vel diuina...
 ...vel qāq;...
 ...alia lege...
 ...recte posita...
 ...et q̄ a omnis...
 ...lex habet...
 ...vim coactionis...
 ...per penam...
 ...alioquin...
 ...frustra...
 ...ferrentur...
 ...leges si...
 ...eas liceret...
 ...impune...
 ...transgredi...
 ...ideo...
 ...secundum...
 ...vnāquamq;
 ...legem...
 ...illud...
 ...peccatum...
 ...dicitur...
 ...mortale...
 ...quod...
 ...pena...
 ...mortis...
 ...dampnatur...
 ...veniale...
 ...vero...
 ...quod...
 ...leuioei...
 ...pena...
 ...punitur...
 ...unde...
 ...augustin⁹...
 ...ome...
 ...vij...
 ...super...
 ...job...
 ...dicit...
 ...qd...
 ...crimen...
 ...est...
 ...quod...
 ...damp...
 ...nationem...
 ...meretur...
 ...licet...
 ...autem...
 ...ppe...
 ...mors...
 ...sit...
 ...priuacō...
 ...vite...
 ...corporalis...
 ...tamen...
 ...ad...
 ...quādā...
 ...similitu...
 ...dinem...
 ...priuari...
 ...finaliter...
 ...diuina...
 ...visione...
 ...et...
 ...incur...
 ...tere...
 ...penā...
 ...gehenne...
 ...mors...
 ...dicitur...
 ...et...
 ...sicut...
 ...ipsa...
 ...vifio...
 ...vita...
 ...dicitur...
 ...per...
 ...cristum...
 ...joh...
 ...xvij...
 ...hec...
 ...ē...
 ...inquit...
 ...vita...
 ...eterna...
 ...vt...
 ...cognoscant...
 ...te...
 ...vnus...
 ...quis...
 ...q;...
 ...enim...
 ...dicit...
 ...vitam...
 ...suam...
 ...consistere...
 ...in...
 ...eo...
 ...in...
 ...q̄...
 ...delectatur...
 ...ideo...
 ...ppter...
 ...summam...
 ...delectacionem...
 ...que...
 ...est...
 ...in...
 ...visione...
 ...beata...
 ...in...
 ...ipsa...
 ...dicitur...
 ...vita...
 ...nos...
 ...tra...
 ...consistere...
 ...et...
 ...in...
 ...eius...
 ...priuacōne...
 ...cum...
 ...afflicti...
 ...one...
 ...gehenne...
 ...mors...
 ...hic...
 ...igit...
 ...q̄...
 ...ad...
 ...theologos

quorum est considerare humana opera quatuor
regulatur lege diuina peccatum mortale dicitur
quo quis meretur hanc penam. **S**unt au-
tem quedam peccata mortalia ex genere actus:
quedam venialia ex genere actus. vocando ge-
nerum actus rationem quod sortitur actus ex materia vel
obiecto: et sic veniale distinguitur contra mor-
tale iuxta distinctionem materie in qua peccatur
hoc modo: quia peccatum est quedam infirmi-
tas anime. et ideo sicut in morbo morbo dicitur
ille mortalis qui infallibiliter inducit priuationem
vite corporalis. Sic in peccatis illud dicitur
mortale. quod inducit priuationem principii
spiritualis vite. veniale autem dicitur illud quod
talem priuationem non inducit. **P**incipium
autem quod viuimus spiritualiter est caritas. per quam homo
ordinatur bene ad deum et ad proximum et ad se
ipsum. et ideo illud est peccatum mortale ex genere suo
quod repugnat dilectioni dei. proximi. a sui. **D**eus ut
facere contra spiritum fidei et caritatem. per iurium committit
et filia quod ad tempus et alia sunt que preceptum in primis
libro mandatis decalogi. proximi sicut de homine pa-
trici. homicidio mechia. furto. et falso testimonio
et similia. que sunt contra proximum. **H**uius vero. ut in
actibus interioribus qui comprehenduntur in vltimis
tamis duobus mandatis scilicet non concupisces rem

170

proximi tui et v^olunt^o h^oc enim et familia que
peruertunt debitum ordinem subiectionis ad
deum et fedus humane societatis ad proximum
propter quod ex genere suo sunt mortalia peccata
quando vero voluntas peccantis fertur in illud
quod in se quidem continet quandam inordinacionem
et tamen non contrariatur dilectioni dei aut
proximi nec tollit ordinem debite subiectionis
ad deum nec fedus humane societatis ad proxi-
mum sic vbiu^o ociosu^o risu^o sup^oflu^o et similia talia
dicuntur venialia ex genere. Ad hoc videtur
accedere dictum. sic h^o de s^o vict^o li. de differē-
tia peccati mortalis et venialis vbi dicit. Mor-
tale peccatum est quod a quouis non potest com-
mitti sine gradū corruptione sui sine graui lesi-
one proximi et sine magno contemptu dei. Ce-
tera vera omnia videntur michi venialia. sup^o
quo dicit. Aureolus q^oli. ij. q. xv. Ex isto
videtur posse accipi q^o mortale est inordinacio
gradis valde ac p^o hoc opposita ordinacioni non
pue sed magne et necessarie ad finem consequē-
dum veniale autem deordinacio leuis et pua
est et per hoc opposita deordinacioni vtili siue
congrue vel accomode non autem ad attingē-
dum finem necessarie. Ad idem videtur esse
sanct. tho. summa contra gentes li. 3. ca. xliij

sic dicens. **P**ecatur mortaliter quando totaliter intentio mentis abruptitur ab ordine ad deum qui est ultimus finis bonorum. In eo enim qui peccat mortaliter omnino auertitur intentio voluntatis a fine ultimo. In illo autem qui peccat venialiter manet intentio conuersa ad finem sed aliquantulum impeditur ex hoc quod plus debito inheret hijs que sunt ad finem. **H**ec tho. et ibi ex intentione conatur tradere differentiam peccati mortalis a veniali. **D**ifferunt igitur mortalia peccata a venialibus similitudine multorum actuum aliorum defectuosorum. videlicet sicut comestio cibi mortiferi a non mortifero. sicut vulnus letale et incurabile per naturam a curabili per naturam. sicut infirmitas certitudinaliter mortem inducens ab infirmitate vitam non priuante. sed sanitatem pro parte adimete. sicut offensa pro qua quis ab aliqua ciuitate perpetuo exilio et carceri dampnatur a morte plectit. ab offensa que temporalem penam meretur. sicut actus qui omnem lumen oculi subtrahit ab actu qui oculi pro medijs subtile lumen inuenit. sicut infectio radicis arboris aliamus a lesione ramuli alicuius in eadem arbore. et sicut cursor in via vadens in contrarium termino ad quem ad eum qui versus terminum ad quem vadit clauditur stans vel paulisper a via deuias

Capitulum xxiij qd per peccatum mortale caritas perditur et qd scire non possumus semper ubi sit peccatum mortale ymmo quam periculosum sit illud diffinito ostendit

Et premissis et p eorum lationi manifestacione ponantur conclusiones

Prima conclusio; habitus caritatis est vita anime; patet per Augustinu iij. de trinitate. c. ix. dicentem; mors spūs est a deo deseri; mors autem corporis a spiritu deseri. **N**ec intelligas deum superare ab anima absolute; est enim aliqualis presenciam dei spiritalis anime ipsi. secundum aliquem effectum dei spiritalem p que deus animam viuificat; talis autem effectus est caritas; quia nullus effectus sine caritate valet vt dicitur. i. corinth. xiiij.

Deputat autem deus cum effectum tale sui subtrahit. **S**ecunda conclusio; actus de genere mortis i habente vsu rois ē simpliciter i differens; neq; quo ad bonitatem mortis; nec quo ad meritum vel de meritum saltem boni tempoālis; satis patet per sanct. tho. prima. ii. q. x.

Ideo qui minima negligit paulatim decedit et in maiora plabitur. **N**am veniale peccatum et si non perimit de per se vitam gracie que est vita; prima; infirmat tamen opeācōnē em

gdo p

z

eius q̄ est vita anime sc̄da et ad mortē si m̄
tiplicetur disponit. retardat q; a profectu mēi
ti et ab acceleracōne visionis dei. In via enī
dei non progredi regredi est. **T**ercia conclu
sio. **D**eus vitam ab anima non subtrahit. nisi
anima prius vitam deserat. p̄batur per aug⁹
in de vera et falsa penitencia. dicētem ante finē.
Deus cui incipit semel benefacere nisi deliquere
rem⁹ cum eius q; beneficium qd̄ omnino nost⁹
est. cum prior sit inspirando. cogitur ex necessi
tate iuste minime meminē posse prius relinq̄
re. Non enim sui est relinq̄re. nisi relinqueret m
se. Idem in de natura et gracia. **D**eus nō deserit
nisi deseratur. vt pie iuste q; viuatur. **E**t. i. 3. de
ci. dei ca. xij. Aliquando anima deseritur vita su
a. que illi deus est. non deserta est vt desereret.
sed vt desereretur deseruit. ad malum enim pri
or est voluntas eius. ad bonum. vero prior est
voluntas creatoris. **Q**uarta conclu
sio. licet in multis scire teneatur. quis vbi
committatur peccatum mortale. **N**ul
lus tamen tenetur scire nec scire potest
specialiter in omnibus difficultatibus an i
bi sit peccatum tale. **P**rima pars
patet ex prima parte capitulo. quarto et quī
to. alias enim ignorans ignorabitur. **S**ecunda

patet de multis materijs. vbi doct. cōtra
 via opinantur. **I**llud etiam sentire videtur
 Augustin⁹. xi. de ci. dei. ca. vi. d. **Q**uis iste
 sit modus et que sint ipsa peccata. que ita im
 pediunt peruenconē ad regnū dei. vt tamē sac
 torum amicorum meritis impetrēt indulgenti
 am difficilimum est inuenire. periculosissimū
 est diffimire. **E**go certe vsq; ad hoc tempus
 cum inde satagerem ad eorum indaginem pue
 nire non potui. fortassis ⁊ p̄pterea latēt. ne stu
 dium proficiendi. ad omnia cauenda peccata
 pigrescat. quoniam si scītur que vel qualia sūt
 delicta pro quib; etiam permanentib; nec p̄
 fectu vite melioris absumptis intercessio fit ī
 quirenda sanctorum et speranda eis. secura se
 obuolueret humana segnicia nec inuolui talib;
 implicamentis nullius v̄tutis expeditōne cura
 ret. **Q**uinta conclusio. valde p̄iculosum ē dif
 fimire aliquid esse peccatū mortale nisi hoc cō
 stet multū euidenter. patet hoc per prefatam
 Augustini auctoritatē vbi dicit difficilimum ē
 inuenire. periculosissimum est diffimire. **U**nde
 sanct. tho. q̄dli. viij. q. xv. dicit. **O**mnis q̄stio
 in qua de peccato mortali q̄neritur nisi expres
 se veritas habeatur. periculose dēterminatur. q̄a
 error quo non creditur esse peccatum mortale

quod peccatum mortale est conscientiam non excusat a toto sed forte a tanto quod intellige ut capitulo secundo dictum est et p. i. ca. iij. et. v. **E**rroꝝ vero q̄ credit eē mortale qđ mortale nō ē cōscientiam ligat ad peccatum mortale. **P**recipue vero periculosum est ubi veritas est ambigua. **U**nde Cancellarius de vita anime dicit. **D**octrina salubris pro doctoribus theologie est ut non sint faciles asserere actiones aliquas aut obmissiones esse peccata mortalia. presertim sub verbo universalis et dum predicandum erit ad populum. **A** litterato iuquit et expto viro accēpi pernicōsum esse in omni arte vel doctrina assertionem audacem et extremam maxie ubi observatio communis obmittitur. obuiat qz. **I**taqz debet quilibet numquam obliuisci quam incerta est sciencia nostra. ita ut idē homo sepe breui momento temporis nunc in hāc nunc in oppositam feratur sententiam. **F**it preterea quandoque ut per tales assertiones publicas nimis duras generales et strictas. **P**resertim non certissimas nequaquam eruantur homines a luto peccatorum sed in illud profundius quia desperacius immerguntur. **V**arij preterea casus sūt et q̄i infinite circūstantie. **P**ro quarum diversitate diversificari de

113

let iudicium. ita ut vix possit aliqua i moribus
regula tradi. que in particularibus casibus exceptio-
nem non admittat. **D**emum generantur ex
hinc scrupuli inquietiui conscientiarum simpli-
cium. ut in eis sit solidum nichil. **R**am et si
beatus est vix qui semper est pauidus et qui ve-
retur omnia opera sua observandum tamen est
summo opere illud terentianum ne quid nimis.
et ut idem loquitur ne in serpo nodum qreat. ne
quoque eis impropereatur illud eiusdem. **Q**uid
si celum ruat. **D**emum quoque quid prodest ym-
mo quid non obest coartare plus iusto manda-
tum dei quod est latum nimis. quid insuper ex-
pediat amari? graui? quod reddere illud iugum est
quod suave est et onus eius leue. **R**am et si
contemptus ex hac laxatione apud quosdam im-
pios maior oritur habentes velamen malicie li-
bertatem. **A**st apud alios bene institutos sci-
arum resonabunt actiones. prestabitur etiam
sedulius obsequium domino et patri tante ma-
suetudinis cuius mandata grauius uon sunt et
qui vult nos non temptari et non grauari sup-
illud quod possumus. **D**equitur ex premissis
quod stulte querunt qui petunt distinctionem aut
differentiam peccati mortalis a veniali per re-
gulam generalem facientem particulariter et

infallibiliter scire de quolibet actu si est mortaliter
aut venialis. patet ex premissis. Et illud sic of-
tendit Cancellarius ubi supra. Tales inquit
petunt. ac si quererent a medico doceri se vno
verbo regulas generales de omnibus morbis
et venenis. et cibus et vulneribus. quando et qua-
do non mortem inferrent. Et certe ad singulae
circumstantias et ad particularia legis precep-
ta diligens nostra consideratio descendat oportet.
quibus perpensis loquendum est ut sapiens
iudicabit. Idem cibus exempli gratia nonne que-
so potest vni mortem certam. alteri leuem egritu-
dinem inducere. vide quod venenum fortissimum
mortis inductivum ipsi compositores tyryace ad
mortis evasionem conficiunt. Porro diuer-
sis hominibus. ymmo eidem homini variis tem-
poribus quis nesciat eundem cibum nunc saluti-
ferum fieri. nunc mortem celeriter operari.

**Capitulum xxxv. dat sex regulas vniuersales
ad cognoscendum peccata mortalia.**

Sed queres. quid igitur proderit doc-
trina vniuersalis super talibus cognos-
cendis. Respondetur quod plurimum
prodest per omnem modum. Nam regu-
le generales fundamentali tradite deum ad particularia
a ventu est. ostendunt quod de singularibus iudicandum

fiet. **S**ingulares quippe ad regulas illas vniuersales resolueri conuenit. quo facto veritas illuceffit. **C**arens autem noticia huiusmodi regularum vniuersalium. quando precor poterit hijs resolutionibus vti. quomodo mensurabit ad regulam. qui regulas non habet. proderit tamen non negamus circa species peccatorum regulas apponere speciales. sed hoc alterius considerationis est. nunc tamen super regulas vniuersales quasdam tactas precedenti ca. 2. xij. ac. xxi. ponentur adhuc alie. xv. a cancell. 2. ab alijs theologis notabilibus tradite. **E**st igitur secundum cancell. **P**rima regula. quod nullum est peccatum mortale actuale absque consensu libero rationis vere vel interpretatiue. **I**nterpretatiuum autem consensum dicimus esse dum habuit rationem tempus deliberandi et refugiendi ea circa que vitanda prouigil esse tenebatur. qualiter dicitur lex forens. **Q**uod qui tacet. consentire videtur. dum scilicet repugnare deberet. **C**onsensus tamen solum in actum venialiter malum est tantummodo venialis. loquendo de veniali ex genere suo. vt est verbum ociosum. **S**ecunda regula. **N**on quilibet tenetur scire de quolibet peccato mortali an sit tale. licet expediat istud inquirere et scire iuxta vniuersumque vicis

et statum et plus ecclesiasticos quam laycos
Et inter ecclesiasticos prelati ex officio tenen-
tur q̄ sint parati omni poscenti reddere ratio-
nem de ea que in eis est fide et spe. **T**ercia re-
gula est q̄ comparatio peccatorum ad invicē
secundum gravitatem maiorem ⁊ minorem ge-
neraliter sumi nequit nisi compentur in gene-
re suo et ceteris paribz. Quoniam secundum
alias circumstantias pticulares se habent plu-
rimum vt excedencia et excessa. **Q**uarta re-
gula quantificatio peccatorum a posteriore su-
miē a pena licet non sufficienter vsq; quaque.
Et a priore penes genus obiecti et intencōne
finis et libidinem seu conatum voluntatis ma-
iorem vel minorem et causam motiuam temp⁹
et loū et penes dampna inde sequencia q̄ pec-
cans preuidebat aut preuidere tenebat. **Q**uinta
regula bonitas moral' sumitur ex obiecto. **S**z
totalis bonitas moralis specialit' dependet ex
circumstantijs finis et aliorum siml' adunatis.
Maliciā vero ex vni⁹ aliaz circūstāciāz carēti-
a poi⁹ r̄sultat. Ceterū bonitatē ḡtuitā et meri-
torīā grā ḡtum faciēs operatur. **S**exta re-
gula. **O**mnis actus cuius finis intentus ē pec-
catum mortale. mortal' ē huc intēdat' actu vel
habitu. qd̄ scitur si operans interrogat' cur

hoc facis et aduertens tandem respondebit ad
 hunc finem feci. ¶ **S**eptima regula. actus qui
 aliunde non esset mortalis et fit propter finem ve
 nialem. videtur esse solum venialis. nisi forte
 prestituatur finis ille ut vltimis et quietas. et
 non solum ut incidens et minus principalis ac
 tu vel habitu. ¶ **O**ctava regula. nullum etiam de
 siderium rei. illicite factum tamen sub condicione
 actualiter vel habitualiter adhibita. est de pec
 se mortale delictum. **D**e per accidens. tamen
 propter appetitus sensualis comotionem nimiam
 qua scienter dimittitur inualescere ex talis de
 siderij continuatione libera potest ipsum inter mor
 talia deputari. ¶ **N**ona regula. Si quis moue
 tur occasionaliter solum ex peccato mortali ad
 aliquem actum faciendum non oportet illum ac
 tum esse peccatum mortale. **E**cus si causa
 principalis huius actus esset mortale peccatum
 ¶ **D**ecima regula. **E**xponere se periculo
 peccati mortalis est mortale peccatum. vel
 sic agere incertum et dimittere certum in ma
 teria morali est peccatum mortale. si tale sit in
 incertum quod sit mortale non solum per coniec
 turas leues aut ex suspicione trepida et scrupu
 losa pueniente ex nimio timore cadendi in vi
 a dei. sed intelligitur dum tale est vehementer

et probabiliter incertum. eque sicut oppositum
vel magis. tunc enim illud quod agitur non ca-
rebit mortali culpa. aliter non oportet. ut tac-
tum fuit supra ca. xi. et xij. **Undecima regula**
est. **Omnis agens contra conscientiam edifi-**
catur ad gehennam. vel mortaliter si conscientia
fit fixa. quod id quod agitur est mortale. vel veniale
solum quantum est ex parte unius circumstanc-
e. que est facere contra conscientiam. si consci-
entia iudicet illud solum esse veniale. **Duo-**
decima regula. Nullus est actus adeo mortalis
quin ipse vel sibi similis sit non mortalis si dis-
plicet. vel si non placet consensu perfecto et deli-
berato. similiter nullum peccatum est adeo veniale
quin ipsum vel sibi simile fiat mortale dum
placet hoc est dum consensus addit. si tamen illud veniale est
actus mortalis ex genere suo. et ex eo quod non
habebat ex consensu libero et perfecto venialis red-
debat. **Tredecima regula.** Multa ex genere
mortalia sunt. quorum similia possunt effici bo-
na dum trahuntur extra rationem suam. quemad-
modum dolere de bono alterius est mortale
delictum. **Si vero hoc fiat pro zelo iusticie**
et boni communis cui contrarium est tale bonum
iste dolor virtus erit. **Plerumque etiam multa ex**
genere bono essent que ex aliqua circumstantia perversa

sicut mala & speciem mortalem imitantia. **De**
 cima quarta regula. nichil est adeo consiliu in
 lege euangelica. quin in casu possit obligatori
 um esse. & ita quilibet vtes racone tenetur secu
 dum preparacionem animi ad quodlibet consiliu
 ut pnta martirium vel dimissionem omnium
 suorum et similibus. si & ibi necessitas immine
 et hoc agendi obligat insuper quodlibet consi
 lium ut non contempnatur tamquam non sit sa
 lubrior seruatio eius q̄ opposita. **Et** tamen
 nullus ita consilij seruandis astringitur. quin
 ab eo aut possit aut debeat i casu eorum obser
 uaco verbalis quadoq; pretermitti. ut de non
 habendo duas tunicas. et de prebendo pallio tu
 nicam auferenti et similibus. **Decima** quinta regula.
 quia ars non deliberat sicut ex vute agit aliqs
 quadoq; quasi subito. sic ex peruersa assuefacti
 one viciosus quasi repente precipiatur. **Et** i
 ta male habituatus i vicijs ut i iurando concu
 piscendo. odiendo in iudicando. & similibus. fere
 demeretur continue. sicut virtuoso continuo me
 ces accrescit. ut verum sit qui i sordibus est sor
 descat adhuc. & iuste iusticia faciat ad huc. **De**
 cima sexta regula est de permissiombus pecca
 torum et relaxacone penarum. videlicet qd pe
 ne sunt estringende. sic qd absq; utilitate reipub

lice vel eius aut infliguntur nec institui nec iusti-
tute exequi deberent et peccant oppositum fa-
cientes vel eas cum instituerint non tollentes
In omni autem republica tollerari possunt at-
debent vicia que absque detiori periculo neque corri-
gi neque extirpari valerent quando autem illud
est et quando non difficile est et sepe impossibile ge-
neraliter diffinire nisi pro ut circumstantiis pro-
ticularibus inspectis prelati superiores et sapi-
entes determinabunt. Exemplum est de mere-
triciis usuris et similibus que quandoque permittuntur
et ita de concubinariis pro loco et tempore statim
forte esse faciendum.

**Capitulum xxvi. docet quoniam aliquod sit peccatum in regula
religiosorum et in aliis statutis humanis et quod sit contemptus**

Sunt etiam alie regule de quibusdam peccatis
que contingere possunt circa varios actus. videlicet
de scandalo ignorantia et contemptu de
quibus sit hec. **Prima regula.** Nullus
agens bene secundum omnes circumstantias dici debet
dare scandalum alteri quantumvis scandalizet a-
lius. Scandalum enim est dictum vel factum mi-
nus rectum prebens alteri casum ruine. nam in
via omnino recta si quis occiderit non ex scan-
dalo videlicet sed ex proprio defectu prouenit. **Solus**
autem ille scandalizat active qui aduertens

117

vel aduertere debens alios promiores esse ab
peccandum ex modo suo agendi qui sibi non est
in precepto. nichilominus ipse operari non de
fistit. **D**eus in casibus hic exclusis. ubi ma
litia propria est scandalum gratis acceptum. **U**
bi preterea non est aduertencia nec esse debet
de scandalo alterius. et ubi quis ad illud opera
dum teneretur. **D**icitur vero ille ex malicia
peccare sua et scandalum accipere. non ex actu
alterius. qui informatus sufficienter de bonitate
huiusmodi actus nichilominus in ruinam vult
cadere. ut si ex voto religionis emissio patentes per
sufficientem de religionis perfectione informa
tionem se scandalizari conquerantur. **S**canda
lum est huiusmodi non pusillozum sed pharise
orum. acceptum scilicet et non datum. **U**nde quod
libet ab omni actu cui non est constrictus alium
de tenetur desistere quando timet vel timere debet
secundum vehementem coniecturam scandalum
pusillozum. quousque de isto conpescendo diligen
tiam compleuerit. nisi forte pro communi utili
tate unctio spiritus sancti doceat illud tunc age
dum. ut cristus fecit in publicatione veritatis
sacramenti. **S**ecunda regula de ignorantia
scilicet sicut culpabilis. **I**gnorancia iuris diuini non
cadit in facientem illud. quod in se est. quia scilicet

talem hominem de necessitate ab salutem que
vires suos excedunt docere immediate parat
est deus. Ita etiam ignorantia inuincibilis excu-
sat in eis presertim que sunt facti non autem
crassa vel supina que puenit ex negligencia scie-
di et faciendi quod in se est. Dicitur autem in-
uincibilis non quia vinci possit. a quo necesse
fit ex ea tunc operari sed quia operas sufficienter
secundum casus euentum diligenciam apposuit scie-
di illud quod nescit. de ignorantia vero iuris hu-
mani sufficienter promulgati tenendum est. quod
non liberat subditos a pena in foro exteriori.
licet frequenter quo ad deum excuset a culpa
quosdam ignorantes. Insuper sciendum quod
datis opera rei illicita ad se non spectata non ex-
cusat per ignorantiam de peccato sequenti presertim que ad
penas in foro exteriori de rigore soluendas. sed apud
deum non imputat ad nouum vel ad magis peccatum. sic
interfectio hominis per ebrium non vitetur ratione non habet cul-
pam maiorem quam fuerit talis ebrietas. De ado-
rante vero adoratione deo debita absolute ydo-
lum vel dyabolum transfigurantem se in angelum lu-
cis seu christum dicendum quod talis a mortali crimine
nequaquam excusat nec hec ignorantia inuincibilis
locum habet sed perbandi sunt spiritus si ex deo sunt
Deus si sub conditione implicita vel expli-

cita hec adoratio fieret ubi probabilis coniec-
 tura de sic agendo contingeret. quemadmodum
 hostiam non consecratam immo lapidem hosti-
 e similem casus aliquis licite faceret adorare.
Tercia regula est de contemptu hec videli-
 cet. contempnens auctoritatem superioris non
 ex passione vel fragilitate vel ignorancia. sed ex
 contemptu qui est principalis causa aut finis
 transgressionis sue reus peccati mortalis exis-
 tit. ut dum quis dicit superiori in eo quod superi-
 or. ego in despectum vestri hoc agam quod in-
 hibetis. alias non acturus. Pro cuius verbi
 intellectu notat Ant. in summa. quod contemptus
 tribus modis fieri potest. Uno modo est app-
 ciari rem minus iusto. Alio modo est rem neg-
 ligere. et de eo non curare. ut cum peccans habet
 circumstantias retrahentes. sed eas non curat
 aduertere. Claudis quoque caulos quodammodo
 et vertit tergum ad eas. Tercio modo est i-
 rasci rei tamquam vili. et eam aspernari. Pri-
 mum est malum. secundum est peius. tertium
 pessimum. Dicamus igitur quod in omni peccato etiam
 veniali committitur contemptus dei. primo
 modo vere vel interpretatiue. secundus contemp-
 tus interuenire potest tam in mortali quam in solo
 veniali. Tercius contemptus contra deum

precipientem et contra prelatū suū inq̄tū plā
tus est non videtur vnq̄ fieri cum deliberatioē
opleta. absq; peccō mōli. et hoc vocat̄ p̄pe con
tēptus. **D**iligenter tamen aduertendum q̄ re
fert plurimū dicere aliquid fieri ex cōtēptu. et
aliquid esse cum contemptu. sicut refert aliq̄d
fieri ignoranter. et aliquid ex ignorancia
Dicitur q̄ppe aliq̄d fieri ex cōtēptu qm̄ cōtēptus
ē p̄ncipal̄ cā tal̄ actionis. sic q̄ illo non existē
te non fieret actio. **I**ta q̄s operatur ex ignorā
cia quādo ista non existente nullo modo fieret
id quod fit. **P**ervenit autem actus nōnūq̄ cū con
temptu vere vel interpretative. non tamen ex cō
tēptu. q̄a cōtēptus nō ē in cā. sed vel infirmitas
ā debilitas ā ignorācia ā affectio aliq̄ vicōsa et
libidiosa dñat̄. sicut peccat aliq̄s qm̄ ignorat̄ i
ta tñ q̄ nō mī oparet̄ qd̄ opat̄. si illd̄ agnos
cēt. iō palā ē ignorātia tūc nō ē cā. agētē h̄ ē
cūstātē. **E**x hīs oib; p; qd̄ nō videt̄ r̄gula ge
neal̄ posse sui de d̄stinctioē it̄ mōle p̄s hoc q̄
ē cē l̄ nō ē ex cōtēptu. qm̄ si capiat̄ cōtēptus p̄
mo mō nō ē necē oēs actū fcm̄ ex cōtēptu esse
mortalem. **¶** dum scilicet deus aut prelatus
appreciatue minus iusto solum venialiter
et ex contemptu tali mentitur aliquis aut
ociose locatur aut lente resistit primis motib;

Similiter ex contemptu potest evenire quod
 quis non ita leuiter nec frequenter sed actus si
 prouenit deliberate ex deliberatione completa
 ex tercio contemptu semper est mortalis. **H**oc
 enim fit quando peccans attendit ad precipien-
 tem et ad preceptum eius licitum siue sit deus
 a prelatus et propter vilipensionem a aspernati-
 onem precipientis sui quod precepta assurgit effre-
 nate ad talem actum faciendum vel obmitten-
 dum alioquin non facturus vel non obmissurus.
 hoc proprie est agere ex contemptu tanquam si di-
 cat aliquis ego in despectum vestri et quia sic
 precipitis agam oppositum non tamen omne
 peccatum mortale tali restitue circumstantia

Egidius vero quod li. vi. q. xxi. vbi queritur
 An religiosus frangens silentium cum agat a-
 tra constituciones peccat mortaliter distinguit
 d. **E**x contemptu peccat quis dupliciter. **P**ri-
 mo si hoc ipso quia hoc religioso precipi potest ip-
 se vult contrarium facere vbi maxime apparz
 contemptus sicut diceretur aliquis in contemp-
 tum et despectum facere contra aliquem quan-
 do videretur facere ea que sibi sunt contraria
Secundo dicitur facere in contemptum religionis quoniam non est se
 ad finem religionis et religionem non reuertit nisi quoniam
 tunc tunc vel propter aliam causam cuius ratione

nichil cureat obseruare de statutis religionis. si-
cut dicimus qd aliquis cognoscens uxorem su-
am peccat mortaliter. si cognoscat eam non qm
uxor est sed quia femina. Ille autem cognoscat
uxorem suam ut uxor est. quando nullomodo alij
se uellet coniungere. Ille autem ut feminam. qm
coniungit se ei non habens differentiam cui se
coniungat. an uxori. an alteri. Sic et multi in
religione uiuunt. quia non possunt. uel qm uent
dantur aliter uiuere. et si possent sine uentudi-
a. libenter colla ab onere religionis excluderet.
tales ut plurimum. manente tali voluntate tue-
rentiam ad religionem non habent. Unde tales
pauaricantur religionis statuta ex contemptu. qm
religionem contempnentes nichil curant de re-
ligione obseruare nisi. quatenus possent in reli-
gione tollerari. Si ergo sic frangitur silenci-
um. qd frangens in nullo frenum religionis habens
libenter in alijs contraheret. sicut coniugatus in
nullo frenum coniugij habens libenter alijs con-
iugijs commisceretur. potest esse peccatum mortale. Sed
si quis ex societate. et alij sine religionis contemptu fra-
gat silentium uel sit pauaricator eorum qm in se non
sunt nisi. sed sunt in religione uetata solum pro obliga-
tione ad penam. non ad culpam. non dicimus qd
mortaliter peccet. hec Egidius. **Satis** recordare

videtur. Cancellarius ubi supra ubi sic dicit. **S**i e-
 ligiosus contempserit regulam suam et sui su-
 perioris auctoritatem etiam in hijs que appel-
 lamus monitiones seu monitoria et pro quibus
 sola disciplina ordinis statuta aut superioris e-
 arbitrio derelicta ille peccant graviter quia
 et mortuum contempnit et remedium ait bernh
 in de pre. dicens. **I**taq; si passim et absq; p-
 teso qualislibet ignorantie vel fragilitatis vel
 impossibile velo sed sola libidine transgreden-
 di que monita sunt religionis effrenus est ad
 omnia velut vnus ex secularibus palam est qd
 contempnit presertim si super hijs ipse addide-
 rit pertinaciam que excusat disciplinam. **H**ic ac-
 cipiendum eor illud beati bernh et aliorum com-
 muniter dicentium talia esse criminalia si con-
 tempnantur vel si fiant ex contemptu. **C**aret
 autem hoc contemptu qui ex fragilitate huma-
 na vel quadam leui curialitate fragunt silenci-
 um aut alia agunt opposita hijs que moni-
 ta sunt vel secundum bernh factina precipue q-
 a parati sunt ad disciplinam ordinis. **A**t si
 dum illa iuste requiritur ab eis conformiter
 ad regularem institutionem et consuetudinem
 bonam in talibus obseruatam.

Capitulū xxvij docet quando preceptum divi

num sit obligatus ad mortale peccatum et quoniam non et quoniam latum sit medium virtutis secundum virtutem epikyre

Ad maiorem autem declarationem quod sit preceptum ad mortale obligatum et quod solum ad venialia per finalis conclusio est huius tractatus. notandum est secundum predicatum. Etiam quod quia si mandatum est latum nimis secundum psalmum. Ideo in preceptis quibus libet attenditur quadruplex latitudo. videlicet magna parva minima. magna inquit et parva secundum quas mortaliter et venialiter peccare possumus. minima vero ubi aliquid est consilium solum. sed minima ubi iam est constituta iusticia quod solum habet in preceptis. de qua Augustinus dicit quod preceptum de dilectione si ex toto corde solum in preceptis proficit et proprie adimplet. magis igitur latitudo est infra quam consistit iusticia qualem a nobis requirit deus super peccata iurandi odium suum cum reatu mortis eterne. Extra hanc latitudinem non stat ratio. quod quod transit et egreditur agendo vel obmittendo ipse in tortuositatem peccati mortalis se claudit. Hec latitudo magis est medium virtutis qualem posuit aristoteles. est visibile tamen signum ad sagittam. Conferunt ad hoc loquitur Boetius. Et modo in est bonum. scilicet contra deum. huiusmodi quod ultra citra; neque consistit tamen. alia latitudo strictior et parva est infra certos limites consistit iusticia seu ratio qualem a nobis requirit deus mediate vel immediate si voluerit vitare non tamen odium suum cum reatu pene eterne secundum legem

sed etiam offensam eius quamlibet aut non ce-
 tardari a vita eterna aut corporaliter non pu-
 niri. Exorbitatio ab hac latitudine constituit
 aliquando tantummodo peccatum veniale. dum
 videlicet deviatio non est tanta quod exeat primam lati-
 tudinem et nec ita parva quod maneat infra secundam.

Certum enim est quod in pueris et infirmis et
 alijs non habentibus plenitudinem usus rationis
 sepe venialia sunt que apud viros grandiores
 merito criminali dicuntur. sicut etiam quedam
 ex genere mortalia sunt venialia in alijs homi-
 nibus ex defectu plene deliberationis et consen-
 sus. ut sunt cogitationes illecebrosae non moro-
 se. **E**xemplum de latitudine prefata duplici
 preceptis. **H**ic enim illud preceptum honora
 deum et parentes. **P**otest aliquis non honora-
 re parentes multipliciter. **U**no modo quia pro
 tempore et loco quibus honorandi sunt ipse dum
 cogitat de eis spernit eos consensu pleno et de-
 liberato aut scienter cum deliberatione perfecta
 ista tunc obmittit que ad honorem debitum per-
 tinent erit enim hec latitudo precepti sic expli-
 tabilis. **H**onora deum et parentes loco et tempo-
 re quibus cogitabis de eis sic quod consensu perfec-
 to et deliberato eos nec malignanter in hono-
 res nec honore suo voluntarie scienter atque no-

tabilitate p̄uies. **Q**uis q̄s exierit hoc m̄edū s̄
tutis eam q; latitudinē ille p̄f̄cō tenebitur re?
deuicōnis tortuose et criminalis. **A**t uero qui
a cōtingit aliter ihonorare deū ⁊ parentes. **E**
rit rursus alia latitudo p̄cepti s̄upta p̄ epykey
am ex alijs circumstācijs. **p**otest itaq; inhono
racō talis contingere. que non erit notabil̄ ma
licie in genere suo. ut leuis gestus aut risus at̄
uerm̄um aliquod min⁹ sobrium ī p̄sencia s̄ac
torum deī aut parentum suorum eciam cum de
liberacōne. et dum actual̄ ad ista habetur consi
deracō. potest nichilominus talis inhonoratio
reperi. q̄ licet ex se sit notabilis. caret tñ con
sensu pleno moroso et deliberato ob etatem in
firmi tatem ignorantiam surrepcionem non fa
cientes primam mihonoracionem. **D**um tamē
absq; scandalo fiat aliorum. quis auderet culpe
mortalis arguere. **S**ecundam similiter nullus
opinor mortalem accusabit. **I**ta in omni fere
p̄cepto reperire est. **E**x hinc eciam elicitur e
uidens necessitas uirtutis illius quam Aristote
les epykeyam appellat. **C**uius est conside
rare nedum p̄ceptum de se. sed circumstanci
as omnes particulariter ipsum uescientes. **D**e
quo dictum est capitulo xix. supra. **E**x hijs
p̄sequenter habent̄ moī concordandi rigorem

iusticie atq; seueritatem discipline cum leuitate
 misericordie et fauorabilis indulgentie. ym-
 mo necesse est vt in omni actu nostro vt alte-
 ruttum cantemus deo iudicium et misericordi-
 am. **A**lioquin iusticia in iniquitatem et seue-
 ritas in credulitatem conuertetur. quemadmo-
 dum si quis puulum filium suum dampnae vel-
 let ad carcerem quia puerili ira motus matrem
 passit. **I**ta de ebrio fatuo aut inaduertente
 quis non cognoscat hanc penam esse in iustis-
 simam quam in alium grandeum sobrium et delibe-
 ratum liceret inferre. quare concludit qd pcep-
 tum si sub primo latitudine explicata cogitatur
 aliter obligat quam sub secunda. **P**rima la-
 titudo proprie vocatur preceptum. **S**ecunda ve-
 ro mandatū statutū ordinacō. vel magis apte
 vocatur monicio. quod sonat vt ratio sit puigil
 vt nec venialibus deturpetur. **S**ic etiam patet
 qd est quedam lex inter preceptum et conciliū
 que lex plus ligat quam consiliū. et minus
 qd preceptum. tamen si diceremus in omni polid
 a illa legem duntaxat esse pceptū cuius transgressio
 secundum omnes circumstantias pefata ex-
 tremo mortis supplicio plectenda censetur. **I**l-
 li vero legi moniciois nomē appropriate dice-
 cuius transgressio circumstantiis omnibus pōde

zatis veniam habet at temporalem solam puni-
tionem demeretur.

**Capitulum xxviii. filé docet de votis iuramen-
tis et preceptis comunibus.**

Sequitur ex prehabitis hec .i. regula
generales. sicut in preceptis. ita in vo-
tis salte comunibus et in iuramentis ac
inobedia duplex illa latitudo pda
intelligenda est. Sic qd no ois voti ois a iuram-
ti vel alia transgressio est peccm mortale. Iuram-
ta eni et vota talia ita nuq pferuntur absolute
quin interpretaciones condicoes glōs a ciuiles
intelligēcias suscipiāt vt sapiēs epikes iudica-
bit hoc enim iam supra pbatum est. c. xix. ad
idē sūt iura plura ad idē ē rō ex sac scriptura
supta. Cū enim finis ois legis sit caritas fm
ap. i. thi. i. Cū preterea religioēs et auctorita-
tes patorū date sint ad edificacōez corpis xpi
misticū non ad subuersionem et illaqueacionē
fidelū se qz eis submittenciū. qz auderz dicere
aut cogitare qd sancti viri sancto spū pleni su-
pra iugum cristi suauē et facilitatem legis sue
adicere voluerint on? grāde tot et taliū ostiu-
tōnum sub obligacione pari ad precepta pure
dina hoc est sb reatu pena dāpnacōnis eterne
peccm est autem in votis cōibus notanter quia

scus est de particularibus votis quia vota in a-
 munitatibus interpretanda sunt magis ad intē-
 tionem communem que illic habetur aut habe-
 ri debet q̄ ad particularem intencōnem volētis
 • **D**ouens autem particulariter in re ppria
 sicut est actor iuramenti ita est suus interpre-
 tator ex intencōne pp̄a q̄ n̄uis intencō si sit pa-
 lam erronea aut stulta peccet certe nec ad vo-
 ta ligat implecōnem. ymmo q̄ superiori aucto-
 ritati semper reseruetur habet vsus vniuersalē
 ecclesie **¶** Secunda regula generalis sicut nō
 omnis profitens euangelicam regulā vel legē
 et ad obseruacōnem sui se obligans quod fit in
 baptismo peccat mortaliter in omni trāsgres-
 sione cuiuscumq; i eadem ege contenti sic nec
 omnis profitens alicuius religionis regulā vel
 iuratus statuta alicuius communitatis peccat
 mortaliter in omni transgressione cuiuscumq;
 contenti in regula vel statutis. **¶** Facō est qui
 a sicut in veteri lege sic et in noua sunt multe
 tradicōnes que quādoq; precepta quādoq; mā-
 data quādoq; iustificacōnes quādoq; leges di-
 uine nominantur. **¶** Quarum tamen aliquę
 sunt precepta stricto nomine. **¶** Alie monicio-
 nes ymmo alie consilia solam et alie iusticie
 summata eodem modo est in regulis et statutis

T religionum. Est igitur tertia regula solatorum
a hec: q̄ institucōnes humane non dūt tales ī
terpretacōnes aspernari. q̄les iuramenta et vo
ta secūdu scordē doctorū sententiā recipiūt etiā
dū p̄ferūtur absolute. Alioquin enim in laq̄u
et magnū salutis dispendiū verterentur. **S**ed
argueres sic. **O**mnis violans iuramentum at
votum peccat mortaliter. quia piurium ē mortu
ferum. s̄ ioh̄s vel mōchus iurat omnia seruare.
q̄ sūt ī regula. nō enim fecit exceptiōnem. ergo
in oī trāsgressiōne huiusmōi voti et iuramēti et
obediēcie peccat mortaliter. **R**espondetur cō
cedēdo maiorem. s̄ negādo minorem viz q̄ iurām
tū et votū cadat isto modo super omnia q̄ ī regu
la continentur. **S**ed quereres super que cadūt
et sup̄ q̄ non. **A**cipe de hoc regulam generalē
hanc q̄ super sola precepta p̄p̄e dicta. hoc est
secūdu primā latitudinē considerata cadit hoc
mō votū et iuramētū p̄hētis regulam. et q̄d q̄d
regule verba sonant tū int̄p̄tatiō tal̄ hūda ē. tū
per rectā racōnem. tū per superioris discretio
nem. tū deniq; per legem que maior est. legē ī
q̄p̄ sinā et legē caritatis. **S**ed dicēs. **M**ulti simpli
ces ymmo et h̄ati fortassis putāt se vuisse p̄
iurasse regulam a statuta seruare et oīa que il
lic scripta sunt sine omni cōdicōe at̄ exceptiōe.

Respondetur si humiles sunt sicut esse debet
 non ita adherent sensui suo quin ita explicitate
 vel implicitate actu vel habitu parati sint stare i
 talibus ad interpretationem et iudicium prudenti
 orum. **I**ta dicimus de omnibus statutis colle
 giorum vniuersitatum et capitulorum cum dicitur
 tur alicui. **T**u iuras seruare inuolabiliter
 omnia statuta iura priuilegia libertates consue
 tudines laudabiles nec ipsis quomodolibet con
 traire clam vel occulte directe vel indirecte et
 obedies tali vel tali superiori tuo in omnibus licit
 is et honestis. **D**e hinc particularia leguntur
 talia iuramenta interpretanda sunt civiliter
 aut in illis modo supradicto statuenda est lati
 tudo magna seu interpretatio epykepe. **E**st
 autem interpretatio hec vel similis quod iurans ser
 uabit ea sicut a legislatoribus ordinata sunt a
 ordinari debuerunt utpote precepta prope dicitur
 ut precepta monitiones concilia sicut concilia
 quod insuper obediat in omnibus licitis et honestis
 superiori suo. **V**erbi gratia fit ille rector obe
 diat inquam in eis que ad officium rectoris spectant
 et que pro utilitate manifesta policie cui pre
 est sibi precepit secundum institutiones et con
 suetudines laudabiles eiusdem policie. **E**t nisi
 si valeat legitima excusatione vel exceptioe

setueri ut quia plus alijs gratis oneratur ut
quia ab alijs vrgentioribus impeditur. p si nō pos
sit ita iurans docere sufficienter de impedimē
to legitimo ille quidem punietur p rctōē civiliē
pro inobediētia ceterum deus qui cor intuetur e
undem liberabit. Et sic de regulis gñalibus pecca
torum p consciencie directorio dixisse sufficiat.
nā de spālibus videantur sūme doctorū et contracta
tus modernorū spālia tñ peccata in multis cog
noscā possūt si regule prefate vniuersales ut
oz applicentur casibus particularibus. Et de hoc
vide tractatū quē colligi de lep aie

Capitulū xxxix. docet quō in opimōibus de fide
doctoribus contraria tenētibus scrupulosus tute
se habere valeat

DEnultia nūc quēritur. Vt doctoribus in
materia fidei cōtrariātibus quōs possit
sequi vnā opionē sine periculo peccā
mōrū. sic multi dicūt in casu filii de moā
libus. hūc dicitur qd b. Aug⁹ li. ij. de pdesti sanctorū
dicat Intē in q̄tū et in quibus tibus errēt. et qd facile se
quōs corrigat vel q̄ta p̄tācia suū defēdē cone
t errorē. iō multiplici d̄stictioē in hijs v̄tēdū ē. et
filibus. Vna de materia circa quā doctores variā
t in opionibus. Alia de ipsorū doctorū adicōnibus.
Tercia de ipsorū auditoribus. Quarta de modo

adherendi opinionibus ipsius alit suorum aucto-
 ribus. Quinta de efficacia motuorum in auc-
 toritate doctorum ratione et argumentis. ¶ Quo
 ad primum notandum quod materie circa quas
 variantur doctorum opiniones vel pertinent
 ad fidem vel bonos mores aut non sed pertinent
 seu sunt circa materiam facultatum artium puta grammatica lo-
 philosophia medici metaphisica etc. Si primo
 modo adhuc distinguendum est quia ea que ad
 fidem pertinent aut expresse et manifeste ha-
 bentur in sacra scriptura vel ex auctoritate ec-
 clesie manifeste fidelibus tamquam credenda sunt
 exposita. Aut sunt talia quorum nec testimo-
 nium manifestum sacre scripture habetur nec ex-
 pressa ecclesie vniuersalis doctrina de eis aliqua
 explicite docet. quod quod includantur in eis quorum
 explicite fides necessaria est vniuersis fidelibus
 Si de primis fiat sermo adhuc est disting-
 uendum vt ponit sanctus thomas quod de veritate ipse videli-
 licet quod ad fidem aliquid pertinet dupliciter v-
 no modo directe et principaliter sicut sunt credi-
 bilia in articulo fidei explicata secundo modo est
 directe et secundarie sicut sunt ea que in diuina
 scriptura sunt reuelata sicut quod Abraham ha-
 buit duos filios. ¶ Secunda principalis dein-
 de distinctio est habenda doctorum circa quos respi-

fimbria

videnda est qualitas et quantitas discretas scilicet qualitas inquantum utpote qui pro una parte sunt opiniois an sint leuis famosi in facultate sua experti et morum honestate ac conscientia graues ne sibi querat aliquis ab sui appetitus siue erroris coloracionem prurientes auribus De quibus prophetavit secundum thomam in iiij. ap. Erit quidem tempus tunc sanam doctrinam non sustinebunt sed secundum sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus glo. qui ea doceant que volunt. tales enim querere non est veritatis sinceritatem sed desiderare mentis cecitatem et propriam affectionem. quod obrem videndi sunt doctores huius potius quam sanctorum doctrinis patrum inheerent. Amplius. secundum illud ecclesie viij. Ne despicias narrationem presbiterorum id est doctrinam sapientum doctorum et in proverbis eorum conuersare id est secundum eorum doctrinam viue. Ab ipsis enim discas sapientiam scilicet de diuinis cuius modi sunt credibilia et doctrinam intellectus videlicet de moribus quibus opera vestienda sunt. Videnda insuper est doctorum quantitas discretas que valet sint doctores pro opinione una et que pro alia. quia probabile est magis veritatem continere decem multorum ceteris paribus quam decem unius vel paucorum. Ideo ecclesie vi. dicitur. In multitudine presbiterorum prudenciam stat et sapiens

126

illozum ex corde coniungete. **T**ercia distinc-
tio est attendenda ex parte auditorum. siue o-
piniones psequēcium. quia quidem sūt simpli-
tes qui non obligantur scire multa explicitate
que tenentur alij quidem scire. quibus ex officio
vel aliunde incumbit racōnis videri terrā scā-
dere sacre scripture. quatenus. inde simplices
pasci possit. **J**uxta illud Job. 3. boues arabūt.
et azine pascebantur. iuxta illos. **V**nde etiam q̄
busdam magis incumbit studio intendere et ex-
amen doctrine variarum opinionum audicē. q̄
incumbit alijs qui non ita dono maioris indus-
trie et illuminacōnis intelligencie vel alcōris
gradus dignitate ī dei ecclesia sunt sublimati.

Quarta distinctio est capiēda circa modū
adherendi opinionibz. quia aliquis adheret v-
ni aut pertinaciter aut nō. sed animo parat⁹
est corrigi veritate sibi ostensa. **D**e pertina-
citer inherente dicit Augustinus et ponitur
xxiij. q. 3. **Q**ui in ecclesia cristi morbidum
aliquid prauum qz sapiūt. si correcti et sanū
rectum qz aliquid sapiant. resistunt contūma-
ciē sua qz pestifera et mortifera dogta emēdare no-
lūt sed defensare perhiscūt. heretici sūt. **D**e nō
pertinaciter adherētibz dicit idem. et ponitur
ibidē ī capi. dixit Ap⁹. **Q**ui sentēciā suā quis

falsam et p̄sum nullam p̄tāci animositate defē
dunt. presertim qm̄ non audacia sue presūpcio
nis peperūt. sed a seductis in errorem lapsis
parētibus acceperūt. q̄rūt capta sollicitudine ve
ritatē corrigi parati cū neminē inuenirent. ne
quaq̄ sunt inter hereticos cōputandi. **Quinta**
distinctio est accipiēda ex pte racōnū ⁊ moti
uozū diuersarum opinionū. sunt enim a q̄bus
dam q̄bus hoc cōpetit examinande rationes ⁊
v̄tus est argumentorum pensanda. quia in re
bus dubijs non de facili est prestandus assens⁹.
quinymmo vt d. beatus Aug⁹. 13. de doct. cristi
ana. Consulere debet quis regulam fidei q̄ de
scripturarū planioribus locis et ecclesie auctorī
tate p̄cepit. **Ideo** Job xxxix. **Causam** q̄ nescie
bam diligentissime inuestigabam. **Scriptura** i
super dicit. **Qui** cito credit leuis ē corde ⁊ p̄
xxiij. **Innocens** glo. stultus credit omni verbo
Beat⁹ q̄; **Ambrosius** li. de paradiso dicit. nō
debet se alteri facile credere. nisi cui⁹ v̄tutē pro
bauerit. **Hīs** p̄missis distinctionibus ad
quesitum respondetur per quinque conclusiones.
Prima in primis materijs ad fidem et bō
nos mores non pertinentibus. sed ad faculta
tes artium vel naturalium potest quis sequi abs
q̄ periculo peccati q̄ntum est ex parte obiecti

127
seu materie opinionem vnius reiecta opinioe
alterius. **P**atet quia nullum sequitur periculū
ibi cum nec ad fidem nec ad mores pertineāt.
sed quorum habitus vel carencias solum pecca
tores aut boni a deo iudicamur. **D**icitur autē
notanter quantum est ex parte materie opio
num. quia quantum est ex parte intenciois q̄s
ibi peccare posset vel ex inordinacione affectū
vt si ex inuidia odio amore precio vel ex inordi
nata voluntate potius sequeretur vnā opinio
nem quam aliam. **S**ecunda conclusio. **C**irca
ea que sunt ad fidem pertinencia. primo modo
nullus racōnis capax excusatur a labe peccatū
inherendo alicui opinioni potius errori cōtra
ea videlicet que directe et principaliter ad fi
dem pertinent p̄pter opinionem contrariā a
ius aīmq; magistri. quia tenetur ad credendū
explicite quilibet fidelis talia. **C**ū ap̄. dicat
heb. xi. sine fide impossibile est placere deo. **A**
lias vt. s. tho. dicit quodlib. 3. Ignorācia ex
cusasset eos qui secuti sunt errores Arrii nes
torij et similia. **N**ullus enim potest ab er
roris vicio excusari. qui assentit opinioni ali
cuius magistri vt ibi concludēdo dicit sanctū
tho. contra manifestum scripture testimonium.
sive eciam contra id quod publice tenet f. ec

clie auctoritatem ubi enim dicit illud ppris
ti verbum euangelij. Si ceals ceu ducatu pres
tat. ambo in foueam cadunt. **T**ercia conclusio
Quis pot opinari contrarium eoru q pertinet
ad fidem indirecte et secundarie absq; pericu
lo peccati licet expresse contrarium habeatur
in textu v. a. noui testa. sicut q d d non fuit fi
lius ysai. et filia. p. q. a. talia non tenetur qlib;
explicite credere s; solu implicite vel i pparati
one animi. inqntu paratus est et esse d; qlib;
credere quitqd in vna scriptura cotinetur. sed
tunc solum homo tenet huiusmoi explicite cre
dere qn ei hoc ostiterit i doctrina fidei stineri. a
iteri q no constat nec ierit q sci obligatur
pot aliquis sine pertinacia tamē cotraria opi
nionem tenere. **Q**uarta conclusio. aliqs potest
absq; periculo peccati tenē opioe; alic? mgei e
cia cotraria veritati fidei i hys q ad fidē ptinet
secūdo mō pncipali d. stinctionis scz quorum ve
ritas nec scriptura testimonio nec ecclie vniuer
salis determinacōne habetur expressa. Dū tū
facta determinacōne absq; presumpcōnis cui?
cūq; timore illicito intellectum suum humiliet
determinacōni vniuersalis ecclesie. patet qui
a nullus peccat. illo tempore nō credēdo id qd
non tenet credē p isto tēpore. s; que expresse

non continentur i sacra scriptura nec p eccle
 siam sunt determinata nec sunt aliam reuela
 ta neq; rationi euidenti ostensa pertinere debe
 re ad fidei veritate nullus tenetur credere expli
 cite cum fides sit ex auditu ad ro. iij. **Unde** et
 sanctus tho. xxij. q. ij. ar. vi. dicit q; si simpli
 ces in hijs que ad fidei subtilitatem pertinent
 non inueniantur pertinaciter inherere si in ta
 lib; ex simplicitate deficiant non eis imputat
 r. **Circa** maiores vero varie opinantes quos i
 terdum discipuli in varias opiniones parti se
 quuntur. **Dicit** ibidem vnum notabile verbu
 r. **Cum** inquit minores non habeant fidem nisi
 si implicitam in fide maiorum quatin? maioes
 adherent doctrine diuine secundum illud apost
 i. co. iij. imitatores mei estote sicut et ego cris
 ti cum humana cognico non sit regula fidei sed
 veritas diuina a qua si aliqui maiorum deficiant
 non preiudicat fidei simplicium qui eos recta
 fidem habere credunt nisi pertinaciter eorum er
 rorib; in particulari adherent contra vniuer
 salis ecclesie fidem que non potest deficere. **Di**
 cente domino luc. xxij. **Ego** pro te rogavi pe
 tre vt no deficiat fides tua. **Hac** ratione mul
 ti tenentes plura erronea ea rationu multitu
 dine defendentes quia tamen ecclesie vniuer

salis determinacioni colla anime submiserunt et
nichil contra fide explicita p̄ticiat̄ attēptauerūt
ideo heretici non fuerūt. vt babas Jochi et ml̄
ti alij. Quinta conclusio sequitur ex premissis q̄
stat aliquem circa ea q̄ sūt fidei errare. et tamē
non peccare. sicut iā vt prestēsū est sup̄ h̄. p̄
ca. v. Capitulū 30. docet quō tā in fide q̄ i mo
ribz diuersis diuersa sententijs scrupulosus
tute ambulare possit. et in sentētia breuissime
explicatur quis error excuset et q̄s non.

Quāto q̄a supponitur in q̄stioē p̄ce
dētis capituli. q̄ de adhēndo vni o
pinioni vbi doctores contrariantur
i moralibz sit sicut de credibilibz. Il
q̄ q̄ sup̄ sit expeditū satis ca. xi. istius partis
tamē p̄notatis distinctionibz p̄cedētis capit
tuli. ad huc p̄ laiori declinacōe. Notandū. q̄
tū pccm̄ sit exorbitatio a lege diuina siue hūa
na a dīna deriuata beato ābrohio dicēte. Pec
catū est p̄uaricatio legis diuine. et iobediencia
celestinn̄ mādatōrum. et s̄m Augustinū. Est
dictum factum vel cōcipitum contra legem dei.
Idcirco necessaria est hic distinctio p̄iformis
ei q̄ sup̄ afflīta fuit p̄tinēctum ad fidem viz de
p̄tinētibz ad legē dī. Qm̄ aliq̄ sit exp̄sse i lege
dī p̄tēta vt de nō occidēdo de nō furādo et filia

que sunt omnibus communia. **A**lia autem ad legem dei possunt pertinere sicut conclusioes elicibiles ex contentis expresse in lege dei non tamen expresse seu clare legis aut scriptue testimonio aut vniuersalis ecclesie vulgata determinatione patent ad legem dei pertinere. sicut sunt multa super quibus varie adhuc inter doctores currunt opiniones. sicut est materia de pluralitate beneficiorum et materia contractuum multorum. **H**is presuppohitis est. **P**rima conclusio. **N**ullus ratiois compos absq; dei offensu potest agere contra expresse in lege disposita quatumcumq; currat. super his opinio aduersarij pat; quia maledicti qui declinat a mandatis tuis psal. **E**t ex diffinicionibus peccati. **U**nde sanctus tho. quodlibet sic dicit. **F**aciens aliquid contra opiniones magistrorum si facit contra opinionem veram cum tunc faciat contra legem dei non excusatur a peccato quous non faciat contra conscientiam. sic enim contra legem dei facit. **H**ec ille. **Q**uod intelligendum est cum materia circa quam varietas magistrorum e pertineat ad ea que sunt lege diuina expresse. quorum quodlibet sicut et diuinam legem necessariam ad salutem tenet scie quilibet arbitrij vsu habens. nec aliquis ho.

ex horū ignorācia excusacōnem peccā habere po-
test cum sit ignorācia iuris. **S**ecūda conclusi-
o potest quis absq; offensa dei sine peccato fa-
cere contra eā q̄ sunt legis diuine secundo mo-
do dicto: quia sic non omnis obligantur scire
omnia que sunt fidei explicitē. **S**icut enim su-
pra dictum est non est eadem ratio de omnib;
que ad fidem pertinent. q̄dā enim sūt nocioza
alijs ad hoc q̄ homines dirigantur ī finem su-
pernaturalē. Quedā etiam alijs sūt obscurioza:
ita inter operabilia siue ad mores pertinencia ē
distinctio non enim omniū ē oīa scire q̄ sūt pec-
cata mortalia et peccatorū spēs ⁊ h̄mo ī q̄dā
eciā alijs sunt planioza: alijs etiam ad sciēdū
accommoda magis q; disponencia ad opōez mo-
rū et directionē operū in finem supraddictū. **V**n-
de s. tho. ī iij. d. xxiij. dicit. **S**acerdotib; etiam
curatis d; eē scīa nō q̄dē vt oēs difficiles q̄sti-
ones legis sciant: quia in h̄is d; esse ad supe-
riores recursus. s; sciant illa q̄ popul; d; crede-
re et obseruare de lege. **S**ed ad superiores sa-
c̄dotes sc; epōs p̄t; vt eciā ea q̄ difficultatem
in lege facē possunt. sciant. ⁊ tanto magis q̄ to-
in maiori gradu collocantur. **P**reterea tam
p̄ma conclusio q̄ secūda expresse p̄bantur auc-
tōitate leōis p̄pe de. pe. d. iij. dicitis sic q̄dā sūt

que nulla possunt ratione conuelli ita multa sunt
 que aut pro necessitate temporum aut pro con
 sideratione etatum oportet temperari illa sem
 per conditione seruata vt in hijs que vlt dubia
 fuerint aut obscura illud nouerimus sequendum
 quod nec preceptis euangelicis contrarium nec
 decretis sanctorum patrum inueniatur aduer
 sum **glo super** Nulla possunt ratione conuelli
 dicit vt precepta decalogi et forma baptismi
 et forma conficiendi corpus cristi **Ex** quibus
 omnibus patet qd argumentum ad probandum
 conclusionem secundam potest formari et ordi
 nari sicut formatum fuit argumentum probans
 quartam conclusionem precedentis capituli
 * **Est** tamen sciendum qd vt prefata huius ca
 pituli secunda conclusio vniuersaliter sit vera
 presuppositis supra in precedenti ca. distinctio
 nibus notatis duo requiruntur. **Primum** est
 qd absq; dubitatione probabili aut notabili de
 contrario quis adhereat prefate opinioni ne
 discrimini se exponat. **De** q late dictum e su
 pra ca. xxv. **C. v. xliij. et ca. xi.** **Secundum**
 quod requiritur est vt adhereat prefate opini
 oni sine conscientia de opposito vt late etiam
 tractatum est i secunda parte huius tractatus
 * **Et** de hac difficultate huius videlicet capi

tuli latissime supra in multis locis diffuse dif-
finitum est. **S**ed oriuntur circa premissa dubi-
a duo scrupulosa. **p**rimū si simplices non tene-
antur de necessitate omnia credibilia explici-
te et distincte credere tunc quilibet non tenet
errorem suum contrarium articuli fidei euitare
quia non tenetur oppositum illius cauere cui
oppositum non tenetur agnoscere et ita videt
quod posset aliquis licite in errorem repugnante
aliqui articulo cadere et eodem modo argueret
precise quod quis posset in actu peccati mortali cadere
sine peccato mortali quia non tenet simplex
dnes diferencias peccatorum mortalium et peccato-
rum dei et eterne sciē explicite siñdeñ fm s. tho. et
sco. in iii. d. xxv. negando dñaz. quia non solum tenet
quilibet simplex cauere omnes errores contrarium articuli nu-
meatis sed tenet cauere omne quod est contrarium veritati
scripturę scilicet canonicę quia non possit pñacit adhe-
re contrario ac veritatis in biblia quoniam hęc iudi-
catur et cum arguitur non tenet ad errorem cauendum
ñ tēat ad credendum explicite ei oppositum dico
quod omnia non vñ sic pñ i moralibus alijs. quia quilibet tenet
cauere omne peccatum mortale et tñ non tenet sciē et agnoscē
i quod gdu supbia ē peccatum mortale vel gula. quia nec
hoc sciūt multi expti i scia sed et hoc sūt mltę
altriaciones. **S**ecundum dubiū ē **S**i sufficiat

simplicibus habere fidem explicitam de aliquibus
 et de aliquibus implicitam tunc si iste cui in-
 bit instructe simplices predicaret aliquid op-
 positum fidei. possit simplex licite adherere doctri-
 ne eius credendo tanquam verum. et aliquod
 falsum. et tunc simul esset fidelis et infidelis. fi-
 delis quia non tenetur actum explicitum habere
 de contrariis articulo. Infidelis vero quia cre-
 dit aliquid esse verum. quod repugnat fidei. **Pre-**
satum enim argumentum induxit quendam doc-
 torem notabilem scribere et concedere quod quis
 simplex etiam possit martirizari. Quando
 ex ignorantia teneret erroneum articulum sibi
 a suo prelato heretico predicatum. **R**esponde-
 tur secundum sanctum thomam in 3. d. xxv. q. 4.
 et scotus ubi supra. quod aliqua sunt que comu-
 niter predicantur in ecclesia. et talia sunt neces-
 saria simpliciter ad explicitum credendum. scilicet quod
 christus natus est ex maria virgine. quod fuit cru-
 cifixus pro redemptione humani generis. **S**ed
 si sit aliquid quod credendum est quod tamen non
 predicatur communiter in ecclesia. sed propo-
 nitur spiritualiter in vno loco de nouo non est ne-
 cessarium simplici credere illud firmiter illi tan-
 quam vero adherendo. immo necessarium est ma-
 gis illi non adherere quousque sciat illud credi

ab ecclia t^{em}q^{ue} vera ~~verba~~ sunt scoti in 3. et sanct
tho vbi p^{ro} clari^{us} sic d^{icitur} i iiii articulo. Plato an
fide p^{ro}dicati non est assentiendum q^{uia} in hoc si
cordat a prima regula. nec p^{ro} ignorantiam sub
ditus excusatur a toto. quia habitus fidei facit
inclinac^oem ad contrariu^m cu^m vnctio necessari
o doceat de omnib^{us} q^{ue} pertinet ad salutem. Joh
3. Un^{de} si ho^{mo} noⁿ sit nimis facit ad credendu^m omni
sp^{iritu} q^{ui} aliq^{uid} insolitu^m predicat noⁿ assenti
et sed aliunde requireret vel deo se omittit in ei^{us}
secreta non se supra suum modum ingerendo. S
quereret aliquis homo simplex q^{ui} ignorat diffe
rencias plures peccoru^m mo^raliu^m vel articulos fidei
q^{ui} sunt litterac^orib^{us} nota. per quid cauebit iste
simplex pecc^{ata} q^{ui} ignorat esse mo^ralia. a phid^{ia} q^{ui}
ignorat si^{cut} de^{us} sanct^{us} th^{omas} q^{ui} tal^{is} a^l est extra ca
ritate^m a^l iⁿ caritate. si p^{ri}mu^m est fidel^{is} t^uc fidei ha
bit^{us} eu^m a phid^{ia} p^{ro}suare potest. Si vero est iⁿ
delis noⁿ mⁱⁿz si cec^{idit} offendit et vulneat apli^{os}
q^{uia} ignorans ignorabit. Si vero est fidel^{is} est iⁿ cari
tate t^ue p^{ro} hitu^m caritatis est p^{ro} alios hit^{us} oim^{ium} s
tutu^m moraliu^m et theologicaliu^m iⁿ fusoz icliat p^{ro} i
habitatu^m sp^{iritu} sanctum vt caueat peccata mo^r
lia q^{uia} vnctio sc^{ilicet} sp^{iritu}s sancti docet de omnibus
vt habes supra. Si ecclia esset fidel^{is} extra cari
tate^m existens t^uc q^{uia} habitib^{us} g^{rat}uitis caritatis

crederet non ita prefereretur et peccata in q
 inci deret esset pena peccati. **A** perfidia tñ
 ppter habitum fidei quem haberet inclinaret
 contra omnem articulum perfidum. **U**nde di
 cit sanctus thomas in 3. d. xxv. q. ij. ar. primo
 . Sicut habitus temperacie inclinatur ad re
 sistendum luxurie. ita habitus fidei iclinatur ad
 resistendum omnibz que sunt contra fide. **U**n
 de i tempore quando emergit necessitas expli
 cite cognoscendi vel ppter doctrinam contrari
 a. que iminet ppter motum dubium quod in
 surgit. tunc homo fidelis ex illuminacione fidei
 non consentit hñs que sunt contra fide sed dif
 fert quousq; plenius instruatur. **I**dem ostē
 dit in prima parte. q. i. ar. vi. q. Qui est in
 gratia caritatis. habet ex cōsequenti septem do
 na sp̄ritus sancti inter q summum est sapienci
 a. quam etiam habet nummus in caritate exis
 tens. et ideo etiam pōt iudicare talis p modū
 inclinacionis habit⁹ de necessarijs sibi ad salu
 tē. **C**um inquit iudicare ad sapientem perti
 neat. ideo secundum duplicem modum iudicā
 bi duplex sciencia accipitur. cōtingit enim ali
 quem iudicare vno modo per modum inclina
 cōnis. sicut qui habet habitum v̄tutis. recte iu
 dicat de rebz que sunt v̄tute agenda i q̄ntum

ad illa facienda inclinatur. Unde secundo ethico
dicitur quod virtuosus est regula et mensura huma-
norum actuum. Alio modo per modum cognicio-
nis. sicut animus instructus in scientia morali
possit iudicare de actibus virtutis. etiam si huius non
haberet. Primum igitur modus iudicandi de rebus
divinis pertinet ad sapientiam. quam perit donum spi-
ritus sancti secundum illud I. cor. II. spiritualis homo
iudicat omnia. Item dicitur I. cor. II. de. dy. no. dicit
quod Jerothemus doctus erat non solum patiens. sed
etiam discens divina. Secundus autem modus iudicandi per-
tinet ad doctrinam sacre scripture secundum quod per studi-
um habetur. licet eius principia ex revelatione
habeantur hec. I. thom.

**Capitulum xxxi. sub diversis divisionibus deter-
minat de qualibet ignorantia quam excuset et quam
non excuset ignorantia peccati**

Hinc per conclusionem notandum sunt
opere que ignorantia excuset. que non
vel que augeat peccatum et que minuat.
quia in istius scientia residet remedi-
um principale ad subueniendum timore con-
science. Omnis enim error ex ignorantia venit.
Et quod quod supra parte II. ca. v. plura dicta sunt de ig-
norantia. tamen sub compendio huius eadem materia sume-
tur secundum distinctionem Ulri. de argen. antiqui

illius notabilissimi doctoris **Q**uestitur igitur an ignorācia excuset peccatū. Respondeatur
 distineuendo. **E**st enim quedam ignorācia vni-
 uersalis que est in potestate scilicet scientis et a
 lio nomine dicitur affectata et ē multiplex vt
 infra dicetur. **A**lia inuincibilis scilicet que
 non est in potestate scientis et est etiam multi-
 plex quia inuincibilis aut in est a natura qua
 lis naturaliter inest stultis maritiōibus et melan-
 colias et hec in se non est peccatum et ex ea se-
 quens excusat in toto. **A**lia inest ex acciden-
 te vt ex infirmitate aut ebrietate. **S**i inest
 ex accidente aut eam habens non dedit operā
 vt quādo aliquis non nouit vtilitatem vini aut
 alterius opulatiui et vniuersaliter quando ig-
 norat sibi futurum tale accidens tunc etiā hec
 ignorācia nō ē peccatū et in toto excusat sequens
 peccatū quod diu magis tūc accidens. Aut etiā si ignorā-
 cia ex accidente habes dedit operā et si dedit o-
 peram at hoc factum est per rem licitam sicut
 aliquis ex deuotione vlt alio exercicio spiritali
 incidit insaniam hec etiā excusat a toto at si peccatū ē
 pro re illicita. **E**t hoc dupliciter adhuc quia vix ad-
 huc dedit operā per rem illicitā que fuit vni-
 uersale peccatum vt si aliquis per iram venialem
 incidit frenesim et hec excusat a toto aut

debit operam per rem illicitā q̄ fuit mōre pec-
catum et hec ignorancia ī se est peccatum ⁊ nō
excusat sequens peccatum in toto. sed secundū
philosophum tercio ethicorū talis meretur du-
plices maledictiones. tamē excusat a tāto. q̄a
licet ī quantum peccatum est fit voluntarium
et ideo illa racōne non excusat. tamē in ḡtum
est ex ignorancia causat quodammodo involun-
tarium. et ideo diminuit de racōne peccati q̄a
omne peccatum est voluntarium. **M**odo sequit̄
primum membrum prime diuisionis. quia si ig-
norancia est vincibilis. aut ē ignorancia iuris
aut facti. **I**gnorancia iuris dicitur a philoso-
pho ignorancia vniuersalis quod ī idem ēdit.
quia ius hic vocantur regule vniuersales regē-
tes vitam. ⁊. **A**ut est ignorancia vincibi-
lis facti. que a philosophis et a theologis vo-
catur ignorancia particularis quod in idem re-
dit. quia factum vocatur aliquod particulare
determinatum per aliquam circumstanciam
quam contingit eciam sapientem ignorare
⁊. **S**i est ignorancia iuris hoc fit
adhuc dupliciter. quia aut est iuris vniuersa-
lis ⁊. quod omnibus imponitur ad scien-
dum et tenendum. **C**uiusmodi
ignorancia crassa est et supina. et hec non

excusat & primo est peccatum speciale secundum
 Augustinum. Si est voluntaria aut est par-
 ticularis seu iuris particularis quod non scit
 nisi per studium. Hec excusat a tanto et a to-
 to si sit casus multum difficilis. Si autem
 est ignorantia facti hoc fit etiam dupliciter.
 Aut enim ipsa est causa actus quia si non ig-
 noraret non faceret et huius signum est pleni-
 tudo in actu et hec similiter causat involuntari-
 um et ideo excusat in toto ut patet in Jacob &
 Ilya. non est causa actus sed per accidens se ha-
 bet ad actum quia idem faceret etiam si non ig-
 noraret et talis non penitet in actu ut si aliquis
 credens accedere ad unam mulierem accedit
 ad aliam ad quam non debet talis non dicitur per
 ignorantiam facere sed ignorans et talis igno-
 rantia nec diminuit peccatum nec auget. Alia
 est autem ignorantia que consequitur effectum
 peccati ut quando concupiscentia peccati quam
 voluntas non deprimat absorbet iudicium raci-
 onis in particulari operabili sicut impedit ita
 animum ne possit cernere verum ut dicitur in
 vi. ethi. q. delectatio corrumpit estimacionem pru-
 dencie et hec est ignorantia electionis secundum
 quam omnis malus dicitur ignorans et hec se-
 quitur effectum peccati et ideo non minuit ea

et voluntarij immo voluntas ipsam precebit
et ideo nullo modo diminuit peccatum quia nul
la alia ratione ignorantia excusat nec minuit
peccatum nisi in quantum causat aliquo modo
voluntarium » **Hec ille** »

Tantum de consolatione timorate consciencie
dirisse sufficiat » A cuiusmodi copilatione si
quisque quod suum est recipere velit nichil at
modicum autori manebit »

**Tabula consolatorij timorate consciencie ma-
gistri Johannis nyder**

Absolutio sacramentalis magne est efficacie in
prima parte ca. viij. paragrafo ij

Adorate in 3. parte ca. xxvi. §. ij

Ambiguitas quid sit et qualiter differt alijs
plurimis in 3. parte ca. ij. §. primo.

Amouendi sunt aliter leti quam tristes in iij. p-
te ca. viij. §. primo d.

Attritus et non plene contritus beneficium ab-
solutionis sacramentalis suscipere potest et non
recuperare gratiam in prima parte ca. viij. §.
i. ij. iij. per totum

De attritione contritione et iustificatione ipsi
in i. parte ca. viij. §. i. et ij. per totum

Rememoratio singulorum peccatorum non recitat
in ipso momento iustificationis ipsi seu infusio-
nis gratie sed sufficiat attritio generalis In
prima parte ca. viij. §. i. a. b

Bonitas dei inexplicabilis est ad genus hu-
manum In ij. p. ca. io. §. vi Et in 3. p. ca. viij
f. et in ca. io. in i. regula

Caritas et fides sine operibus hominem non
saluant In prima parte ca. iij. §. ij
An possit aliquis scire se habere caritatem vel bo-

nam conscienciam In prima pte capitulo vi
De caritate hīta et de cōsciencia bona haberi po
test experimentalis sciencia In prima parte
ca. vi. §. iij. iij. v. et vi

Septem sūt deñe homīnum respectu caritatis
āt bone consciencie ī prima parte capitulo vi
vij corpus in exercitijs vij

De signis q̄ aliquis habet caritatem grām et
bonā cōsciā tractat ī p̄ma pte ca. vij. et viij.

Castigare corporalibz licitum est licet per hu
iusmodi abbrevietur vita et vel incuratur infir
mitas In iij. pte ca. vij.

Confessio sacramētal̄ magnā hz efficacīā In
in prima parte ca. viij. paragrauo ij. p̄ totū.

An cōfessor tēat facē cōsciāz de peccō de q̄ cōfite
nō videt facē cōsciāz ī 3. p. ca. xij. cca p̄ncipiū

An p̄ lapsū in peccm̄ mōrle fit necē statū cōfite
ri hīta copia cōfessoris in 3. pte ca. xij. b

Cogitacō scire credere quō bellū hūt et quō nō in
3. pte ca. xij. in p̄ncipio

Cogitare q̄ntūcūq; horribile ā detestabile ma
lū si nudū sit a delcōne et assensu malū nō ē
in 3. pte ca. xij. b

Cōmūio sacra vide ītra ī eukaristia

Cōsciā retrahit a peccō in p̄a pte ca. ij. §. iij.

Cōsciā ē radix sp̄i bōe et caritatis ī i. p. c. i. §. i

Si mundus in fama te condemnet ubi propria
conscientia te irreum iudicat **E**t p^o oppositum
si mundus te iustum et sanctum proclamet ubi p^o
a conscientia te condemnat quid sentiendum
est in utroque in prima parte ca. i. §. i. et vi

Conscientia aliqua est nimis lata **A**lia est ni-
mis arcta in prima parte ca. 3. §. ii. et 3. **E**t in iii
parte ca. i. §. ii. p

De conscientia eorum que p^o frequentas elap-
sus in peccata licet sepius post lapsum penite-
ant iterato tamen cadunt in prima parte ca. iii
§. quinto

Conscientia aliqua est bona et tranquilla in prima
parte ca. iii. §. finali

Conscientia bona tenetur angelica custodia et
confessione honesta in i. parte ca. iii. §. iii

Conscientia bona sepius est tergenda in i. parte ca. iii. §. v

Conscientia bona caritate aut gratia aliqui dubitant
se habere in prima parte ca. vi. §. 3. et iii

Vigatus conscientia erronea non est simpliciter p-
plexus sed tantum secundum quid. **I**n secunda
parte ca. 3. §. primo circa finem **E**t in ca. iii. et i
quinto sequentibus

Conscientia erronea errat tripliciter in ii. parte ca. iii
§. tercio

Conscientia aliquando accipitur pro spe bona qua

quis habet de dei amicitia in prima parte ca. 1. primo §. 1.

Consciencie bone septem sunt fructus seu utilitates In prima pte ca. primo circa principium

Consciencia mala septem gignit fructus amarissimos In prima pte ca. ii. per totum

Septem reperiuntur consciencie differentes in prima parte ca. 3. per totum Et in ii. pte ca. iij.

Septem sunt differentie hominum respectu caritatis aut boe scie In pma pte ca. vi

Consciencia bona ad similitudinem domus materialis est regenda In prima pte ca. iij.

Quid sit consciencia ppele dicta in secunda pte capitulo primo per totum.

Consciencia recta qualiter distinguitur ab erronea In ii. p. ca. ii. Et in ca. 3. circa principium

Conscia ligat sicut lex In ii. p. ca. iij. a b

Ille qui agitur per conscienciam erroneam per prius et magis teneretur deponere tale consciam; qd qd agat fm ea in ii. p. ca. 3. §. ii.

Utrum consciencia erronea aliquando excuset In secunda parte capi. iij. §. ii. et tercio Et in capitulo quarto.

Utrum consciencia erronea plus ligat quam preceptum prelati indifferentibus in secunda pte capitulo iij. §. iij. Et in capitulo vi. §. ii.

Plus obligat dictamen consciencie q̄ precep-
tum prelati in secunda pte ca vi. §. ij

Consciencie error quādoq; excusat a peccato z
quādoq; non in secūda pte ca. iij

An plus peccat qui facit cōtra consāz errone-
am aut qui sequitur eam **I**n h. pte ca vi. §. i.

Cōsā erronea orit̄ ex v. caus̄ **I**n h. pte ca vii

Error consciencie oritur aliquociens ex prauo
affectu in secunda pte ca vii §. iij

Dirigo erronee consciencie est ignorācia vinct-
ibilis iuris et facti que habet in se duo m̄a **I**n
secunda pte ca. viij. §. i.

De medicamine erronee consciencie tractat c
viij. secūde ptis **D**ocētur enim ibi remedia ne
q̄s in ignorancia dampnetur

Qui habet conscienciam erroneam habz igno-
ranciaam seu defectum sciencie. quam habet vel
habere debet ille qui habet bonam z tranquillā
consāam **E**t iste defectus seu ignorancia tolli-
tur seu nō imputatur per debitam diligenciam
faciendo quod in se est **I**n secunda parte c. viij
circa principium

Homines habentes malā conscienciam sunt in
triplici statu omnes tamē isti si fecerint quod
in se est gratiam consequenter in 3. pte ca. ix

Quid sit scrupulosa consāe scrupulus pusilla

inimitas timor scientia fides opinio dubium et ambiguitas Et quomodo differunt inter se et a conscientia in 2. parte ca. primo §. primo.

Veritatis ligatur erronea conscientia ab non faciendum non est in 3. parte ca. i.

Ista tria conscientia scientia et scrupulus conscientie differunt inter se secundum thomam in 3. parte ca. primo §. ij.

Quid sit scrupulosa conscientia per ut de ea determinatur in 3. parte ca. primo in principio.

Periculosa est temptatio erronee conscientie Et differt ab alijs passionibus in multis et in 3. parte ca. ij. per totum.

Erronea conscientia confert bonum plurimum in 3. parte ca. 3. et in ca. viij. §. i.

Quinq; contra erronee conscientie recitantur in 3. parte ca. iij. et v. Traduntur etiam quedam alie contra eius in secunda parte ca. vij.

Malum regimen quo ad corpus causat quandoque melancoliam et timorem inordinatum et ex consequenti erroneam conscientiam in 3. parte ca. v. §. iij.

Septem sunt regule generales quarum amminiculo erronea conscientia deponi potest et debet in 3. parte ca. io Et infra in duobus vel tribus capitulis proxime sequentibus

Pro quiete consue in humanis agibilibs suffi
cit moralis certitudo que ex probabilibz pce
dit **I**n iii. pte ca xiiii. §. v. **E**t i ca xviii. §. ii b
Autoritates argumenta terrenca timidas con
sueas soluuntur in tercia pte c. xvi

Consuea emudari potest ex timoris scrupulis
caute et prudenter ordiatis in 3 pte c xvi § vii
Pincipale emedium ad subueniendum timo
rate consueencie stat in noticia ignoracie que
videlicet ignoracia peccatum excusat minuit
vel auget in 3. pte ca. xxxi

Consensus in actum solum venialiter malum e
tantum venialis in 3. pte ca xxxv i conclusioe. i.

Consensus interpretatiuus quis est **I**n tercia p
te ca. xxxv. in conclusioe prima

Consilia medicorum et verorum theologorum
quandoq; sut communia **I**n 3. pte. ca vi in fine

Cum concilio fac omnia quia consiliu pitorum
magnam habet efficaciam in simplici et igna
ro **I**n tercia p ca iiii. §. iii. **E**t i c vii §. ii et iii

Illum dyabolus nescit illudere q vniusas cogita
cones in corde nascentes examine et concilio
maturo reprobat vel admittit in tercia parte
ca viii §. ii. **E**t in ca vii §. ii et 3

In agendis plus credere debet consilio aliozu
quam sibi iphi in secunda p c vii §. ii et iii

Confuetudo corruptela vide infra in lex
Nō oīs cōtēpnēs vel ignorās agit ex cōtēptu
vel ex ignorācia sicut nō oīs deliberās agit ex
deliberacōne in 3 pte ca xiiii § ij

De cōtēptu vide aliqua in 3 pte ca xiiii § 3

Quāq; nō tā mētorū ē cōteri sine dolore de pec
catis sc̄hilit̄ ā credē sic velle cōtē sū velle dolē
de pc̄is ā velle credē ⁊ nō posse ī 3 p c xix cca
finem

Contriciō generalis magnā habet efficacā in
prima pte ca viij § i et ij p totū

Debitū reddi d; req̄re infra ī m̄rimoniū

Nō oīs deliberās agit ex deliberacōe ī 3 p c xiiii
§ secundo

Demoēs calidi sūt ī tēptādo ī ij p ca vi § i et
ij in ij p ca viij § ij ⁊ ī ca viij § ij et 3

Deū et sanctos eius hō invocare debet in ncā
tatib; suis in ij pte ca viij § iij

Dina bonitas ad genus humanū ic̄plicabil̄
ē in ij pte ca x § vi Et in 3 pte ca viij ge ⁊ ī c
x in prima regula

In dieb; festiuis quib; agere debet homo ī ij p
ca viij § i Et in 3 pte ca viii circa finē **I**n pri
ma pte ca viii § i p

Discreō in ope v̄tutis ē m̄tū recōmendata a
pub sapientes in prima parte ca iiii § iiii

Dispensacō quid sit in tertia pte ca. xxiij in cō
clusione tertia .

Diuinā essenciā quidā in hac mortali vita cla
re viderunt vt moyses et paulus ī prima pte
ca. vi. §. viij.

Dubium quid sit et qualiter differt a quibus
dam alijs in tertia parte ca. i. §. i.

Epykeya est p̄ya interpretacō preceptorū
in 3. parte ca. xx.

Essenciam diuinam quidam clare in hac vita
viderunt in prima pte ca. vi. §. viij.

De eukaristie suscepōe in parte prima ca. viij
§. ij. et 3. Et in ca. viij. §. i. et ij. per totum

Quid faciet ille qui cupit suscipere eukaristie
sacramentum si timet se habere mortale sed nō
sit heremiter **E**t tendit ad hoc quod non quod
libet dubium facti vel iuris sufficit ad causan
dum mortale peccatum quando aliquid agitur
illo dubio stante **I**n tertia pte ca. xij per totū
et infra ca. xij. §. iij.

Pro episcopatu duobz contendentibz cui erit
obediendum in 3. parte ca. xij. §. ij.

De sentēcia excommunicacōnis **I**n tertia pte
ca. xxiij §. iij.

Utrum vitari debent illi excomunicati circa q̄z
explicacōez sapiētes et raria opināē ī 3 p c r i e

Faciēs id quod in se est remissionem peccato-
rum consequitur in secunda parte ca. viii §. iiii

Et in ca. ix

Ad faciendum quod in se est quatuor p. v. requirunt
in secunda pte ca. viii §. primo

Si p impossibile deus homini facienti quod i
se est non daret grā; adhuc tamen non facerz
ei iniuriam in ii. pte ca. ix §. 3 d

Fama populi si te condempnet ubi ppa conscia
te excusat **E**t econtra si mūdus te iustū et sāt
tum estimet ubi ppria consciencia condempnz
quid glorie in utroq; **I**n i pte ca. i §. i et vi

Utrūq; scz contemptus et appetitus fame boē
quandoq; est vicōsum z quandoq; laudabile in
prima pte ca. v §. ij

Festū die quid popul⁹ cristianus facere debz
in ij pte ca. viii §. i in 3 pte ca. viii circa finē **I**te
in §. v in i pte ca. viii §. i

Fides qñq; non est tam meretorium credere sic
velle credē simpliciter sine omni murmure z cō
tradictioē interioris hominis et non posse i z
pte ca. xix circa finem

Fides et caritas sine operib⁹ non saluāt homi
nem in prima pte ca. iiii §. ij

Si aliq; parrochia⁹ audierit pūctū aliquem
hereticū a prelato suo **E**cīā si talis parrochia

nis simplex fuerit i aliquo peccato mortali ad
 huc habitus fidei preseruabit eum ne statim as
 sentiat illi articulo perfido **B**ed expectabit i
 formaconem ab alio vel alijs in sciencia sacra
 magis peritis **I**n 3. parte ca. de fide inuenies a
 liqua bene notanda in tercia pte ca. xix in co
 clusionibz ibi positus **I**tem in h parte ca. i. §. ii
Et in ca. ix. §. ii.

Quilibet incredendus plus debet assentire fidei
 i q̄ sibi ipsi in h. pte ca. vii. §. ii. et 3.

Omne quod nō est ex fide peccatum est **N**ō est
 in secūda p ca. 3.

Int ista quiq; que sunt fides suspicō dubium o
 pino et sciencia sunt gradus quātum ad certi
 tudinem in tercia pte ca. i. §. i. b

An teneatur homo semper se prodere et morti
 se offerre p fidei crisi **I**n 3. pte ca. vii §. i. b

In fide notatur triplex certitudo in gnē **I**n ter
 tia parte ca. xiiij. §. v.

Circa conclusiones fidei circa quascumq; rōes
 argumenta vel auctoritates potest quis seare
 et sine omni scrupulo per liberū arbitriū suū
 actum decedendo suspendere vt consciēciā suā
 valeat securius informare **I**n 3. p ca. xix d.

Cur tot et tanti viri infirmantur in fide et diū
 p implicatur erroribz in 3. p ca. xix e

In materia fidei doctoribus contraria scientia
bono quomodo scrupulosus tute se habere valeat in
3 pte ca. xxxix per totum et in ca xxx

De fide vide aliqua in tertia ca. xxxix. §. iij. et
in conclusioe h. tertia quarta et quinta et in ca xxx
§. iij. et iij.

Foemidosus differet a timido in tertia parte
ca. v. in fine

Frenes vide infra in mania.

Gracia sua negare non potest deus illi qui
facit id quod in se est in h. parte ca ix § 3 et in
ca. x per totum

Qualiter illi qui sunt in peccato mortali faciet id quod in se
est ut gratia impetret in h. p. ca ix § h

Quidam dubitant se habere gratiam et caritatem in i. pte
ca vi. § 3. et quarto

An potest animus scire se habere gratiam in i. pte ca vi § v et vi §
et quarto

De gratia vide quaedam bona non danda in p. i. c. viij § i p to
tu et i § h. Item in p. h. c. vi § 3 et i. c. ix § h b et § 3 p
totum et in ca. x p totum. **D**e gratia data potest

habeat exprimental scia in i. pte ca vi § v et vi

Sig qd quis habeat gratiam et caritatem in i. pte ca. viij. et viij.

Si per ipse deus homini faciet id quod in se est
non daret gratiam adhuc tamen non faceret ei
iniuriam in h. parte capitulo nono § tercio d

141
Deus ab anima gratiā non subtrahit nisi aī
ma prius deum et gratiā suā deseāt In tertia
parte ca. xxiij in conclusioē tertia

Responsis de hac vide aliqua in tertia pte ca
xix. e. Et in ca. xxix. §. iij. Et in conclusione ij
ij. iij. et v.

De horas canonicas vide i tertia parte ca. xxij
in conclusione secunda

De homicidio quare infra in vita

Ieiunium utrum sit licitum in infirmitate
valida comedere carnes in sexta feria ā
in ieiunio q̄dragesimali i 3. pte ca. vii. §. iij. k
Ignorācia quādoq; excusat a peccato et q̄nq;
non in secunda pte ca. iij

Non omnis ignorans agit ex ignorācia in ter
cia parte ca. xliij. §. ij

Ignorācia quintuplex est in ij. pte ca. iij. §. ix
Ignorancia invincibilis multiplex est in secun
da pte ca. iij. §. ij.

Ignorācia invincibilis q̄nq; excusat a peccō et
quādoq; non in ij. pte ca. iij. §. ij. et iii.

Tantum tres ignorācie excusant augent vel
diminuunt peccatum in ii. pte ca. iij. §. v.

De ignorācia plura tangūtur sub compendio
in iii pte c finali. Et præterea in iii pte ca. xxix
in conclusione secunda.

Ignorancia vincibilis iuris et facti duo habet in se mala in secunda parte ca. viij § i a

De ignorantia multiplicati reperies in 3a parte ca. xxvi § ii. et in ca. xv. in conclusione secunda

Infirmus quibus tenet obedientiam medico in 3a parte ca. xvij b

De iudicio utali quod quis sibi forma potest in 3a parte ca. xvi § vii

De iuramentis et statutis universitatum collegiorum ac civitatum in tertia parte ca. xxvii

De iustificacione impiorum in prima parte ca. viij § primo et ii. per totum

Lex in lege dei assidue libros sacros studas in tertia parte ca. x. in secunda regula c

Conscientia ligat sicut lex in ii. parte ca. 3a a b

Consuetudo legi positiva contraria quandoque dicitur interpretacio legis et quandoque corruptela. **D**e abrogacione legum et propter que lex abnegari potest in tertia parte ca. xxi. §. iij. et in capitulo. vicesimo secunda. in conclusione quarta et quinta.

Distinguuntur et diffiniuntur leges multiplices in tertia parte ca. xxij circa principium

Liberum arbitrium distinguitur ab imperio liberi arbitrii et ab alijs in tertia parte capitulo xviii. §. ii. f

De influxu lune in tertia parte ca. v. §. primo

Mania melācolia et frēnesis differūt it se
in iiii parte ca iiii § ii.

Opus erat maria mediatrice inter deum ⁊ ge
nus humanum in tertia parte ca viii. ge

Mandatum dei latum est nimis ⁊ onus eius le
ue in iiii parte ca xxiiii in conclusioē lvii **F**

Quid sit mandatum et qualiter differt a qui
busdam aliis **I**n tertia pte ca xxvii circa finē

In mandatis dei quadruplex est latitudo in t
cia parte ca xxvii

De matrimonio in tertia parte ca xxvi § iiii
versus finem

Si mulier in matrimonio cōstituta per nouā
informacōnē incipiat dubitare an attineat vi
ro suo i gradu prohibito vte possit reddere ⁊
erigere debitū ab illo viro i ⁊ pte ca xiii **b**

Mulier putans virum suum mortuum in terra
aliena matrimonialiter cōiuncta viro secūdo
an reddere debet debitum viro secundo vel non
tercia pte ca xiiii **d**

De medicā corporali in 3 parte ca vi § iiii

Medicorum et verozum theologozum precepta
quādoq; sunt contraria in tertia parte ca vi
in fine

Melancolia originatur quādoq; ex malo regi
mine corporali in iiii parte ca v § iiii

Missam celebratū sufficit p̄babil̄ directū q̄
nō sit in peccō mōali in tertia pte ca. xiiij. §. iij
De missa celebraturo seu commūcaturo vide
in 3 pte ca. xiiij. §. iij et v. p totū **E**t supra in
eukaristia

Moralis certitudo seu doctrina aliqua a diuer
sis diuersimode acquiritur in 3 p ca. xv.

Moralis certitudo sufficit p̄ quiete cōsāe ī hū
manis agilibus q̄ ex p̄babilibus p̄cedit in ter
cia parte ca. xiiij. §. v. **E**t in ca. xvij. §. ij. b

Moral̄ certitudo q̄ certur ex erudicione primā
nutritur ex quatuor in 3 pte ca. xv. §. ij

Penes quō attenditur bonitas et malicia in
moralibus in 3 pte ca. xv. in cōclusioē v

Ad mortē adiudicatus an possit licite fugē in
3 pte ca. viij. §. ij

An possit aliq̄s sic iudicāē ad mortem q̄ se ip̄
sū inficeret in 3 pte ca. viij. §. ij

Obediēcia in 3 pte ca. xvij. c. d

Qui obedit p̄ceptū prelati pape vel impato
ris q̄ntū ad opus exterminū satisfacit p̄cepto
q̄uis subditus non oplet illud eo sicut et itē
cione quas legislator preconcepit in 3 pte ca.
xv. i cōclusioē seūda

Solus deus potest obligare homīnem ad ac
tus ītraneos et latētes ī 3 pte ca. xv. i cōclu i

Duobus contendentibus pro papatu vel episcopa-
tu vertitur in dubium cui sit obediendum in ter-
cia parte ca. xiiij. §. iij.

Opinionem alicuius famosi doctoris potest quis
tenere cum bona conscia et secundum eam ope-
rari in tertia parte ca. xi. **E**t in ca. xiiij. in correla-
tio quinto §.

Non oportet semper tuciozem opinionem eli-
gere de necessitate salutis sed sufficit eligere tuciam in
tercia parte ca. xi.

Quid sit opinio et qualiter differt a quibusdam
alijs quantum ad certitudinem **I**n tertia parte
ca. primo §. i.

De efficacia oracionis in tertia parte ca. vi. §. iij. in se-
cunda parte ca. viij. §. iij.

Oracio deuota requiritur pro intellectu agendo-
rum et credendorum **N**on enim sufficit lconis
sacre studij in 3 parte ca. xi. in conclusioe

Pastor **D**e sciencia requisita ad pastores
curatos et platos **I**n tertia parte ca. xxx. §. iij.

Duobus contendentibus pro papatu vel episcopa-
tu cui sit obediendum in tertia parte ca. xiiij. §. iij.

Quid sit peccatum in tertia parte ca. xxx. in principio

Differunt inter se peccatum veniale et mortale
in tertia parte ca. xiiij. per totum **E**t in ca. xxx. in
conclusioe vi. et infra per totum

De effectū peccā venial' in 3 p^a ca^a xxiiij^a i^a cōclusiōe
Nullus scire potest in omnib⁹ difficultatib⁹ an
peccm sit mortale vel nō i 3 p^a ca^a xxiiij^a i^a cōclusiōe
quarta et quinta

Nullū est peccm actuale mortale absq; consensu
libero rationis vero vel interpretatiuo in 3 p^a
ca^a xxv^a in cōclusiōe prima

Consensus in actum peccati solum venialit^r ma
li et tm venial' i 3 p^a ca^a xxv^a in cōclusiōe prima

Non q̄libet tenetur scire de q̄libet peccō mortali
an ipsum sit tale licet expediat illud inquirere
et scire. Et i hac parte prelati sunt magis ob
ligati in 3 p^a ca^a xxv^a in cōclusiōe ij^a

Cōpāc ad invicē peccā secūdu gravitatē in 3 p^a
ca^a xxv^a in cōclusiōe 3^a et iiij^a

Multa sūt peccā mortalia quorū similia possūt
fieri bona et meritoria dum trahuntur extra
suam rationem in tertia parte ca^a xxv^a in cōclu
sione xij^a

Pro materia peccōrū mortaliū ponūt xvi^a ap^o
fictōes gnāles mltū nōbiles in 3 p^a ca^a xxv^a

Si pūl⁹ ex prava assuefactiōe q̄si replēte pre
cipitetur in peccm aliquid gnāl tal' offēsa erit
iudicāda in 3 p^a ca^a xxv^a in cōclusiōe xxv^a

Si quis in peccm ceciderit non diu in illo pma
neat in secūda pte ca^a viij^a § iij

Multa ex euāgelicis colliguntur per que peccata dimittuntur In secūda pte ca. viij. §. iij.

Quandoq; non ē tā meritorium dolere sensibiler de peccatis sicut velle dolere et non posse

In tertia parte ca. xix. circa finem

Pene restringende sunt in 3. pte. ca. xxv in cōclusionē decimasexta.

Quot nobis potest quis esse perplexus in secūda parte ca. vi. §. 3.

Ligatus consciencia erronea non est simpliciter perplexus sed tantum secundum quid in ij. pte ca. 3. §. i. circa finem et in iij. et v. sequentibus.

Que precepta obligant ad mortale et que ad veniale in tertia parte ca. xxvij.

Differūt inter se preceptum mandatum statutum ordinacō seu monicō i tertia pte. ca. xxvij circa finem

Medicorum vtorum theologorum pcepta quib; sunt contraria in tertia parte ca. vi in fine

De preceptis et alijs in lege diuina contentis i tertia parte ca. xxx. §. i. et. ij

Preceptum prelati nō tantum ligat gntū dic tamen aprie conscie In ij. pte ca. vi. §. ij.

Nec deus nec ecclesia intēdūt per sua precepta homines ad vix possibile In tertia parte ca. xxx. §. i. et. iij.

Via epykeyfacō interpretacō seu declaracō pre
cepto tū dei ecclesie aut prelatorum valet ad
deposicōnem inordinatorū scrupulorum in ter
cia par. ca. xx

De auctoritate prelatorum in tercia parte ca
xxii in conclusione viij et ix

Statū prelatorū suozū debet quilibet inferior
debet magnipendere in 3 pte ca. xvij c. d

Quid sit pbabile in tercia pte ca. xij b

Et in ca. xiiij. §. v. et in ca. xxii. circa pncipiū

Certitudo moral q̄ ex pbabilibz pcedit suffi
cit in humanis agibilibz p q̄ete cōsue in 3 pte
ca. xiiij. §. v. Et in ca. xvij §. ij. b

Remedia cōn. pusillanitatē i 3 p ca. vi. et i ca. i §. i

Ratio superior et inferior nō sūt due potencie

h. rois duo officia in ij. p. ca. i. §. ij. et 3. p totū

Differūt inter se rō voluntas et in tercia pte
ca. xvij. §. ij. f

Rectores rei publice quales erunt in tercia p
te xv. §. iij.

Regule quedam anxie qualiter sint intelligē
de p illo vide ib quod sequitur

Dicitur regula quedam magistralis q̄ dubi
tas de aliq̄ ope an sit illicitū si illud agit stan
te dubia peccat **I**d est in tercia par. capitulo
xi. f. Et in capitulo xiiij. §. primo

Qui facit contra dubium incidit in peccatum

Id est in tertia ca. p. vi. §. i.

Tene certum et dimitte incertum dicit Aug.

Idem in tertia parte ca. p. vi. §. 3.

Bonorum mencium ibi agnoscere culpam ubi culpa non est docet gregorius id est in tertia parte ca. p. vi. §. v.

Cum religiosi proclamati i ca. dicunt culpa mea ad quem sensum illa verba sic prolata recipi debent ut semper verum sit quod dicunt in tertia parte ca. p. vi. §. v. vi. et vii.

Nultum valet abicere contempnere et non poterat scrupulos leues si quis velit liberari ab inquietudine scrupulorum i tertia pte ca. xviii.

Omne quod non est ex fide peccatum est **I**d e i secunda parte ca. 3.

Bonorum vita alijs debet esse viuendi regula

In tertia parte ca. p. xi. §. ii.

Age incertum et dimitte certum peccatum modeste est id est in tertia pte ca. p. xv. in conclusioe. p.

Bene restringende sunt in tertia parte ca. p. xv. in conclusione p. vi.

Qui facit contra consciam edificat ad gehennam id est in tertia parte ca. p. xv. **E**t in i. pte ca. ii. §. vi. in secunda parte ca. iii. §. i.

Nullus est actus adeo mortalis quoniam ipse

vel sibi similes non mox si displicet in 3 pte
ca xxv in conclusione duodecimo

Talis homo effiatur qualiū societate fruitur

In tertia parte ca vi. § primo.

Scrupulus eligere debet pceptorū exptū et
magistrum discretum quem audiē debet si scru
pulos deponere velit in tertia pte ca. x. in ii. rē
gula b. et in ca xvij

Multa ex gne sūt pccā mōelia quorū filia pnt
fieri bō et meretoria dū trahuntur extra rōes
suā in 3 pte ca xxv in cōclusioē iz

Quid sit reuelacō diuina in 3 pte ca xxii. circa
principium.

Sapientia quid significat p vt est donū sps
ritus sancti in tertia pte ca xxx in fine

Scandalū in 3 pte ca. xxvi. § i

Scire credere et cogitare quomodo bellum ha
bent vel non habent in tertia parte capitulo
xix in principio

Scia duplex ē i aia scz cognitīa et affcūa i ii p
ca vi. § v i i. p. Que sit illa q̄ q̄libz p̄a? scē
tenetur i 3 p ca xix i p̄ncipio i ii p ca vii § i

De scia r̄q̄sita ad pastoēs ciuātos et p̄latoz i 3
p ca xxx § ii. Scia experimental̄ haberi po
test de hoc q̄ as hēat bōz, scia, caritatē et grāz
in p̄ma pte ca vi § v et vi. et iiii

198
Quid sit sciencia quid scrupulus et qualiter
differunt inter se ab alijs in tercia parte ca. i

Si et in § ij. o

Ista quinque sciencia suspicio dubium opinio et
fides differunt inter se quantum ad gradum cer-
titudinis in tercia pte ca i. § i. b

Sapientibus et expertis credere debet scrupulo-
sus in tercia parte ca xvij.

Multum valet abicere contempnere et non po-
derate scrupulos leues si velit quis liberari ab
inquietudine scrupulorum in tercia pte ca xvij.

Que sunt illa que causant et augent scrupulos in
tercia parte ca. xvij. §. ij. b

Multas scrupulosas videtur impossibile depo-
nere scrupulos suos licet non sit ita in veritate

In 3 pte ca xvij in fine **E**t in ca xix. f

Scrupulosi plures laudabiles habent condico-
nes non sunt ergo deridendi sed multum reco-
mendandi in iij parte ca viij in principio

Per virtutem epykeye **J**ohannes de tabaco mul-
tas colligit doctrinas scrupulosas proficias in
tercia parte ca ij

Per epykeysaco declaraco seu interpretaco p-
ceptorum dei ecclesie aut prelatorum valz ad
deposicionem in ordinatorum scrupulorum **I**n
tercia parte ca xx et fit ibi mencio de epykeya

Scrupulosi et pusillanimes super omnia vita
re debent ne conuersacionem habeant cum scru
pulis in tercia parte ca v. § vi. et i ca vi. § i.
Ex timoris scrupul' caute et prudenter ordina
tis consciencia poterit emundari ubi fit men
cio de iudicio priuato q' quis sibi ipsi formaē
poterit in tercia parte capitulo xvi paraguō
septimo

Scrupulosi non sunt dire et indiscrete corrip
edi in 3. p. ca. viij. § i.

Scrupulus eligere debet preceptorem seu ma
gistrum expertum et discretum quem adite de
bet si scrupulus deponere velit in tercia parte
ca. p. in regula.

Singularitatis viciū quo quis proximorū
eciam sapientiorum se dictis non acq̄escit est
vire detestandum in tercia ca. ix. p. totum.

De silencio religiosorum in tercia parte capi
tulo xxiv. § 3. versus finem capituli

Tal' homo efficit' qualiū societate fruatur in
tercia parte ca vi § i.

Spes pie erigitur de quatuor meditacionib' i
tercia p ca xvi § viij

Iuuenes sūt boi spei et adaces mulieres vtro se
nes et melācolici timidi sūt et pusillāimes et cur
tā varie in tercia parte ca iij. § primo

De spe et causa audacie in 3 pte ca viij. § ij et infra

Quinq; sunt per que spes adiuuatur In terci a parte ca. viij. §. ij. e

De statutis et iuramentis vniuersitatū collegi orum et ciuitatum In terci a parte ca. xxvij

Quid sit statutum et qualiter differt a quibus dam alijs in terci a parte ca. xxvij circa finem

Studeas frequenter libros sacros in terci a p te. ca. p. in secunda regula. c

Non sufficit lectionis sacre studium sed equi ritur etiam deuota oracio pro intellectu agēdo cum et credendorum in terci a parte ca. p. in secū da conclusione b

Quid sit suspicio et qualiter differt a quibus dam alijs quo ad certitudinem i terci a parte ca. i. §. i. b

Temptat deuiat cum ascitucia magna in t ca parte ca. vi §. i. et ij

Temptacio periculosa est erronea consciencia et differt ab alijs passionib; in multis in t ca parte ca. ij. per totum

Theologus in terci a pte ca. xv. §. ij

Quid sit timor et qualiter differt a quibusdā alijs in terci a parte ca. i. §. i.

Differunt inter se timidus et formidolosus i

in tertia parte ca v in fine

Uirtus discretio in opere virtus est multum
comendata apud sapientes in i parte ca iij

Qui ex virtutu habitu vel usu facit otinue proficit
et meretur hereticus vero autem in crimine motu
li ex consuetudine aliquid agens cotidie magis
ac magis demeretur

Iacuum est in exercitijs corporalibus fortiter
castigare corpus quous per hmoi abbrevietur
vita vel incurritur infirmitas seu corporis de
bilitas in 3 pte ca vij

Distinguuntur inter se voluntas et liberu arbi
triu et imperij liberi arbitrij in tertia parte c
xvij. S. ij. f

De votis religiosorum in 3 pte ca ij. b

ExPLICIT tabula consolatorij timorate conscienci
e magistri Johannis nyderi

All that is in P. 280

